

Pali Text Society

MAÑORATHAPŪRANĪ

COMMENTARY ON THE
AṄGUTTARA NIKĀYA

VOL. IV.

SATTAKA—AṬṬHAKA—NAVAKA
NIPĀTA-VANṆANĀ

EDITED BY

HERMANN KÖPP, PH.D.
HEIDELBERG

London

HUMPHREY MILFORD

OXFORD UNIVERSITY PRESS, AMEN HOUSE, E.C. 4

AND AT

NEW YORK, TORONTO, MELBOURNE, AND BOMBAY

1940

PRINTED IN GREAT BRITAIN

FOREWORD

TREATMENT of the Seventh and Ninth Nipātas is based chiefly on the Sinhalese MSS. M_{10} and T, that of the Eighth almost exclusively on M_{10} , since T, in the first Sutta of the Mahāvagga, reveals a gap reaching to the end of the Nipāta, corresponding to pp. 86-161 of the present volume. No Burmese MS. has been any longer of use; none of those put at my disposal is continued beyond the Fourth Nipāta. To make good I have continued, as in the Fifth and Sixth Nipātas, to follow more closely the readings of the Burmese and Siamese printed editions, and to adduce their respective comments. Thus the present volume renders it possible to get a good idea of the character of both these editions and of the Burma-Siamese tradition. In particular I have again been at pains to cite as fully as possible the variants in the word-commentaries and in the canonical references.

From Edmund Hardy's papers I have had only three fragments: a larger one (the Seventh Nipāta I, II and III, 1) and two smaller ones (Eighth Nipāta I, 1 and Ninth Nipāta I, 1-3); they correspond to the beginning of the Nipātas in the Morris MS. No. 9. Thus the readings ' M_9 ' are taken from Hardy's transcript, not from the MS. he used.

V. Trenckner's copy of the Turnour MS. I was only able to use for the Sattaka-Nipāta; it came to an end soon after the great gap referred to above.

HERMANN KOPP.

MANNHHEIM,
July, 1939.

CONTENTS

	PAGE
Foreword - - - - -	V
VII. SATTAKA-NIPĀTA-VANÑANĀ	1-67
I. Dhana-Vagga - - - - -	1
II. Anusaya-Vagga - - - - -	2
III. Vajjisattaka-Vagga - - - - -	9
IV. Devatā-Vagga - - - - -	24
V. Mahāyañña-Vagga - - - - -	25
VI. Avyākata-Vagga - - - - -	37
VII. Mahā-Vagga - - - - -	50
VIII. Vinayadhara-Vagga - - - - -	66
VIII. ATTHAKA-NIPĀTA-VANÑANĀ	68-161
I. Mettā-Vagga - - - - -	68
II. Mahā-Vagga - - - - -	75
III. Gahapati-Vagga - - - - -	112
IV. Dāna-Vagga - - - - -	122
V. Uposatha-Vagga - - - - -	129
VI. Gotamī-Vagga - - - - -	132
VII. Cāpāla-Vagga - - - - -	140
VIII. Yamaka-Vagga - - - - -	156
IX. Sati-Vagga - - - - -	157
X. Sāmañña-Vagga - - - - -	160
IX. NAVAKA-NIPĀTA-VANÑANĀ	162-207
I. Sambodha-Vagga - - - - -	162
II. Sīhanāda-Vagga - - - - -	170
III. Sattāvāsa-Vagga - - - - -	188
IV. Mahā-Vagga - - - - -	193
V. Pañcāla-Vagga - - - - -	205
VI. Khema-Vagga - - - - -	207

Manoratha-pūraṇī

Anguttara-Nikāyaṭṭhakathā

VOL. IV.

SATTAKA-NIPĀTA-VANNAṆĀ

I.

1. Sattakanipātassa¹ paṭhame *anavaññattikāmo* ti abhiññātabhāvakāmo,²

3. Tatiye *yoniso vicine dhamman* ti upāyena catusaccadhammaṃ vicināti.

Paññāyattham vipassati ti saḥavipassanāya maggapaññāya saccadhammaṃ passati.³

Pujjotass' evā ti dīpass' eva.

*Vimokho*⁴ *hoti cetaso* ti tassa imehi balehi⁵ samannāgatassa khināsavassa⁶ dīpanibbānaṃ⁷ viya carimakacittassa vatthārammaṇchi vimokho hoti, gataṭṭhānaṃ na paññāyati.⁸

4. Catutthe *saddho hoti* ti ādini Pañcakanipāte* vaṇṇitān' eva.

5. Pañcame *dhanānī* ti adāliddiyakaraṇaṭṭhena⁹ dhanāni.

7. Sattame *Uggo rājamahāmatto* ti Pasenadikosalassa mahā-amacco.

Upasaṃkamī ti bhuttaṭpātarāso upasaṃkami.

*Adḍho*¹⁰ ti nidhānagatena dhanena aḍḍho.

* Cf. Vol. III, 222 sq., 257 sq.

¹ M₉M₁₀T. Sattama°.

³ T. passe.

⁶ M₁₀T. pha°.

⁷ B. parinibb°.

⁹ P. adālī°; K. reads adaliddassa kar° (mentioned by R. as v.l.).

¹⁰ K. addho both times.

² B. anavaññāta°.

⁴ B.K. vimokkho throughout.

⁵ B. omits.

⁸ T. paññāti.

*Migāro Rohaneyyo*¹ ti Rohaṇasetṭhino nattāraṃ Migā-rasetṭhiṃ sandhāy' evaṃ āha.

Mahaddhano ti vaḷaṇṇjanadhanena² mahaddhano.³

Mahābhogo ti upabhoga-paribhogabhaṇḍassa mahantatāya mahābhogo.⁴

Hiraṇṇassā ti suvaṇṇass' eva; suvaṇṇānam⁵ eva hi 'ssa koṭisaṃkhaṃ⁶ dhanam⁷ ahosi.

Rūpiyassā ti sesassa⁸ taṭṭakasaraka⁹-attharaṇapāpuraṇādino paribhogaparikkhārassa pamāṇasaṃkhāte¹⁰ vādo¹¹ yeva n' atthi.

8. Atṭhame *anunayasamyojanan*¹² ti kāmarāgasamyojanam; sabbān' eva c' etāni bandhanatṭhena samyojanāni ti veditab-bāni.

Imasmim sutte vaṭṭam eva kathitam.

9, 10. Sesam sabbattha uttānattham evā ti.

Dhanavaggo paṭhamo.

II.

3. Dutiyassa tatiye *nālan* ti na yuttam nānucchavikaṇ.

Na manāpenā ti na manamhi¹³ appanakena¹⁴ ākārena nisinnāsanato paccutṭhenti¹⁵ anādaram¹⁶ eva dassenti.

*Santam assa nigūhanti*¹⁷ ti vijjamānam pi deyyadhammaṇ etassa nigūhanti¹⁸ paṭicchādentī.

Asakkaccaṃ denti no sakkaccaṃ ti lūkham vā hotu paṇṭam vā asahatthā¹⁹ acittikārena²⁰ denti²¹ no²¹ cittikārena.²¹

4. Catutthe *ubhatobhāgavimutto* ti dvihi bhāgehi vimutto: arūpasamāpattiyā rūpakāyato vimutto, maggena nāmakāyato. So catunnam arūpasamāpattinam ekekato vuṭṭhāya saṃkhāre

¹ T. Rohin°.

² M₁₀ vaḷaṇṇjadh°; T. vaḷaṇṇjanena dh°.

³ B.K. mahādhano.

⁴ M₁₀ T. add ti.

⁵ B.K. suvaṇṇam.

⁶ B. saṅkhyam.

⁷ B.K. omī.

⁸ K. sayana°.

⁹ M₁₀ taddhakas°; T. taddhus°.

¹⁰ B.K. °to.

¹¹ T. pādo.

¹² K. °saṇṇoj° throughout.

¹³ T. manam.

¹⁴ B. appakena.

¹⁵ M₉M₁₀T. °utṭhanti.

¹⁶ K. amanāpam.

¹⁷ B. parigūh°; M₉K. parigūh°.

¹⁸ B. nigguh°.

¹⁹ T. asatthā; B. asuddhatā.

²⁰ P.K. acittī° and cittī°.

²¹ B. omī.

sammasitvā arahattaṃ pattānaṃ catunnaṃ¹ nirodhā vuṭṭhāya arahattampatta²-anāgāmino ca³ vasena pañcavidho hoti. Pāli pan' ettha 'katamo ca puggalo ubhatobhāgavimutto ? idh' ekacco puggalo aṭṭha vimokhe kāyena phassitvā⁴ viharati, paññāya c'⁵ assa disvā āsavā parikkhīṇā hontī' ti evaṃ aṭṭhavamokkhalābhino vasena āgatā.

Paññāya vimutto ti⁶ *paññāvimutto*⁶; so sukkhavipassako catuhi jhānehi vuṭṭhāya arahattaṃ pattā cattāro cā ti imesaṃ vasena pañcavidho hoti. Pāli pan' ettha aṭṭhavamokkhapatikkhepavasen' eva⁷ āgatā; yathāha⁸: na h' eva kho aṭṭhavamokhe kāyena phassitvā⁴ viharati, paññāya c'⁵ assa disvā āsavā parikkhīṇā honti, ayaṃ vuccati puggalo paññāvimutto ti.⁶

Phuṭṭhantaṃ⁸ sacchikato ti *kāyasakkhī*⁹; so jhānaphassaṃ paṭhamam phusati pacchā nirodham nibbānaṃ sacchikaroti, so sotāpattiṭṭhānaṃ ādiṃ katvā yāva arahattamaggaṭṭhā¹⁰ chabbidho hoti. Ten' āha: Idh' ekacco puggalo aṭṭhavamokhe kāyena phassitvā⁴ viharati, paññāya c'⁵ assa¹¹ disvā ekacce āsavā parikkhīṇā honti, ayaṃ vuccati puggalo kāyasakkhī ti.

Diṭṭhantaṃ patto ti *diṭṭhappatto*¹²; tatr' idaṃ saṃkhepalakkhaṇaṃ: Dukkha saṃkhārā sukho nirodho ti nātaṃ hoti diṭṭhaṃ viditaṃ sacchikataṃ phassitaṃ¹³ paññāyā ti diṭṭhappatto¹² ti.¹⁴ Vitthārato pana so pi kāyasakkhī viya chabbidho hoti. Ten' ev' āha: Idh' ekacco puggalo idaṃ dukkhaṃ ti yathābhūtaṃ pajānāti . . . pe¹⁵ . . . ayaṃ dukkhanirodhagāmini¹⁶ paṭipadā ti yathābhūtaṃ pajānāti, Tathāgatappaveditā¹⁷ c' assa dhammā paññāya vodiṭṭhā honti vocaritā paññāya . . . pe¹⁴ . . . ayaṃ vuccati puggalo diṭṭhappatto¹⁸ ti.⁶

¹ M₁₀ catunnaṃ ni.

² K. arahattapp°.

³ M₁₀ omits.

⁴ B.K. phusitvā.

⁵ K. p'.

⁶ M₁₀T. omit.

⁷ M₁₀T. aṭṭhavamokkhā paṭi°.

⁸ T. phuṭṭhass' antam; M₁₀ vuṭṭhan ti (!).

⁹ M₁₀T.° sakkhi.

¹⁰ T. °ṭṭhāne.

¹¹ T. omits c' assa.

¹² M₉M₁₀T. diṭṭhipatto; K. diṭṭhippa°; B. diṭṭhapa° (throughout).

¹³ B.K. phusitaṃ; B. adds kataṃ.

¹⁴ M₉M₁₀T.B. omit.

¹⁵ M₁₀T. omit; B. pa.

¹⁶ T. °gāmini.

¹⁷ M₁₀T. Tathāgatapa°.

¹⁸ M₉M₁₀T. here diṭṭhippa°.

Saddhāya vimutto ti *saddhāvimutto*; so pi vuttanayen' eva chabbidho hoti. Ten' āha: Idh' ekacco puggalo idaṃ dukkhan ti yathābhūtaṃ¹ pajānāti¹ . . . pe² . . . ayaṃ dukkhanirodhagāmini³ paṭipadā ti yathābhūtaṃ pajānāti, Tathāgatappaveditā⁴ c' assa dhammā paññāya voditthā honti vocaritā paññāya . . . pe⁵ . . . ayaṃ vuccati puggalo saddhāvimutto no⁶ ca kho yathā ditthappattassā⁷ ti. Itassa hi saddhāvimuttassa pubbabhāgamaggakkhaṇe saddahan-tassa viya okappentassa viya adhimuccantassa viya ca kilesakkhayo hoti, ditthappattassa⁸ pubbabhāgamaggakkhaṇe kilesacchedakam⁹ ñāṇam adandham¹⁰ tikhiṇam sūraṇ¹¹ hutvā vahati. Tasmā yathānāma nātittikhipena asinā¹² kadaliṃ¹³ chindantassa chinnaṭṭhānam na¹⁴ matṭam¹⁵ hoti asi na sīgham¹⁶ vahati saddo sūyati¹⁷ balavatako¹⁸ vāyāmo kātabbo hoti, evarūpā saddhāvimuttassa¹⁹ pubbabhāgamaggabhāvanā; ya-thā pana atinisitena²⁰ asinā kadaliṃ¹³ chindantassa chinnaṭṭhānam matṭam²¹ hoti asi²² sīgham vahati saddo na sūyati¹⁷ balavavāyāmakiccaṃ na hoti, evarūpā paññāvimuttassa²³ pubbabhāgamaggabhāvanā veditabbā.

Dhammam anussarati²⁴ ti *dhammānussārī*²⁵; dhammo ti paññā,²⁶ paññāpubbaṅgamam maggam bhāveti ti attho.

Saddhānusārimhi²⁷ pi es' eva nayo.

Ubho p' ete sotāpattimaggaṭṭhā²⁸ ye va.

Vuttam pi c' etaṃ:

¹ M₁₀T. omit.

² T. °gāmini.

³ M₉M₁₀T.B. omit.

⁴ P. puts no ca . . . °ppattassa before ayaṃ vuccati.

⁵ M₉M₁₀T. here ditthipp°.

⁶ T. adandhan.

⁷ M₁₀ asi na corrected from asinā.

⁸ B. before hoti.

⁹ T. asinā sīgham; B. asisīgham na.

¹⁰ B.K. suyyati.

¹¹ M₁₀T. saddhādhimuttassa.

¹² T. maddham.

¹³ M₁₀T. paññādhimu°; K. adds ca.

¹⁴ B. °ssari.

¹⁵ T. omits.

¹⁶ T. °maggaṭṭhāne.

¹⁷ M₁₀T. omit; B. pa.

¹⁸ M₁₀T. Tathāgatapa°.

¹⁹ M₁₀T. nāma te.

²⁰ M₉B.K. °ka.

²¹ T. suram.

²² K. kaddaliṃ.

²³ B.K. matṭham both times.

²⁴ B.K. °taro.

²⁵ B. sutanisitena; K. sunis°.

²⁶ M₁₀ ati°.

²⁷ T. °sāri.

²⁸ T. °sārīhi.

¹Yassa puggalassa sotāpattiphalasacchikiriyāya paṭipannassa paññindriyaṃ adhimattam hoti paññāvāhi² paññāpubbaṅgamaṃ ariyamaggaṃ bhāveti, ayaṃ vuccati puggalo dhammānusāri.¹

³Yassa puggalassa sotāpattiphalasacchikiriyāya paṭipannassa saddhindriyaṃ⁴ adhimattam hoti saddhāvāhi⁵ saddhāpubbaṅgamaṃ ariyamaggaṃ bhāveti, ayaṃ vuccati puggalo saddhānusāri³ ti.⁶

Ayam ettha saṃkhepo; vitthārato pan' esā ubhatobhāga-vimuttādikathā Visuddhimagge paññābhāvanādhikāre* vuttā, tasmā tattha vuttanayen' eva veditabbā ti.

5. Pañcame *udakūpamā* ti ummujjanādiṃ⁷ ākāraṃ gahetvā udakena upamitā.

*Sakiṃ nimuggo*⁸ ti ekavāraṃ⁹ nimuggo.⁸

*Ekantakālakehi*¹⁰ ti niyatamicchādītthiṃ sandhāya vuttam.

Ummujjati ti utthahati.

Sādhū ti sobhanā¹¹ laddhikā.¹²

*Hāyati-m*¹³-*evā* ti caṅgavāre¹⁴ āsitta-udakaṃ viya parihāyat' eva.

Ummujjivā vipassati viloketi ti utthahitvā gantabbam¹⁵ disaṃ vipassati viloketi.

Patarati ti gantabbadisābhimukho tarati nāma.

*Patigādhappatto*¹⁶ hoti ti utthāya viloketvā pataritvā¹⁷ gantvā¹⁸ ekasmiṃ thāne patittham¹⁹ patto¹⁹ nāma hoti, titthati²⁰ na punāgacchati.²¹

* Cf. Vism. 659 sq.

¹⁻¹ Missing in M₉M₁₀T.B.

² K. omits.

³⁻³ Missing in K.

⁴ M₉M₁₀T. satindriyaṃ.

⁵ M₉M₁₀T. saddhāya vāhi.

⁶ M₁₀T. omits.

⁷ M₉K. nimujjanādi-(B. nimmu°).

⁹ B. °vāraṃ eva.

⁸ B. nimmuggo.

¹¹ B. °ṇā.

¹⁰ T. ekantakāl°.

¹³ B.K. -y.

¹² P. laddhakā; K. bhaddakā.

¹⁴ T. omits caṅga; B. caṅka°; K. paṅka°.

¹⁵ B.K. °bba.

¹⁶ T. patigādhapa°; M₁₀ °gādhāpa°; B. patigādhapa°.

¹⁷ M₁₀P. repeat.

¹⁸ B.K. omits.

¹⁹ T. patitthāpento; B. patitthāpatto.

²⁰ M₁₀ adds nā hoti ti (!), B. nāma hoti.

²¹ M₁₀T. °ti ti.

*Tinno pāragato*¹ *thale tiṭṭhati* ti sabbakilese santarivā² paratīraṃ gantvā nibbānatthale patitṭhito nāma hoti.

Imasmiṃ sutte vaṭṭavivaṭṭaṃ kathitaṃ.

6. Chaṭṭhe aniccā ti evaṃ paññāya pharanto³ anupassati ti *aniccānupassī*, aniccā ti evaṃ saññā assā ti *aniccasaññī*,⁴ aniccā ti evaṃ ñāṇena⁵ paṭisaṃviditā assā ti *aniccapaṭi-saṃvedī*.⁶

Satatan ti sabbakālaṃ.

Samitan ti yathā⁷ purimacittena pacchimacittaṃ samitaṃ⁷ samupagataṃ⁸ ghaṭitaṃ⁹ hoti, evaṃ.⁷

Abbokiṇṇan ti nirantarena¹⁰ aññena cetasā asammissaṃ.

*Cetasā*¹¹ *adhimuccamāno* ti cittena sannitṭhāpayamāno.

Paññāya pariyoḡāhamāno ti vipassanāññāṇena anupavisa-māno.

Apubbaṃ acariman ti apure apacchā ekakkhaṇe yeva.

Idha samasīsi kathito; so catubbidho¹² hoti: rogasamasīsī¹³ vedanāsamasīsī¹⁴ iriyāpathasamasīsī jīvitasamasīsī¹⁴ ti.

Tattha¹⁴ yassa aññatarena rogena phuṭṭhassa sato rogavū-pasamo ca āsavakkhayo ca ekappahāren' eva hoti, ayaṃ rogasamasīsī¹⁵ nāma; yassa pana aññataṃ vedanaṃ vedi-yato¹⁶ vedanāvūpasamo ca āsavakkhayo ca ekappahāren' eva hoti, ayaṃ vedanāsamasīsī nāma; yassa pana ṭhānādisu iriyāpathesu aññatarasamaṅgino¹⁷ vipassantassa¹⁸ iriyāpa-thassa pariyoḡānaṃ ca¹⁹ āsavakkhayo ca ekappahāren' eva²⁰ hoti, ayaṃ iriyāpathasamasīsī¹⁵ nāma; yassa pana upakkamato vā sarasato²¹ vā jīvitapariyādānaṃ ca āsavakkhayo ca ekap-pahāren' eva hoti, ayaṃ jīvitasamasīsī nāma. Ayam idha adhippeto.

¹ B. pāraṅ°.

³ M₁₀T. garahanto (T. °ta).

⁵ M₁₀ ñāṇe.

⁷ B. omits.

⁹ B. omits; K. ghaṭṭitaṃ.

¹¹ M₁₀ °ssa; T. °ssā; B. omits.

¹² B. °bbidhe, omits hoti.

¹⁴ M₁₀ omits.

¹⁶ K. vedayato.

¹⁸ M₉M₁₀T. insert ca.

²⁰ T. ekapa°.

² B.K. °kilesoghaṃ taritvā.

⁴ T. °saññī.

⁶ M₁₀T. °vedi.

⁸ B. sammāpākataṃ.

¹⁰ M₉B.K. °taraṃ.

¹³ T. °sīsī always.

¹⁵ M₁₀ here also °sīsī.

¹⁷ M₁₀T. °samaṅginā.

¹⁹ M₉M₁₀T. °yoḡānaṃ (without ca).

²¹ B. puriyādānato.

Tattha kiñcāpi āsavapariyādānaṃ maggacittena jīvita-pariyādānaṃ cuticittena hoti¹ ti ubhinnaṃ ekakkhaṇe sambhavo nāma n' atthi; yasmā pan' assa āsavesu khīṇamattesu paccavekkhanavārānantaram² eva jīvita-pariyādānaṃ gacchati antaraṃ na paññāyati, tasmā evaṃ vuttaṃ.

Antarāparinibbāyī ti yo³ pañcasu suddhāvāsesu yattha katthaci uppanno nibbattakkhaṇe vā thokaṃ atikkamitvā vā⁴ vemajjhe ʒhatvā vā arahattaṃ pāpuṇāti, tass' etaṃ nāmaṃ.⁵

Upahaccaparinibbāyī ti yo tatth' eva āyuvemajjhaṃ atikkamitvā arahattaṃ⁶ pāpuṇāti.

Asaṃkhāraparinibbāyī ti yo⁷ tesam yeva puggalānaṃ asaṃkhārena' eva⁸ appayogena kilese khepeti.

Sasaṃkhāraparinibbāyī ti yo sasaṃkhārena sappayogena kilese khepeti.

Uddhamasoto akaniṭṭhagāmī ti yo hetthā catusu suddhāvāsesu yattha katthaci nibbatti⁹ vā tato cuto anupubbena akaniṭṭhe uppajjitvā⁹ arahattaṃ pāpuṇāti¹⁰ ti.

7. Sattame *dukkhānupassī* ti pīlanākāraṃ¹¹ dukkhato anupassanto.

8. Atṭhame *anattānupassī* ti avasavattanākāraṃ anattā ti anupassanto.

9. Navame¹² *sukkhānupassī* ti sukhaṃ ti evaṃ ñāṇena anupassanto.

10. Dasame *niddasavatthūnī* ti niddasādivatthūnī¹³; ¹⁴niddaso bhikkhū¹⁵ ti¹⁴ nibbiso¹⁶ nittimso niccattāli¹⁷ nippaṇṇāso ti¹⁴ evaṃ vacanakāraṇāni.

Ayaṃ kira pañho titthiyasamaye uppanno; titthiyā hi¹² dasavassakāle¹⁸ mataṃ nigaṇṭhaṃ¹⁹ niddaso ti vadanti. So²⁰

¹ K. hoti (*without* ti).

² B. paccavekkhanānantaram.

³ M₁₀ so.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀ nāma.

⁶ M₁₀T. insert here vā.

⁷ T. so.

⁸ K. asaṃkhārena.

⁹ B. upapajj°.

¹⁰ B.K. °ti (*without* ti).

¹¹ T. pīl°.

¹² M₁₀T. omit.

¹³ K. niddasāni vā°.

¹⁴⁻¹⁵ Missing in B.

¹⁵ T.K. bhikkhu (K. *without* ti).

¹⁶ M₉T.B.K. nibbiso.

¹⁷ M₉M₁₀T.P. nica°; M₉K. °liso.

¹⁸ M₉M₁₀B. °vassamattakāle; K. °vassappattakāle.

¹⁹ B. gaṇha-; K. Nigaṇṭhaṃ.

²⁰ T. omits.

kira puna dasavasso na hoti; na kevalañ ca dasavasso, navavasso pi ekavasso pi na hoti. Eten' eva¹ nayena viṣativas-sādikāle pi matam² nibbiso nittimso niccattāḷiso³ nippaṇṇāso⁴ ti vadanti. Āyasmā Ānando gāme vicaranto tam katham sutvā vihāraṃ gantvā bhagavato ārocesi. Bhagavā āha: na-y-idam⁵ Ānanda tittthakānaṃ⁶ adhivacanaṃ, mama sāsane khīṇāsavass' etaṃ adhivacanaṃ⁷; khīṇāsavo hi dasavassakāle parinibbuto puna dasavasso na hoti, na kevalañ ca dasavasso va navavasso pi . . . pe⁸ . . . ekavasso pi, na kevalañ ca ekavasso va ekādasamāsiko pi⁹ . . . pe¹⁰ . . . ekamāsiko¹⁰ pi¹⁰ ekamuhuttiko¹¹ pi na hoti yeva. Kasma? puna paṭisandhiyā abhāvā.

Nibbīsādisu pi es' eva nayo.

Iti bhagavā 'mama sāsane khīṇāsavass' etaṃ adhivacanaṃ' ti vatvā yehi¹² tehi¹³ kāraṇehi¹⁴ niddaso hoti. Tam¹⁵ das-setuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi.

Tattha idhā ti imasmiṃ sāsane.

Sikkhāsamādāne tibbacchando hoti ti sikkhāttayapūraṇe bahalacchando¹⁶ hoti.

Āyatā ca sikkhāsamādāne avigatapema¹⁷ ti anāgate puna-divasādisu pi sikkhāpūraṇe avigatapemen' eva¹⁸ samannāgato hoti.

Dhammanisantī ti dhammanisūmanā¹⁹; vipassanāy' etaṃ adhivacanaṃ.

Icehāvinaye ti taṇhāvinaye.

Paṭisallāne²⁰ ti ekibhāve.

Viriyaṅrambhe ti kāyikacetasikassa viriyassa pūraṇe.

¹ T. ete eva.

³ M₉P. nica°; T. °liso; M₉K. °liso.

⁵ B. na idam.

⁷ K. °vacanaṃ ti.

⁹ M₁₀T. ti.

¹¹ B. °muhutto.

¹³ B.K. omī.

¹⁵ B. K. tāni.

¹⁶ M₉M₁₀T. bahalachando; B.K. balavacchando.

¹⁷ M₁₀ avihata°; K. adhigata°.

¹⁸ M₁₀K. adhigata°; T. adhigacchita°.

¹⁹ K. reads °nisantiyā ti °nisūmanāya.

² K. adds nigganttham.

⁴ T. nipa°.

⁶ B. tittthiyānaṃ.

⁸ B. pa.

¹⁰ B. omits.

¹² M₁₀T. ye.

¹⁴ B. adds so.

²⁰ P. °sallāṇe.

Satīnepakke ti satiyañ c' eva nipakabhāve.¹

*Diṭṭhi*paṭivedhe ti maggadassane.

Sesaṃ sabbattha uttānam evā ti.

Anusayavaggo dūṭṭiyo.

III.

1. Tatiyassa paṭhame *Sārandade*² *cetiye* ti evaṃ nāmake vihāre. Anuppanne kira Tathāgate tattha Sārandadassa³ yakkhassa nivāsanaṭṭhānaṃ⁴ cetiyaṃ ahosi. Ath' ettha bhagavato vihāraṃ kāresuṃ; so Sārandadacetiyaṃ⁵ tveva⁶ saṃkhaṃ⁷ gato.

Yāvakkvañ cā ti yattakaṃ kālāṃ.

*Abhiñhaṃ*⁸ *sannipātā* ti divasassa tikkhattum sannipatantā pi antarantarā sannipatantā pi abhiñhaṃ sannipātā⁹ va.

Sannipātabahulā ti 'hiyyo¹⁰ pi purimadivasam pi sannipatamhā,¹¹ ajja kim atthaṃ sannipatāmā' ti vosānaṃ anāpajjanena sannipātabahulā.

*Vuddhi*¹² *yeva Licchavī Vajjīnaṃ pātikaṅkhā no parihānti* ti abhiñhaṃ asannipatantā¹³ hi disāsu āgatasāsaṇaṃ¹⁴ na¹⁵ suṇanti. Tato 'asukagāmasīmā vā nigamasīmā¹⁶ vā ākulā, asukaṭṭhāne corā pariyutṭhitā' ti na¹⁵ jānanti. Corā pi 'pamattā rājāno' ti ñatvā gāmanigamādīni¹⁷ paharantā¹⁸ janapadaṃ nāsenti. Evaṃ rājūnaṃ parihāni hoti. Abhiñhaṃ sannipatantā pana taṃ¹⁹ pavattim²⁰ suṇanti. Tato balaṃ pesetva amittamaddanaṃ karonti. Corā pi 'appa-

¹ M₉B.K. *add ca.*

² M₁₀T. Sārandade; B. Ānandake.

³ B. Ānandassa.

⁴ P. nivāsanaṭṭh°.

⁵ T. Sārandadāce°; M₁₀ Sārandade cetiyaṃ, B. Ānandace°.

⁶ T. t' eva.

⁷ B. saṅkhyam; K. saṃkhyam.

⁸ M₁₀T.K. abhiñha (K. *both times*).

⁹ M₉M₁₀T. °to.

¹⁰ M₉M₁₀T. hiyyo.

¹¹ B. °ha; B.K. *insert* puna.

¹² K. vuddhi *throughout*.

¹³ M₁₀T. sannip°.

¹⁴ B.K. āgataṃ sā°.

¹⁵ T. *omits*.

¹⁶ M₉M₁₀T.B. nagarasīmā (T. naṅgara°).

¹⁷ M₁₀T. gāmasimādīni; M₉K. gāmādīni.

¹⁸ T. hanantā.

¹⁹ B.K. *repeat*.

²⁰ K. pavuttim.

mattā rājāno, na sakkā amhehi vaggabandhanena¹ vicaritun² ' ti bhijjitvā palāyanti. Evaṃ rājūnaṃ vuddhi hoti. Tena vuttam: vuddhi yeva Licchavī Vajjīnaṃ pāṭikaṅkhā no parihānī ti.

*Samaggā*³ ti ādisu⁴ sannipātabheriyā niggaṭṭāya 'ajja me kiccaṃ atthi maṅgalaṃ atthī' ti vikkhepaṃ karontā na samaggā sannipatanti nāma. Bherisaddaṃ pana sutvā va bhuñjamānā pi alaṃkurumānā⁵ pi vatthāni nivāsayaṃmānā pi addhabhuttā⁶ addhālaṃkatā⁷ vatthaṃ nivāsantā va sannipatantā⁸ samaggā sannipatanti nāma. Sannipatitā pana cintetvā mantetvā⁹ kattabbaṃ katvā¹⁰ ekato¹¹ avuṭṭhahantā na samaggā vuṭṭhahanti nāma. Evaṃ vuṭṭhitesu pi¹² ye paṭhamaṃ gacchanti, tesam evaṃ hoti: amhehi bāhirakathā va sutā, idāni vinicchayakathā bhavissatī ti. Ekato vuṭṭhahantā pana¹³ samaggā vuṭṭhahanti nāma. Api ca 'asukaṭṭhāne¹⁴ gāmasīmā¹⁵ vā nigamasīmā¹⁶ vā¹⁷ ākulā, corā vā pariyuṭṭhitā' ti sutvā 'ko¹⁸ gantvā amittamaddanaṃ karissatī' ti vutte 'ahaṃ¹⁹ paṭhamaṃ²⁰ ahaṃ paṭhamaṃ' ti vatvā gacchantā pi samaggā vuṭṭhahanti nāma. Ekassa pana kammante osīdamāne sesā puttabhātaro, pesetvā tassa kammantaṃ upatthambhayamānā pi āgantukarājūnaṃ 'asukassa²¹ gehaṃ²² gacchatu²³ asukassa gehaṃ gacchatū' ti avatvā sabbe ekato saṃgaṇhantā pi ekassa maṅgale vā roge vā aññasmim vā pana tādise sukhadukkhe uppanne sabbe tattha sahāyabhāvaṃ gacchantā pi samaggā Vajjīkaraṇīyāni²⁴ karonti nāma.

*Appaṇṇattan*²⁵ ti ādisu pubbe akataṃ suṅkaṃ²⁶ vā baḷiṃ vā daṇḍaṃ vā āharāpentā appaṇṇattaṃ paṇṇāpenti nāma. Porāṇapaveniyā²⁷ āgataṃ eva pana āharāpentā paṇṇattaṃ

¹ B.K. °bandhena; T. *repeats vagga*.

² M₁₀T. °ggānī.

³ B. *omits*.

⁴ B. alaṅkara°; M₁₀T. alaṃkata°.

⁵ K. aḍḍh°.

⁶ B. °patanti, then samaggā sannipatitā pana and so on.

⁷ B. *adds* va.

⁸ T. *omits*.

⁹ B.K. *add* va.

¹⁰ M₉B.K. hi.

¹¹ B. *continues* na evaṃ hoti, then Api ca.

¹² B. asukaṭṭhānagāmā.

¹³ M₉M₁₀ *omit*.

¹⁴ K. Vajjī° *throughout*.

¹⁵ B. apaṇṇī° *throughout*; T. appaṇṇān *here*.

¹⁶ M₁₀ sukaṃ; M₉T. suṅkaṃ.

¹⁷ T. porāṇā paveniyā; M₉P. porāṇakapa°; K. porāṇappa°.

na samucchindanti nāma. Coro¹ ti¹ gahetvā dassite avinichinitvā² va³ bhejjabhejjaṃ anusāsantā porāṇaṃ Vajjidhammaṃ samādāya na vattanti nāma. Tesam appaṇṇattam paññāpentānaṃ⁴ abhinavasunkādipīlita⁵ manussā 'ati-upaddutamhā,⁶ ke imesaṃ vijite vasissanti⁷ ti paccantam pavisitvā corā vā corasahāyā vā hutvā janapadaṃ hananti. Paññattam samucchindantānaṃ paveni-āgatāni sunkādini aḡaṇhantānaṃ⁸ koso parihāyati. Tato hatthi⁹-assa-balakāya-orodhādayo yathānibaddhaṃ vaṭṭam alabhamānā thāma-balena parihāyanti. Te n' eva¹⁰ yuddhakkhamā honti na pāricariyakkhamā. Porāṇaṃ Vajjidhammaṃ samādāya avatantānaṃ vijite manussā 'amhākaṃ puttam pitaraṃ bhātaram¹¹ acoraṃ yeva¹² corō ti katvā¹³ chindimsu bbindimsu' ti kujjhivā paccantam pavisitvā corā vā corasahāyā vā hutvā janapadaṃ hananti. Evaṃ rājūnaṃ parihāni hoti. Appaṇṇattam na paññāpentānaṃ¹⁴ pana paveni-āgataṃ yeva rājāno karontī ti manussā hatthatuṭṭhā kasivaṇijjādike¹⁵ kammante sampādentī. Paññattam asamucchindantānaṃ¹⁶ paveni-āgatāni sunkādini aḡaṇhantānaṃ koso vaḡḡhati. Tato hatthi-assabalakāya-orodhādayo yathānibaddhaṃ vaṭṭam labhamānā thāma-balasampannā yuddhakkhamā c' eva¹⁷ pāricariyakkhamā ca¹⁸ honti. Porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantānaṃ manussā¹⁹ na¹⁹ ujjhāyanti.²⁰ Rājāno porāṇapaveniyā karonti, aṭṭakulikasenāpati-uparājūhi²¹ parikkhitam²² sayam pi parikkhitvā²³ pavenipotthakaṃ²⁴ vācāpetvā anuc-

¹ M₉M₁₀T. corā ti; B. core pi.

² T. avinicchitvā; B. avicinitvā; K. vinicchinitvā, *omits* na.

³ B. *omits*.

⁴ M₁₀ paṇṇāpe°.

⁵ M₁₀T. °pīlita.

⁶ B. °ha; K. °ddūtamhā.

⁷ M₁₀T. °ti (*without* ti).

⁸ B. aḡaṇhataṃ.

⁹ K. hatthi *throughout*.

¹⁰ M₁₀T. tena va (te na va) or tena ca.

¹¹ K. *omits*.

¹² T. h' eva.

¹³ M₁₀T. ṇatvā.

¹⁴ M₁₀T. paṇṇāpe°.

¹⁵ B. kasivāṇ°.

¹⁶ T. *adds* maṇussāṇam.

¹⁷ M₁₀T.B. *add* honti.

¹⁸ M₁₀T. *omit*.

¹⁹ T. manussāṇam.

²⁰ M₁₀ upajjh°; T. pajjh°.

²¹ M₉M₁₀T. aṭṭhakulika°; K. aṭṭhakusala°.

²² M₉M₁₀T.B. °kkhittaṃ.

²³ M₁₀T.B. °kkhipitvā.

²⁴ M₁₀ paveniyā po°.

chavikam eva daṇḍaṃ pavattayanti, 'etesaṃ doso n' atthi, ambhākaṃ yeva doso' ti appamattā¹ kammantaṃ² karonti. Evaṃ rājūnaṃ vuddhi hoti.

*Sakkarissanti*³ ti yaṃ kiñci tesāṃ sakkāraṃ karontā sundaram eva karissanti.³

*Garukarissanti*⁴ ti garubhāvaṃ paccupaṭṭhapetvā va⁵ karissanti.

Mānessanti ti manena⁶ piyāyissanti.⁷

*Pūjessanti*⁸ ti paccayapūjāya pūjessanti.

Sotabbaṃ maññissanti ti divasassa dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ gantvā tesāṃ kathaṃ sotabbaṃ saddhātābbaṃ⁸ maññissanti.

Tattha ye⁹ evaṃ mahallakānaṃ rājūnaṃ sakkārādini na¹⁰ karonti, ovādatthāya vā¹¹ nesāṃ upaṭṭhānaṃ na gacchanti, te tehi vissaṭṭhā atthe¹² anovadiyamānā¹³ kilāpasutā¹⁴ rajjato parihāyanti; ye pana tathā paṭipajjanti tesāṃ mahallakārājāno¹⁵ 'idaṃ kātābbaṃ idaṃ na kātābbaṃ' ti porānapaveṇiṃ¹⁶ āciikkhanti, saṃgāmaṃ patvā pi 'evaṃ pavisitābbaṃ evaṃ nikkhamitābbaṃ' ti upāyaṃ dassenti, te¹⁷ tehi ovadiyamānā¹⁸ yathā-ovādaṃ paṭipajjanaṃ¹⁹ sakkonti rajjapaveṇiṃ sandhāretuṃ. Tena vuttaṃ: *vuddhi yeva Licchavī Vajjīnaṃ pātikaṅkhā* ti.

Kulitthiyo ti kulagharaniyo.²⁰

Kulakumāriyo ti anivittthā²¹ tāsāṃ dhītaro.

*Okassā*²² ti ²³vā⁸ *pasayhā* ti vā²³ *pasayhākārass'* ev' etaṃ nāmaṃ; okāsā ti pi paṭhaṇ ti.

¹ T. °mattaṃ.

² M₁₀T. karonti.

³ M₁₀ K. omit.

⁴ B.K. piyā bhaviss°.

⁵ T. add's va.

⁶ B. ca.

⁷ M₉M₁₀T. anovād°.

⁸ K. mahallakā r°.

⁹ T. omits.

¹⁰ T. paṭipajjati sabbe ekato gahantā pi ekassa maṅgale vā roge vā amāsaṃ pana tādise su (!), then kulitthiyo and so on.

¹¹ T. °ghariniyo.

¹² M₉M₁₀T.K. okk° (K. both times).

¹³ T. omits; B.K. °te.

¹⁴ B. garuṃ k°.

¹⁵ M₉M₁₀K. mānena (also v.l. in B.).

¹⁶ M₁₀ omits.

¹⁷ M₁₀T. omit.

¹⁸ M₉B.K. omit.

¹⁹ M₁₀T. kil°.

²⁰ T.B. porāṇaṃ pa°.

²¹ M₉M₁₀ ovād°.

²² B. anividdhā.

²³⁻²³ Missing in T.

Tattha okassā ti¹ avakasitvā² ākaḍḍhitvā,² pasayhā ti abhibhavitvā ajjhottharitvā ti³ ayaṃ vacanatto. Evaṃ hi karontānaṃ pana vijite manussā 'amhākaṃ gehe puttabhātaro pi khelasīṅghānikādīni⁴ mukhena³ apanetvā saṃvaḍḍhitā dhītaro pi ime balakkārena gahetvā attano ghare vāsenti' ti kupitā paccantaṃ¹ pavisitvā corā vā corasahāyā vā lutvā janapadaṃ hananti; evaṃ akarontānaṃ⁵ pana vijite manussā appossukkā⁶ sakāni kammāni karontā rāja kosaṃ vaḍḍhenti. Evaṃ ettha vuddhihāniyo veditabbā.

Vajjīnaṃ Vajjicetiyaṇī ti Vajjirājūnaṃ Vajjiraṭṭhe cittikataṭṭhena⁷ cetiyaṇī ti laddhanāmāni yakkhaṭṭhānāni.

Abbhantaraṇī ti antonagare ṭhitāni.

Bāhirāṇī ti bahinagare ṭhitāni.

Dinnapubbaṃ katapubbaṃ ti pubbe dinnaṃ ca kataṃ ca.

*No parihāpessanti*⁸ ti ahāpetvā yathāpavattam eva karisanti. Dhammikaṃ⁹ baliṃ parihāpentānaṃ hi devatā ārakkhaṃ susaṃvihitaṃ¹⁰ na karonti, anuppannaṃ sukhaṃ¹¹ uppādetuṃ¹² asakkontiyo pi uppannaṃ¹³ kāsasīsarogādiṃ vaḍḍhenti, saṃgāme patte sahāyā na honti; aparihāpentānaṃ pana¹⁴ ārakkhaṃ susaṃvihitaṃ karonti, anuppannaṃ sukhaṃ uppādetuṃ asakkontiyo pi uppannaṃ¹³ kāsasīsarogādiṃ haranti, saṃgāmasīse sahāyā honti ti. Evaṃ ettha vuddhihāniyo veditabbā.

*Dhammikaṃ*¹⁵ *rakkhāvaraṇaguttiṃ* ti ettha rakkhā eva¹⁶ yathā anicchitaṃ nāgacchati evaṃ āvaraṇato āvaraṇaṃ, yathā icchitaṃ na nassati evaṃ gopāyanato gutti.

Tattha balakāyena parivāretvā rakkhaṇaṃ pabbajitānaṃ dhammikā rakkhāvaraṇagutti nāma na hoti; yathā pana vihārassa upavanarukkhe¹⁷ na chindanti vāpikā¹⁸ vāpaṃ¹⁹

¹ T. *adds* vā.

² B. avakaḍḍhitvā.

³ M₁₀ *omits*.

⁴ M₁₀ T. khela°; M₁₀ °ādi.

⁵ T. asakkontānaṃ.

⁶ M₁₀ °sukkāni (*omits* sakāni).

⁷ P. cittikatāni; K. cittakatāni.

⁸ T. °hāyissanti; P. °hāpentī.

⁹ K. °ka.

¹⁰ T. susaṃgahitaṃ.

¹¹ B. *omits*.

¹² B. janetup.

¹³ K. uppanna°.

¹⁴ T. hi.

¹⁵ T. °ka; K. °kā and °gutti.

¹⁶ M₉ P. yeva

¹⁷ M₉ M₁₀ upavane ru°: B. °vane rukkhamaṃ

¹⁸ M₉ M₁₀ T. B. vājīkā.

¹⁹ M₉ M₁₀ T. vājama; B. vā vajjama.

sati 'kiṃ rañño¹ tattha gatenā' ti vakkhatī² ti. So Vassa-kāraṃ brāhmaṇaṃ pesesi. Brāhmaṇo gantvā bhagavato tam atthaṃ ārocesi. Tena vuttaṃ: *Atha kho rājā . . .* pe³ . . . āpādessāmi Vajjī ti.

*Bhagavantaṃ vijaṇāno*⁴ ti thero vattasāse tthatvā bhagavantaṃ vijatī⁵; bhagavato pana sītaṃ vā uṇhaṃ vā n' atthi.

Bhagavā brāhmaṇassa vacanaṃ sutvā tena saddhiṃ aman-tetvā⁶ therena saddhiṃ mantetukāmo *kinti te Ānanda sutan* ti ādim āha. Tam vuttattham eva.

Ekam idāhaṇ ti idaṃ bhagavā pubbe Vajjīnaṃ imassa Vajjisattakassa desitabhāvaapakāsanatthaṃ⁷ āha.

Akaraṇīyā ti akattabbā, agahetabbā⁷ ti attho.

Yad idan ti nipātamattaṃ.

Yuddhassā ti karaṇatthe sāmivacanaṃ,⁸ abhinukhayaud-dhena⁹ gahetum na sakkā¹⁰ ti attho.

Āññatra ¹¹*upalāpanāyā*¹² ti tthapetvā upalāpanaṃ.¹¹ Upalā-panaṃ¹³ nāma 'alaṃ vivādēna, idāni samaggā homā' ti hatthi-assa-ratha¹⁴ hiraññasuvannaṇṇādiṇi pesetvā saṃgahakaraṇaṃ; evaṃ hi saṃgahaṃ katvā kevalaṃ vissāseṇa sakkā gaṇhitum ti attho.

Āññatra mīthubhedā ti tthapetvā mīthubhedam; iminā aññamaññaṃ bhedaṃ katvā pi¹⁵ sakkā ete gahetum ti dasseti.

Idaṃ brāhmaṇo bhagavato kathāya¹⁶ nayaṃ labhitvā āha. Kiṃ pana bhagavā brāhmaṇassa imāya kathāya naya-lābhaṃ¹⁷ jānāti ti. Āma jānāti. Jānanto kasmā kathesi? Anukampāya. Evaṃ kir' assa ahosi: mayā akathite pi kati-pāhena gantvā sabbe gaṇhissati, kathite pana samagge¹⁸ bhindanto¹⁹ tīhi saṃvaceharehi gaṇhissati, ettakaṃ²⁰ pi jīvi-tam eva varam, ettakaṃ hi jīvantā attano patitṭhābhūtaṃ puññaṃ karissanti ti.

¹ B. raññā; K. omits.

³ B. pa.

⁴ B. vijjī.

⁶ M₁₀T. °bhāvaṃ pak°.

⁸ K. sāmī°.

¹⁰ M₁₀ sakkoti.

¹¹⁻¹¹ Missing in M₁₀.

¹³ T. omits; M₁₀ °lāpana; B.K. °lāpanā.

¹⁵ M₁₀K. omit.

¹⁷ B. inserts na.

¹⁹ B. karonto.

² M₁₀T. °ti (without ti).

⁵ T. āmantetvā.

⁷ T. avehe°.

⁹ B. °mukhaṃ yu°.

¹² B. °lāpanā.

¹⁴ T. °rathe.

¹⁶ M₁₀T. kathā.

¹⁸ B. asamagge.

²⁰ B. °ke.

Abhinanditvā ti¹ cittena¹ nanditvā.¹

Anumoditvā ti yāva subhāsita² idaṃ bhotā Gotamenā ti vācāya anumoditvā.

*Pakkāmi*³ ti rañño santikaṃ gato; rājā pi tam eva pesetvā sabbe bhinditvā gantvā anayavyasanaṃ pāpesi.

3. Tatiye *abhinhaṃ*⁴ *sannipātū* ti idaṃ Vajjisattake vuttasadisam eva.

Idhāpi ca abhinhaṃ asannipatantā disāsu āgatasāsanaṃ na suṇanti. Tato 'asukavihārasīmā⁵ ākulā, uposathapavāraṇā ṭhitā, asukasmim ṭhāne bhikkhū vejjakamma⁶-dūtakammādini karonti, viññattibahulā pupphadānādīhi⁷ jīvikaṃ kappenti' ti ādini na jānanti, te⁸ pāpabhikkhū pi 'pamatto saṃgho' ti ñatvā rāsibhūtā⁹ sāsanaṃ osakkāpentī. Abhinhaṃ¹⁰ sannipatantā pana taṃ taṃ¹¹ pavattim¹² suṇanti. Tato bhikkhusaṃghaṃ pesetvā sīmaṃ ujum kārenti,¹³ uposathapavāraṇāyo¹⁴ pavattāpentī, micchājīvānaṃ ussannaṭṭhāne¹⁵ ariyavaṃsike pesetvā ariyavaṃsaṃ kathāpentī, pāpabhikkhūnaṃ vinayadharehi niggahaṃ kārapenti,¹⁶ pāpabhikkhū pi 'appamatto saṃgho, na sakkā amhehi vaggabandhanena¹⁷ vicaritun¹⁸' ti bhijjivā palāyanti. Evam ettha hānivuddhiyo¹⁹ veditabbā.

Samaggā ti ādisu cetiyapaṭijagganatthaṃ²⁰ vā bodhighara-uposathāgārachādanatthaṃ²¹ vā katikavattaṃ²² vā ṭhapetukāmatāya 'saṃgho sannipatatū' ti bheriyā vā gaṇḍiyā²³ vā ākoṭitamattāya 'mayhaṃ cīvarakammaṃ atthi, mayhaṃ patto pacitabbo, mayhaṃ navakammaṃ atthi' ti vikkhepaṃ karontā na samaggā sannipatanti nāma; sabbaṃ pana taṃ

¹ T. *omits*.

² B. °bhāsitañ c'.

³ B. pakkamī.

⁴ M₁₀K. abhinha°.

⁵ M₁₀T. °vihāre sīmā.

⁶ M₁₀ *omits* kamma.

⁷ K. phalapuppha°.

⁸ K. *omits*.

⁹ K. rāsibhūtaṃ.

¹⁰ T. abhinha.

¹¹ M₁₀K. *omits*.

¹² K. pavuttim.

¹³ T.B. karonti.

¹⁴ M₁₀ °ṇādayo.

¹⁵ B.K. vasanaṭṭh°.

¹⁶ M₁₀T. karonti.

¹⁷ T. °bandhandhe (!).

¹⁸ M₁₀ caritun.

¹⁹ B.K. vuddhihāniyo.

²⁰ M₁₀T. °jagganaṃ.

²¹ M₁₀T. bodhigharaṃ uposathāgāraṃ chād°.

²² B. katikā° throughout.

²³ B. ghaṇḍ°.

kammaṃ t̥hapetvā 'aḥaṃ purimataraṃ aḥaṃ purimataraṃ' ti ekappahāren' eva sannipatantā samaggā sannipatanti nāma. Sannipatitā pana cintetvā mantetvā kattabbaṃ katvā ekato va avuṭṭhahantā na samaggā vuṭṭhahanti nāma; evaṃ vuṭṭhitesu hi ye paṭhamaṃ gacchanti, tesam evaṃ hoti: amhehi bāhirakathā va sutā, idāni vinicchayakathā bhavissatī ti. Ekappahāren' eva¹ vuṭṭhahantā pana² samaggā vuṭṭhahanti nāma. Api ca 'asukatṭhāne viḥārasimā ākulā, uposathapavāraṇā t̥hitā, asukatṭhāne vejjakammādikārakā pāpabhikkhū ussannā' ti sutvā 'ko gantvā tesam niggahaṃ karissatī' ti vutte 'aḥaṃ paṭhamaṃ aḥaṃ paṭhamaṃ' ti vatvā gacchantā pi samaggā vuṭṭhahanti nāma. Āgantukaṃ pana disvā 'imaṃ parivenaṃ³ yāhi, etaṃ parivenaṃ³ yāhi, mayaṃ⁴ ke⁴' ti avatvā sabbe⁵ vattaṃ⁵ karontā pi chinnapattacīvaraṃ⁶ disvā tassa bhikkhācāravattena pattacīvaraṃ pariyasantā pi gilānassa gilānabhesajjaṃ pariyesamānā pi gilānaṃ eva⁷ anāthaṃ 'asukaparivenaṃ³ yāhi' ti avatvā attano attano pariveṇe paṭijaggantā pi eko oliyamānako⁷ gantho hoti; paṇṇavantaṃ⁸ bhikkhuṃ saṃgaṇhitvā tena taṃ ganthaṃ ukkhipāpentā pi samaggā saṃghakaraṇīyāni karonti nāma.

*Appaṇṇattan*⁹ ti ādisu navam¹⁰ adhammikaṃ katikavattaṃ vā sikkhāpadaṃ vā gaṇhantā¹¹ appaṇṇattaṃ paṇṇāpentī nāma, purāṇasanthatavatthusmiṃ Sāvattiyaṃ bhikkhū viya; uddhammaṃ ubbinayaṃ sāsaṇaṃ dipentā paṇṇattaṃ samucchindanti nāma, vassasatapariniḥbute bhagavati Vesālikā Vajjiputtakā viya; khuddānukhuddakā pana āpattiyo sañcicca vitikkamantā¹² yathāpaṇṇāntesu sikkhāpadesu samādhāya na vattanti nāma, Assaji-Punabbasukā viya; tathā akarontā pana appaṇṇattaṃ na paṇṇāpentī¹³ paṇṇattaṃ na

¹ B. °ppahārena evaṃ.

² B. omits.

³ T. °venam.

⁴ B. ayaṃ ko.

⁵ T. sabba va corrupt (or sabbañ ca ?).

⁶ T. jinna°; B.K. jīṇṇa°; M₁₀T.K. °cīvaraṃ.

⁷ K. oliy°; T. oliyaṇako.

⁸ T. paṇṇāv°.

⁹ M₁₀ apapaṇṇattan throughout; T. here paṇṇāntan.

¹⁰ M₁₀T. evaṃ.

¹¹ T. paṇṇāpentī.

¹² M₁₀T. vitikam°.

¹³ M₁₀ paṇṇāpe°.

samucchindanti yathāpaññātesu sikkhāpadesu samādāya vattanti nāma, āyasmā Upaseno¹ viya āyasmā Yaso Kākaṇḍakaputto² viya āyasmā Mahākassapo viya ca.

Vuddhi yevā ti silādi³-guṇehi vuddhi yeva no parihāni.

Therā ti thirabhāvappattā therakarehi⁴ guṇehi samannāgatā.

Bahū rattiyo jānanti ti *rattāññū*; ciraṃ pabbajitānaṃ⁵ etesaṃ ti *cirapabbajitā*; saṃghassa pitiṭṭhāne⁶ ṭhitā ti *saṃghapīṭaro*; ⁷pitiṭṭhāne ṭhitattā saṃghaṃ pariṇenti, pubbaṅgamā hutvā tisu sikkhāsu pavattanti⁸ ti *saṃghapariṇāyaka*.⁹

Ye tesam sakkārādīni na karonti ovādatthāya dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ na gacchanti, te pi tesam ovādaṃ na denti pavenikathaṃ na kathenti sārabbhūtaṃ dhammapariyāyaṃ na sikkhāpenti, te¹⁰ tehi viassaṭṭhā¹¹ silādihi dhammakkhandahehi sattahi ca ariyadhanehi ti evaṃ ādihi¹² guṇehi parihāyanti; ye pana tesam sakkārādīni karonti upaṭṭhānaṃ gacchanti, tesam¹³ te 'evaṃ¹⁴ te¹⁴ abhikkāmitabban' ti ādikaṃ¹⁵ ovādaṃ denti pavenikathaṃ kathenti sārabbhūtaṃ dhammapariyāyaṃ sikkhāpenti terasahi¹⁶ dhutaṅgehi dasahi kathāvatthūhi anusāsanti, te tesam ovāde ṭhatvā silādihi guṇehi vaḍḍhamānā sāmāññatthaṃ anupāpuṇanti. Evaṃ ettha hānivuddhiyo daṭṭhabbā.

Punabbhavo sīlam assā ti ponobhavikā,¹⁷ punabbhavadāyikā¹⁸ ti attho; tassā *ponobhavikāya*.¹⁹

*Na*²⁰ *vasaṃ gacchissanti*²¹ ti ettha ye catunnaṃ paccayānaṃ kāraṇā²² upaṭṭhākānaṃ padānupadikā²³ hutvā gāmato gāmaṃ

¹ T. Upaseno; K. Uggaseno.

³ P. °ādīhi.

⁵ B.K. °jitaṃ.

⁷ K. *adds* tassa.

⁹ M₁₀T. °ñāyikā.

¹¹ B. vippasannā; K. visaṭṭhā.

¹³ T. tesan.

¹⁵ B. ādinā.

¹⁷ M₁₀ punabbhavikā; T. *omits this passage*; B.K. ponobbhavikā.

¹⁸ T. °dātaṃ (*without* ti), or °dānaṃ ?

¹⁹ M₁₀T. ponabbh°; B.K. ponobbh°.

²¹ M₁₀ °ti (*without* ti).

² M₁₀T. Kākaṇḍap°.

⁴ M₁₀ °tarehi; B. thirehi.

⁶ M₁₀ pitiṭṭhāne.

⁸ M₁₀T. pavattanti.

¹⁰ B. *omits*.

¹² M₁₀ ādi.

¹⁴ M₁₀ *omits*; T.K. evan te.

¹⁶ M₁₀ terasa; T. terahi (!).

²⁰ T. va (!).

²³ M₁₀T. °ko.

²² M₁₀ °naṃ.

vicaranti, te tassā¹ vasaṃ gacchanti nāma; itare na gacchanti.

Tattha hānivuddhiyo pākāṭā yeva.

*Araññakesū*² ti pañcadhanusatikapacchimesu.

*Sāpekkhā*³ ti sālayā.

Gāmantasenāsanesu⁴ jhānaṃ appetvā pi tato vuṭṭhitamatto va itthipurisadāraḍḍisaddaṃ⁵ suṇāti, ten' assa⁶ adhigataviseso pi⁷ hāyati yeva. Araññasenāsanā⁸ niddāyitvā pi⁹ vibuddhamatto¹⁰ sīhavyagghacorādinaṃ¹¹ saddaṃ suṇāti, yena araññe¹² pīṭiṃ¹³ paṭilabhitvā¹⁴ tam eva sammasanto aggaphale paṭiṭṭhāti. Iti bhagavā gāmantasenāsanā jhānaṃ¹⁵ appetvā nisinnabhikkhuno¹⁶ araññe niddāyamānaṃ eva pasamsati, tasmā tam eva atthavasāṃ¹⁷ paṭicca *āraññakesu senāsanesu sāpekkhā bhavissanti* ti āha.

*Paccattaṃ yeva*¹⁸ *satim paṭṭhapessanti*¹⁹ ti attanā²⁰ va²¹ attano abbhantare satim upaṭṭhapessanti.²²

Pesalā ti piyasilā.

Idhāpi sabrahmacārīnaṃ āgamaṇaṃ aniechantā nevāsikā assaddhā honti appasannā vihāraṃ²³ sampattabhikkhūnaṃ paccuggamana²⁴ - pattacīvarapaṭiggahana²⁵ - tālavaṇṭagahana²⁶ - dīni na karonti. Atha nesaṃ avanno uggacchati: asukavihāravāsino bhikkhū assaddhā appasannā vihāraṃ pavitṭhānaṃ vattapaṭivattam pi na karontī ti. Taṃ sutvā pabbajitā vihāradvārena gacchantā pi vihāraṃ na pavisanti.²⁷ Evaṃ anāgatānaṃ anāgamaṇaṃ²⁸ eva hoti; āgatānaṃ pana²⁹

¹ M₁₀T. tassa. ² M₁₀T. ar°. ³ M₁₀B.K. sāpekkhā (B.K. also below).

⁴ B. °senāsane hi; K. °senāsanesu hi.

⁵ K. itthi° (throughout); B. °dārakadārikādi°.

⁶ M₁₀B. yen' assa; T. yenāssa.

⁷ M₁₀ omits; K. pari-.

⁸ M₁₀T. araññe (M₁₀ araṇṇe) se°.

⁹ B. omits.

¹⁰ T. visuddhimagge; K. pabuddhamatto; B. paṭibu°.

¹¹ T.B.K. °morādinaṃ.

¹² B. arañña°.

¹³ T. pīṭi labhitvā.

¹⁴ T. jānaṃ (!).

¹⁵ B. °bhikkhuto.

¹⁶ T. anvasaṃ.

¹⁷ M₁₀ °ttaṃ ñeva; K. °ttaññeva.

¹⁸ B.K. upaṭṭh°.

¹⁹ M₁₀B.K. omitt.

²⁰ T. °ṭṭhapenti.

²¹ T. omits; B. adds pavitṭhānaṃ.

²² M₁₀T. °naṃ.

²³ B.K. insert āsanapaññāpana (mentioned by P. as v.l., with the note: iti kismici).

²⁴ T. paviss°.

²⁵ M₁₀B. anāgataṃ.

²⁶ B. omits pana, but mentions it as v.l.

phāsuvihāre asati ye pi ajānitvā āgatā, te 'vasissāmā' ti tāva cīṇṭetvā 'āgatamhā, imesaṃ pana nevāsikānaṃ iminā¹ nihārena ko vasissatī' ti nikkhamitvā gacchanti. Evaṃ so vihāro aññesaṃ bhikkhūnaṃ anāvāso va hoti.² Tato nevāsikā sīlavantānaṃ dassanaṃ³ alabhantā³ kaṅkhāvinodakaṃ⁴ vā ācārasikkhāpakam⁵ vā madhuradhammasavanaṃ vā na⁶ labhanti. Tesam n' eva agahitadhammagahanaṃ⁷ na⁸ gahitasajjhāyakaṃ⁹ hoti. Iti nesaṃ¹⁰ hāni yeva hoti na vuddhi. Ye pana sabrahmacārīnaṃ āgamaṃ icchanti, te saddhā honti¹¹ pasannā āgatānaṃ sabrahmacārīnaṃ paccuggamanādīni katvā senāsanaṃ paññāpetvā¹² denti, te gahetvā bhikkhācāraṃ pavisanti kaṅkhaṃ vinodenti madhuradhammasavanaṃ labhanti. Atha nesaṃ kittisaddo uggacchati: asukavihāre bhikkhū evaṃ saddhā pasannā vattasampannā¹³ saṃgāhakā ti. Taṃ sutvā bhikkhū dūrato pi āgacchanti. Tesam nevāsikā vattaṃ karonti, samīpaṃ gantvā buddhataṃ¹⁴ āgantukaṃ vanditvā nisīdanti, navakatarassa santike āsanaṃ gahetvā nisīditvā 'imasmiṃ vihāre vasissattha gamissatthā' ti pucchanti, 'gamissāmā' ti vutte sappāyaṃ senāsanaṃ sulabhā¹⁵ bhikkhā ti ādīni vatvā gantuṃ na denti. Vinayadharo ce hoti, tassa santike vinayaṃ sajjhāyanti; suttantādidharo ce,¹⁶ tassa santike taṃ¹⁷ taṃ¹⁷ dhammaṃ sajjhāyanti. Te āgantukatherānaṃ ovāde ṭhatvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇanti. Āgantukā 'ekaṃ dve divasāni vasissāmā ti āgatamhā, imesaṃ pana sukhasaṃvāsatāya¹⁸ dasa dvādasa vassāni vasi-mhā' ti vattāro honti. Evaṃ ettha hānivuddhiyo vedi tabbā.

¹ B. *inserts* va.² T. hoti ti.³ T. dassaṃ alabhantānaṃ.⁴ M₁₀T. kaṃkhāvinodanaṃ.⁵ M₁₀T. °sikkāpadaṃ.⁶ T. *omits*.⁷ M₁₀ hita°.⁸ M₁₀T. *omit*.⁹ M₁₀ °sajjhāya na k°; T. °sandhāya k°.¹⁰ T.P. tesam.¹¹ M₁₀ *after* pasannā.¹² M₁₀ paññāpe°.¹³ M₁₀ ācāravattasamp°; T. ācārasamp°.¹⁴ B.K. vu°.¹⁵ M₁₀T. sulabhā°.¹⁶ T. te; K. *adds* hoti.¹⁷ K. *omits*; M₁₀ *only once* taṃ.¹⁸ K. °saṃvāsattāya.

4. Catutthe na¹ kammārāmā ti ye divasaṃ eivarakamma²-kāyabandhanaparissāvanadhammakaraka³ - sammajjani⁴ - pādakaṭṭhalikādīn' eva⁵ karonti,⁶ te⁷ sandhāy' esa⁸ paṭikkhepo; ye⁹ pana tesaṃ karaṇavelāya eva,¹⁰ tāni¹¹ karonti uddesavelāya uddesaṃ gaṇhanti¹² sajjhāyavelāya sajjhāyanti cetiyaṅgaṇavattavelāya¹³ cetiyaṅgaṇe¹⁴ vattaṃ karonti manasikāra¹⁵ velāyaṃ manasikāraṃ¹⁵ karonti.¹⁶ So¹⁷ na kammārāmo nāma.

Yo itthivaṇṇa-purisaṇṇādivasena allāpasallāpaṃ¹⁸ karonto yeva rattindivaṃ¹⁹ vītināmeti evarūpe bhasse pariyantakārī²⁰ na hoti, ayaṃ bhassārāmo nāma; yo pana rattindivaṃ²¹ pi dhammaṃ katheti pañhaṃ vissajjeti, ayaṃ appabhasso va bhasse pariyantakārī-m-eva.²² Kasmā? 'Sannipatitānaṃ vo bhikkhave dvayaṃ karaṇīyaṃ: dhammī²³ vā kathā ariyo vā tuṇhībhaṃ' ti* vuttatā.

Yo t̥hito pi gacchanto pi nisinno pi sayāno²⁴ pi²⁴ thīnamiddhābhībhūto²⁵ niddāyati²⁶ yeva, ayaṃ niddārāmo nāma; yassa pana karaṇakāyagelaṇṇena cittaṃ bhavaṅge²⁶ oturati, nāyaṃ niddārāmo.²⁷ Ten' evāha: Abhiñānaṃ' ahaṃ Ag-

* M. I, 161.

- ¹ M₁₀ omits; T. adds ca.
² M₁₀T. °kammaṃ. ³ B. °dhammakaraṇa.
⁴ T. sammajjhani; K. °jjanī. ⁵ B. °kath°; M₁₀T. °ādi.
⁶ M₁₀ inserts here na. ⁷ K. tesaṃ.
⁸ B.K. sandhāya.
⁹ B.K. have yo, and they put the verbs in the singular (karoti, gaṇhāti, and so on).
¹⁰ K. evaṃ. ¹¹ T.B.K. etāni.
¹² M₁₀T. gacchanti.
¹³ M₁₀B.K. °velāya (B.K. also the next time).
¹⁴ B.K. °ṇa. ¹⁵ B. only manasi.
¹⁶ T. here also karoti (!).
¹⁷ B.K. after na. ¹⁸ B. ālāpa°.
¹⁹ T. rattim° both times; B. rattid° both times.
²⁰ K. pariyanti° both times; T. °kāri.
²¹ B.K. °divaṃ (without pi).
²² B. °kāri yev' assa; K. °kāri yeva.
²³ T. dhammi. ²⁴ B.K. omīti.
²⁵ B. thina°; T. °midhā°. ²⁶ B.K. °gaṇp.
²⁷ M₁₀ adds nāma.

givessana gimhānaṃ pacchime māse pacchābhaddhaṃ piṇḍapātapaṭikkanto¹ catugguṇaṃ saṃghāṭiṃ paññāpetvā dakhiṇena passena sato sampajāno niddaṃ okkamitā² ti.*

Yo ekassa duttiyo dvinnāṃ tatiyo tinnāṃ catuttho ti³ evaṃ saṃsattho⁴ viharati ekako⁵ assādaṃ na labhati, ayaṃ saṃgaṇikārāmo; yo pana catusu iriyāpathesu ekako⁵ va assādaṃ labhati, nāyaṃ saṃgaṇikārāmo.

Asantasambhāvana-icchāya⁶ samannāgatā dussilā pāpicchā nāma.

Yesaṃ pāpakā mittā catusu iriyāpathesu saha ayanato pāpasahāyā⁷ ye⁸ ca⁸ tanninna-tappaṇa-tappabbhāratāya pāpesu sampavaṅkā, te pāpamittā pāpasahāyā pāpasam-pa-vaṅkā nāma.

Oramattakenā ti avaramattakena appamattakena.⁹

Antarā ti arahattaṃ appatvā¹⁰ va etth-antare.

Vosānaṃ ti pariniṭṭhitabhāvaṃ alam¹¹ ettāvata¹¹ ti osakanaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: yāva¹² silapārisuddhi¹³-jhāna¹⁴-sotāpannabhāvādīnaṃ aññataramattakena vosānaṃ¹⁵ nāpajjissanti,¹⁵ tāva vuddhi yeva bhikkhūnaṃ pāṭikaṅkhā no parihānīti.

7. Sattame aniccasaññādayo aniccānupassanādīhi sahagata-saññā.¹⁶

8. Atthame uppannānaṃ saṃghakiccānaṃ¹⁷ nittharaṇena bhāraṃ vahantī ti bhāravāhino.

Te tena¹² paññāyissanti ti te therā¹⁸ attano therabhā-vānurūpena kiccena paññāyissanti.¹⁹

* M. I, 249.

¹ T. adds va.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ ekato.

⁴ P. pāpakā s°.

⁵ T. omits.

⁶ B. alam me.

⁷ M₁₀ T. °parisuddhi.

⁸ T. omits jhāna; P. adds in parenthesis vipassanā.

⁹ B. na vosānaṃ samāpajj°.

¹⁰ K. °gatā saññā.

¹¹ B.K. add tena.

¹² B. okkamanto.

¹³ B. inserts va.

¹⁴ B. °sambhāvanicchāya.

¹⁵ B. yeva.

¹⁶ M₁₀ patvā.

¹⁷ M₁₀ repeats.

¹⁸ T. sabbaki°.

¹⁹ T. paññāy°.

*Voyogaṃ*¹ *āpajjati*² ti payogaṃ āpajjati,³ sayamaṃ tāni kiccāni kātuṃ ārabhati.⁴

9. Navame *bhikkhudassanaṃ hāpeti* ti bhikkhusaṃghassa dassanattāya gamanaṃ hāpeti.

Adhisīle ti pañcasīla-dasasīlasaṃkhāte uttamasīle.

Ito bahiddhā ti imamaṃ sāsanaṃ bahiddhā.

*Dakkhiṇeyyaṃ*⁵ *gavesati* ti deyyadhammapaṭiṅgāhake pariyesati.

Tattha ca pubbakāraṃ karoti ti tesamaṃ bāhirānaṃ⁶ titthiyānaṃ datvā pacchā bhikkhūnaṃ deti.⁷

Sesamaṃ sabbattha uttānaṃ evā ti.

Vajjisattakavaggo tatiyo.

IV.

5. Catutthassa pañcame *duddadan* ti duppariccajaṃ mahā-rahabhaṇḍakaṃ.⁸

Dukkaraṃ karoti ti kātuṃ asukaraṃ kammaṃ karoti.

Dukkhamamaṃ khamati ti saḥāyass'atthāya duradhivāsaṃ⁹ adhivāseti.

*Guyhaṃ assa*¹⁰ *āvīkaroti* ti attano guyhaṃ tassa āvīkaroti.

*Guyhaṃ assa*¹¹ *parigūhati*¹² ti tassa guyhaṃ aññesaṃ nācikkhati.

*Khīṇena*¹³ *nātimaññati* ti tassa bhoge khīṇe tena khayena taṃ nātimaññati, tasmiṃ omānaṃ attani ca atimānaṃ n'eva¹⁴ karoti.

6. Chatṭhe *vattā* ti vacanakusalo.

Vacanakkhama ti vacanaṃ khamati, dinnamaṃ¹⁵ ovādaṃ karoti.

Gambhīraṇ ti guyhaṃ rahassaṃ jhānanissitaṃ vipassanā-maggaphalaṇibbānanissitaṃ.

¹ M₁₀B. te yogaṃ.

³ M₁₀ āpajjissati; B. °jjissanti.

⁵ T. °neyye.

⁷ M₁₀T. denti.

⁹ T. °vāsiṃ; B. reads durabbhisambhavaṃ.

¹⁰ T.B. guyhassa.

¹² B. °guyhati.

¹⁴ B.K. na.

² M₁₀ āpajjissati; T.B. °jjissanti.

⁴ K. °ti ti.

⁶ B. bāhira-.

⁸ B. mahārahaṃ bh°.

¹¹ M₁₀B. guyhassa.

¹³ M₁₀B. khīṇe; T. khīṇe.

¹⁵ T. dvidinnaṃ.

7. Sattame *idaṃ*¹ *me cetaso līnattan* ti uppanne cetaso līnatte *idaṃ me cetaso līnattan* ti yathāsabhāvato jānāti.

Ajjhattaṃ saṃkhittaṃ nāma thīnamiddhānugataṃ.²

Bahiddhā vikkhittaṃ nāma pañcasu kāmāgūṇesu vikkhittaṃ.

Vedanā ti ādīni papañcamūlavasena gahitāni; *vedanā* hi taṇhāya³ mūlaṃ sukhavasena taṇhuppattito,⁴ saññā⁵ diṭṭhiyā⁶ avibhūtarāmmaṇe diṭṭhi-uppattito, vitakko mānassa mūlaṃ vitakkavasena asmī ti⁷ mānuppattito.⁷

Sappāyāsappāyesū ti upakārānupakāresu.

Nimittaṃ ti kāraṇaṃ.

Sesaṃ sabbattha uttānattham⁸ evā ti.

Devatāvaggo catuttho.

V.

1. Pañcamassa paṭhame *viññānatthitīyo*⁹ ti paṭisandhiviññāṇassa ṭhānāni.

Seyyathā pi ti nidassanatthe nipāto;¹⁰ manussā ti attho.

Aparimāṇesu hi cakkavāḷesu aparimāṇānaṃ manussānaṃ vaṇṇasaṇṭhānādivasena dve pi ekasadisā¹¹ n' atthi; ye va¹² katthaci yamakabhātaro vaṇṇena vā saṇṭhānena vā sadisā honti, tesam pi ālokitavilokitakathitahasitagamanaṭṭhānādihi viseso hoti yeva; tasmā *nānattakāyā*¹³ ti vuttā.

Paṭisandhisaññā pana nesam¹⁴ tihetukā pi duhetukā¹⁵ pi ahetukā¹⁶ pi¹⁶ hoti, tasmā *nānattasaññīno*¹³ ti vuttā.

*Ekacce ca devā*¹⁷ ti chakāmāvacaradevā; tesu hi kesañci kāyo nīlo hoti, kesañci pītakādivaṇṇo.¹⁸ Saññā pana tesam duhetukā¹⁵ pi tihetukā pi¹⁶ hoti, ahetukā n' atthi.

¹ T.K. idam.

³ M₁₀ taṇhā.

⁵ B. paññā.

⁷ K. asminānupp°.

⁹ M₁₀T. °ṭṭhitiyā.

¹¹ K. *inserts* nāma.

¹³ B. *nānatta° throughout.*

¹⁵ B. dvihetukā.

¹⁷ M₁₀T. devatā.

² B. thina°.

⁴ M₁₀T. taṇhapp°.

⁶ K. *adds* mūlaṃ.

⁸ M₁₀K. uttānaṃ.

¹⁰ B. *adds* yathā.

¹² P. yeva; B. ye pi hi; K. ye pi.

¹⁴ M₁₀T. nesaṇ.

¹⁶ M₁₀ *omits.*

¹⁸ M₁₀T. setakā°.

Ekacce ca vinipātikā ti catu-apāyavinimuttā¹ Uttara-mātā yakkhini Piyaṃkaramātā² Phussamittā Dhammaguttā ti evaṃ ādikā aññe³ ca³ vemānikapetā.⁴ Etesaṃ⁵ hi odāta-kāla⁶ maṅguracchavi⁷ sāmavaṇṇādivasena c' eva kisa⁸-thūla-rassa-dīghavasena⁹ ca¹⁰ kāyo nānā hoti. Manussānaṃ viya duhetukatihetukāhetukavasena¹¹ saññā pi. Te pana devā viya na mahesakkhā, kapaṇamanussā viya appesakkhā dullabhaghāsacchādanā dukkhapīlītā¹² viharanti. Ekacce kālapakkhe¹³ dukkhitā juṇhapakkhe sukkhitā¹⁴ honti, tasmā sukhasamussayā¹⁵ vinipatitattā vinipātikā ti vuttā. Ye pan' ettha tihetukā, tesam dhammābhisamayo pi hoti Piyaṃkaramātādīnaṃ viya.

Brahmakāyikā ti brahmapārisajja¹⁶-brahmapurohita¹⁷-mahābrahmāno.

Paṭhamābhiniḃbattā ti te sabbe pi paṭhamajjhānena nibbattā.

Brahmapārisajjā pana parittena tesam kappassa tatiyo bhāgo āyupamānaṃ brahmapurohitā¹⁸ majjhīmena tesam upadḍhakappo āyupamānaṃ, kāyo ca¹⁹ tesam²⁰ vipphārikataro hoti; mahābrahmāno pañitena tesam kappo āyupamānaṃ, kāyo²¹ ca¹⁹ pana tesam²⁰ ativipphāriko va hoti. Iti te kāyassa nānattā paṭhamajjhānavasena saññāya ekattā nānattakāyā²² ekattasaññīno²³ ti veditabbā. Yathā ca te, evaṃ catusu apāyesu sattā; nirayesu hi kesañci gāvutaṃ kesañci adḍhayojanaṃ²⁴ kesañci yojanaṃ attabhāvo hoti.

¹ B.K. °vinimuttā.

² T. aññesaṃ (!); M₁₀ omits ca.

³ P. tesam.

⁴ B.K. maṅkura°.

⁵ M₁₀ repeats c' eva kisathūlarassaṃ dīghavasena.

⁶ M₁₀ T. omit.

⁷ B. dvihetukatihetukavasena.

⁸ M₁₀ kāla°; T. kala°.

⁹ B.K. °samussayato.

¹⁰ K. °jjā.

¹¹ T. °porohitā.

¹² T.P. nesaṃ.

¹³ T. nānattā kāyā.

¹⁴ T. addha°.

¹⁵ B. Piyaṅgara° both times.

¹⁶ B. °kā petā.

¹⁷ M₁₀ T. kāla.

¹⁸ K. kisa.

¹⁹ T. °pīlītā.

²⁰ T. sucitā.

²¹ K. °tā; T. °porohita.

²² K. omits.

²³ T. yo.

²⁴ T. ekattā saññīno.

Devadattassa pana¹ yojanasatiko jāto.² Tiracchānesu pi keci khuddakā keci mahantā, pettivisaye³ pi⁴ keci saṭṭhi-hatthā keci asīti-hatthā honti⁵ keci suvaṇṇā keci dubbaṇṇā. Tathā⁶ kālakaṇṇaka⁷-asurā. Api c' ettha dīghapiṭṭhikapetā⁸ nāma saṭṭhiyojanikā pi⁵ honti. Saññā pana sabbesam pi akusalavipākā ahetukā⁹ va hoti.¹⁰ Iti¹¹ āpāyikā pi nānat-takāyā ekattasaññino t' eva¹² saṅkham¹³ gacchanti.

Ābhassarā ti daṇḍa-ukkāya acci¹⁴ viya etesaṃ sarirato ābhā chijjivā chijjivā⁵ patanti¹⁵ viya saratī¹⁶ visaratī¹⁷ ti ābhassarā. Tesu pañcakanaye dutiyatatiyājñānavayam parittam bhāvetvā uppannā¹⁸ parittābhā nāma honti; tesam dve kappā āyupamānam. Majjhimaṃ bhāvetvā uppannā¹⁸ appamānābhā nāma honti; tesam cattāro kappā āyupamānam. Pañitaṃ bhāvetvā uppannā¹⁸ ābhassarā nāma honti; tesam attha kappā āyupamānam. Idha pana ukkattha-paricchedavasena sabbe va te gahitā; sabbesam hi tesam kāyo ekavippahāro va hoti, saññā¹⁹ pana avitakkavicāramattā vā avitakka-avicārā¹⁹ vā ti nānā.

Subhakinā²⁰ ti²⁰ subhena vokinā²¹ vikinā,²¹ subhena sarirappabhāvaṇṇena ekagghanā ti attho; etesaṃ hi na ābhassarānam viya chijjivā chijjivā⁵ pabhā gacchati. Pañcakanaye²² pana²³ paritta-majjhima-pañitassa catutthājñānavasena soḷasa-dvattimsa²⁴-catusaṭṭhikappāyukā paritta-appamāṇasubha-subhakinā²⁵ nāma hutvā nibbattanti. Iti sab-

¹ T. pa-.² M₁₀T. add ti.³ M₁₀T.K. pitti°; B.K. °visayesu.⁴ B. adds keci mahantā.⁵ K. omits.⁶ T. kathā (!).⁷ T. kala°; B.K. kāla°; B. °kañcika; K. °kañjakā.⁸ K. °piṭṭhika-asurā.⁹ B. hetukā.¹⁰ M₁₀T. honti.¹¹ T. omits.¹² B.K. tveva.¹³ B. saṅkhyam; K. samkhyam.¹⁴ T. acci.¹⁵ M₁₀T. patanti.¹⁶ T. °ti, omits visaratī.¹⁷ B. viss°; K. niss°.¹⁸ B. upapannā.¹⁹ M₁₀T.K. avitakkavic°.²⁰ T. adds vā.²¹ T. vokinna-vikinna°.²² M₁₀T.B. °nayena.²³ M₁₀ omits.²⁴ B. bāttimsa.²⁵ M₁₀ paritta-appamāna-subhāsubhakinā; B. parittā-pamāṇasubhasu°; K. parittappamāṇasubhakinā.

be pi te ekattakāyā c' eva catutthajjhānasaññāya ekatta-saññino cā ti vedittabbā.

Vehapphalā pi¹ catutthaviññāṇaṭṭhitim eva bhajanti; asaññasattā² viññāṇābhāvā ettha saṃgahaṃ na gacchanti, sattāvāsesu³ gacchanti.⁴ Suddhāvāsā⁵ vivatṭapakkhe tṭhitā, na sabbakālikā; kappasatasahassam pi asaṃkheyyam pi buddhasuññe⁶ loke na uppajjanti; soḷasakappasahassabbhantare⁷ buddhesu uppannesu yeva uppajjanti; dhammacakkavattissa⁸ bhagavato khandhāvārasadisā⁹ honti, tasmā n' eva viññāṇaṭṭhitim na sattāvāsaṃ bhajanti. Mahāsīvatthero¹⁰ pana 'na kho pana so¹¹ sattāvāso¹² sulabharūpo, yo¹³ mayā anāvutthapubbo¹⁴ iminā dighena addhunā aññatra suddhāvāsehi devehī' ti* iminā suttena suddhāvāsā pi catutthaviññāṇaṭṭhitim¹⁵ catutthasattāvāsaṃ¹⁶ bhajantī ti vadati. Taṃ appaṭibāhiyattā¹⁷ suttassa anuññātaṃ nevasaññānāsaññāyatanam yath' eva saññāya,¹⁸ evaṃ viññāṇassāpi sukhumattā n' eva viññāṇaṃ nāvīññāṇaṃ.¹⁹ Tasmā viññāṇaṭṭhitisu²⁰ na vuttaṃ.

2. Dutīye samādhīparikkhārā ti maggasaṃādhissa saṃbhārā.

3. Tatiye sabbe pi rāgādayo anudahanatṭhena aggī.²¹

Āhuneyyaggi²² ti ādisu paṇ' ettha āhunaṃ vuccati sakkāro, āhunaṃ arahantī ti āhuneyyā. Mātāpitāro pi²³ puttānaṃ bahūpakāratāya²⁴ āhunaṃ arahanti, tesu vipaṭṭipajjamānā puttā nirayādisu nibbattanti; tasmā kiñcāpi mātāpitāro

* D. II, 50.

¹ M₁₀ °pphalāni.

³ M₁₀ adds saṃgahaṃ.

⁵ K. °vāsikā.

⁷ B. °sahassa-abbh°.

⁹ B. khandhavāra°.

¹¹ B.K. add Sāriputta.

¹³ K. so.

¹⁵ K. °tṭhitiñ ca.

¹⁷ B. appati°.

¹⁹ T. omits; M₁₀ viññāṇaṃ.

²⁰ M₁₀ T. °tṭhitisu.

²² M₁₀ āhun° throughout; T. āhun° and āhun.

²³ B.K. hi.

² K. asaññīsattā.

⁴ M₁₀ °tī ti.

⁶ B. buddhe s°.

⁸ B. dhammacakkappav°.

¹⁰ T. °sīvatthero; K. °sivatthero.

¹² B. only āvāso.

¹⁴ K. anāvutṭha°.

¹⁶ B.K. °vāsāñ ca.

¹⁸ M₁₀ T. saññā.

²¹ M₁₀ T. aggi.

²⁴ B. bahupakāratā.

na anudahanti, anudahanassa pana paccayā honti. Iti anudahanatthēn' eva āhuneyyaggi ti vuccanti.

Gahapatī ti pana gehasāmiko vuccati. So¹ mātugāmassa sayanavattthālamkāradīhi² anuppadānena³ bahūpakāro, tam aticaranto mātugāmo nirayādisu nibbattati; tasmā so⁴ pi⁴ purimanayen' eva anudahanatthēna⁵ gahapataggi ti vutto.

Dakkhiṇeyyaggi ti ettha pana dakkhiṇā ti cattāro paccayā, bhikkhusaṃgho dakkhiṇeyyo va⁶ hoti.⁶ So⁷ hi⁷ gihīnaṃ tīsu saraṇesu pañcasu sīlesu dasasīlesu⁸ mātāpitūpatthāne⁹ dhammikasamaṇabrāhmaṇūpatthāne⁹ ti evam ādisu kalyāṇadhammesu niyojanena¹⁰ bahūpakāro, tasmim micchāpatipannā gihi bhikkhusaṃgham akkositvā paribhāsivā nirayādisu nibbattanti; tasmā so pi⁴ purimanayen' eva anudahanatthēna dakkhiṇeyyaggi ti vutto.

Katthato nibbatto pākatiko¹¹ va¹² aggi katthaggi nāma.

4. Catutthe Uggatasarīrassā¹³ tī so kira brāhmaṇamahāsālo attabhāvena pi bhogehi¹⁴ pi uggato sārappatto ahosi; tasmā Uggatasariro tveva paññāyittha.

Upakattho¹⁵ ti paccupatthito.

Thūṇūpanītāni¹⁶ ti yūpasamkhātam thūṇam¹⁶ upanītāni.

Yaññatthāyā ti vadhitvā yajanatthāya.

Upasamkamī ti so kira sabbayaññasambhāram¹⁷ sajjetvā cintesi: samaṇo kira Gotamo mahāpañño, kin¹⁸ nu kho me yaññassa vaṇṇam kathessati udāhu avaṇṇam pucchitvā jānissāmi ti. ¹⁹Iminā kāraṇena yena bhagavā ten' upasamkami.

¹ K. *inserts* hi.

² K. °di; B. *reads* yānavattthālamkāradī.

³ T. anupa°.

⁴ M₁₀ *omits*.

⁵ T. °dahanatthē.

⁶ M₁₀ B. *omit*; K. *omits* va.

⁷ T. *omits*.

⁸ B. *omits*; K. dasasu sī° (so v.l. in B.).

⁹ B.K. °upatthāne.

¹⁰ B. niyyo°.

¹¹ M₁₀ pātiko; T. jātiko.

¹² M₁₀ vā.

¹³ T. °sarīrassā.

¹⁴ T. bhogena.

¹⁵ B.K. upakkhato.

¹⁶ T. thūn°.

¹⁷ B.K. sabbantaṃ y°.

¹⁸ B.K. kim.

¹⁹ B. *adds* so.

*Aggiss' ādānan*¹ ti yaññaṃ² yajanatthāya navassa maṅgalaggino ādānaṃ.³

Sabbena sabbān ti sabbena sutena sabbam sutam.

Sameti samsandati, ekasadisam hoti ti dasseti.

Satthānī ti vihesanaṭṭhena⁴ satthānī viyā ti satthānī.

*Sayaṃ paṭhamam samārambhatī*⁵ ti attanā⁶ paṭhamataram ārabhati.

Hantun ti hanitum.⁷

*Parihātabbā*⁸ ti pariharitabbā.

*Ato h'ayan*⁹ ti ato hi¹⁰ mātāpitito ayaṃ.¹¹

Āhuto ti āgato.

Sambhūto ti uppanno.

Ayaṃ vuccati brāhmaṇa gahapataggi ti ayaṃ puttadā-rādigaṇo yasmā gehapati¹² viya gehasāmiko viya hutvā aggati¹³ vicarati, tasmā gahapataggi ti vuccati.

*Attānan*¹⁴ ti cittaṃ.

Damenti ti indriyadamaṇena¹⁵ damenti; ¹⁶rāgādisamanena samenti; tesaññeva parinibbāpanena *parinibbāpenti*.

Nikkhipitabbo ti yathā na vinassati, evaṃ ṭhapetabbo.

Upavāyatan ti upavāyatu.¹⁷

Evañ ca pana vatvā brāhmaṇo sabbesam pi tesam pāṇānaṃ jīvitaṃ datvā yaññasālaṃ viddhamsetvā satthusāsane opānabhūto ahoṣi ti.

5. Pañcame *amatogadhā* ti nibbānapatiṭṭhā.

Amatapariyosānā ti nibbānāvasānā.

6. Chaṭṭhe *methunadhammasamāpattiyā* ti methunadhammena samaṅgibhāvato.¹⁸

*Nahārudaddulan*¹⁹ ti nahārukhaṇḍam nahāruvilekhanam vā.

¹ K. aggissa ādhānan.

² B. yañña; K. yaññassa.

³ M₁₀T. ādinā; B. ādiyanam; K. ādhānam.

⁴ B. vihiṃsana°.

⁵ T. °bhanti; M₁₀K. samārabhati.

⁶ B.K. insert va.

⁷ K. reads Haññantū ti hanantu.

⁸ B. pahā°.

⁹ B. tato pāyan; K. ito h' ayan.

¹⁰ B. tato pi; K. ito hi.

¹¹ M₁₀ bhayaṃ.

¹² T. °pati; K. gahapati.

¹³ M₁₀T. aṅgati; B. agati.

¹⁴ M₁₀T. attānam (without ti).

¹⁵ M₁₀T. °damanam.

¹⁶ K. adds samenti ti.

¹⁷ B. reads Upaṭṭhayatan ti upaṭṭhāyatu.

¹⁸ K. samaṅgi°.

¹⁹ B.K. nhāru° throughout.

Anusandati ti pavattati.

N' atthi me pubbenāparam vireso ti n' atthi mayhaṃ pubbena abhāvitakālena saddhiṃ aparaṃ bhāvitakāle vireso.

*Lokacittesū*¹ ti tidhātukalokasannivāsasaṃkhātesu² lokacittesu.

*Ālasse*³ ti ālasiyabhāve.

Vissatthiye ti vissatṭhabhāve.

Ananuyoge ti yogassa ananuyuñjane.

*Ahaṃkāra-mamaṃkāra-mānāpagatan*⁴ ti ahaṃkāraditṭhito ca mamaṃkāraṇhāto⁵ ca navavidhamānato ca apagataṃ.⁶

Vidhāsamatikkantaṃ ti tisso vidhā atikkantaṃ.

Santaṃ ti tappaccanīkakilesehi⁷ santaṃ.

Suvimuttaṃ ti pañcahi vimuttihi suṭṭhu vimuttaṃ.

7. Sattame *upasaṃkamī* ti bhuttapātarāso dāsakamma-karaparivuto upasaṃkami.

Bhavam pi no ti bhavam pi nu.

*Brahmacārī*⁸ *paṭijānātī* ti ahaṃ⁹brahmacārī ti evaṃ brahmacariyavāsaṃ paṭijānātī ti pucchati. Evaṃ kir' assa ahosi: brāhmaṇasamaye vedaṃ uggaṇhantā⁹ atṭhacattā-līsaṃ¹⁰ vassāni brahmacariyaṃ caranti, samaṇo pana Gotamo agāraṃ ajjhāvasanto tīsu pāsādesu tividhanātakaratīyā abhirami, idāni kin¹¹ nu kho vakkhatī ti. Imam atthaṃ sandhāy' evaṃ¹² pucchati.

Tato¹³ bhagavā mantena kaṇhasappaṃ gaṇhanto viya amittaṃ gīvāya¹⁴ pādena akkamamāno¹⁵ viya attano saṃkilesakāle pi¹⁶ chabbassāni padhānacariyāya rajjasukhaṃ vā pāsādesu nātakasampattiṃ vā ārabba vitakkamattassāpi anuppannabhāvaṃ sandhāya sihanādaṃ nadanto¹⁷ *yaṃ hi taṃ brāhmaṇā* ti ādim āha.

¹ M₁₀T.B. °cittesū (°cittesu).

² B. tedhātuka°.

³ B. ālasye.

⁴ B. ahaṃkāramamaṃkāra°; K. ahaṃkāramamaṃkāra°.

⁵ T. °tanhato.

⁶ M₁₀T. °gatan ti.

⁷ K. tappaccanika°.

⁸ T. °cārī.

⁹ B. °ti.

¹⁰ B. °līsa; K. °līsa.

¹¹ B.K. kiṃ.

¹² M₁₀ eva.

¹³ K. *inserts* ca.

¹⁴ K. °yaṃ.

¹⁵ B. akkamanto.

¹⁶ K. *omits*.

¹⁷ T. nadanto.

Tattha *dvayaṃ*¹ *dvayasamāpattin*² ti dvīhi dvīhi samā-pajjitabbabhāvaṃ.³

Dukkhasmā ti sakalavaṭṭadukkhato.

*Samjagghatī*⁴ ti hasitakatham⁵ katheti.

*Samkīlatī*⁶ ti kelim⁷ karoti.

*Samkelāyati*⁸ ti mahāhasitaṃ hasati.

Cakkhunā cakkhun ti attano cakkhunā tassā cakkhum pativijjhitaṃ upanijjhāyati.

*Tirokuḍḍaṃ*⁹ vā *tiropākāraṃ* vā ti¹⁰ parakuḍḍe¹⁰ vā para-pākāre vā.

Devo ti eko devarājā.

Devaññatara ti¹¹ aññatara¹¹ devaputto.

Anuttaraṃ sammāsambodhin ti arahattaṃ c' eva sabbaññutaññaṇaṃ ca.

8. Aṭṭhame *samyogavisamyogān* ti samyoga-visamyoga-sādhakaṃ.

Dhammapariyāyan ti dhāmmakāraṇaṃ.

Ajjhattaṃ itthindriyaṃ ti niyakajjhattaṃ itthibhāvaṃ.

*Itthikuttaṃ*¹² ti itthikiriyaṃ.

Itthākappaṃ ti nivāsanapārūpanādim¹³ itthi-ākappaṃ.¹⁴

Itthividhaṃ ti itthiyā mānaviddhaṃ.

*Itthicchandaṃ*¹⁵ ti itthiyā¹⁶ ajjhāsaya-chandaṃ.¹⁷

*Itthissaraṃ*¹⁸ ti itthisaddaṃ.

Itthīlāṃkāraṃ ti itthiyā pasādanabhaṇḍaṃ.¹⁹

Purisindriyādisu pi es' eva nayo.

Bahiddhāsamyogān ti purisena saddhiṃ samāgamaṃ.

*Ativattati*²⁰ ti anabhiratā ti evaṃ vuttāya balavavipassanāya ariyamaggaṃ patvā²¹ ativattati.

¹ T. *omits*; K. *dvaya*.

² M₁₀T. °samāpatti.

³ T. °tabbā; M₁₀T. °bhava (?).

⁴ T. *sañjaggaṭi*.

⁵ T. *katam katham*; B. *taṃ taṃ katham*.

⁶ T. *saṃkīl*°.

⁷ T. *kelim*.

⁸ M₁₀ *saṃkīl*°; T. *saṃkīl*°.

⁹ B. °kuttaṃ and °kutte.

¹⁰ T. *tirokuḍḍe*.

¹¹ M₁₀ *omits*.

¹² M₁₀ °kuttim; K. °kuttaṃ.

¹³ B. °ādi.

¹⁴ K. *itthiyākappaṃ*.

¹⁵ M₁₀T.B. *itthichandaṃ*.

¹⁶ M₁₀ *itthi*.

¹⁷ B.K. °chandaṃ; T. *ajjhāsach*°.

¹⁸ M₁₀T. *itthisaraṃ*.

¹⁹ M₁₀B.K. *pasādhana*°.

²⁰ M₁₀ °ti (*without* ti).

²¹ T. *katvā*.

Imasmim sutte vaṭṭa-vivaṭṭam kathitam.

9. Naṇvame sāpekho¹ ti sataṇho.

Paṭibaddhacitto ti vipāke² baddhacitto.

Sannidhipekho ti nidhānapekho eva³ hutvā.

Peccā ti paralokaṃ gantvā pi.⁴

Taṃ kammaṃ⁵ khepetvā ti taṃ kammavipākaṃ khepetvā.

Iddhin ti vipākiddhim.⁶

Yasan ti parivārasampadaṃ.

Ādhipaccaṇ⁷ ti jeṭṭhaka bhāvākāraṇaṃ.⁸

Āgantā⁹ itthattan¹⁰ ti itthabhāvaṃ ime¹¹ pañcakkhandhe¹² puna āgantā¹²; na tatrūpapattiko¹³ na uparūpapattiko heṭṭhāgāmi¹⁴ yeva hoti ti attho.

Sāhu dānaṃ ti dānaṃ¹⁵ nām' etaṃ sādhu laddhakaṃ¹⁶ sundaraṃ.

Tāni mahāyaññāni¹⁷ ti tāni sappinavanitadadhimadhu-phānitādīhi¹⁷ niṭṭhānaṃ¹⁸ gatāni¹⁹ mahādānāni.²⁰

Cittālaṃkāraṃ²¹ cittaparikkhāraṇaṃ ti samathavipassanācittassa alaṃkārabhūtaṃ c' eva parivārabhūtaṃ ca.

Brahmakāyikānaṃ devānaṃ saṃvayatan ti na sakkā tattha dānena uppajjituṃ²²; yasmā pana taṃ samathavipassanācittassa alaṃkārabhūtaṃ, tasmā tena dānālaṃkatena cittena jhānaṃ c' eva ariyamaggaṃ ca nibbattetvā jhānena tattha uppajjati.²²

Anāgāmi¹⁴ hoti ti jhānānāgāmi¹⁴ nāma²³ hoti.

Anāgantā itthattan¹⁰ ti puna²³ itthabhāvaṃ²⁴ na²⁵ āgantā²⁶

¹ M₁₀K. sāpekkho.

² M₁₀T. °ko.

³ B.K. omit; M₁₀ va.

⁴ B.K. omit.

⁵ M₁₀ kammavipākaṃ (!).

⁶ M₁₀ °ddhi.

⁷ M₁₀T.K. adhi°; K. °pateyyan.

⁸ B.K. jeṭṭhabhāva°; M₁₀T. °karaṇaṃ.

⁹ M₁₀T. āgantvā both times.

¹⁰ M₁₀ itthan.

¹¹ M₁₀T. imesaṃ ca khandhe.

¹² B. continues tatra tatrūpapattito heṭṭhāgāmi yeva and so on.

¹³ T. tatrūpa° so throughout.

¹⁴ T. °gāmi.

¹⁵ K. dānaṃ.

¹⁶ B.K. bhaddakaṃ.

¹⁷ T. °pānitādīhi.

¹⁸ K. niṭṭhāna°.

¹⁹ M₁₀T. gatā pi; B. katāni.

²⁰ M₁₀T. °dānā pi.

²¹ B. °kāra-.

²² B. upapajj°.

²³ B. omits.

²⁴ B. idhabhavaṃ.

²⁵ M₁₀ omits.

²⁶ T. āgantvā.

uparûpapattiko vā tatthûpapattiko¹ vā hutvā tatth' eva parinibbāyati.

Iti imesu dānesu paṭhamam taṇhuttariyadānam, dutiyam cittikāradānam,² tatiyam hirottappadānam, catuttham niravasesadānam, pañcamam dakkhiṇeyyadānam, chaṭṭham somanassûpavicāradānam,³ sattamam alaṇṇikāraparivāradānam nāmā ti.

10. Dasamam aṭṭhuppattivasena⁴ desitam.

Satthā kira vutthavasso⁵ pavāretvā dve aggasāvake ohāya 'Dakkhiṇāgirim⁶ cārikam gamissāmi' ti nikkhami. Rājā Pasenadi-kosalo Anāthapiṇḍiko gahapati Visākhā mahā-upāsikā aññe ca bahujaṇā Dasabalam nivattetum nāsakkhimsu. Anāthapiṇḍiko gahapati 'satthāram nivattetum nāsakkhin' tiraho cintayamāno nisīdi. Atha naṃ Puṇṇā nāma dāsi disvā⁷ 'kin⁸ nu kho te sāmi na pubbe viya indriyāni vippassannāni' ti pucchi. 'Āma Puṇṇe, satthā cārikam pakkanto,⁹ tam ahaṃ nivattetum nāsakkhim; na kho pana sakkā jānitum puna sīgham āgaccheyya vā na vā, tenāhaṃ cintayamāno nisinnō' ti. 'Sacāhaṃ Dasabalam nivatteyyaṃ, kim¹⁰ me kareyyāsi' ti. 'Bhujissam¹¹ tam⁷ karissāmi' ti. Sā gantvā¹² satthāram vanditvā 'nivattatha bhante' ti āhā. 'Mama nivattana-paccayā tvaṃ¹³ kim karissasi¹⁴' ti. 'Tumhe bhante mama parādhīnabhāvam jānātha, aññam kiñci katum na sakkomi; saraṇesu pana patiṭṭhāya pañcasilāni rakkhissāmi' ti. 'Sādhu sādhu Puṇṇe' ti satthā dhammagāravena¹⁵ ekapadasmiññeva nivatti. Vuttaṃ h' etaṃ: dhammagaru bhikkhave Tathāgato dhammagāravo ti.* Satthā nivattitva Jetavana-mahāvihāram pāvisi. Mahājano Puṇṇāya sādhu-kārasahassāni adāsi. Satthā tasmiṃ samāgame dhammam desesi. Caturāsīti¹⁶

* A. III.

¹ B.K. tatrûpa°.

² T.B. °ssupa°.

³ T. vutta°; K. vuttha°.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ B. nikkhanto.

⁶ T. bhujissam.

⁷ M₁₀ T. tumhe.

⁸ K. dhamme g°.

⁹ P.K. citti°.

¹⁰ B.K. atthu°.

¹¹ M₁₀ T.K. °giri.

¹² B. kim.

¹³ M₁₀ T. kim.

¹⁴ B. āgantvā.

¹⁵ T. karissati.

¹⁶ T. °āsītiṃ.

pānasahassāni amatapānaṃ pivimsu. Punṇā pi settlinā anuññātā bhikkhuni¹-upassayaṃ gantvā pabbaji. Sam-māsambuddho Śāriputta-Moggallāne āmantetvā 'ahaṃ yaṃ² disaṃ³ cārikāya nikkhanto tattha na gacchāmi, tumhe tumhākaṃ parisāya saddhim taṃ disaṃ cārikaṃ gacchathā' ti vatvā uyyojesi. Imissā⁴ atthupattiyā⁵ ekaṃ samayaṃ āyasmā Śāriputto ti ādi vuttaṃ.

Tattha *Velukaṇṭaki* ti Velukaṇṭaka-nagaravāsini.⁶ Tassa kira nagarassa⁷ pākāraguttatthāya pākārapariyantena velū ropitā; ten' assa Velukaṇṭakan t' eva nāmaṃ jātaṃ.

Pārāyanan ti nibbānasamkhātāṃ⁸ pāraṃ ayanato⁹ pārāyanan ti laddhavohāraṃ dhammaṃ.

Sarena bhāsati ti sattabhūmakassa¹⁰ pāsādassa uparimatale¹¹ susaṃvihitārakkhe ṭhāne¹² nisinnā samāpattibalena rattibhāgaṃ vītināmetvā samāpattito vuṭṭhāya 'imaṃ tāva¹³ rattāvasesaṃ katarāya ratiyā¹⁴ vītināmessāmi' ti cintetvā 'dhammaratiyā' ti¹⁵ katasanniṭṭhānā¹⁶ tiṇi phalāni pattā ariyasāvikā adḍhateyyagāthāsataparimānaṃ Pārāyanasuttaṃ madhurena sarabhaññaena bhāsati.

Assosi kko ti ākāsaṭṭhakavimānāni pariharitvā tassa pāsādassa uparibhāgaṃ¹⁷ gatena maggena nārivāhanayānaṃ¹⁸ āruya gacchamāno assosi.

*Kathāpariyosānaṃ āgamaṃ yamāno atthāsi*¹⁹ ti 'kiṃsaddo²⁰ esa bhāṇe' ti pucchitvā 'Nandamātāya upāsikāya sarabhaññasaddo' ti vutte²¹ otaritvā idam avocā ti idam desanāpariyosānaṃ olokento avidūre ṭhāne²² ākāse atthāsi.

*Sādhu*¹⁵ *bhagini*¹⁵ *sādhu bhagini* ti 'sugahitā te bhagini

¹ M₁₀B. °ni; T. bhikkhiṇi.

² K. yaṇ.

⁴ B. imissaṃ.

⁶ M₁₀ °vāsini; T. °vāsini.

⁸ B. °ta.

¹⁰ K. °bhūmikassa.

¹² K. °ārakkhatthāne.

¹³ B. omits.

¹⁵ M₁₀ omits.

¹⁷ K. °bhāga-.

¹⁹ M₁₀T. °si (without ti).

²¹ M₁₀T. vutto.

³ T. disāya.

⁵ B.K. atthu°; T.B. °yaṇ.

⁷ T. naṅg°.

⁹ K. āy°.

¹¹ T. upari mahātale.

¹⁴ T. rattiya.

¹⁶ K. adda nisinnā.

¹⁸ B. naravāhana°; M₁₀ °yānaṃ.

²⁰ M₁₀ kiṃ esa saddo.

²² B.K. °dūratthāne.

dhammadesanā sukathitā, pāsānakacetiye nisīditvā solasan-
naṃ pārāyanikabrāhmaṇānaṃ¹ sammāsambuddheṇa kathi-
tadivase ca ajja ca na kiñci antaraṃ passāmi, majjhebbhi-
nasuvaṇṇaṃ viya te satthukathitena saddhiṃ sadisaṃ eva²
kathitan' ti vatvā sādhuḥkāraṃ dadanto evaṃ āha.

*Ko paṇ' eso bhādrāmukho*³ ti imasmiṃ susaṃvīhitarakkhe
ṭhāne⁴ evaṃ mahantena saddena 'ko nāṃ' esa bhādrāmukha-
laddhamukha kiṃ nāgo supaṇṇo devo māro brahmā' ti
suvāṇṇavaṇṇaṃ⁵ vāṭapānaṃ vivaritvā vigatasārajjā⁶ tīṇi
phalāni pattā ariyasāvikā Vessavaṇeṇa saddhiṃ kathayamānā
evaṃ āha.

*Ahaṃ*⁷ *te*⁸ *bhagini bhātā* ti sayaṃ sotāpannattā anāgāmi-
ariyasāvikāṃ jeṭṭhikāṃ maññamāno 'bhagini' ti vatvā
puna taṃ paṭhamavaye ṭhitattā attano kanitṭhaṃ attānaṃ
pana⁹ navutivassasatasahassāyukattā mahallakataraṃ mañ-
ñamāno 'bhātā' ti āha.

Sādhu bhādrāmukhā ti¹⁰ bhādrāmukha¹⁰ sādhu sundaraṃ
svāgamaṇaṃ¹¹ te āgamaṇaṃ āgantum yuttatṭhānaṃ eva¹²
āgato ti attho.

*Idaṃ*¹³ *te hotu ātithēyyaṇ*¹⁴ ti idaṃ¹⁵ eva dhammabhaṇaṇaṃ
tava paṇṇākāro¹⁶ hotu, na hi te aññaṃ ito uttaritaraṃ dāta-
baṃ passāmi ti adhippāyo.

*Evaṃ ca*¹⁷ *me bhavissati ātithēyyaṇ*¹⁴ ti evaṃ attano pat-
tidānaṃ¹⁸ yācitvā 'ayaṃ¹⁹ te dhammakathikasakkāro' ti
aḍḍhatelasāni²⁰ koṭṭhasatāni rattasālīnaṃ pūretvā 'yāvāyaṃ
upāsikā carati,²¹ tāva mā khayaṃ gamiṃsū' ti adhiṭṭhahitvā
pakkāmi²²; yāva upāsikā atṭhāsi, tāva koṭṭhānaṃ heṭṭhi-

¹ P. pārāyanaka°.

² B. adds ca.

³ B. °mukhā.

⁴ K. °ārakkhatṭhāne.

⁵ B. suvaṇṇapakkavaṇṇaṃ; K. °paṭṭavaṇṇaṃ.

⁶ K. °sārādā.

⁷ K. ahan.

⁸ B. after bhagini.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ T. °mukhaṃ.

¹¹ B.K. °gamaṇaṇa.

¹² T. adds si; B. °ṭṭhāne va si, K. °ṭṭhāne va.

¹³ B. idan.

¹⁴ M₁₀T. ati°.

¹⁵ B. imam.

¹⁶ B. atithipaṇṇ°; K. atipaṇṇ°.

¹⁷ B. evaṃ c' eva.

¹⁸ T. attidānā (!).

¹⁹ B.K. ayan.

²⁰ M₁₀T. °telasāni; K. °terasāni.

²¹ B. thiti.

²² B. pakkami.

matalaṃ nāma daṭṭhum nāsakkhimsu. Tato paṭṭhāya 'Nan-damātāya koṭṭhāgāraṃ¹ viyā' ti vohāro udapādi.

Akatapātarāso ti abhuttapātarāso.²

*Puñṇā*³ ti pubbacetanā ca muñcanacetanā⁴ ca.

Puñṇam hī⁵ ti aparacetanā.

*Sukhāya hotū*⁶ ti sukhathāya hitatthāya hotu; evaṃ attano dānaṃ⁷ Vessavaṇassa paṭṭim adāsi.

*Pakaraṇe*⁸ ti kārāṇe.

Okkassa pasayhā ti ākaḍḍhitvā abhibhavitvā.

*Yakkhayonin*⁹ ti bhummadevatā-bhāvaṃ.

*Ten' eva purimena attabhāvena uddasseti*¹⁰ ti purimasarī-rasadisam eva sarīraṃ māpetvā alaṃkatapaṭiyatto sirigabbhe¹¹ sayanatale attānaṃ dasseti.

Upāsikā paṭidesitā ti upāsikā ahan ti evaṃ upāsikabhāvaṃ¹² desesiṃ.¹³

*Yāvade vā*¹⁴ ti yāvade¹⁵ eva.¹⁵

Sesaṃ sabbattha uttānaṃ evā ti.

*Mahāyañṇavaggo*¹⁶ pañcamo.

Paṭhamo pañṇāsako.¹⁷

VI.

1. Chaṭṭhavaggassa paṭhame *avyākatavatthi* ti ekaṃsā-divasena akathitavatthi.

Tathāgato ti satto.

Diṭṭhigatam etaṃ ti micchādiṭṭhimattakam etaṃ; na tāya diṭṭhiyā gahito¹⁸ satto nāma atthi.

¹ M₁₀ koṭṭhag°.

² B. adds Puñṇan ti pubbacetanā; puñṇamahi ti muñcacetanā.

³ B.K. puñṇan.

⁴ B. muñcace°.

⁵ M₁₀ puñṇam hī; B. puñṇam ahī; K. puñṇam ahitan.

⁶ T. hoti.

⁷ B.K. dāne.

⁸ B. reads Pakaraṇe okassā ti kārāṇe okassa. Pasayhā and so on.

⁹ M₁₀ T. °yonī.

¹⁰ M₁₀ uddesati; T. uddessati.

¹¹ M₁₀ °gabbho; B. °gabbha.

¹² B. upāsikā°.

¹³ M₁₀ dassesiṃ.

¹⁴ T.B. omit.

¹⁵ M₁₀ T. yāvade eva; K. yāva eva.

¹⁶ M₁₀ T.B. Mahāpuñṇa°.

¹⁷ B. adds samatto, K. niṭṭhito.

¹⁸ B.K. gah ta°.

Paṭipadan ti ariyamaggaṃ.

Na¹ chambhatī² ti ditṭhivasena na kampati.

Sesapadesu pi es' eva nayo.

Taṇhāgatan ti ditṭhitaphā.

Saññāgatādisu pi es' eva nayo; ditṭhisaññā eva³ h' ettha⁴ *saññāgataṃ*,⁴ ditṭhinissitamāno eva⁵ ditṭhimaññitam eva vā *maññitam*, ditṭhipapañco va *papañcitam*, ditṭhupādānam⁶ eva *upādānam*, ditṭhiyā virūpaṃ paṭisaraṇabhāvo yeva *vippaṭisāro* nāmā ti veditabbo.

Ettha ca ditṭhigahaṇena dvāsattṭhi ditṭhiyo, ditṭhinirodha-gāminīpaṭipadāgahaṇena sotāpattimaggo ca⁷ gahito ti.

2. Dutiye *purisagatiyo* ti purisassa ñānagatiyo.

Anupādāparinibbānaṃ ti apaccayanibbānam.⁸

No c' assā ti atīte attabhāve⁹ nibbattakaṃ kammaṃ no ce abhavissa.

No ca¹⁰ me siyā ti etarahi me ayaṃ attabhāvo na siyā.

Na bhavissatī ti etarahi me¹¹ anāgatattabhāvanibbattakaṃ kammaṃ na bhavissati.

Na ca¹² me bhavissatī ti anāgate me attabhāvo na bhavissati.

Yad atthi yaṃ bhūtan¹³ ti yaṃ atthi yaṃ bhūtaṃ¹⁴ paccuppannakhandhapañcakaṃ.¹⁵

Taṃ¹⁶ pajahāmi ti upekkhaṃ¹⁷ paṭilabhatī ti taṃ¹⁸ tattha chandarāgappahānena¹⁹ pajahāmi ti vipassanupekkhaṃ paṭilabhati.

Bhave na rajjati ti atīte khandhapañcake taṇhādītṭhihi na rajjati.

Sambhave na rajjati²⁰ ti anāgate pi tath' eva²¹ na rajjati.²²

¹ M₁₀ omits.

³ M₁₀ evam ettha.

⁵ T.B.K. yeva.

⁷ T.K. va; B. omits.

⁹ B. °bhāva.

¹¹ B. ce.

¹³ T. yad atthikabhūtan.

¹⁵ M₁₀K. paccuppannam kh°.

¹⁷ B.K. °kkhaṃ (both times).

¹⁹ T. °rāgaṃ pahāyaṃ nena (!).

²¹ T. tatth' eva.

² M₁₀P. jambh°.

⁴ M₁₀ °gatā.

⁶ M₁₀ ditṭhupad°.

⁸ T. appacc°.

¹⁰ M₁₀ ce.

¹² M₁₀T.K. omit.

¹⁴ B. yad atthibhūtaṃ.

¹⁶ M₁₀T. omit.

¹⁸ M₁₀B. omit.

²⁰ M₁₀T. sajj°.

²² M₁₀T. sajj° (T. °ti ti).

Atth' uttarim¹ padam santan ti uttarim¹ santam nibbāna-padam² nāma atthi.

Sammappaññāya passat³ ti tam saḥavipassanāya magga-paññāya sammā passati.

Na³ sabbenā sabban ti ekaccānaṃ kilesānaṃ appahinattā saccapaṭicchādakassa⁴ sabbaso aviddhamṣitattā na sabbā-kārena sabbam.

Haññamāne ti saṇḍāsena gahetvā muṭṭhikāya⁵ koṭṭhiya-māne.⁶

Antarāparinibbāyī ti uppattisamanantarato⁷ paṭṭhāya āyuno vemajjham anatikkamitvā etthantare⁸ kilesāparinibbānena parinibbuto hoti.

Anupahacca talan ti ākāsatalaṃ anupahacca anatikkamitvā⁹ bhūmiṃ appatvā ākāse yeva nibbāyeyyā ti imāhi tīhi upamāhi tayo antarāparinibbāyī¹⁰ dassitā.

Upahaccaparinibbāyī ti āyuvemajjham atikkamitvā pacchimakoṭṭim¹¹ vā¹² agantvā¹³ parinibbuto hoti.

Upahacca talan¹⁴ ti jalamānā pana¹⁵ gantvā ākāsatalaṃ¹⁵ atikkamitvā paṭhavitalaṃ¹⁶ vā upahanitvā¹⁷ paṭhaviyaṃ patitamattā¹⁸ va nibbāyeyya.

Asaṃkhārena appayogena kilese khepetvā parinibbāyī ti asaṃkhāraparinibbāyī,¹⁰ asaṃkhārena sappayogena kilese khepetvā parinibbāyī ti asaṃkhāraparinibbāyī.¹⁰

Kaccan¹⁹ ti nirāraḁkkaṃ araṇṇaṃ.

Dāyaṇ ti sārakkhaṃ abhayatthāya dinnam araṇṇaṃ.

Sesaṃ sabbattha²⁰ uttānattham eva.

Imasmiṃ sutte ariyapuggalā va²¹ kathitā ti.

¹ B. °ri.

² B. nibbānaṃ p°.

³ M₁₀ omits.

⁴ T. adda tattha; B.K. add tamassa.

⁵ K. muddikāya; T. adda koṭṭhikāya.

⁶ M₁₀ T. koṭṭhiy°; B. koṭṭiy°.

⁷ B. upapatti°.

⁸ T. ekantare.

⁹ K. na atikk°.

¹⁰ M₁₀ T. °yi.

¹¹ B. °koṭṭitaṃ.

¹² B.K. omitt.

¹³ M₁₀ āg°; B. apatvā; K. āhacca.

¹⁴ M₁₀ T. talāpanā.

¹⁵ T. ākāsa[ta]le.

¹⁶ B.K. paṭhavitale (B. path°).

¹⁷ B. °haritvā.

¹⁸ M₁₀ °matte; T. °matto.

¹⁹ T. sikkacchan; B.K. gacchan.

²⁰ B.K. sesam ettha.

²¹ T.K. omitt.

3. Tatiye *bhikkhuniyo* ti Mahāpajāpatiyā parivārā pañca-satā¹ bhikkhuniyo.

Vimuttā ti pañcahi vimuttihi vimuttā.

Anupādisesā ti upādānasesaṇi² agahetvā³ pañcahi vimuttihi anavasesāhi⁴ vimuttā.

Sa-upādisese vā sa-upādiseso ti sa-upādānasese puggale⁵ sa-upādānaseso⁶ ayan⁷ ti.⁷

Itarasmim pi es' eva nayo.

*Tisso*⁸ ti therassa saddhivihārika⁹-brahmā.¹⁰

Anulomikāṇī ti paṭipattiyā anulomāni vivittāni¹¹ antima-pariyantimāni.

Indriyāṇī ti saddhādini vipassanindriyāni.

*Samannānāyamāno*¹² ti samannāhāre¹³ ṭhapayamāno.

Na hi pana te ti idaṃ kasmā ārabhi? Sattamassa puggalassa dassanattam; sattamo hi saddhānusārī¹⁴ puggalo na¹⁵ dassito. Atha bhagavā balavavipassakavasena tam dassento evam āha.

Tattha *sabbanimittānaṃ* ti sabbesaṃ niccanimittādīnaṃ.

Animittānaṃ ti balavavipassanāsamādhīnaṃ.

4. Catutthe *maccharī* ti pañcamaccherayutto.

Kāraṇiyo ti thaddhamacchariyo paresaṃ diyamūnaṃ¹⁶ pi vāreti.

*Anuppadānarato*¹⁷ ti punappuna¹⁸ dānaṃ dadamāno va ramati.

Anukampantā ti ko ajja amhehi¹⁹ anuggahetabbo, kassa deyyadhammaṃ vā patigaṇheyyāma²⁰ dhammaṃ vā²¹ deseyyāma²¹ ti evaṃ cittaṇa anukampamānā.

¹ M₁₀ °sata.

³ B.K. atṭhapetvā (B. atth°).

⁴ B. *addā* pi.

⁶ M₁₀T. °sesā.

⁸ M₁₀T. *omit.*

¹⁰ M₁₀T. brāhmanā (M₁₀ °ṇā), *add* vā.

¹¹ T.K. vicittāni.

¹³ M₁₀K. samattākāre; T. samantākāro.

¹⁴ M₁₀T.B. °sāri.

¹⁶ B. diyy°; K. diyamānānaṃ.

¹⁸ B.K. °ppunaṃ.

²⁰ B.K. patigg°.

² T.B. upādānaṃ se°.

⁵ M₁₀T. °sesā puggalā.

⁷ K. *omits.*

⁹ K. °ko.

¹² T. samannāy°.

¹⁵ M₁₀B. *omit.*

¹⁷ M₁₀ anuppād°.

¹⁹ T. amhehi.

²¹ T. vadeyyāmā.

5. Pañcame *nimittan* ti dhammanimittam pi puggala-nimittam pi; ayaṃ hi attanā desitadhamme¹ ekapadam pi durakkhātaṃ aniyyānikam apassanto dhammanimittam na samanupassati, durakkhāto tayā dhammo na svākkhāto ti uttāhitvā paṭippharantaṃ ekapuggalam² pi apassanto puggalanimittam na samanupassati nāma.

Sesadvaye³ pi³ es' eva nayo.⁴

8. Atthame *pacalāyamāno*⁵ ti taṃ gāmaṃ upanissāya ekasmiṃ vanasaṇḍe samaṇadhammaṃ karonto sattāhaṃ caṅkamanaviriyena⁶ nimmathitattā kilantagatto caṅkama-nakoṭiyam pacalāyamāno⁵ nisinno hoti.

*Pacalāyasi*⁷ no⁷ ti⁷ niddāyasi nu.

*Apaniñjivā*⁸ ti⁹ parimadditvā.¹⁰

*Ālokasañña*¹¹ ti middhavinodana-ālokasaññaṃ.¹¹

*Divāsañña*¹² ti divā ti saññaṃ.

Yathā divā tathā rattim ti yathā divā ālokasañña¹³ adhiṭṭhitā, tathā naṃ rattim pi adhiṭṭhaheyyāsi.¹⁴

*Yathā rattim*¹⁵ *tathā divā* ti yathā ca te rattim ālokasañña¹⁶ adhiṭṭhitā, tathā naṃ divā pi adhiṭṭhaheyyāsi.

Sappabhāsan ti dībbacakkhuṇāṇatthāya saḥobhāsaṃ.

*Pacchāpuresaṇṇī*¹⁷ ti purato ca pacchato ca abhiharaṇasaññāya saññāvā.¹⁸

*Antogatehi*¹⁹ *indriyehi* ti bahi avikkhittehi anto anupaviṭṭheh' eva pañcahi indriyehi.

*Middhasukhaṇ*²⁰ ti niddāsukhaṃ.

¹ B.K. desite dh°.

² B. ekaṃ p°.

³ B. sesesvapi.

⁴ B.K. *add* Chatṭha-sattamāni uttānān' eva (K. uttānāni yeva).

⁵ K. capalāy°.

⁶ M₁₀T. caṅkamena vir°; B. caṅkamena vir°.

⁷ T. *omits*; M₁₀ *corrupt*; K. capalāy°.

⁸ M₁₀T. *apanuditvā*; B. *paniñjivā*; K. *anumajjitvā* (mentioned by B. as v.l.).

⁹ M₁₀ *omits*.

¹¹ T. al°.

¹² M₁₀T. °saññaṃ.

¹³ M₁₀T. rattim.

¹⁴ B. °pure tathāsaññaṃ.

¹⁵ M₁₀B. °gadhehi.

¹⁶ B.K. °majjitvā.

¹⁷ T. °saññaṃ (without ti).

¹⁸ M₁₀T. °yyāti.

¹⁹ M₁₀ °saññaṃ.

²⁰ T. sasaññāvā; K. saññāvā.

²¹ T. middham su°.

Ettakena ṭhānena bhagavā therassa middhavinodana-kammaṭṭhānaṃ kathesi.¹

Soḍḍan ti mānasosḍḍaṃ.

Kiccakaraṇīyānī ti ettha avassaṃ² kattabbāni kiccāni, itarāni karaṇīyāni.

Maṅkubhāvo ti nittejatā³ domanassatā.

Ettakena ṭhānena satthārā therassa bhikkhācāravattaṃ⁴ kathitaṃ. Idāni bhasse pariyantakāritāya⁵ samādapetum *tasmā ti*⁶ *hā*⁶ ti ādim āha.

Tattha *viggāhikakathan* ti na tvaṃ imaṃ dhammavina-yaṃ ājānāsī⁷ ti ādinayappavattā⁸ viggāhikakathā.

Nāhaṃ Moggallānā ti ādi pāpamittasaṃsaggavivajja-natthaṃ vuttaṃ.

Kittāvatā nu kho ti kittakena nu kho.

Taṇhāsaṃkhayavimutto hoti ti taṇhāsaṃkhaya⁹-nibbānena¹⁰ ārammaṇaṃ katvā vimuttacittatāya¹¹ taṇhāsaṃkhayavi-mutto nāma saṃkhittena¹² kittāvatā hoti; yāya paṭipattiyā taṇhāsaṃkhayavimutto hoti, taṃ¹³ me¹³ khīṇāsavassa bhik-khuno pubbhāgapaṭipadaṃ saṃkhittena¹³ desethā ti puc-chati.

Accantaniṭṭho ti khayavayasamkhātāṃ antaṃ atītā ti accantā,¹⁴ accantā¹⁴ niṭṭhā assā ti accantaniṭṭho, ekanta-niṭṭho¹⁵ satataniṭṭho ti attho.

Accantayogakkhemī ti accantaṃ¹⁶ yogakkhemī, niccayo-gakkhemī ti attho.

*Accantabrahmacārī*¹⁷ ti¹⁷ accantaṃ¹⁸ brahmacārī,¹⁸ nicca-brahmacārī ti attho.

¹ K. katheti.

² M₁₀ T. avassa.

³ M₁₀ °janaṃ.

⁴ M₁₀ bhikkhucāra°; T. °cārattaṃ.

⁵ K. pariyantik°.

⁶ B. omits.

⁷ K. jānāsī.

⁸ T. °ppattā; K. °ppavatta.

⁹ B.K. °ye.

¹⁰ M₁₀ B.K. nibbāne taṃ.

¹¹ M₁₀ °cittāya; T. °cittattāya; B. vimuttatāya.

¹² T. taṃ me; K. taṃ eva.

¹³ K. saṃkhepena.

¹⁴ T. accantaṃ.

¹⁵ M₁₀ T. omit (Note of P.: icc-eva bahusu).

¹⁶ T. accanta three times.

¹⁷ T. omits.

¹⁸ M₁₀ omits; T. °cāri.

Accantaṃ¹ pariyosānam assā ti purimanayen' eva accantapariyosāno.²

Settho devamanussānan ti devānañ ca manussānañ ca settho uttamo; evarūpo bhikkhu kittāvatā³ hoti, saṃkhepen' eva⁴ tassa paṭipattiṃ kathethā ti yācati.

Sabbe dhammā nālaṃ abhinivesāyā ti ettha sabbe dhammā nāma pañcakkhandhā dvādasāyatanāni aṭṭhārassa dhātuyo, te sabbe pi taṇhādīṭṭhivasena abhinivesāya nālaṃ na pariyattā na samattā na yuttā. Kasmā? Gahitākārena atīṭṭhanato; te hi niccā sukhā attā ti gahitā pi aniccā dukkhā⁵ anattā va sampajjanti, tasmā nālaṃ abhinivesāya.

Abhijānāti ti aniccaṃ dukkhaṃ anattā ti nātapariññāya abhijānāti.⁶

Parijānāti ti tath' eva tīraṇapariññāya parijānāti.

Yaṃ kiñci⁷ vedanan ti antamaso pañcaviññāṇasampayuttam pi yaṃ kiñci⁷ appamattakam pi vedanaṃ anubhavati; iminā bhagavā therassa vedanāvasena ca⁸ vinivaṭṭetva arūpapariggahaṃ dassesi.⁹

Aniccānupassī ti aniccato anupassanto.

Virāgānupassī ti, ettha¹⁰ dve virāgā: khayavirāgo ca¹¹ accantavirāgo ca. Tattha saṃkhārānaṃ khayaṃ khayato passanā vipassanā pi, accantavirāgaṃ nibbānaṃ virāgato dassanamaggañāṇam pi virāgānupassanā, tadubhayasamaṅgi¹² puggalo virāgānupassī nāma. Taṃ sandhāya vuttam: virāgānupassī ti¹¹; virāgato anupassanto ti attho.

Nirodhānupassimhi¹³ pi¹⁴ es' eva nayo; nirodho pi¹⁵ hi kha-yanirodho accantanirodho ti duvidho yeva.

Paṭinissaggānupassī ti ettha paṭinissaggo vuccati vossaggo,

¹ M₁₀ accanta.

² K. reads Accantapariyosāno ti purimanayen' eva accantapariyosāno.

³ B. kittako.

⁴ B. inserts me.

⁵ T. aniccaṃ dukkhaṃ.

⁶ K. adds jānāti.

⁷ K. kañci.

⁸ M₁₀B.K. omit.

⁹ B.K. dasseti.

¹⁰ T. tattha.

¹¹ M₁₀ omits.

¹² M₁₀T. °samaṅgi.

¹³ M₁₀ T. °passihi.

¹⁴ T. omits.

¹⁵ M₁₀ after hi.

so ca pariccāgavossaggo¹ pakkhandanavossaggo ti² duvidho hoti. Tattha pariccāgavossaggo ti³ vipassanā, sā hi tadaṅga-vasena kilese ca khandhe ca vossajati⁴; pakkhandanavossaggo ti³ maggo,³ so⁵ hi nibbānaṃ ārammaṇato pakkhandati. Dvīhi pi vā kāraṇehi so vossaggo yeva: samucchedavasena khandhānaṃ kilesānaṃ ca vossajanato⁶ nibbāne ca pakkhandanato; tasmā kilese ca khandhe ca pariccajati⁷ ti pariccāgavossaggo, nirodhāya nibbānadhātuyā cittaṃ pakkhandati⁷ ti⁷ pakkhandanavossaggo ti ubhayam p' etaṃ⁸ magge⁹ sameti. Tadubhaya¹⁰-samaṅgipuggalo imāya paṭinissaggānupassanāya samannāgatattā paṭinissaggānupassī nāma hoti. Taṃ sandhāy' etaṃ¹¹ vuttaṃ.

Na⁷ kiñci loke upādiyati⁷ ti kiñci ekam pi saṃkhāragataṃ taṇhāvasena na¹² upādiyati na gaṇhāti na parāmasati.

Anupādiyaṃ na paritassati⁷ ti agaṇhanto taṇhāparitassanāya na paritassati.

Paccattaṃ yeva parinibbāyati⁷ ti sayam¹³ eva kilesapariniḍḍhānaṃ parinibbāyati.¹⁴

Khīṇā jātī ti ādinā pan' assa paccavekkhanā dassitā.

Iti bhagavā saṃkhittena khīṇāsavaṃsa pubbabhāgapapaṭipadaṃ pucchito saṃkhittena' eva kathesi.

Idaṃ pana suttaṃ therassa ovādo pi ahosi vipassanā pi, so imasmiṃ yeva sutte vinivaṭṭetva¹⁵ arahattaṃ patto ti.

9. Navame mā bhikkhave puññānaṃ bhāyitthā ti puññāni karontā¹⁶ tesam mā bhāyittha.

Mettaṃ¹⁷ cittaṃ bhāvesin ti¹⁸ tikacatukkajjhānikāya mettāya sampayuttaṃ paṇitaṃ katvā cittaṃ bhāvesin ti dasseti.

Samvattaṃ mānassuddhaṃ¹⁹ ti samvattaṃ māne sudam aham.²⁰

¹ T. adds ti.

³ M₁₀T. omits.

⁵ T. omits.

⁷ K. inserts ca.

⁹ T. maggā.

¹¹ B. eva; K. evaṃ.

¹³ B. ayam.

¹⁵ T.B. vivattaṭṭetvā; K. vipassanaṃ vaddhetvā.

¹⁶ M₁₀T. °to.

¹⁸ T. bhāvesi ti; M₁₀ bhāvetvā.

¹⁹ K. samvattaṃ māne sud°.

² M₁₀T. add pi.

⁴ T. vossapati; B.K. vossajj°.

⁶ T.B.K. vossajj°.

⁸ K. ubhayaṃ o' etaṃ.

¹⁰ M₁₀T. °yam pi.

¹² M₁₀ omits.

¹⁴ T. °ti ti.

¹⁷ B.K. metta.

²⁰ B. omits.

Samvattamāne ti jhāyamāne vipajjamāne.¹

Dhamṇiko ti dasakusaladhammasamannāgato.

Dhammarājā ti tass' eva² vevacanam, dhammena vā laddharajjattā dhammarājā.

Cāturanto ti puratthimasamuddādīnam catunnam samud-dānam vasena cāturantāya³ paṭhaviyā issaro.

Vijitāvī ti vijitasamgāmo.

Janapado tasmim thāvariyaṃ thirabhāvaṃ⁴ patto ti janapadatthāvariyaṃ patto.

Parosahassan ti atirekasahassam.

Sūrā ti abhiruno.

Vīraṅgarūpā ti vīraṇam aṅgam vīraṅgam, viriyass' etaṃ nāmaṃ,⁵ vīraṅgaṃ⁶ rūpaṃ etesaṃ ti vīraṅgarūpā; viriya-jātikā viriyasabhāvā viriyamayā⁷ viya⁸ akilāsuno divasaṃ pi yujjhantā na kilamantī ti vuttaṃ hoti.

Sāgarapariyantān ti Cakkavālapabbataṃ sīmaṃ katvā tṭhasamuddapariyaṇtaṃ.

Adaṇḍenā ti dhanadaṇḍena pi chejjabhejjānusāsana⁹ satthadaṇḍena pi vinā yeva.

Asatthenā ti ekatodhārādīnā pare¹⁰ viheṭhanasatthena¹¹ pi vinā yeva.

*Dhammenā*¹² ti ehi kho mahārājā ti evaṃ paṭirājuhi sam-paṭicchitāgamaṇo¹³ paṇo na hantabbo ti ādinā dhammen' eva vuttappakāraṃ paṭhaviṃ abhivijjinitvā.¹⁴

*Sukhesino*¹⁵ ti sukhapariyesake satte āmanteti.

*Suññaṃ*¹⁶ brahmūpago ti suññaabrahmavimānūpago.¹⁷

*Paṭhaviṃ*¹⁸ iman ti¹⁹ sāgarapariyaṇtaṃ mahāpaṭhaviṃ.

¹ M₁₀ vijjamāne; B. vinassane; K. vinassiyamāne. *

² B. imassa; K. idam assa.

³ M₁₀B. catu°.

⁴ M₁₀T. °bhāvaṃ.

⁵ M₁₀ nāma.

⁶ M₁₀T.B. °ga.

⁷ K. mahāviriya.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ M₁₀ °bhejjāsāsanena.

¹⁰ B.K. para°.

¹¹ M₁₀ repeats satthena; T. viheṭhena s°.

¹² K. dhammena abhivijjīyā.

¹³ M₁₀ °gamaṇato; B. °cchitā va.

¹⁴ M₁₀ abhijjinitvā.

¹⁵ M₁₀T. °ne; K. °nan.

¹⁶ B.K. suñña.

¹⁷ M₁₀T. suññaṃ br°; K. °vimānappatto.

¹⁸ B. pathavin, omits iman.

¹⁹ B. inserts here imasmim.

Asāhasenā ti na sāhasikakammena.¹
*Samēna manusāsīyan*² ti samena kammena anusāsīṇ.
*Teh' etaṇ*³ *sudesitan* ti tehi saṃgāhakehi⁴ mahākāru-
 nīkehi⁵ buddhehi etaṇ ettakaṇ ṭhānaṇ sudesitaṇ suka-
 thitaṇ.

*Pathabyo*⁶ ti puthuvisāmiko.⁷

10. Dasame *kevaṭṭā*⁸ *maññe macchaviḷope*⁹ ti kevaṭṭānaṇ
 macchapacchim otāretvā ṭhitaṭṭhāne¹⁰ jāle vā¹¹ udakato
 ukkhittamatte macchagāhakānaṇ¹² vasena¹³ mahāsaddo ho-
 ti: taṇ sandhāy' etaṇ vuttaṇ.

Sujātā ti Visākhāya kaniṭṭhā.

*Sā*¹⁴ *n' eva sassuṇ ādiyatī* ti sassuyā kattabbaṇ¹⁵ vattaṇ
 nāma atthi, taṇ na karoti; sassū ti pi naṇ na gaṇeti,¹⁶ va-
 canaṇ pan' assā¹⁷ na gaṇhati,¹⁸ evaṇ anādaratāya pi aga-
 haṇena¹⁹ pi nādiyatī²⁰ nāma.

Sesesu pi es' eva nayo.

Evaṇ Anāthapiṇḍiko suṇisāya²¹ bhāraṇ²² gahetvā satthu
 purato nisīdi. ²³*Sujātā* 'kin nu kho ayaṇ seṭṭhi'²⁴ Dasa-
 balassa santike mayhaṇ guṇaṇ kathessati²⁵ udāhu aguṇaṇ '
 ti katvā²⁶ avidūre saddaṇ suṇanti aṭṭhāsi. Atha naṇ
 satthā 'chi *Sujāte*' ti āmantesi.—

Ahitānukampinī ti na hitānukampini.²⁷

¹ M₁₀T.K. sāhasiyakammena.

² T. manusāsīṇ; B.K. manusāsitan.

³ K. tehi etaṇ.

⁴ M₁₀T. taṇ gā°.

⁵ M₁₀ °kāraṇīkehi.

⁶ M₁₀T. pathavo; K. pathabyo.

⁷ B. puthavi°; K. paṭhavi°.

⁸ K. kevaṭṭo.

⁹ M₁₀T. mācche vil°; M₁₀ °pentī; K. °petī.

¹⁰ B. °ṭṭhānaṇ.

¹¹ M₁₀T. ca; K. va.

¹² T. pacchāgāhik°.

¹³ B.K. omit.

¹⁴ M₁₀ omits.

¹⁵ M₁₀T.B. °bba°.

¹⁶ B. gaṇhāti; B. *continues* sassuraṇ na ādiyatī ti vac°, K. na sas-
 suraṇ ādiyatī ti vac°.

¹⁷ M₁₀ pana sā; B. omits; K. pi 'ssā.

¹⁸ K. °hāti.

¹⁹ T. agahaṇe.

²⁰ T. ād°; B.K. na ād°.

²¹ T. sun°; K. suṇisāy'.

²² M₁₀B.K. ācāraṇ.

²³ M₁₀B.K. *add* Sā pi.

²⁴ M₁₀T.B. seṭṭhi.

²⁵ M₁₀ °tī ti.

²⁶ B. vatvā; K. gantvā.

²⁷ T. °ni.

Aññesū ti parapurisesu.

Atimaññate ti omānātimānavasena atimaññati.¹

Dhanena kītassā ti dhanena kītā assa.²

*Vadhāya ussukā*³ ussukkam āpannā.⁴

Yaṃ itthiyā vindati sāmiko dhanan ti itthiyā sāmiko yaṃ dhanam labhati.

*Appam pi 'ssa*⁵ *apahātum icchatī* ti suthokato⁶ pi assa haritum⁷ icchatī, uddhane āropita⁸-ukkhaliyaṃ pakkhipi-tabbataṇḍulato pi thokaṃ⁹ haritum eva vāyamati.

Alasā ti nisinnatṭhāne nisinnā va ṭhitaṭṭhāne ṭhitā va hoti.

Pharusā ti kharā.

*Duruttavādinī*¹⁰ ti dubbhāsini¹¹ kakkhaḷaṃ¹² vālakatham eva katheti.

Uṭṭhāyakānaṃ abhībhuyya vattatī ti ettha uṭṭhāyakānaṃ ti bahuvacanavasena viriyuṭṭhānasampanno sāmiko vutto, tassa taṃ uṭṭhānasampattim abhībhavitvā heṭṭhā katvā vattati.

Pamodatī ti āmodita-pamoditā¹³ hoti.

Koleyyakā ti kulasampannā.¹⁴

Patibbatā ti patidevatā.

*Vadhadaṇḍatajjī*¹⁵ ti daṇḍakaṃ gahetvā vadhena¹⁶ taj-jitā 'ghāteṣṣāmi naṃ¹⁷' ti vuttā.

¹⁷*Dāsiyavattiman*¹⁸ ti sāmikassa vattapurikā¹⁹ dāsi ti maṃ bhagavā dhāretū ti vatvā²⁰ saraṇesu patitṭhāsi.

11. *Ekādasame sapattakantā* ti sapattānaṃ verinaṃ kantā piyā tehi icchitapattitā.²⁰

¹ T. °mamñāti.

² M₁₀T. assu.

³ K. ussukkā, adds ti vadhitum.

⁴ T. °nnāya (!).

⁵ B. pi tassa.

⁶ M₁₀K. thokato; T. sudhokato; B. sā tato.

⁷ B. apahar°.

⁸ T. °tā.

⁹ B. thoke.

¹⁰ T. °vādi.

¹¹ M₁₀T. °ni; K. has dubbhāsitaḥāsini.

¹² T. °laṃ vāla°; K. °la-vāla°.

¹³ B. only āmoditā.

¹⁴ B. kulupapannā.

¹⁵ T. vadhe.

¹⁶ K. tan.

¹⁷⁻¹⁷ Missing in B.

¹⁸ M₁₀ dāsi man; K. dāsī saman.

¹⁹ B. omits.

²⁰ B. icchitā p°; K. °patṭhitā.

*Sapattakaraṇā*¹ ti sapattānaṃ verīnaṃ atthakaraṇā.²
Kodhapareto ti kodhānugato.
*Pacurattatāyā*³ ti bahu-atthatāya⁴ bahuhitatāya.
Anattham pi ti avaddhim⁵ pi.
Attho me gahito ti vaddhi⁶ me⁶ gahitā.⁶—
*Atho attham gahetvā*⁷ ti atho vaddhiṃ gahetvā.
*Anattham adhipajjati*⁷ ti anattho me gahito ti sallakkheti.
*Vaṇaṃ*⁸ *katvā*⁹ ti pāṇātipātakammaṃ katvā.
Kodhasammadasammatto ti kodhamadena matto, ādiṇṇa-
 gahitaparāmaṭṭho ti attho.
Āyasakyaṇ ti ayasabhāvaṃ,¹⁰ ayaso¹¹ niyaso¹² hoti ti
 attho.
Antarato jātan ti abbhantare uppannaṃ.
*Attham na*¹³ *jānāti* ti vaddhiṃ¹⁴ attham na jānāti.
Dhammaṃ na passati ti samathavipassanādhammaṃ na
 passati.
*Andhataman*¹⁵ ti andhabhāvavakaraghata-mahātamaṃ.¹⁶
*Sahate*¹⁷ ti abhibhavati.
*Dummaṇkuyaṇ*¹⁸ ti dummaṇkubhāvaṃ nittejattaṃ dubbaṇ-
 ṇamukhataṃ.¹⁹
Yato patāyati ti yadā nibbattati.²⁰
Na vāco hoti gāravo ti vacanassāpi²¹ garubhāvo na hoti.
*Na dīpaṃ hoti kiñcanan*²² ti kaci patitṭhā nāma na hoti.
Tapaṇṇiyāni ti tāpajanakāni.²³

¹ T. samp°.

² M₁₀T.K. °kārāṇā (K. both times).

³ M₁₀ pacurattatāya.

⁴ B. °atthabhūtātāya.

⁵ B. avuddhim and vuddhiṃ.

⁶ B. omits.

⁷ M₁₀K. paṭipajj°.

⁸ M₁₀B.K. vadham; T. vattaṃ or vantaṃ.

⁹ M₁₀T. katvā.

¹⁰ M₁₀ āy°.

¹¹ T. āy°.

¹² M₁₀ omits; T. niy°.

¹³ T. nā°.

¹⁴ M₁₀K. vaddhi; B. vuddhi.

¹⁵ M₁₀T.P. andhan taman.

¹⁶ M₁₀ °karaṇaghana°; B.K. °karaṇaṃ tamaṃ bahalatamaṃ; K. adds

vā.

¹⁷ T. pasah°.

¹⁸ B. dummaṇkutan.

¹⁹ M₁₀ dubbaṇṇaṃ mukh°.

²⁰ M₁₀ nibbatti.

²¹ B. °ssa pi.

²² K. kiñcinan.

²³ M₁₀ °janakā.

Dhammehi ti samathavipassanādhammehi.

Ārakā ti dūre.

Brāhmanan ti khīṇāsavabrāhmaṇaṃ.

Yāya mātu bhato ti yāya mātara bhato posito.

*Pāṇadadiṃ santin*¹ ti jīvitadāyikaṃ² samānaṃ.³

Hanti kuddho puthuttānan ti kuddho puggalo puthu nā-nākāraṇehi attānaṃ hanti.

Nānārūpesu mucchito ti nānārammaṇesu adhimucchito hutvā.

*Rajjuyā bajjha mīyyanti*⁴ ti rajjuyā bandhitvā maranti.

*Pabbatām*⁵ *api kandare* ti pabbatakandare pi patitvā maranti.

*Bhūtaḥaccān*⁶ ti hatavaddhīni.⁷

Itāyan ti iti ayaṃ.

*Taṃ damena samucchinde*⁸ ti taṃ kodhaṃ⁹ damena chin-deyya.

Katarena damenā ti. *Paññā viriyena diṭṭhiyā*¹⁰ vipassanāpaññāya c' eva vipassanāsampayuttana kāyikacetasikaviriyena ca maggasammādiṭṭhiyā ca.

Tath' eva dhamme sikkhehā ti yathā akusalaṃ samucchin-deyya, samathavipassanādhamme pi tath' eva sikkheyya.

Mā no dummaṇkuyaṃ ahū ti mā amhākaṃ dummaṇku-bhāvo ahoṣi ti imam atthaṃ patthayamānā.¹¹

Anāyāsā ti anupāyāsā.

Anussukā ti katthaci ussukkaṃ anāpannā.

*Sesaṃ sabbattha uttānattham*¹² evā ti.

Avyākataṭṭhagga chaṭṭho.

¹ T. santan; M₁₀ hanti (!).

² T. jīvika°; B. °dāyakaṃ.

³ B. samaṇaṃ.

⁴ M₁₀ mīyanti; B.K. miyyanti.

⁵ M₁₀T. °tam (M₁₀ has pi).

⁶ B. bhūna°.

⁷ B. °vuddhīni.

⁸ M₁₀ upachinde; T. upacch°.

⁹ T. kodha.

¹⁰ M₁₀ diṭṭhi; B.K. insert ti.

¹¹ K. patṭh°; T.B. °no.

¹² B.K. uttānaṃ.

VII.

1. Sattamassa paṭhame *hatūpaniso* ti¹ chinnapaccayo.

*Yathābhūtaṃ*² *ñāṇadassanan* ti taruṇavipassanā.

*Nibbidāvirāgo*³ ti balavavipassanā c' eva maggo ca.

Vimuttiñāṇadassanan ti arāhattavimutti ca paccavek-khanā ca.

2. Dutiye yasmā ayaṃ sattasuriyadesanā⁴ tejosamvaṭṭaḍassanavasena pavattā, tasmā tayo samvaṭṭā⁵ tisso⁶ samvaṭṭasīmā tīṇi samvaṭṭamūlāni⁶ ti ayaṃ tāva ādito va imassa suttassa purecārikakathā⁷ veditabbā; sā Visuddhi-magge Pubbenivāsānussatiniddese* vitthāritā va.

Etad avoca ti aniccakammaṭṭhānikānaṃ pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ ajjhāsayena upādiṇṇaka⁸-anupādiṇṇakānaṃ saṃkhārānaṃ vipattidassanattham⁹ evaṃ aniccā bhikkhave saṃkhārā ti ādi Sattasuriyopamasuttantaṃ¹⁰ avoca.

Tattha *aniccā* ti hutvā¹¹ abhāvaṭṭhena aniccā.

Samkhārā ti upādiṇṇaka-anupādiṇṇakā¹¹ saṃkhāradham-mā.

Addhuvā ti athiraṭṭhena¹² naddhuvā.¹³

Anassāsikā ti asassatabhāvena¹⁴ assāsarāhitā.

Alam evā ti yuttam eva.

Ajjhogālho ti uḍake anupaviṭṭho.

Accuggato ti udakapiṭṭhito¹⁵ uggato.

*Devo na vassati*¹⁶ ti paṭhamam tāva upakappanamegho nāma koṭisatasahassacakkavāle¹⁷ ekamegho hutvā vassati.¹⁸

* Cf. Vism. 410 sqq.

¹ K. *adds* hata-upaniso.

² B.K. °bhūta.

³ T. nibbidāparāho (!).

⁴ B. °sūriyopamadesanā.

⁵ T. *omits*.

⁶ B.K. kolāhalāni; T. °mūlāni, *adds* halāhalāni.

⁷ T. purecarikathā.

⁸ K. °dinnakānaṃ.

⁹ B. vimutti°.

¹⁰ M₁₀ °opamasuttam.

¹¹ K. °dinnaka.

¹² M₁₀ ati°.

¹³ B. *reads* Adhuvā ti evam aciraṭṭhena na dhuvā; K. Adhuvā ti athiraṭṭhena adhuvā.

¹⁴ B. assātabh°.

¹⁵ T. udakāp°.

¹⁶ T. °ti, *without* ti.

¹⁷ B. °vālam.

¹⁸ B. vassī.

Tadā nikkhantabijam¹ na puna geham pavisati: Tato paṭṭhāya dhammakarake² niruddham viya udakam hoti, puna ekabindum³ pi devo na vassatī ti upamā na⁴ dhammakathā⁵ va⁵ pamānam.⁵ Vinassante⁶ pana loke⁷ paṭṭhamam Avīcito paṭṭhāya tuccho hoti.⁸ Tato uṭṭhahitvā sattā manussaloke ca tiracchānesu ca nibbattanti.⁹ Tiracchānesu⁹ nibbattā pi puttabhātikesu¹⁰ mettam paṭilabbhitvā kālakatā¹¹ devamanussesu nibbattanti. Devatā¹² ākāsenā carantiyo ārocenti: na idam ṭhānam sassatam,¹³ mettam bhāvētha karuṇam muditam upekkham¹⁴ bhāvēthā ti. Te mettādayo bhāvetvā tato cutā Brahmaloce nibbattanti.

*Bijagāman*¹⁵ ti ettha bijagāmo¹⁶ nāma pañca bijajātāni, *bhūtagāmo* nāma yaṃ kiñci nikkhantamūlapaṇṇam haritakam,¹⁷ *osadhitināvanaspatayo*¹⁸ ti ettha osadhi¹⁹ ti osadharukkhā,²⁰ tiṇā ti bahisārā tālanālikerādayo, vanaspatayo ti vanajetṭhakarukkhā.

*Kunnadiyo*²¹ ti ṭhapetvā pañca mahānadiyo avasesā ninnagā.²²

*Kussubbhā*²³ ti ṭhapetvā satta mahāsare avasesā rahadādayo.

Dutiyo suriyo ti ādisu dutiyasuriyakāle eko udeti eko atthameti,²⁴ tatiyakāle eko udeti eko atthameti²⁴ eko majjhe²⁵ hoti, catutthakāle catukulike²⁶ gāme cattāro piṇḍacārikā²⁷ dvārapaṭipāṭiyā²⁸ ṭhitā viya honti, pañcamādikāle pi es' eva nayo.

¹ B. nikkhitta°.

² B. dhamakarāṇe.

³ K. °vindum.

⁴ M₁₀T.B. upamānam (Note in P.: iti sabbesu pi).

⁵ B. omits.

⁶ T.B. °to.

⁷ B. loko.

⁸ T. omits.

⁹ M₁₀T. omit.

¹⁰ B. sattā bh°.

¹¹ B. kālāṇkatā; K. kalam katvā.

¹² K. devatāyo.

¹³ M₁₀ adds na nibaddham, B. na nibbaddham, K. na nivaddham.

¹⁴ T. upekkham.

¹⁵ B.K. °gāmā.

¹⁶ K. °gāmā.

¹⁷ M₁₀T.P. °ka (P.K. har°).

¹⁸ K. osadhatīṇa°; B.K. °vanappatayo (both times).

¹⁹ K. osadhā.

²⁰ P. osadhi°.

²¹ T. kunnadī.

²² T. ninagā; M₁₀ ninnagā.

²³ B. kusumbhā; K. kusubbhā.

²⁴ B.K. atthaṅgameti.

²⁵ T. majjho.

²⁶ M₁₀ °kulika.

²⁷ M₁₀ piṇḍāc°.

²⁸ M₁₀ dvāre pa°.

*Palujjantī*¹ ti chijjitvā chijjitvā² patanti.

N' eva chārikā paññāyati na masī ti Cakkavāḷa-mahā-pathavi³ Sineru-pabbatarājā Himavā Cakkavāḷapabbato cha Kāmasaggā⁴ Paṭhamajjhānika-brahmalokā⁵ ti ettake ṭhāne daḍḍhe accharāya gahetabbamattā pi chārikā vā aṅgāro vā⁶ na paññāyati.⁷

*Ko*⁸ *mantā*⁸ *ko saddhātā*⁹ ti ko tassa saddhāpanatthāya mantetum⁸ samattho, ko vā tassa saddhātā.

Aññatra diṭṭhapadehī ti diṭṭhapade sotāpanne¹⁰ ariya-sāvake¹⁰ ṭhapetvā ko añño¹¹ saddahissatī ti attho.

Vitarāgo ti vikkhambhanavasena vitarāgo.

*Sāsanam ājānimsū*¹² ti anusatthim¹³ jānimsu, brahmaloka-sahavyatāya maggaṃ paṭipajjimsu.

*Samagatiyo*¹⁴ ti dutiyakabhavā¹⁵ sabbākārena samagatiko.¹⁶

*Uttariṃ*¹⁷ *maggaṃ*¹⁸ *bhāveyyan* ti paṭhamajjhānato uttarim yāva tikacatukkajjhānā¹⁹ paṇitaṃ katvā mettaṃ bhāveyyam.²⁰

Cakkhumā ti pañcahi cakkhūhi cakkhumā.

Parinibbuto ti bodhipallaṅke yeva kilesaparinibbānena parinibbuto.

Evam aniccalakkhaṇaṃ dīpetvā satthari desanaṃ vini-vatṭente²¹ vinivatṭente²² pañcasatā pi te aniccakammaṭṭhānikā bhikkhū desanānusārena ñāṇaṃ pesetvā nisinnāsanesu yeva arahattaṃ pāpuṇimsū ti.

3. Tutiye yato ti yadā.

Paccantiman ti raṭṭhapariyante raṭṭhāvasāne niviṭṭham;

¹ T. paḷu°.

² K. omits.

³ M₁₀ T. °pathavi.

⁴ M₁₀ kāmaggā.

⁵ K. paṭhamajjhānabhūmikabrahmaloko.

⁶ M₁₀ chārikāya vā aṅgāre vā.

⁷ T. paññāti.

⁸ B. omits.

⁹ B. sandhātā and sandhāp°.

¹⁰ M₁₀ T. °panno °sāvako.

¹¹ K. aññe.

¹² M₁₀ T. aj°.

¹³ B. °sittim; K. °satthim.

¹⁴ B.K. samasamag°.

¹⁵ T. °bhāve; B. has dutiyattabhāve.

¹⁶ B. °ko ti; K. adds ekagatiko.

¹⁷ B.K. uttari (B. also the next time).

¹⁸ K. mettaṃ.

¹⁹ B.K. °jjhānaṃ; M₁₀ °catutthajjhānā.

²⁰ T. °yya.

²¹ M₁₀ °to.

²² M₁₀ B.K. omits.

majjhadesa¹ nagarassa² rakkhākeccam n' atthi, tena tam na³ gahitaṃ.

Nagaraparikkhārehi⁴ parikkhittan⁵ ti nagarālamkārehi⁶ alamkatam.

Akaraṇīyan ti akattabbam agamanīyam.⁷

Gambhīranemā⁸ ti gambhīrāvātā.⁹

Sumikhātā ti suṭṭhu sannisīdāpitā. Tam¹⁰ pan' etam esikāththambham¹¹ iṭṭhakāhi vā karonti silāhi vā khadīrādīhi vā sāraruḍḍhehi; tam nagaraguttatthāya karontā bahinagare karonti, alamkāratthāya karontā antonagare; tam iṭṭhakāmayam karontā mahantam āvātam katvā¹² cāyam cinitvā upari aṭṭham sam katvā¹³ sudhāya¹⁴ lepanti.¹⁵ Yadā hatthinā dantehi abhihato na calati,¹⁶ tadā sulitto nāma hoti; silāththambhādayo¹⁷ pi aṭṭham sēva honti. Te sace aṭṭharatanā honti, caturatanamattam¹⁸ āvāṭe pavisati caturatanamattam upari hoti. Soḷasaratana-vīsativatanesu pi es' eva nayo; sabbesaṃ hi upaḍḍham heṭṭhā hoti, upaḍḍham upari. Te gomuttavaṅkā honti. Tena tesam antaresu padaracayam¹⁹ katvā kammam kāmum sakkā hoti²⁰; te pana katacittakammā paggaḥitadhajā²¹ honti.

Parikkhā²² ti parikkhipitvā ṭhitamattikā.²³

Anupariyāyapatho ti antopākārassa²⁴ pākārena saddhim gato mahāpatho, yattha ṭhitā bahipākāre ṭhitehi saddhim yujjhanti.

¹ B. majjhima°; M₁₀B. °desa.

² B.K. insert pana.

³ M₁₀T. omi.

⁴ P. °kkhāra.

⁵ T. °kkhatan.

⁶ T. naṅ° (and so throughout).

⁷ T. avasānīyam; B. atthapanīyam; K. ajinīyam.

⁸ B. °nemi.

⁹ M₁₀ gambhīram āvātā; T. gambhīram āhatā; B.K. gambhīra-āvātā.

¹⁰ M₁₀ na for tam; T. tam na.

¹¹ T. esikatth°.

¹²⁻¹³ Missing in K.

¹³ T. saddhāya (!).

¹⁴ P. lepenti; B.K. limpanti.

¹⁵ M₁₀T. calanti.

¹⁶ M₁₀T. silatth°.

¹⁷ T. caturatam mattam; K. °rattana° (throughout).

¹⁸ T. padacayam; B. paricayam; K. padaramayam.

¹⁹ B. honti.

²⁰ B.K. insert va.

²¹ T.B.K. parikkhā.

²² B.K. °mātikā.

²³ K. omits pākārassa.

Salākan ti saratamarādinissaggiyāvudham.¹

*Jevaniyan*² ti ekatodhārādisesāvudham.³

Hatthārohā ti sabbe pi hatthi-ācariya-hatthivejja-hatthi-bandhādayo.⁴

Assārohā ti sabbe pi assācariya-assavejja-assabandhā-dayo.

Rathikā ti sabbe pi rathācariya⁵-rathayodha-ratharakkhā-dayo.

Dhanuggahā ti issāsā.

Celakā ti ye yuddhe jayaddhajam gahetvā purato gacchanti.

Calakā ti idha rañño ṭhānam hotu idha asukamahāmat-tassā⁶ ti evam senāvyūhakārakā.⁷

*Pinḍadāyikā*⁸ ti sāhasika⁹-mahāyodhā. Te kira parasenam pavisitvā pinḍam¹⁰ iva chetvā chetvā¹¹ dassanti,¹² uppatitvā niggacchanti ti attho; ye vā saṃgāmamajhe yodhānam bhattapāniyam gahetvā pavisanti,¹³ tesam p' etam nāmaṃ.

*Uggā*¹⁴ *rājaputtā* ti uggatuggatā saṃgāmāvacarā rājaputtā.

Pakkhandino ti ye 'kassa sisam vā āvudham¹⁵ vā āharā-mā' ti vatvā 'asukassā' ti vuttā saṃgāmaṃ pakkhanditvā tad eva āharanti, ime pakkhandanti¹⁶ ti pakkhandino.

*Mahānāgā*¹⁷ viya *mahānāgā*, hatthi-ādisu pi abhimukham āgacchantesu anivattiyayodhānam¹⁸ etam adhivacanam.

Sūrā ti ekasūrā,¹⁹ ye sajalikā pi²⁰ samuddam taritum sakkonti.

¹ M₁₀ °āvudham; T. °āyuddham.

² M₁₀ T. nikkhan (!); B.K. jevanikan.

³ T. °vuddham.

⁴ K. °baddhādayo both times; T. °ganādayo (?).

⁵ M₁₀ T. °yā.

⁶ T. omits mahā.

⁷ T. senāvyūha°.

⁸ K. °dāyakā.

⁹ M₁₀ °kā.

¹⁰ K. pinḍapinḍam.

¹¹ B. omits.

¹² M₁₀ dassenti; B. dayanti; K. nayanti.

¹³ B. parivis°.

¹⁴ M₁₀ uggā°.

¹⁵ M₁₀ T. āvudham.

¹⁶ M₁₀ T. °dati.

¹⁷ T. °nāgā throughout.

¹⁸ T. anivattiyodh°; B. anivattita°; M₁₀ anuvattiya°.

¹⁹ B. ekantasūrā.

²⁰ B. adds savammikā pi.

Cammayodhino ti ye cammakañcukaṃ vā¹ pavisitvā sa-
raparittānacammaṃ² vā gahetvā yujjhanti.³

Dāsakaputtā ti balavasinehā⁴ gharadāsayodhā.⁵

*Dovāriko*⁶ ti dvārapālako.⁷

*Vāsanalepanasampanno*⁸ ti vāsanena⁹ sabbavivarapaṭi-
chādanena¹⁰ sudhālepena¹¹ sampanno; bahi vā khāṇupā-
kārasaṃkhātena¹² vāsanena ghanamaṭṭhena ca¹³ sudhāle-
pena¹¹ sampanno puṇṇaghaṭapantiṃ dassetvā katacittakam-
mo¹⁴ paggaḥitadhajo.

Ṭinakatthodakan ti hatthi-assādināṃ ghāsattāyā¹⁵ ge-
hāṇā ca chādanatthāyā¹⁶ āharitvā bahuṭṭhānesu¹⁷ ṭhapi-
tatiṇā ca gehakaraṇapacanādināṃ atthāyā¹⁸ āharitvā ṭha-
pitakatthāṇā¹⁹ ca yantehi²⁰ pavesetvā pokkharāṇisu²¹ ṭhapita-
udakaṇ ca.

Sannicitāṃ hoti ti paṭigacc' eva²² anekesu ṭhānesu suṭṭhu
nīcitāṃ²³ hoti.²⁴

Abbhantarānaṃ ratiyā ti antonagāravāsinaṃ rati-atthāyā.²⁵

Aparitassāyā ti tāsaṃ anāpajjanatthāyā.

*Sāliyavakan*²⁶ ti nānappakārasāliyo²⁷ c' eva yavā ca.

*Ṭilamuggamāsāparannan*²⁸ ti tilamuggamāsā²⁹ ca sesāpa-
rannakaṇ³⁰ ca.

Idāni yasmā Tathāgatassa nagare kammaṃ nāma n'

¹ K. omits.

² T. yuddhanti.

³ T. sadāsa°.

⁴ M₁₀ °pālakā; T. °pālikā; B. °pālā; K. °pālo.

⁵ M₁₀ T. vāsakalepana°.

⁶ T. °paricchād°.

⁷ M₁₀ T. °saṃkhāte.

⁸ B. °kamma-.

⁹ T. chad°.

¹⁰ T. atthā.

¹¹ M₁₀ T. yaṃ tehi.

¹² B.K. paṭigacc' eva.

¹³ M₁₀ citam; K. sannicitam.

¹⁴ M₁₀ ratiyatthāyā.

¹⁵ B. nānappakārā sāliyo; K. nānappakārā sāli.

¹⁶ T. °māsap°; B.K. °māsāparannan; M₁₀ °māsāparannan.

¹⁷ B. °māso; M₁₀ °māsāparannak°.

¹⁸ B. aparannāṇi; K. sesāparannāṇi.

¹⁹ K. saparitt°.

²⁰ K. balasinehā.

²¹ M₁₀ T.B. °kā.

²² M₁₀ T. vāsitenā.

²³ M₁₀ °lepana; T. sudhā°.

²⁴ T.B. omī. •

²⁵ M₁₀ T. atthāyā.

²⁶ B.K. bahūsu ṭhānesu.

²⁷ M₁₀ ṭhapitakaṇ.

²⁸ T. °nisu.

²⁹ T. hoti ti.

³⁰ M₁₀ °yavan.

atthi—nagarasadisam pana ariyasāvakaṃ nagaraparikkhārasadise¹ satta dhamme catu²-āhārasadisāni ca³, cattāri jhānāni⁴ dassetvā ekādasasu tñānesu⁴ arahatte⁵ pakkhipitvā desanam vinivaṭṭessāmi⁶ ti ayam upanā āhatā,⁷ tasmā⁸ tam desanam pakāsetum idam evam eva kho ti ādi āradham.

Tattha saddhammehi⁹ ti⁹ sudhammehi.⁹

Saddho ti okappanasaddhāya c' eva paccakkhasaddhāya ca¹⁰ samannāgato.

Tattha dānasilādinam phalam saddahitvā dānādipuñña-karaṇe saddhā okappanasaddhā nāma, maggena āgatasaddhā paccakkhasaddhā nāma, pasādasaddhā ti pi eṣā va.¹¹ Etassa¹² lakkhaṇādīhi vibhāvo veditabbo¹³:

Sampakkhandanalakkhaṇā¹⁴ ca¹⁰ mahārāja saddhā¹⁵ sampasādanalakkhaṇā¹⁶ cā ti*

vacanato idam saddhāya lakkhaṇam nāma,

Tīhi bhikkhave tñānehi saddho pasanno veditabbo. Katamehi tīhi? Silavantāraṃ¹⁷ dassanakāmo hoti ti† ādinā nayena vuttam pana saddhāya¹⁸ nimittam nāma,

Ko c' āhāro saddhāya saddhammasavanan ti 'ssa vacanīyan ti†

ayam pan' assa¹⁹ āhāro nāma,

Saddhā pabbajitassa bhikkhave bhikkhuno ayam anudhammo hoti, yaṃ rūpe nibbidābahulo²⁰ viharissati²¹ ti‡

* Cf. Mil. . . .

† A. I, 150.

‡ . . . ? . . .

§ . . . ? . . .

¹ B. *āds* ca; K. *inserts* va.

² K. *catur*.

³ M₁₀T. *omī*.

⁴ T. *jjhā°*, and *tñhā°*.

⁵ K. °ttam.

⁶ K. *nivatt°*.

⁷ B.K. *āgatā*.

⁸ M₁₀T.P. *omit*.

⁹ M₁₀ *omits*; T. *ti saddh°* (!).

¹⁰ M₁₀ *omits*.

¹¹ B.K. *eva*.

¹² B.K. *tassā*.

¹³ K. *reads* lakkhaṇādīni vibhāvetabbāni (mentioned by B. as v.l.); B. *has* vibhāgo.

¹⁴ M₁₀ *sampasādalakkhaṇā*; T. *sampasādassa* l°.

¹⁵ T. *saddhāya* (!).

¹⁶ M₁₀B. *sampasādanal°*.

¹⁷ T. °vatānam.

¹⁸ T. *saddhā*.

¹⁹ K. *assā*; B. *āds* hoti.

²⁰ M₁₀B. °bahulā.

²¹ B. °ssantī.

ayam assa anudhammo nāma,

Saddhā bandhati pātheyyam siri¹ bhogānam āsaya,*
Saddhā dutiyā² purisassa hoti, Saddhāya³ tarati
ogham,† Saddhābijaṃ tapovutṭhi,‡ Saddhāhattho⁴
mahānāgo upekhāsetadantavā tiṣṣ

ādisu pana suttesu etissā⁵ baddhabhattaputādisarikkhatāya
anekasarasatā bhagavatā pakāsītā.

Imasmiṃ pana Nagaropamasuttante⁶ esā acalasuppatiṭ-
ṭhitatāya esikāthambhasadisā⁷ katvā dassītā.

Saddhesiko⁸ ti saddham esikāthambham⁷ katvā ariya-
sāvako akusalam pajahatī ti iminā nayeṇa⁹ sabbapadesu
yojanā katabbā.¹⁰

Api c' ettha hirottappehi¹¹ tīsu dvāresu samvaro sampaj-
jati; so catupārisuddhisīlam hoti. Iti imasmiṃ sutte ekā-
dasasu tñānesu arahatte¹² pakkhipitvā desanāya kūṭam
gahitan ti veditabbam.¹³

4. Catutthe kālam jānātī ti yuttapattakālam jānāti.

Ayam kālo uddesassā ti ayam Buddhavacanam uggaṇha-
nakālo.¹⁴

Paripucchāyā ti atthānattham kāraṇākāraṇam paripuc-
chanassa.¹⁵

Yogassā ti yoge kammam pakkhipanassa.

Paṭisallānassā¹⁶ ti nīḷyanassa ekibhāvassa.¹⁷

Dhammānudhammapaṭipanno ti navannam lokuttaradham-
mānam anurūpadhammam pubbabhāgapaṭipadam paṭipanno.

Evam kho bhikkhave bhikkhu puggalaparavaraññū¹⁸ hotī ti

* S. I, 44.

† Sn. 184.

‡ Sn. 77; S. I, 172.

§ A. III, 346.

¹ M₁₀ siri; T. °yya si [ri].

² M₁₀T. after purisassa (M₁₀ °yo).

³ T. saddhā.

⁴ M₁₀T. saddhāhato.

⁵ B. esā.

⁶ M₁₀ °sutte.

⁷ M₁₀T. esikatth°; B. esikāth°.

⁸ B. saddhāyikā.

⁹ T. naye.

¹⁰ M₁₀ katabbā.

¹¹ M₁₀T. °hī ti.

¹² T. aratte; K. arahattam.

¹³ M₁₀ °bban ti.

¹⁴ T. uggaṇa°.

¹⁵ K. °pucchāya.

¹⁶ P. °sallānassā.

¹⁷ M₁₀ eki°.

¹⁸ B.K. °paroparaññū; T. °varovaraññū.

evaṃ bhikkhu puggalānaṃ parovaraṃ¹ tikkhamudubhāvaṃ jānanasamattho nāma hoti.

5. Pañcame sannapalāso² ti patitapalāso.

Jālakajāto³ ti sañjātapattapupphajālo; tassa hi pattajālaṇ ca pupphajālaṇ ca sah' eva nikkhamati.

Khārakajāto ti pāṭi-ckkaṃ saṇṭhitena⁴ suvibhattakena⁵ pattajālakena ca pupphajālakena ca samannāgato.

Kudumalakajāto⁶ ti sañjātamakulo.⁷

Kokāsakajāto⁸ ti avikasitehi mahākucchihi⁹ pabhinna-mukhehi¹⁰ pupphehi samannāgato.

Sabbapāliphullo¹¹ ti sabbākārena¹² supupphito.¹³

Dibbe cattāro māse ti dibbena āyunā cattāro māse; manus-sagaṇanaya pana tāni dvādasa vassasahassāni honti.

Paricārenti¹⁴ ti ito c' ito ca indriyāni cārenti,¹⁴ kilānti¹⁵ ramanti ti attho.

Ābhāya¹⁶ phutaṃ hoti¹⁷ ti tattakam ṭhānaṃ obhāsenā phutaṃ hoti¹⁷; tesam hi pupphānaṃ bālasuriyassa viya ābhā hoti, pattāni pañnacchattapamāṇāni,¹⁸ anto mahātumbamattā reṇu¹⁹ hoti. Pupphite pana pāricchattake ārohanakiccaṃ vā²⁰ amkusakam gahetvā namanakiccaṃ vā²⁰ pupphāharanattam²¹ caṅgotakakiccaṃ²² vā n' atthi, kantanakavāto utṭha-hitvā²³ pupphāni vaṇṇato kantati, sampatiṇṇakavāto sampatiṇṇatthi, pavesanakavāto Sudhammaṃ²⁴ devasabham paveseti,²⁵ sammajjanakavāto²⁶ purāṇapupphāni²⁷ nīharati,

¹ T.B.K. paroparam.

² T. °palāse both times; B. panna°, K. paṇḍu°.

³ T. °jātapattapupph°.

⁴ B. sañjātena.

⁵ B. °bhattena.

⁶ B. kuṭu°.

⁷ B. °lo.

⁸ M₁₀ kekāsaka°; B. kosaka°.

⁹ T. °kucchihi.

¹⁰ K. sambhinna°.

¹¹ T.K. sabbapālī°.

¹² M₁₀ sabbak°.

¹³ M₁₀ supuspito.

¹⁴ T. cārenti.

¹⁵ T. kil°.

¹⁶ T. ābhāya.

¹⁷ T. hoti, corr. to hosi.

¹⁸ T. pañnacchattapamāṇāni; B. pana chattappamāṇāni.

¹⁹ T. reṇu (also below).

²⁰⁻²⁰ Missing in T.

²¹ T. pupphāni haran°.

²² B.K. caṅgotaka°.

²³ M₁₀ vutṭh°.

²⁴ M₁₀ T. Sudhamma-.

²⁵ M₁₀ °vesati.

²⁶ M₁₀ samajjana°.

²⁷ T. purānadevapupphāni.

santharaṇakavāto pattakaṇṇikakesarāni rañjento¹ santharati, majjhaṭṭhāne dhammāsanam hoti yojanappamāṇe² ratanapallaṅke³ upari tiyojanena setacchattena⁴ dhāriyamānena,⁵ tad-anantaram Sakkassa devarañño āsanam atthariyati.⁶ Tato tettiṃsāya devaputtānam, tato aññesam mahesakkhānam devānam; aññataradevatānam⁷ pana⁸ pupphakaṇṇikā⁹ va¹⁰ āsanam hoti. Devatā¹¹ devasabham pavisitvā nisidanti. Tato¹² pupphehi reṇuvaṭṭi¹³ uggantvā¹³ uparikaṇṇikam āhacca nipatamānā devatānam tigāvutappamānam attabhāvaṃ lākhārasaparikkamasajjitam¹⁴ viya suvaṇṇacunṇapiṇṇajaram¹⁵ viya karoti; ekacce pana¹⁰ devā ekekaṃ pupphaṃ gahetvā aññamaññaṃ paharantā pi kiḷanti yeva. Paharaṇakāle pi mahātumbappamāṇā¹⁶ reṇu nikkhamitvā sarīraṃ pabhāsampannehi gandhacunṇehi sañjātitaṃsaṇosilārāgaṃ¹⁷ viya karoti. Evaṃ sā kiḷa catuhi māsehi pariyosānam gacchati.

Ayam ānubhāvo ti ayam anuppharitam¹⁸ ānubhāvo.

Idāni yasmā na¹⁹ satthā pāricchattakena²⁰ atthiko, tena pana saddhiṃ upametvā satta ariyasāvake dassetukāmo, tasmā²¹ te dassetum *evam eva kho* ti ādim āha.

Tattha pabbajjāya ceteti²² ti pabbajissāmī ti cinteti.

Devānam²³ vā ti devānam viya.

Yāva brahmalokā sādhuḷkārasaddo²³ abbhuggacchaṭi²⁴ ti paṭhavitāto yāva brahmalokā sādhuḷkārasaddena²⁴ sabbam ekasaddam eva hoti.

¹ M₁₀ rajento.

³ T. °pallaṅko; B. °pallaṅko.

⁴ M₁₀ °cchatte.

⁶ M₁₀ °riyati.

⁸ B.K. omit.

¹⁰ B. omits.

¹² B. vāto.

¹⁴ T. omits rasa.

¹⁶ M₁₀ mahāgumba°.

¹⁷ K. sañjātamaṇo°; B. sañjātamaṇo haram rāgaṃ.

¹⁸ T. atipphar°.

²⁰ T. pari°.

²² K. devānam, omits vā.

²⁴ T. sadhu°.

² T.B. °ppamāṇo (T. °no).

⁵ M₁₀ dhariy°; B. dhāriy°.

⁷ M₁₀ °devānam.

⁹ B. °kaṇṇikam.

¹¹ B.K. devā.

¹³ B. reṇuvaṭṭiṃ uggahetvā.

¹⁵ T. omits cunṇa.

¹⁹ M₁₀ omits; T. nam.

²¹ M₁₀ T.P. omit.

²³ T.K. only saddo.

Ayam ānubhāvo ti ayam khīṇāsavassa bhikkhuno anuppharaṇānubhāvo.

Imasmiṃ pana¹ sutte catupārisuddhisīlaṃ pabbajjānisitaṃ² hoti, kasiṇaparikkammaṃ paṭhamajjhānasannissitaṃ, vipassanāya saddhiṃ tayo maggā tīṇi ca³ phalāni arahattamaggasannissitāni honti. Desanāya nāma⁴ uparito⁵ vā heṭṭhato⁵ vā ubhayato vā paricchedo hoti; idha pana ubhayato paricchedo, ten' etaṃ⁶ vuttaṃ. Samkhepato pan' ettha vaṭṭavivattaṃ kathitaṃ ti veditabbaṃ.

6. Chatthe *parisuddhā ca*⁷ *bhavissanti* ti bhiyyosomattāya⁸ *parisuddhā bhavissanti nimmalā*.

Sakammāragato ti ettha sa-kāro nipātamattaṃ; kammāragato kammāruddhanagato ti attho.

7. Sattame *ananuyuttassā* ti na yuttapayuttassa hutvā viharato.

Seyyathā pi bhikkhave kukkuṭiyā aṇḍāni ti imā kaṇhapakka-sukkapakkhavasena dve upamā vuttā; tāsū⁹ kaṇhapakka-upamā¹⁰ atthassa asādhikā itarā¹¹ sādhikā¹¹ ti sukkapakka-upamāya¹⁰ eva¹² attho veditabbo.

*Seyyathā pi*¹ ti opammatthe nipāto, *api*¹³ ti sambhavanatthe; ubhayenāpi⁴ seyyathāpi nāma⁵ bhikkhave ti dasseti.

*Kukkuṭiyā aṇḍāni attha vā dasa vā dvādasa*⁷ *vā*⁷ ti ettha pana kiñcāpi kukkuṭiyā vuttappakārato ūnādhikāni pi aṇḍāni honti. Vacanasiliṭṭhatāya pan' etaṃ vuttaṃ; evaṃ hi loke siliṭṭhaṃ¹⁴ vacanaṃ hoti.

Tān' assū ti tāni assu, te¹⁵ bhaveyyun ti attho.

Kukkuṭiyā sammā adhisayitāni ti tāya janettiyā kukkuṭiyā¹⁶ pakkhē pasāretvā tesam upari sayantiyā sammā adhisayitāni.

¹ B. omits.

² M₁₀ omits.

³ B.K. transpose the two words.

⁴ M₁₀T. omits.

⁵ M₁₀ omits; T. [tā]su.

⁶ B. omits; T. itarā sā.

⁷ M₁₀T.B. evaṃ.

⁸ M₁₀K. siliṭṭha; T. [si]liṭṭhaṃ.

⁹ T. omits.

¹⁰ K. °sannissitaṃ.

¹¹ K. omits.

¹² M₁₀ tena tam.

¹³ M₁₀ hiyyo°.

¹⁴ B. °pakkhūp°.

¹⁵ T. pi.

¹⁶ M₁₀T.B. omits.

*Sammā pariseditānī*¹ ti kālena kālaṃ utuṃ gaṇhāpentiyā suṭṭhu samantato seditāni usmīkatāni.²

Sammā paribhāvitānī ti kālena kālaṃ suṭṭhu samantato bhāvitāni,³ kukkuṭagandhaṃ gāhāpitānī⁴ ti attho.

Kiñcāpi tassā kukkuṭiyā ti tassā kukkuṭiyā imaṃ tividha-kiriyākaraṇena appamādaṃ katvā kiñcāpi na evaṃ icchā uppajjeyya.

Atha kho bhabbā va te ti atha kho te kukkuṭapotakā vuttanayena sotthinā abhinibbhijjituṃ⁵ bhabbā va⁶; te hi yasmā⁷ tāya kukkuṭiyā evaṃ tih' ākārehi tāni aṇḍāni paripāliyamānāni na pūṭini honti—yo pi nesam allasineho, so pariyādānaṃ gacchati kapālaṃ tanukaṃ hoti pādanakhasikhā ca mukhatuṇḍaṇ⁸ ca kharaṃ⁹ hoti¹⁰ sayam pi pariṇāmaṃ gacchati¹¹ kapālassa tanuttā bahi¹² āloko anto paññāyati—tasmā 'ciraṃ vata mayaṃ saṃkuṭitahatthapādā sambādhe sayimhā¹³ ayaṇ ca bahi āloko dissati, ettha dāni no sukhavihāro bhavissati' ti nikkhamitukāma¹⁴ hutvā kapālaṃ pādena paharanti¹⁴ gīvaṃ¹⁴ pasārenti. Tato taṃ¹⁴ kapālaṃ dvedhā bhijjati. Atha te pakkhe vidhunaṇṭā taṃkhaṇānurūpaṃ viravanta¹⁵ nikkhamanti yeva, nikkhamitvā¹⁶ ca¹⁴ gāmakkettaṃ upasobhayamānā vicaranti.

Evam eva kho ti idaṃ opammasamapātipādanaṃ¹⁷; taṃ¹⁷ evaṃ atthena saṃsanditvā¹⁸ veditabbaṃ.

Tassā¹⁹ kukkuṭiyā aṇḍesu ²⁰tividhakiriyākaraṇaṃ²¹ viya hi imassa bhikkhuno bhāvanaṃ²² anuyuttakālo,²² kukkuṭiyā

¹ T. °sevitānī; M₁₀ °desitānī (!).

² K. °katānī ti vuttaṃ hoti.

³ K. paribhāv°.

⁴ K. gaṇhāp°.

⁵ T. °nibbhajjatuṃ.

⁶ K. omits.

⁷ T. tasmā.

⁸ T. *only* tuṇḍaṇ; K. °tuṇḍakaṇ; B. *reads* thaddhaṃ.

⁹ T. kharā.

¹⁰ K. *adds* kukkuṭapotakā.

¹¹ K. gacchanti.

¹² K. bahiddhā.

¹³ B. °ha.

¹⁴ T. omits.

¹⁵ M₁₀ °nti.

¹⁶ K. °mantā.

¹⁷ M₁₀ °sampaṭipādanā taṃ; T. °sampaṭipādanā ti.

¹⁸ B. °sandetvā.

¹⁹ T. tassa.

²⁰ K. *adds* adhisayitādi.

²¹ M₁₀ omits kiriya.

²² K. *reads* attano cittasantāne aniccaṃ dukkhaṃ anattā ti tividhānupassanākaraṇaṃ.

tividhakiriyāsampādanena aṇḍānaṃ apūtibhāvo viya bhāvanāṃ anuyuttassa bhikkhuno tividhānupassanā¹sampādanena¹ vipassanāñāṇassa¹ aparihāni, tassā² tividhakiriyākaraṇena aṇḍānaṃ allasinehapariyādānaṃ viya tassa bhikkhuno tividhānupassanā³sampādanena bhavattayānugatanīyantisinehapariyādānaṃ,³ ⁴aṇḍakapālānaṃ tanubhāvo viya bhikkhuno⁵ avijjaṇḍakosassa⁶ tanubhāvo, ⁴kukkuṭapota⁷kānaṃ naḥhatuṇḍakānaṃ thaddhakharabhāvo⁷ viya bhikkhuno⁵ vipassanāñāṇassa tikkhakharavippasannasūrabhāvo,⁸ ⁴kukkuṭapota⁹kānaṃ pariṇāmakālo⁹ viya bhikkhuno⁵ vipassanāñāṇassa pariṇāmakālo¹⁰ gabbhagahanakālo,¹¹ kukkuṭapota¹²kānaṃ pādanakhasikhāya¹² vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosaṃ¹³ padāletvā pakkhe papphoṭetvā¹⁴ sotthinā abhinibbhidakālo viya tassa¹⁵ bhikkhuno⁵ vipassanāñāṇaṃ gabbhaṃ¹⁶ gaṇhāpetvā vicarantassa¹⁷ utusappāyaṃ vā bhōjanasappāyaṃ vā puggalasappāyaṃ vā dhammasavanasappāyaṃ vā labhitvā 'Ekāsane nisinnass' eva vipassanaṃ vadḍhentassa anupubbādhigatena arahattamaggena avijjaṇḍakosaṃ padāletvā abhiññāpakkhe papphoṭetvā sotthinā arahattappattakālo¹⁸ veditabbo. Yathā pana kukkuṭapota¹⁹kānaṃ pariṇatabhāvaṃ¹⁹ ñatvā mātā pi aṇḍakosaṃ bhindati, evaṃ tathārūpassa bhikkhuno ñāṇaparipākaṃ ñatvā satthā pi

¹ B. *has* tividhānupassanāñāṇassa.

² K. *adds* kukkuṭiyā.

³ B. °nikantiyā p°; K. °nikantisnehap°.

⁴ K. *adds* kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena.

⁵ K. *adds* tividhānupassanā³sampādanena.

⁶ M₁₀T. avijjaṇḍakassa.

⁷ M₁₀ thaddhakaraṇabh°; B. thaddhabh°.

⁸ T. *omits* sūra.

⁹ B. pariṇāmagamanakālo.

¹⁰ K. *inserts* vadḍhikālo; B. *continues* gabbhagahane kukkuṭap°.

¹¹ K. *adds* here kukkuṭiyā tividhakiriyā sampādanena.

¹² T. pada°.

¹³ M₁₀T. °kosam.

¹⁴ T. papphoṭetvā.

¹⁵ T. assa ca.

¹⁶ K. °ñāṇagabbhaṃ.

¹⁷ B.K. *add* tajjātikaṃ.

¹⁸ M₁₀B. arahattapatta°; T. arahattaṃ patta°.

¹⁹ M₁₀ °bhāvañ.

Ucchinda sineham attano kumudaṃ sārādikaṃ va pāṇinā
saṇṭimaggam eva brūhaya nibbānaṃ Sugatena desitan
ti*

ādinā nayena obhāsaṃ pharitvā gāthāya avijjaṇḍakosaṃ
paharati. So gāthāpariyosāne avijjaṇḍakosaṃ¹ bhinditvā
arahattaṃ pāpuṇāti. Tato paṭṭhāya yathā te kukkuṭapo-
takā gāmakkhettaṃ upasobhayamānā² vicaranti,³ evaṃ
ayam pi mahākhināsavo nibbānārammaṇaṃ phalasamā-
pattiṃ appetvā saṃghārāmaṃ upasobhayamāno vicarati.

*Phalagaṇḍassā*⁴ ti vaḍḍhakissa; so hi olambakasaṃkhā-
taphalaṃ⁵ cāretvā⁶ dārūnaṃ gaṇḍaṃ⁷ haratī ti phala-
gaṇḍo⁸ ti vuccati.

Vāsijate ti vāsidaṇḍakassa gahaṇaṭṭhāne.

*Ettakaṃ*⁹ vā me ajja āsavānaṃ¹⁰ khīṇaṃ¹¹ ti¹² pabbajitassa
hi pabbajjāya¹³ cetanādisaṃkhepena¹³ uddesena paripucchāya
yonisomanasikārena vattaṭṭhiṭṭhiyā¹⁴ ca¹⁵ niccakālaṃ āsa-
vā khīyanti; evaṃ khīyamānānaṃ pana¹⁶ nesam 'ettakaṃ
ajja khīnaṃ ettakaṃ hiyyo¹⁷' ti evaṃ¹⁸ assa nānaṃ¹⁵ na¹⁵
hotī ti attho. Imāya upamāya vipassanānisamso dīpito.

Hemantikenā ti hemantasamayena.

*Paṭippassambhanti*¹⁹ ti thirabhāvena parihāyanti.²⁰

Evam eva kho ti ettha mahāsamuddo viya sāsanaṃ daṭ-
ṭhabbaṃ, nāvā viya yogāvacaro, nāvāya samudde²¹ pariyā-
yanaṃ viya imassa bhikkhuno ūnapañcavassakāle ācari-
yupajjhāyānaṃ²² santike¹² vicaraṇaṃ, nāvāya mahāsamuddo-

* Dh. v. 285.

¹ M₁₀ avijjakosaṃ; T. °payosane av°.

² T.B.K. insert tattha.

³ T. caranti.

⁴ K. balabhaṇḍassā (=v.l. in B.).

⁵ B. °saṅkhātaṃ ph°; K. °balaṃ (=v.l. in B.).

⁶ M₁₀B.K. dhār°.

⁷ K. bhaṇḍaṃ (=v.l. in B.).

⁸ K. balabhaṇḍo.

⁹ M₁₀T. ettakā.

¹⁰ M₁₀T. āsavā.

¹¹ M₁₀ khīṇā; T. khīnā.

¹² T. omits.

¹³ B.K. pabbajjāsāṃkhepena (B. °saṅkh°).

¹⁴ T. °paṭivattiyā.

¹⁵ M₁₀ omits.

¹⁶ B. omits.

¹⁷ M₁₀ bhiyo; T. hiyo.

¹⁸ B. inserts here pan'.

¹⁹ M₁₀T. °ppassambhanti; B. parihāyanti.

²⁰ M₁₀ °hāyati; T. °hāyanti.

²¹ B. mahāsamudde.

²² B. ācariyap°.

dakena¹ khajjamānānaṃ² bandhanānaṃ³ tanubhāvaṃ⁴ viya bhikkhuno pabbajjāsamkhepena⁵ uddesena⁶ paripucchādīhi yeva saṃyojanānaṃ tanubhāvo, nāvāya thale ukkhittakālo viya bhikkhuno nissayamuttakassa kammaṭṭhānaṃ gahetvā araṇṇe vasanakālo, divā⁷ vātātapena sussenam⁸ viya vipassanāñānaṃ taṇhāsinehassa⁹ sussenam, rattim himodakena temanam viya kammaṭṭhānaṃ nissāya uppannena pītipāmojjena¹⁰ cittatemanam,¹¹ rattindivam¹² vātātapehi o' eva himodakena ca parisukkhatintānaṃ¹³ bandhanānaṃ dubbalabhāvo viya vipassanāñānapītipāmojjehi¹⁴ saṃyojanānaṃ bhiyyosomattāya¹⁵ dubbalabhāvo, pāvussakamegho¹⁶ viya arahattamaggañānaṃ, meghavutṭhi-udakena nāvāya antopūtibhāvo¹⁷ viya āradhavi-passakassa rūpasattakādivasena vipassanam vaddhentassa okkhāyamāne¹⁸ pakkhāyamāne¹⁹ kammaṭṭhāne¹⁹ ekadivasam utusappāyādini laddhā ekapallaṅkena nisinnassa arahattaphalādhigamo,²⁰ pūtibandhanāya nāvāya kañcīkālātṭhānaṃ²¹ viya khīṇasaṃyojanassa arahato mahājane²² anugaṇhantassa yāvatāyukam ṭhānaṃ, pūtibandhanāya nāvāya anupubbena bhijjitvā apaṇṇattikabhāvūpagamo²³ viya khīṇāsavassa upādinnakkhandhabhedena anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbutassa apaṇṇattikabhāvūpagamo ti. Imāya upamāya saṃyojanānaṃ dubbalatā dīpitā.

¹ B.K. °samudda-udakena.

² T. vajj° (!).

³ M₁₀ bandhana.

⁴ B.K. °bhāvo.

⁵ M₁₀ °samkhepena.

⁶ B. uddesa°.

⁷ B. adds pi.

⁸ B.K. samsussenam both times; T. pamsusussenam.

⁹ K. °snehaṣṣa.

¹⁰ M₁₀ °pāmujjena.

¹¹ M₁₀ omits citta.

¹² M₁₀ rattim divam; T. rattim divā; B. rattidivam.

¹³ T. parisukkhatitānaṃ; B. parisukkhatiparitintānaṃ; K. paripakkhatiparitintānaṃ.

¹⁴ M₁₀ °pāmujjehi.

¹⁵ M₁₀ bhiyyoso°; T. bhīyyoso°.

¹⁶ M₁₀ T. °meghā.

¹⁷ T. °puritabhāvo.

¹⁸ B. okāyamāne.

¹⁹ B. omits.

²⁰ T. arahattamaggañānaṃ phal°.

²¹ B. kiñcīkālam ṭhānaṃ; K. kañcī kalam ṭh°.

²² T.B.K. °janam; M₁₀ °janānaṃ.

²³ M₁₀ apaṇṇakabh°; T. apannakabh°.

8. Atthamaṃ atthupattiyaṃ¹ kathitaṃ; atthupatti² pan' assa heṭṭhā* Cūlaccharāsaṃghātasuttavannanāya³ vitthāritā⁴ eva.⁵

Passatha no ti passatha nu.

Ālingitvā⁶ ti⁷ upagūhitvā.

Upanisīdeyyā ti samīpe nissāya⁸ nisīdeyya.

Upanipajjeyyā ti upagantvā nipajjeyya.

Ārocayāmī ti ācikkhāmi.

Paṭivedayāmī ti paṭivedetvā jānāpetvā kathemi.

Vālarajjuyā ti assavāla-govālehi vaṭṭitarajjuyā.⁹

Paccorasmin ti uramajjhe.

Phenuddehakan¹⁰ ti phenam uddihitvā¹¹ uppādeti¹² ti attho.

Attatthan ti attano diṭṭhadhammikasaṃparāyika-lokiya-lokuttaram¹³ attham.

Paratthobhayatthesu pi es' eva nayo.

Sesam ettha yaṃ vattabbam siyā, taṃ sabbam Cūlaccharāsaṃghātasuttassa atthupattiyaṃ kathitam eva. Idañ ca pana suttaṃ kathetvā satthā¹⁴ Cūlaccharāsaṃghātasuttaṃ kathesi.

9. Navamaṃ uttānattham eva.

10. Dasame parittān ti appam thokaṃ; taṃ hi sarasaparittatāya¹⁵ pi khaṇaparittatāya pi¹⁶ ṭhitiparittatāya pi parittam eva.

Lahum¹⁷ uppajjitvā nirujjhanato¹⁸ lahusam.¹⁹

* See Vol. I, 63 sqq.

† A. I, 10 (9).

¹ T. °ya; B.K. atthupp° throughout.

² T. °ppattiyaṃ.

³ M₁₀T. cula°; B. °saṃghāta° throughout.

⁴ M₁₀T. °ritam.

⁵ P. yeva.

⁶ B. ālingetvā.

⁷ M₁₀T. omit.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ M₁₀T. vaddhita°.

¹⁰ T. phenuddehan.

¹¹ M₁₀ uddisitvā; B. uddehitvā; K. uddahitvā.

¹² M₁₀ °ti (without ti); B.K. ussādetvā.

¹³ T. omits lokiya.

¹⁴ T. yathā.

¹⁵ M₁₀ °parittāya three times.

¹⁶ T. omits.

¹⁷ M₁₀ lahu ti; T. lahu.

¹⁸ M₁₀ °nako.

¹⁹ M₁₀ lahu; T. lahup; B.K. lahukam.

*Mantāya*¹ *boddhabban*² ti *mantāyaṃ*³ *boddhabbaṃ*,
paññāya jānitabban ti *attho*.

Pabbateyyā ti *pabbatasambhavā*.⁴

*Hārāharinī*⁵ ti *rukkhanaḷavelu-ādīni*⁶ *haritabbāni haritupaṃ*
samatthā.⁷

*Sesaṃ sabbattha uttānattham*⁸ *evā* ti.

Mahāvaggo sattamo.

VIII.

1. *Aṭṭhamassa paṭhame āpattiṃ*⁹ *jānāti*¹⁰ ti¹¹ *āpattiṃ yeva*
āpattī ti¹⁰ *jānāti*.¹¹

Sesapadesu pi es' eva nayo.

2. *Dutiye svāgatānī*¹² ti *su-āgatāni suppaṇāni*.

Suvibhattānī ti *koṭṭhāsato suṭṭhu vibhattāni*.

Suppavattānī ti *āvajjitāvajjitatṭhāne*¹³ *suṭṭhu pavattāni*
*dalhapagaṇāni*¹⁴ *suvinicchitāni*.¹⁵

*Suttaso*¹⁶ ti¹⁷ *Vibhaṅgato*.¹⁸

Anuvyañjanaso ti¹⁷ *Khandhakaparivārato*.¹⁹

3. *Tatiye vinaye kho pana ṭhito hotī* ti *vinayalakkhane*
patitṭhito hoti.

*Asaṃhūro*²⁰ ti *na sakkā hoti gahitagahanaṃ vissajjāpetuṃ*.

9. *Navame eko* ti *adutiyo*.

Vūpakatṭho ti *kāyena gaṇato cittena kilesehi vūpakatṭho*
*vavakatṭho*²¹ *dūribhūto*.²²

¹ *M*₁₀ *mantā*; *T*. *pantā*.

² *M*₁₀ *T.B.K.* °*ya*.

⁴ *B.* *paḥbatappabhavā*.

⁶ *M*₁₀ *T.* °*naḷa*°; *T.* °*velu-āharit*°.

⁷ *M*₁₀ *B.* *samatthāni*.

⁸ *T.* *omits*.

¹⁰ *M*₁₀ *T.* *āpattiṃ*, *without* *ti*.

¹² *M*₁₀ *T.* *sāg*°.

¹⁴ *K.* *dalhaṃ p*°; *M*₁₀ *T.* *dalha*°.

¹⁵ *M*₁₀ °*nī* *ti*; *K.* *reads* 'Suvinicchitānī' *ti* *suṭṭhu* *vinicchitāni*.

¹⁶ *M*₁₀ *T.* *suttato*.

¹⁸ *T.* °*bhāgato*; *P.* *suttavibhāgato*.

¹⁹ *T.* *sakhandh*°.

²¹ *T.* *vavattṭho*; *B.* *omits*; *K.* *vivekatṭho*.

² *K.* *phoṭṭh*° *both times*.

⁵ *T.* *hārāharinī*.

⁸ *B.K.* *uttānam*.

¹¹ *T.* °*tī* *ti*.

¹³ *M*₁₀ *B.* *āvajjitatṭhāne*.

¹⁷ *M*₁₀ *omits*.

²⁰ *K.* °*hiro*.

²² *M*₁₀ *dūri*°.

Appamatto ti sati-avippavāse ðhito.

Pahitaṭṭo ti pesitatto.

Nībbidāyā ti bhavē¹ ukkaṇṭhāpanatthāya.²

Virāgāyā ti rāgādīnaṃ virajjanatthāya.

Nirodhāyā ti appavattikaraṇatthāya.

Vūpasamāyā ti kilesavūpasamāya appavattiyā.³

Abhiññāyā ti tilakkhaṇaṃ āropetvā abhijānanatthāya.

Sambodhāyā ti maggasamkhātassa sambodhassa atthāya.

Nibbānāyā ti nibbānassa sacchikaraṇatthāya.

10. Dasame adhikaraṇāni samenti vūpasamenti⁴ ti *adhikaraṇasamathā*.

Uppannuppannānan ti uppannānaṃ uppannānaṃ.⁵

*Adhikaraṇānan*⁶ ti vivādādhikaraṇaṃ anuvādādhikaraṇaṃ kiccādhikaraṇaṃ⁷ āpattādhikaraṇaṃ ti imesaṃ catunnaṃ.

*Samathāya vūpasamāyā*⁸ ti samanatthañ⁹ c' eva vūpa-samanatthañ ca.

Sammukkhāvīnaṃ dātabbo . . . pe¹⁰ . . . *tiṇavatthārako* ti ime satta samathā dātabbā. Tesāṃ vinicchayanayo¹¹ Vinayavaṇṇanāto¹² gahetabbo. Api ca Dīghanikāye Saṃgīti-suttavaṇṇanāyam pi¹³ vitthārito yeva, tathā Majjhimānikāye Sāmagāmasuttavaṇṇanāyam¹³ pi¹⁴ ti.

*Vinayadharavaggo*¹⁵ *aṭṭhamo*.

Ito¹⁶ parāni satta suttāni uttānatthān' eva; na h' ettha kiñci heṭṭhā avuttanayaṃ¹⁷ nāma atthi ti.

Manorathapūraṇiyā Aṅguttaranikāyatthakathāya

Sattakanīpāta-vannaṇā nīṭhitā.

¹ B.K. vatte.

² B.K. ukkaṇṭhanatthāya.

³ M₁₀ appattiyā.

⁴ T. vupa°; P. upa°.

⁵ M₁₀ T. omī.

⁶ T. °karanan.

⁷ B. after āpattā°.

⁸ T. °ya, without ti.

⁹ M₁₀ B. samathatthañ.

¹⁰ B. pa.

¹¹ B. vinicchayo.

¹² T. °vannanato; B. °samvaṇṇanato.

¹³ T. °vannanāyan; K. °vaṇṇanāyā; B. Sāmasuttavaṇṇanāyā.

¹⁴ T.B.K. omī; M₁₀ pi, omīti ti.

¹⁵ B. Vinayavaggo.

¹⁶ M₁₀ iti.

¹⁷ M₁₀ 'vutta°.

ATTHAKA-NIPĀTA-VANĀNĀ

I.

1. Atthakanipātassa paṭhame āsevitāyā ti ādarena sevītāya.

Bhāvitāyā ti vaddhitāya.

Bahulikatāyā ti punappuna¹ katāya.

Yānikatāyā ti yuttayānasadisāya² katāya.

Vatthukatāyā ti patitṭhānatṭhena³ vatthu⁴ viya katāya.

Anutṭhitāyā ti paccupatṭhitāya.

Paricitāyā ti samantato citāya upacitāya.

Susamāraddhāyā ti suṭṭhu samāraddhāya sukatāya.

Ānisaṃsā ti guṇā.

Sukhaṃ supatī ti ādisu⁵ yaṃ vattabbaṃ, taṃ Ekādasa-nipāte⁶ vakkhāma.—

Appamāṇan ti pharaṇavasena appamāṇaṃ.

Tanū⁷ saṃyojanā hontī passato upadhiikkhayan ti mettā-padaṭṭhānāya⁸ vipassanāya⁹ anukkamena upadhiikkhaya-saṃkhātaṃ arahattaṃ¹⁰ pattassa¹⁰ dasa saṃyojanā pahiyantī ti attho.

Athavā *tanū saṃyojanā hontī* ti paṭighaṇ c' eva paṭigha-sampayuttasaṃyojanaṇ¹¹ ca tanukā hontī; *passato upadhiikkhayan* ti tesam yeva kilesūpadhīnaṃ khayasaṃkhātaṃ mettaṃ¹² aṭṭhigamavasena passantassa.

Kusalī¹³ tena hotī ti tena mettāyanena kusalo hotī.

¹ B.K. °ppunaṃ *throughout*.

² T. yuta°; M₃M₁₀B.K. °sadisa-.

³ T. patitṭhatṭhena.

⁴ M₁₀T. vatthum.

⁵ T. ādi.

⁶ B.K. Ekādasakanip°.

⁷ M₃T.K. tanu.

⁸ T. metta°.

⁹ M₁₀ savip°.

¹⁰ M₃M₁₀ arahattapattassa; T. arahattassa.

¹¹ B.K. °saṃyojanā.

¹² K. arahattaṃ (*mentioned by B. as v.l.*).

¹³ B.K. kusalaṃ *both times*; T. kusali.

Sattasaṇḍan ti sattasaṃkhātena saṇḍena samannāgatam, sattabhāritan ti attho.

*Vijetvā*¹ ti adaṇḍena asatthena² dhammen' eva vijinitvā.³

Rājisayo ti isisadisā dhammikaṛājāno.

Yajamānā ti dānāni dadamānā.

*Anupariyagā*⁴ ti vicariṃsu.

*Assamedhan*⁵ ti ādisu porāṇakarājakāle⁶ kira sassamedham purisamedham sammāpāsam vācapeyyan⁷ ti cattāri saṃgahavattthūni ahesum, yehi rājāno lokam saṃgaṇhiṃsu. Tatha nipphannasassato dasamabhāgagahaṇam sassamedham nāma, sassasampādane medhāvitā ti attho; mahāyodhānam chammāsikabhāttavetanānuppādānam⁸ purisamedham nāma, purisasamgaṇhane⁹ medhāvitā ti attho; daliddamanussānam¹⁰ hatthato¹¹ lekham¹¹ gahetvā tīṇi vassāni vinā vaḍḍhiyā saḥassadvisahassamattam¹² dhanānuppādānam sammāpāsam nāma, tam hi sammā manusse pāseti hadaye bandhitvā viya ṭhapeti, tasmā sammāpāsan ti vuccati; 'tāta! mātulā!' ti ādinā nayena pana saṇhāvācābhaṇanam vācapeyyam¹³ nāma, piyavācā¹⁴ ti attho. Evaṃ catuhi saṃgahavattthūhi¹⁵ saṃgahitam¹⁵ rattham¹⁵ iddhañ¹⁶ c' eva¹⁶ hoti phitañ¹⁷ ca bahu-annapānam¹⁸ khemaṃ nirabbudam, manussā mudā¹⁹ modamānā¹⁹ ure putte naccantā apāruta-gharā viharanti, idaṃ gharadvāresu aggaḷānam²⁰ abhāvato niraggaḷan ti vuccati; ayaṃ porāṇikā²¹ paveṇi.²

Aparabhāge²² pana Okkākarājakāle brāhmaṇā imāni cat-

¹ M₁₀T.K. jinitvā.

² T. omits.

³ M₁₀T. jinitvā.

⁴ K. anucar°.

⁵ B.K. sassa°.

⁶ T. omits rāja; K. porāṇakadhammikaṛāja°.

⁷ M₁₀K. vājap°; B. vācāp°.

⁸ M₁₀ °vetanānu°; T. °ppādānam.

⁹ M₁₀ °saṃgaṇha.

¹⁰ M₉P. daḷ°.

¹¹ B. hatthālekham.

¹² B.K. °matta-.

¹³ B. vācāp°; K. vājap°.

¹⁴ M₁₀T. °vācan.

¹⁵ T. sahitarattham.

¹⁷ T. jivitañ.

¹⁶ T. iddham yeva.

¹⁹ K. sammodamānā.

¹⁸ K. bahutannap°.

²¹ T. porāni.

²⁰ M₁₀T. aggaḷ°.

²² K. inserts ca.

tāri saṃgahavattthūni¹ imaṇ ca² raṭṭhasampattiṃ parivat-
tetvā³ uddhamūlakaṃ⁴ katvā assamedhaṃ⁵ purisa-medhan
ti ādike pañca yaññe nāma akaṃsu. Tesu assam ettha⁶
medhanti⁷ vadhentī ti assamedho, dvīhi pariyaññehi ya-
jitabbassa ekavīsatiyūpassa ekasmiṃ pacchimadivase⁸ yeva
sattanavuttipañcapasusataghātabhimsanassa⁹ ṭhapetvā bhū-
miṇ ca purise ca avasesasabbavibhavadakkhiṇassa¹⁰ yaññass'
etaṃ adhivacanam; purisam ettha⁶ medhanti ti purisame-
dham,¹¹ catuhi pariyaññehi yajitabbassa saddhiṃ bhūmiyā
assamedhe vuttavibhavadakkhiṇassa yaññass' etaṃ adhi-
vacanam; sammam ettha pāsanti ti sammāpāso, divase di-
vase¹² yugacchiggaḷe pavesanadaṇḍakasamkhātāṃ¹³ sammam
khipitvā¹⁴ tassa¹⁴ patitokase vediṃ¹⁵ katvā saṃhārimehi¹⁶
yūpādīhi¹⁶ Sarassatinadiyā¹⁷ nimuggokāsatoṇṇapabbhūti¹⁸ paṭilo-
maṃ gacchantena yajitabbassa satrayāgass'¹⁹ etaṃ adhiva-
canam; vācam ettha pibanti²⁰ ti vācāpeyyam,²¹ ekena pari-
yaññena sattarasahi paṇṇāhi yajitabbassa beluvayūpassa²²
sattarasakadakkhiṇassa²³ yaññass' etaṃ adhivacanam; n'
atthi ettha aggaḷā ti niraggaḷo,²⁴ navahi pariyaññehi²⁵ yaji-

¹ T. ariyasamg°.² T. imaṇ (*without* ca).³ M₁₀ °vattitvā; T. *only* vattitvā.⁴ M₉M₁₀T. °mūlikam; B.K. uddham mūlakam.⁵ K. °medhan, *omits* purisamedhan.⁶ B. *omits*.⁷ B. °ti, *omits* vadhentī.⁸ T. majjhima°.⁹ M₉K. °ghātabhimsanassa; B. °ghātabhisanassa; M₁₀ °pasughatana-
bhimsanassa; T. yevā ti sattaṇ ca satapañcasusataghātabh° (*cor-
rupted*).¹⁰ M₁₀ asesa°.¹¹ B. °medho.¹² T. *omits*.¹³ M₉M₁₀ *omit* samkhātāṃ; K. °daṇḍasamkhātāṃ.¹⁴ T. khipitvā tassā.¹⁵ B. vatim.¹⁶ T. saṃgharimehi dhupādīhi.¹⁷ M₉M₁₀T. Sarassati°; B. *only* nadiyā.¹⁸ T. nimagg°; B. °kāso pabbhūti.¹⁹ M₁₀ satrāyāg°; M₉T. yātrāyāg°; B. *reads* sataghātass'.²⁰ M₉B.K. pibanti (K. vājam).²¹ B. vācāpeyyā; K. vājapeyyo.²² M₁₀T. beḷ; K. vel°.²³ T. sattarasasattarasakad°; B. sattarasasattadasakad°; K. satta-
rasayuttad°.²⁴ M₉B. °ḷā.²⁵ T. yaññehi.

tabbassa saddhiṃ bhūmiyā ca purisehi ca assamedhe vutta-vibhavaḍakkhinassa sabbamedhapariyāyanāmassa assamedhavikappass' etaṃ adhivacanam.

Kalam¹ pi te nānubhavanti soḷasin ti te sabbe pi² mahāyāgā ekassa mettacittassa vipākamahantatāya soḷasiṃ kalamānāgghanti,³ soḷasamaṃ bhāgaṃ na pāpuṇanti⁴ ti attho.

Na jānāti⁵ ti na attanā parassa jāniṃ karoti.

Na jāpaye⁶ ti na parena⁷ parassa jāniṃ karoti.

Mettaṃso⁸ ti mettāyamānacittakoṭṭhāso⁹ hutvā.

Sabbabhūtānaṃ ti sabbasattesu.

Veram¹⁰ tassa na kenaci ti tassa kenaci saddhiṃ akusala-veram vā puggalaveram vā n' atthi.

2. Dutiye ādibrahmacariyikāyā¹¹ ti maggabrahmacariyassa ādibhūtāya.¹²

Paññāyā ti vipassanāya.

Garuṭṭhāniyaṃ ti gāravuppattipaccayabhūtaṃ garubhāvaniyaṃ.

Tibban ti bahalaṃ.

Paripucchatī ti atthapāli-anusandhipubbāparāni¹³ pucchati

Paripañhatī ti pañhaṃ karoti,¹⁴ idaṃ c' idaṃ ca pucchissāmi¹⁵ ti vitakketi.

Dvayenā ti duvidhena.

Anānākathiko ti anānattakathiko hoti.

Atiracchānakathiko ti nānāvidhaṃ tiracchānakathaṃ na katheti.

Ariyaṃ vā tuṇhībhāvan ti ariyatunhībhāvo nāma¹⁶ catutthajjhānaṃ sesakammaṭṭhānamanasikāro¹⁷ pi vaṭṭati.

Jānaṃ jānāti ti jānitabbakaṃ jānāti.

Passaṃ passati ti passitabbakaṃ passati.

¹ M₁₀ kaḷam.

² K. hi.

³ B.K. na aggh° (K. omits kalam).

⁴ T. nāgghanti.

⁵ M₂M₁₀B.K. jināti.

⁶ T. jap°.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ K. mettaso.

⁹ T. mettāsamānacitta°; M₂M₁₀B.K. mettāsamādhicitta°.

¹⁰ T. veran.

¹¹ K. °cariyāyā.

¹² T. °bhūtā.

¹³ T. atthapāli-anadhi° (!).

¹⁴ T. karonti.

¹⁵ B. paccāsāmi.

¹⁶ T. omits.

¹⁷ M₁₀ omits sesa; T. °ṭṭhānaṃ manasi°.

*Piyattāyā*¹ ti piyabhāvatthāya.

*Garuttāyā*² ti garubhāvatthāya.³

Bhāvanāyā ti bhāvanatthāya guṇasambhāvanāya vā.

Sāmaññāyā ti samaṇadhammatthāya.⁴

*Ekābhāyā*⁵ ti nirantarabhāvatthāya.⁶

3. Tatiye *appiyapasaṃsī* ti appiyanassa paṇṇasako⁷ vaṇṇabhāṇī.⁸

Piṇḍagārahī ti piyanassa nindako garahako.

4. Catutthe⁹ *anavaññattikāmo* ti aho vata¹⁰ maṃ aññe na avajāneyyūti ti anavajānanakāmo.¹¹

Akālaññū ti kathākālaṃ na jānāti, akāle katheti.

*Asuci*¹² ti asucikāyakammādīhi¹³ samannāgato.¹⁴

5. Pañcame lokassa dhammā ti *lokadhammā*; ete hi mut-tā¹⁵ nāma¹⁶ n' atthi¹⁶ buddhānam pi honti,¹⁷ ten' evāha.

Lokaṃ anuparivattantī ti anubandhanti na pajahanti, lokato na nivattantī ti attho.

*Loka ca atthaloḍḍhamme anuparivattatī*¹⁸ ti ayañ ca loka ete anubandhati¹⁹ na pajahati, tchi dhammehi anuparivattatī²⁰ ti attho.

Lābho alābho ti lābhe āgate alābho āgato yevā ti veditabbo.

Ayasādisu pi es' eva nayo.

*Avekkhati*²¹ *vipariṇāmadhamme* ti vipariṇāmadhamme²² ime ti evaṃ avekkhati.

¹ M₁₀ piyatthāyā; K. piyatāyā.

² M₁₀T. garubhāvatthāyā; K. garutāyā.

³ T. °tthā; B. garugāravatthāya.

⁴ T. samadh°.

⁵ M₁₀ eki°.

⁶ T. adda . . . pe . . .

⁷ T. paṇṇasato.

⁸ M₁₀ °bhāṇi; T. °bhāṇī.

⁹ T. ca[tu]ttha.

¹⁰ T. va.

¹¹ M₁₀ avaj°; T. avajānakam kāmo ti (!); B. anavajānanam nikāmeti.

¹² M₁₀T. asucihi.

¹³ T. omits kāya; B. asucihi kāya°.

¹⁴ T. samudāgato (mentioned by P. as v.l., with the note: iti bahusu).

¹⁵ B. mutto; K. vimuttā.

¹⁶ T. nāmatthi.

¹⁷ B. continues tena vā tam lokaṃ anuparivattantī.

¹⁸ B. °vattati (without ti).

¹⁹ T. bandhati.

²⁰ M₁₀T. anuvattatī; B.K. na nivattatī.

²¹ M₁₀ akkheti both times.

²² B. °dhammā.

Vidhūpitā ti¹ vidhamitā² viddhamsitā.

Paḍaṇ ca ṇatvā ti³ nibbānapadaṃ jānitvā.

*Sammappajānāti bhavassa*³ *pāragū*³ ti³ bhavassa pāraṃ gato nipphattiṃ⁴ matthakaṃ patto, nibbānapadaṃ ṇatvā va taṃ pāraṃgatabhāvaṃ sammappajānāti⁵ ti.

Imasmim̐ sutte vaṭṭavivaṭṭaṃ kathitaṃ.

6. Chatthe *ko*¹ *viseso* ti kim visesakāraṇaṃ.

*Ko adhippāyaso*⁶ ti ko adhikāpayogo.⁷

Pariyādāyā ti gahetvā pariniṭṭhapetvā.¹

Idhāpi vaṭṭavivaṭṭaṃ eva kathitaṃ.

7. Sattame *acirapakkaṇte* ti saṃghaṃ bhinditvā na cira-pakkaṇte.

Arabbhā ti āgama paṭicca sandhāya.

Attavipattiṃ ti attano vipattiṃ⁸ vipannākāraṃ.

Sesapadesu pi es' eva nayo.

*Abhibhūyā*⁹ ti abhibhavitvā madditvā.¹⁰

8. Atthame *Dhavaḷālikāyaṇ*¹¹ ti evaṃ¹²-nāmake vihare; so kira dhavavane¹³ nivitṭhattā¹⁴ Dhavaḷālikā¹⁵ ti niṭṭhaṃ¹⁶-gato.

Pātur ahoṣi ti imam atthaṃ devaraṇṇo āroccasāmi ti gantvā¹⁷ pākato ahoṣi.¹⁸

*Ādibrahmacariyiko*¹⁹ ti sikkhāttayasamāgahassa²⁰ sakalasāsanabrahmacariyassa²¹ ādibhūto.

9. Navame *kulaputto* ti jāti-kulaputto.²²

Balavā ti²³ thāmasampanno.

¹ T. omits.

² B. omits.

³ M₁₀ omits.

⁴ M₁₀ nipphatti.

⁵ M₁₀ °ti (without ti); T. sampajānāti.

⁶ M₁₀ adhippāyo; T. °ppāyāso; K. °ppāyaso.

⁷ M₁₀ T. adhippāyo.

⁸ T. vipatti.

⁹ M₁₀ T. abhibhūyā.

¹⁰ T. vanditvā.

¹¹ B. Vataḷā¹ and K. Vattajāl¹ both times.

¹² M₁₀ T. K. evan.

¹³ B. vata°, K. vatta°; T. °vanena.

¹⁴ M₁₀ niṭṭhattā.

¹⁵ M₁₀ °jāli.

¹⁶ M₁₀ nivitṭhaṃ; B. saṅkhaṃ, K. saṃkhaṃ.

¹⁷ K. āgantvā.

¹⁸ M₁₀ T. °si ti.

¹⁹ T. °cari[yi]ko; K. °cariyako.

²⁰ T. B. sikkhattaya°.

²¹ T. K. omī sāsana.

²² T. adds ti.

²³ M₁₀ T. omī.

Pāsāḍiko ti rūpasampattiyā¹ pasādajanako.²

*Tibbarāgo*³ ti balavarāgo.⁴

*Kim aññatrā*⁵ ti ādisu ayam attho: kim aññena kāraṇena kathitena, ayam Nando indriyesu guttadvāro⁶ bhojane mattaññū jāgariyam anuyutto satisampajaññena samannāgato, yena⁷ Nando sakkoti paripunṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ caritum; sace imehi kāraṇehi samannāgato nābhavissa,⁸ na sakkuṇeyyā⁹ ti.

*Iti ha tatthā*¹⁰ ti evaṃ tattha.

Imasmiṃ sutte vaṭṭaṃ eva kathitaṃ.

10. Dasame aññen' aññaṃ¹¹ paṭicaratī ti aññena kāraṇena vacanena¹ vā¹ aññaṃ kāraṇaṃ vacanaṃ vā³ paṭicchādeti.

Bahiddhā kathaṃ apanāmetī ti bāhirato aññaṃ āgantu-kakathaṃ otāreti.¹²

*Apaneyyo*¹³ ti¹⁴ nīharitabbo esa.

Samaṇadūsī ti samaṇadūsako.

*Samaṇapālāpo*¹⁵ ti vihisu¹⁶ vihipalāpo¹⁶ viya nissārattāya¹⁷ samaṇesu samaṇapālāpo.

*Samaṇakāraṇḍavo*¹⁸ ti samaṇakacavaṇo.

Bahiddhā nāsentī ti bahi nīharanti.¹⁹

Yavakarāṇe ti yavakkhette.

*Pūyamānassā*²⁰ ti ucce ṭhāne ṭhapetvā²¹ mahāvāte opuṇiyamānassa.²²

¹ B. omits.

³ T. omits.

⁵ T. ā[ñña]trā; K. aññatthā.

⁶ T. °dvāre; M₁₀ °[dvā]ro.

⁸ T. °ssati; M₁₀ bhavissati.

¹⁰ T. [ta]tthā; K. tatrā.

¹² B. osār°.

¹⁴ T.B. add apaneyyo.

¹⁶ M₁₀ vihisu palāpo; T. vihi-avihipalāpo; B.K. vihisu vihi°.

¹⁷ T. nissārattāya.

¹⁹ B. adds yeva, and omits Yavakarāṇe ti yavakkhette.

²⁰ B. phusamānassā; K. phussayamānassā.

²¹ M₁₀. B.K. ṭhatvā.

²² M₁₀ opuṇiyamānassa; T. ophuniyamānassa; B. ophusiyamānassa; K. ophuniyamānassa.

² M₁₀ pāsāda°.

⁴ B.K. bahala°.

⁷ K. yehi.

⁹ M₁₀ °neyyo; T. °neyyo.

¹¹ K. aññenāññaṃ.

¹³ M₁₀ āpa°.

¹⁵ B. °palāso three times.

¹⁸ B.K. °karaṇḍavo.

*Apasammajjantī*¹ ti sāraddhaññānam² ekato dubbalānam³ dhaññānam⁴ ekato karaṇattham⁴ punappuna apasammajjanti,⁵ apasammajjanisamkhātena vātagāhinā suppena vā vatthena vā paharanti.⁶

*Daddaran*⁷ ti babbarasaddam.⁸—

*Samvāsāyā*⁹ ti samvāsena.¹⁰

*Samvijānāthā*¹¹ ti jāneyyātha.

Sanlavāco ti sanhavāco.

*Janavati*¹² ti janamajjhe.

*Raho karoti kaṭanan*¹³ ti kaṭanam¹⁴ vuccati pāpakammam,¹⁵ tam raho paṭicchanno hutvā karoti.

*Samsappī ca musāvādī*¹⁶ ti¹⁶ samsappitvā¹⁶ musāvādī,¹⁷ musābhaṇanto samsappati phandatī ti attho.

Imasmiṃ sutte vaṭṭam eva kathetvā gāthāsu vaṭṭavivaṭṭam kathitan ti.

*Mettāvaggo*¹⁸ paṭhamo.¹⁹

II.

1. Dutiyassa paṭhame *abhivādeti* ti evam ādini na samaṇo Gotamo ti ettha vutta²⁰ nakārena yojetvā evam ettha²¹ attho²² veditabbo²³ ti²³ na vandati nāsanā vuṭṭhāti, nāpi idha bhonto nisīdantū ti evam āsanena vā²⁴ nimanteti ti; ettha hi vā-saddo

¹ M₁₀T. apasampajjantī.

² T. sār[ra]dhaññānam; M₁₀ sāraddhaññānam (!).

³ B.K. dubbala-.

⁴ M₁₀ kār°.

⁵ T. omits, and has anapasammajjanti°.

⁶ B. nīhar°.

⁷ T. uddaran.

⁸ B. daddara°.

⁹ B. °yan.°

¹⁰ B. adds ayaṃ, and continues Vijānāthā.

¹¹ M₁₀ yaṃ vijāneyyathā; T. yaṃ vijānethā; K. only vijānethā.

¹² M₁₀ jānantī; T. janavanti.

¹³ M₁₀B. karaṇan; T. kadānan.

¹⁴ M₁₀B. karaṇam; T. kadānam.

¹⁵ M₁₀T. °kamman.

¹⁶ M₁₀ omits; T. has °sappinitvā.

¹⁷ M₁₀T. °vādi.

¹⁸ T. metta°.

¹⁹ P. pañcamo (sic !).

²⁰ B. vuttana.

²¹ M₁₀ etam; B.K. omī ettha.

²² M₁₀B.K. atthato.

²³ B.K. veditabbāni.

²⁴ K. omits.

vibhāvanattho,¹ ' rūpaṃ niccaṃ vā aniccaṃ vā ' ti ādisu viya.

Evam vatvā atha attano abhivādanādīni akaronṭaṃ² bhagavantam disvā āha: ³*ṭayidaṃ bho Gotama tath'* evā ti yaṃ⁴ taṃ⁵ mayā sutam,⁶ taṃ tath' eva taṃ savanañ ca dassanañ ca saṃsandati sameti atthato ekibhāvaṃ⁷ gacchati.⁸

Na hi bhavaṃ Gotamo . . . pe . . . āsanena vā nimante ti ti evaṃ attanā sutam diṭṭhena nigametvā nindanto āha.³

Tayidaṃ bho Gotama na sampannam evā ti taṃ abhivādanādīnaṃ⁹ akaraṇaṃ ayuttam eva.

Ath' assa bhagavā attukkamsanaparavambhanadosaṃ anupagamma karuṇāsītalena hadayena taṃ aññāṇaṃ vidhametvā¹⁰ yuttabhāvaṃ¹¹ dassetukāmo nāhaṃ¹² taṃ brāhmaṇā ti ādim āha.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: ahaṃ brāhmaṇa appatīhatena sabbaññutañānacakkhūṇā¹³ olokenṭo pi¹³ taṃ¹³ puggalaṃ etasmiṃ¹⁴ sadevakādibhede loke na passāmi, yaṃ ahaṃ abhivādeyyaṃ vā paccuṭṭheyyaṃ vā āsanena vā nimanteyyaṃ; anacchariyaṃ vā etaṃ, yvāhaṃ¹⁵ ajja sabbaññutaṃ patto evarūpaṃ nipaccākārārahaṃ puggalaṃ na passāmi. Api ca¹⁶ yadā p' ahaṃ¹⁷ sampati jāto¹⁸ uttarena mukho sattapada-vītiḥarena¹⁹ gantvā sakaladasasahassilokadhātum²⁰ olokesiṃ, tadā pi etasmiṃ sadevakādibhede loke taṃ puggalaṃ na passāmi, yassāhaṃ²¹ evarūpaṃ nipaccākāraṃ kareyyaṃ. Atha kho maṃ solasakappasahassāyuko²² khīṇāsavamaḥābrahmā pi añjaliṃ paggaḥetvā ' tvam²³ loke mahāpuriso,

¹ T. vibhāvane nāmattho; B. vibhāvane nāma atthe.

² M₁₀ kar°.

³⁻³ Missing in B.

⁴ T. yan.

⁵ M₁₀ omits.

⁶ T. sutan.

⁷ M₁₀ eki°.

⁸ M₁₀ °ti ti.

⁹ T. °vādādīnaṃ.

¹⁰ M₁₀K. °mitvā.

¹¹ T. yuttam bh°.

¹² T.B.K. nāhan.

¹³ M₁₀ omits.

¹⁴ T. eta[smi]m.

¹⁵ M₁₀B.K. svāhaṃ.

¹⁶ B.K. insert kho.

¹⁷ K. pāhaṃ.

¹⁸ B.K. add va.

¹⁹ T. °vītiḥāre.

²⁰ K. sakalam dasa°.

²¹ M₁₀B. yaṃ ahaṃ.

²² M₁₀T. °āyukā.

²³ K. adds sadevake.

tvam sadevakassa lokassa aggo ca jeṭṭho ca¹ seṭṭho¹ ca,¹
 n' atthi tayā uttaritaro ' ti sañjātasomanasso² patimānesi.³
 Tadā pi cāham⁴ attanā uttaritarā apassanto āsabhiṃ⁵
 vācam nicchāresim: aggo 'ham asmi lokassa, jeṭṭho 'ham
 asmi lokassa, seṭṭho 'ham asmi lokassā⁶ ti. Evaṃ sampati-
 jātassāpi mayham abhivādanādiraho puggalo n' atthi.
 Svāham idāni sabbaññutam patto kam abhivādeyyam.
 Tasmā tvam⁷ brāhmaṇa mā Tathāgatā⁸ evarūpaṃ paramani-
 paccākāram⁹ patthayi¹⁰; yaṃ hi brāhmaṇa Tathāgato abhi-
 vādeyya vā . . . pe¹¹ . . . āsanena vā nimanteyya, muddhā
 pi tassa puggalassa rattipariyosāne paripākasiṭṭhila-bandha-
 nam vaṇṭamuttatālapphalam¹² viya vaṇṭato¹³ chijjitivā¹⁴ sahasā
 va bhūmiyaṃ vipateyya.¹⁵

Evaṃ vutte¹⁶ pi¹⁷ brāhmaṇo duppaññatāya Tathāgatassa
 lokajeṭṭhabhāvaṃ¹⁸ asallakkhento kevalaṃ taṃ vacanaṃ
 asahamāno āha: *arasarūpo bhavaṃ Gotamo* ti. Ayam kir'
 assa adhippāyo: yaṃ loke abhivādanapaccuṭṭhānañjali-
 kammasāmicikammaṃ¹⁹ sāmaggiraso ti vuccati, taṃ bhoto²⁰
 Gotamassa n' atthi; tasmā arasarūpo bhavaṃ Gotamo
 arasajātiko arasasabhāvo²¹ ti.

Ath' assa bhagavā cittamudubhāvajananaṭṭham²² ujuvi-
 paccanīkabhāvaṃ pariharanto²³ aññathā²⁴ tassa vacanassa

¹ T. *omits*.² T. sañjatita°.³ B.K. paṭi°.⁴ T. aham.⁵ K. āsabhi-.⁶ T. *adds* ayam atimājā[ti]; M₁₀ *adds* ayam antimājāti n' atthi dāni punabbhavo (!).⁷ T. tvā.⁸ B. °gate.⁹ K. °nipaccak°.¹⁰ M₁₀ T.B. patthayittha; K. patthayi.¹¹ B. pa.¹² B. vaṇṭāmutta°; K. °bandhana-vaṇṭāmutta°.¹³ B. vigato.¹⁴ K. pacchijj°.¹⁵ M₁₀ B. nipateyya; T. papateyya.¹⁶ M₁₀ vutto.¹⁷ M₁₀ *omits*.¹⁸ T. loke j°.¹⁹ T. °paccuppaṭṭhāna-añjalikammasāmicikamma; B. *also* °sāmici°; K. °paccuṭṭhāna-añjali°.²⁰ T. bho.²¹ T. asassabh° (!).²² M₁₀ °jānanattham.²³ T. *adds* pi.²⁴ M₁₀ T. *add* pi.

atthaṃ attani sandassento *atthi khvesa*¹ *brāhmaṇa pariyāyo* ti ādim āha.

Tattha *atthi khvesā*² ti atthi kho esa.

Pariyāyo ti kāraṇaṃ.

Idaṃ vuttaṃ hoti: atthi³ *brāhmaṇa*⁴ *kāraṇaṃ*, yena kāraṇena maṃ 'arasarūpo bhavaṃ Gotamo' ti vadamāno puggalo sammā vadeyya, avitathavādi ti saṃkhaṃ⁵ gaccheyya.

Katamo pana⁶ so⁶ ti. *Ye te*⁷ *brāhmaṇa rūparasā* . . . pe⁸ . . . *phoṭṭhabbarasā*, *te Tathāgatassa pahīnā* ti. Kim⁹ vuttaṃ hoti? *Ye te*¹⁰ jātivasena vā uppattivāsena¹¹ vā¹¹ *setṭhasammatānaṃ*¹² pi puthujjanānaṃ rūpārammaṇādīni¹³ assādentānaṃ abhinandantānaṃ rajjantānaṃ uppajjanti kamasukhassādasamkhātā rūparasā saddagandharasaphoṭṭhabbarasā,¹⁴ ye imaṃ lokaṃ gīvāya¹⁵ bandhitvā viya āviñjanti vatthārammaṇādīsāmaggiyā vā¹⁶ uppānattā sāmaggirasā ti vuccanti, te sabbe pi Tathāgatassa pahīnā. Mayhaṃ⁹ pahīnā⁹ ti vattabbe pi mamaṃkārena attānaṃ anukkhipanto dhammaṃ deseti, desanāvīlāso vā esa Tathāgatassa.

¹⁷*Pahīnā* ti cittasantānato vigatā pajahitā vā; etasmiṃ¹⁸ pan' atthe¹⁹ karaṇe sāmivacanāṃ daṭṭhabbaṃ.

Ariyamaggasatthena ucchinnaṃ taṇhāvijjāmayāṃ²⁰ mūlaṃ etesaṃ ti *ucchinnaṃmūlā*, tālāvattumaṃ²¹ viya tesāṃ²² vatthu katan ti *tālāvattukkatā*; yathā hi tālarukkhaṃ samūlaṃ uddharitvā tassa vatthumatte tasmaṃ padese kate na puna tassa tālassa uppatti paññāyati, evaṃ ariyamagga-

¹ M₁₀ kho sa.

² M₁₀ kho sā.

³ K. inserts kho.

⁴ M₁₀B.K. add etaṃ; T. adds ekaṃ.

⁵ B. saṅkhyāṃ.

⁶ M₁₀T. pan' eso.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ B. pa.

⁹ T. omits.

¹⁰ T. ti (!).

¹¹ M₁₀T. omits; B. has upapatti°.

¹² M₁₀T. °naṃ (without pi).

¹³ T. °dīhi.

¹⁴ B.K. saddarasā gandharasā rasarasā pho°.

¹⁵ K. °yaṃ.

¹⁶ T. °yaṃ vā; B. °yañ ca.

¹⁷ B.K. add tattha.

¹⁸ M₁₀ ekasmiṃ.

¹⁹ T. pan' ettha.

²⁰ K. °maya-.

²¹ T. tāla° throughout, M₁₀ tāla° and tālā°; B.K. °vatthu.

²² B.K. nesāṃ.

satthena samūle¹ rūpādirase uddharitvā tesam² pubbe uppannapubbabbhāvena vatthumatte cittasantāne kate sabbe pi te tālāvatthukatā ti vuccanti.

Avirulhattā³ vā matthakacchinnatālo⁴ viya katā ti tālāvatthukatā⁵; yasmā pana evaṃ tālāvatthukatā anu-abhāvakatā⁶ honti⁷—yathā⁸ nesam pacchābhāvo⁹ na hoti, tathā katā¹⁰ honti¹¹—, tasmā āha¹²: *anabhāvakatā*¹³ ti.

¹⁴*Āyatim anuppādadhammā* ti anāgate anuppajjanakasa-bhāvā.¹⁵

No ca kho yaṃ¹⁶ tvam sandhāya vadesi¹⁷ ti yañ ca kho¹⁷ sandhāya¹⁸ tvam vadesi, so pariyāyo na hoti. Nanu c' evaṃ¹⁹ vutte yo²⁰ brāhmaṇena vutto sāmaggiraso, tassa attani vijjamānatā anuññātā hoti ti? Na²¹ hoti²¹; yo hi naṃ sāmaggirasam kātuṃ bhabbo hutvā na karoti, so tada-bhāvena arasarūpo ti vattabbataṃ arahati. Bhagavā pana abhabbo va²¹ taṃ²² kātuṃ; ten' assa kāraṇena²³ abhabbatam pakāsento āha: no ca kho yaṃ²⁴ tvam sandhāya vadesi²⁵; yaṃ pariyāyaṃ sandhāya tvam maṃ 'arasarūpo' ti vadesi, so amhesu n' eva vattabbo ti.

Evaṃ brāhmaṇo attanā adhippetam arasarūpatam āropetum asakkonto athāparam²⁶ *niḥbhogo bhavan* ti ādim āha. Sabbapariyāyesu c' ettha vuttanayen' eva yojanākkamaṃ viditvā sandhāya bhāsitamattham²⁷ evaṃ veditabbam. Brāhmaṇo tad eva vayovuddhānam²⁸ abhivādanādikammaṃ

¹ M₁₀ samūlam.

² B. nesam; T. te.

³ M₁₀ avirulhadhammattam; B.K. avirulhidhammattā.

⁴ M₁₀ vatthumatthaka°.

⁵ T. adds here yathā.

⁶ T. anubhāvakatā; B. anabhāvam katā; K. anu-abhāvam k°.

⁷ B. hoti.

⁸ M₁₀T. tathā.

⁹ T.B. °bhāge.

¹⁰ T. adds na.

¹¹ T. hoti.

¹² M₁₀T.B. omit.

¹³ B.K. anabhāvam k°.

¹⁴ M₁₀T. add anabhāvakatā.

¹⁵ M₁₀T. anuppajjanasabh°.

¹⁶ M₁₀ yan.

¹⁷ K. adds maṃ.

¹⁸ B. after tvam.

¹⁹ T. c' etam; B. ca evam; K. evam.

²⁰ M₁₀T. so.

²¹ B. omits.

²² B.K. etam.

²³ B. karaṇe.

²⁴ T. yan.

²⁵ M₁₀B. °sī ti.

²⁶ B. param.

²⁷ T. °mattam.

²⁸ K. °vuddhānam throughout; M₁₀ here °buddhānam.

loke sāmaggiparibhogo ti maññamāno tadabhāvena¹ Tathāgataṃ² nibbhogo ti ādim āha. Bhagavā ca³ yvāyaṃ⁴ rūpādisu sattānaṃ chandarāgaparibhogo, tadabhāvaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyaṃ anujāni.

Puna brāhmaṇo yaṃ loke vayovuddhānaṃ⁵ abhivādanādikulasaṃmudācārakammaṃ⁶ lokiyā karonti, tassa akiriyaṃ passamāno⁷ bhagavantaṃ *akiriyaṃvādo* ti āha. Bhagavā pana yasmā kāyaduccaritādinaṃ akiriyaṃ vadati, tasmā taṃ akiriyaṃvāditam⁸ attani sampassamāno aparaṃ⁹ pariyāyaṃ anujāni.⁹ Tattha ṭhapetvā kāyaduccaritādini avasesā¹⁰ akusalā dhammā anekavihitā pāpakā akusalā dhammā ti veditabbā.¹¹

Puna brāhmaṇo tad eva abhivādanādikammaṃ bhagavati apassanto imaṃ āgamaṃ ayaṃ lokatanti¹² lokapaveṇi ucchijjati ti maññamāno bhagavantaṃ *ucchedavādo* ti āha. Bhagavā pana yasmā pañcakāmaguṇikarāgassa c' eva akusalacittadvayasampayuttassa c' eva dosassa anāgāmiimaggena ucchedaṃ vadati, sabbākusalasambhavassa pana mohassa arahattamaggena ucchedaṃ vadati, ṭhapetvā te tayo avasesānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ yathānurūpaṃ¹³ catuhi maggehi ucchedaṃ vadati, tasmā taṃ ucchedavādam¹⁴ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyaṃ anujāni.

Puna brāhmaṇo 'jigucchati maññe¹⁵ samaṇo Gotamo idaṃ vayovuddhānaṃ abhivādanādikulasaṃmudācārakammaṃ,¹⁶ tena taṃ¹⁷ na karoti' ti maññamāno bhagavantaṃ *jegucchī* ti āha. Bhagavā pana yasmā jigucchati kāyaduccaritādhi¹⁸ kāyavacīmanoduccaritāni¹⁹ c' eva²⁰ yāva akusa-

¹ B.K. *add* ca.

² B.K. bhagavantaṃ.

³ M₁₀K. *omit*.

⁴ B. svāyaṃ.

⁵ B. ye vuddh°.

⁶ K. °kusala°.

⁷ T.K. sampassamāno.

⁸ T. °vādanam; B. °vādam.

⁹ T. apariyāpariyānaṃ manu° (!).

¹⁰ M₁₀ sesā; T. avasesaṃ.

¹¹ T. °bbāni or °bā ti.

¹² M₁₀T. lokanti.

¹³ K. yathānurūpaṃ.

¹⁴ B. ucchedabhāvaṃ.

¹⁵ T. maññeti.

¹⁶ M₁₀T.K. °kusala°.

¹⁷ B.K. *after* na.

¹⁸ M₁₀ *omits*; K. *inserts* yāni.

¹⁹ M₁₀ °duccaritādini; T. °duccaritādhi.

²⁰ K. *continues* yā ca anekavihitānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ samāpatti and so on.

lānaṃ lāmakadhammānaṃ samāpatti samāpajjanā¹ samaṅgi-bhāvo taṃ sabbam pi gūthaṃ viya maṇḍanakajātiko² puriso jigucchati hiriyati, tasmā taṃ jegucchitaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyam anujāni.

Tattha kāyaduccaritenā ti ādi upayogatthe³ karaṇavacanāṃ daṭṭhabbaṃ.

Puna⁴ brāhmaṇo tad eva abhivādanādikammaṃ bhagavati apassanto 'ayaṃ idaṃ lokajetthakakammaṃ vineti vināseti,⁵ athavā yasmā etaṃ⁶ sāmīcikammaṃ⁷ na karoti, tasmā ayaṃ vinetabbo niggaṇhitabbo⁸ ti maññamāno bhagavantam venayiko ti āha. Tatrāyam padattho⁹: vinayati ti vinayo, vināseti ti vuttaṃ hoti,¹⁰ vinayo eva venayiko; vinayaṃ¹¹ vā arahatī ti venayiko, niggaḥaṃ arahatī ti vuttaṃ hoti. Bhagavā pana yasmā rāgādīnaṃ vinayāya vūpasamāya dhammaṃ deseti, tasmā venayiko hoti. Ayam eva¹² c' ettha¹² padattho¹³: vinayāya dhammaṃ deseti ti venayiko; vicitrā hi taddhitavutti, svāyaṃ¹⁴ taṃ¹⁵ venayikabhavaṃ¹⁶ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyam anujāni.

Puna brāhmaṇo 'yasmā¹⁷ abhivādanādīni sāmīcikammāni karontā vayovuddhe, tosentī hāsenti¹⁸ akarontā pana tāpenti¹⁹ vihesenti domanassaṃ nesaṃ²⁰ uppādentī bhagavā ca tāni na karoti, tasmā ayaṃ vayovuddhe tapati' ti maññamāno sappuriso cāravirahitattā vā 'kapaṇapuriso ayan' ti maññamāno bhagavantam tapassī ti āha. Tatrāyam padattho: tapati ti tapo,²⁰ roseti viheseti ti attho, sāmīcikammākaraṇass²¹ etaṃ adhivacanāṃ, tapo assa atthi ti tapassī; dutiye atthavikappe²² vyañjanāni avicāretvā, loke

¹ M₁₀ °naṃ.

³ T.B.K. after karaṇavacanāṃ.

⁵ B. vinodeti.

⁷ T.B. sāmīci°.

⁹ K. vacanatto.

¹¹ M₁₀ vinayāya.

¹³ T. pan' atthe (!).

¹⁵ M₁₀ omits.

¹⁷ T. repeats.

¹⁹ T. nāsenti.

²¹ M₁₀T.B. sāmīci°; M₁₀B.K. °kammakar°.

²² B. only vikappe.

² T.B. maṇḍana°.

⁴ B. tattha.

⁶ T. evaṃ.

⁸ T. nigaṇh°.

¹⁰ M₁₀ adds athavā.

¹² B. eva ettha.

¹⁴ B.K. svāyaṃ.

¹⁶ M₁₀ venayibh°.

¹⁸ B. omits.

²⁰ T. omits.

kaṇapapuriso tapassī ti vuccati. Bhagavā pana ye akusalā dhammā¹ lokam tapanato tapaniyāni vuccanti, tesam pahinattā yasmā tapassī ti saṃkham gato, tasmā taṃ tapassitam attani sampassamāno aparaṃ pariyāyam anujāni. Tatrāyaṃ vacanatto: tapanti ti tapo, akusaladhammānam² etaṃ adhivacanam; te tape³ assi⁴ nirassi⁴ pahāsi viddhamsi⁵ ti tapassī.

Puna brāhmaṇo 'taṃ abhivādanādīkamam devaloka-gabbhasampattiyā⁶ devalokapaṭisandhipaṭilābhāya saṃvat-tatī⁷' ti maññamāno bhagavati c' assa abhāvaṃ disvā bhagavantam apagabbho ti āha; kodhavasena vā⁸ bhagavato mātukucchismiṃ paṭisandhigahane dosaṃ dassento⁹ evam āha. Tatrāyaṃ padattho¹⁰; gabbhato apagato ti apagabbho, abhabbo devalokupattim¹¹ pāpunīti ti adhippāyo; hīno vā¹² gabbho assā ti apagabbho, devalokagabbhā¹³ paribāhira-ttā āyatim hīnagabbhapaṭilābhābhāgi¹⁴ hīno vā⁴ assa¹⁵ mātukucchismiṃ gabbhāvāso ahoṣī ti adhippāyo. Bhagavato pana yasmā¹⁶ āyatim gabbhaseyyā apagatā, tasmā so taṃ apagabbhataṃ¹⁷ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyam anujāni.

Tatra¹⁸ ca¹⁸ yassa kho brāhmaṇa āyatim gabbhaseyyā punabbhavābhiniḃbatti pahinā ti etesaṃ padānam evam attho datṭhabbo: brāhmaṇa, yassa puggalassa anāgate gabbhaseyyā punabbhave¹⁹ ca abhinibbatti anuttarena maggena vihatakāraṇattā²⁰ pahinā. Gabbhaseyyāgahaneṇa c' ettha jalābujā²¹ yoni gahitā, punabbhavābhiniḃbattigahaneṇa itarā tisso²² Api ca gabbhassa seyyā gabbhaseyyā,²³ punab-

¹ T. kaṃmā.

² K. akusalānam dh°.

³ B. tapeti.

⁴ B. omits.

⁵ B. viddhamseti.

⁶ B. devalokadevagabbha°.

⁷ M₁₀ °ti (without ti); B. saṃvatattati.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ T. dento; B.K. add pi.

¹⁰ B. vacanatto.

¹¹ B. °lokupapattim; K. °lokūpapattim.

¹² T. va.

¹³ B.K. °gabbha-.

¹⁴ M₁₀ °bhāvi; B. inserti ti.

¹⁵ B. tassa; K. 'ssa.

¹⁶ T. omits.

¹⁷ T. °gabbham.

¹⁸ K. tatrāpi.

¹⁹ T. °bbhāve.

²⁰ P. vigata°.

²¹ B. jalābujā°; K. jalāmbujā°.

²² B. adds pi.

²³ M₁₀T. omil.

bhavo¹ eva abhinibbatti punabbhavābhinibbattī ti evam ettha att²ho datṭhabbo; yathā ca viññāṇaṭṭhiti² ti vutte pi na viññāṇato aññā ṭhiti atthi, evam idhāpi na gabbhato aññā seyyā³ veditabbā. Abhinibbatti ca nāma yasmā punabbhavabhūtā pi apunabbhavabhūtā⁴ pi⁴ atthi⁵ idha ca punabbhavabhūtā adhippetā, tasmā vuttam: punabbhavo eva abhinibbatti punabbhavābhinibbattī ti.

Evam āgatakālo paṭṭhāya arasarūpatādihi aṭṭhahi⁶ akkosavatthūhi akkosantam⁷ brāhmaṇam bhagavā dhammissaro dhammarājā dhammasāmi⁸ Tathāgato anukampāsitalen' eva⁹ cakkhunā brāhmaṇam olokento yaṃ dhammadhātum paṭivijjhivā desanāvilāsappattā¹⁰ nāma honti,¹¹ tassā¹² dhammadhātuyā suppaṭividdhattā¹³ vigatavalāhake nabhe punnacando viya¹⁴ saradakāle suriyo viya ca⁴ brāhmaṇassa hadayandhakāram vidhamento tāni yeva akkosavatthūni tena tena pariyāyena aññathā dassetvā¹⁵ puna pi attano karuṇāvippahāram aṭṭhahi loṭadhammehi akampaniyabhāvena¹⁶ paṭiladdhatādiguṇalakkhaṇam¹⁷ paṭhavisamacittatam akuppadhammatañ ca pakāsento 'ayaṃ brāhmaṇo kevalam palitasirakhaṇḍadantavalittacatādihi¹⁸ attano vuddhabhāvam¹⁹ sallakkheti, no ca kho attānam²⁰ jānāti jātiyā anugataṃ jarāya anusaṭam²¹ vyādhinā²² abhibhūtam²³ maraṇena abbhāhatam ajja maritvā puna sve²⁴ uttānasayanadā-

¹ M₁₀T. °bbhave.

² M₁₀ inserts ti.

³ T. adds ca.

⁴ K. adds pi.

⁵ M₁₀T. °sāmi; B. has dhammiko.

⁶ B.K. anukampāya sī°.

⁷ B. °vilāsam patto; K. °vilāsappatto.

⁸ B.K. hoti.

⁹ T. supaṭi°.

¹⁰ K. desetvā.

¹¹ B.K. akampaniyabh°; T. akampaniyamānabh° (!).

¹² K. paṭiladdham tādī°.

¹³ T.K. vuddha°.

¹⁴ B.K. after jānāti; T. attanā.

¹⁵ T. asaṭam.

¹⁶ B. adhi°.

² M₁₀ °ṭṭhiti (without ti).

⁴ M₁₀ omits.

⁶ B.K. omitt.

¹² T. tasmā.

¹⁴ B. adds ca.

¹⁸ T. phalita°.

²² T. vyādhī.

²⁴ K. sve va.

rakabhāvaṃ¹ gamaniyaṃ, mahantena kho pana ussāhena mama santikaṃ āgato, tad² assa² āgamanam sātthakam hotū ' ti cintetvā imasmiṃ loke attano appaṭisamaṃ³ pure-jātabhāvaṃ⁴ dassento *seyyathāpi brāhmaṇa* ti ādinā⁵ nayena brāhmaṇassa dhammadesanaṃ vaḍḍhesi.⁶

Tattha *seyyathā pi* ti ādinam hetthāvuttanayen' eva* attho veditabbo. Ayaṃ pana viseso; hetthāvuttanayen' eva hi te kukkuṭapotaḥ pakkhe vidhunantā⁷ taṃkhaṇānurūpaṃ viravantā nikkhamanti—evaṃ nikkhamantānañ⁸ ca tesam yo⁹ paṭhamataram nikkhamati, so jettho ti vuccati—tasmā bhagavā tāya upamāya attano jetthabhāvaṃ sādhetukāmo brāhmaṇam pucchati: *yo nu kho tesam kukkuṭapotaḥkānaṃ*¹⁰ *paṭhamataram*¹¹ *nikkhamati*,¹¹ *kinti svāssa vacanīyo* ti.

Tattha¹² *kinti svāssa vacanīyo* ti¹³ so kinti vacanīyo assa, kiṃ vattabbo bhaveyya: jettho¹⁴ vā¹⁵ kaniṭṭho vā ti.

Jettho ti 'ssa bho Gotama *vacanīyo* ti bho Gotama, so¹⁶ jettho ti¹⁷ assa vacanīyo.

Kasmā ti¹⁸ ce ? *So hi*¹⁵ *nesam jettho* ti yasmā¹⁹ so²⁰ tesam vuddhataro²¹ ti attho.

Ath' assa bhagavā opammaṃ²² sampaṭipādentō²³ *evam eva kho* ti āha; yathā so kukkuṭapotaḥ, evaṃ aham pi.

* See page 60.

¹ T. °bhāvañ; K. °bhāva; B. uttānaseyyādārakabhāva.

² M₁₀ T. tassa.

³ K. °sama.

⁴ M₁₀ puretarabh°; T. puggalānabh° (!).

⁵ T. ādi.

⁶ B. vaḍḍheti.

⁷ T. adds taṃ or nam.

⁸ B. nikkhantānam (without ca).

⁹ T. omits; M₁₀ before tesam.

¹⁰ B.K. kukkuṭacchāpakānam.

¹¹ T.B.K. omit; B. inserts instead of this pa, and K. pe.

¹² K. adds 'kukkuṭacchāpakānan' ti kukkuṭapotaḥkānaṃ (mentioned by B. as v.l.).

¹³ M₁₀ omits.

¹⁴ M₁₀ T. jetthako.

¹⁵ M₁₀ T. omit.

¹⁶ M₁₀ yo.

¹⁷ B. iti.

¹⁸ K. iti.

¹⁹ T. adds yaṃ.

²⁰ B. omits, and has nesam.

²¹ K. vuḍḍha°.

²² K. upamaṃ.

²³ M₁₀ °padento; T. °bāhento.

*Avijjāgatāya pajāyā*¹ ti avijjā vuccati aññānam, tattha gatāya. •

Pajāyā ti sattapajāya²; avijjākosassa antopaviṭṭhesu sattesū ti vuttam hoti.

Aṇḍabhūtāyā ti aṇḍa³ bhūtāya pajātāya⁴ sañjātāya⁵; yathā hi aṇḍe nibbattā ekacce sattā aṇḍabhūtā ti vuccanti, evam ayaṃ sabbā⁶ pi pajā avijjāṇḍakose⁷ nibbattattā aṇḍabhūtā⁸ ti vuccati.

Pariyonaddhāyā ti tena⁹ avijjāṇḍakosena samantato onaddhāya baddhāya¹⁰ veṭhitāya.

Avijjāṇḍakosam padāletvā ti taṃ avijjāmayam aṇḍakosam¹¹ bhinditvā.

Eko va loke ti sakale pi¹² lokasannivāse aham eva eko adutiyo.

Anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti uttararahitam¹³ sabbasetṭham sammāsambodhim¹⁴; athavā pasattham sundaram¹⁵ bodhim, arahattamaggañānass' etam nāmam, sabbaññutañānassāpi¹⁶ nāmam eva,¹⁷ ubhayam pi vaṭṭati. Aññesam arahattamagga anuttarā¹⁸ bodhi¹⁸ hoti¹² na¹² hoti¹² ti¹²? na⁵ hoti.⁵ Kasmā? asabbagunadāyakattā; tesam hi kassaci arahattamagga arahattaphalam eva deti, kassaci tisso vijjā, kassaci cha abhiññā, kassaci catasso paṭisambhida, kassaci sāvakapāramiññānam,¹⁹ paccekabuddhānam²⁰ pi paccekabodhiññānam eva deti—buddhānam pana²¹ sabba-

¹ T. °ya, adds avijjāgatāyā.

² M₁₀ °pajā; K. reads sattādhivacanam etam.

³ M₁₀ aṇḍa°.

⁴ M₁₀T. pajāya; K. jāṭāya.

⁵ T. omits.

⁶ T. satthā; M₁₀ omits sabbā, and puts pi after pajā.

⁷ M₁₀ aṇḍakose.

⁸ T. °bhūto.

⁹ M₁₀ repeats.

¹⁰ T. baddhā; B. bandhāpitāya (omits veṭhitāya).

¹¹ T. °kosam.

¹² B. omits.

¹³ K. uttaravirahitam.

¹⁴ B.K. sammā sāmāñ ca bodhim.

¹⁵ M₁₀ sundara-; T.K. sundarañ ca; B. °ram ca.

¹⁶ M₁₀T. °ssa pi.

¹⁷ B. nāmam va.

¹⁸ T. antarā bodhi va.

¹⁹ T.B.K. °pārami°.

²⁰ B. °nam, without pi.

²¹ T. buddhānam pi na

guṇasampattiṃ deti, abhiseko¹ viya rañño sabbalokissariyabhāvaṃ,² tasmā aññassa kassaci pi³ anuttarā 'bodhi na hoti ti.

Abhisambuddho ti abbhaññāsiṃ⁴ paṭivijjhiṃ patto⁵ 'mhi,⁵ adhigato 'mhi ti vuttaṃ hoti.

Idāni yad etaṃ bhagavatā *evam*⁶ *eva*⁷ *kho* ti ādinā nayena vuttaṃ⁸ opammasamapaṭipādanam,⁹ taṃ¹⁰ evaṃ atthena saṃsandetvā¹¹ veditabbaṃ. Yathā hi tassā kukkuṭiyā attano aṇḍesu¹² adhisayanāditividhakiriyākaraṇam¹³ evaṃ bodhipallāṅke nisinnassa Bodhisattabhūtaṃ bhagavato attano santāne aniccaṃ dukkhaṃ anattā ti tividhānupassanākaraṇam, kukkuṭiyā tividhakiriyāsampādanena aṇḍānaṃ apūtibhāvo viya Bodhisattabhūtaṃ Tathāgatassa¹⁴ tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇassa aparihāni, kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena¹⁵ aṇḍānaṃ allasinehapariyādānaṃ¹⁶ viya Bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena bhāvattayānugatanīyantisinehapariyādānaṃ,¹⁷ kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena aṇḍakapālānaṃ tanubhāvo viya Bodhisattabhūtaṃ bhagavato¹⁸ tividhānupassanāsampādanena avijjaṇḍakosassa, tanubhāvo, kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotaḥkassa pādanakhatuṇḍakānaṃ¹⁹ thaddhakharabhāvo²⁰ viya Bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇassa tikkhakharavippasannasūrabhāvo,²¹ kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotaḥkassa parināmakālo viya Bodhisat-

¹ B. ābhi°.

² F. omits.

³ B.K. omits.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ T. °pādanam; M₁₀ °pādanattham.

⁶ M₁₀ T.K. °sanditvā.

⁷ B.K. adhisayitādi°.

⁸ T. °kiriyañānena.

⁹ B.K. °nikanti°.

¹⁰ T. breaks off in the midst of the word bha[gavato], and continues immediately Navanipātassa paṭhame (page 162), by omitting all from here to the end of the Eighth Book.

¹¹ M₁₀ °tuṇḍānaṃ.

¹² M₁₀ tikkhasuravippasannabhāvo.

¹³ B.K. °lokissarabh°.

¹⁴ M₁₀ abbhamaññasiṃ ti.

¹⁵ T. omits.

¹⁶ M₁₀ vutta.

¹⁷ B. omits.

¹⁸ M₁₀ T. aṇḍe.

¹⁹ B.K. bhagavato.

²⁰ B.K. allasinehassa p°.

²¹ M₁₀ ghaṇabhāvo.

tabhūtaṣṣa bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇassa pariṇāmakālo vadḍhikālo gabbhagahaṇakālo, kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotakassa pādana-khasikhāya vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosaṃ padāletvā pakkhe papphoṭetvā sotthinā abhinibbhijjanakālo¹ viya bhagavato tividhānupassanāsampādanena² vipassanāñāṇaṃ³ gabbhaṃ gaṇhāpetvā anupubbādhiḡatena arahattamaggena avijjaṇḍakosaṃ padāletvā⁴ abhiññāpakkhe papphoṭetvā sotthinā sakalabuddhaguṇānaṃ⁵ sacchikatakālo⁵ veditabbo.

Ahaṃ hi brāhmaṇa jeṭṭho⁶ settho lokassā ti brāhmaṇa,⁷ yathā tesāṃ kukkuṭapotakānaṃ paṭhamataraṃ aṇḍakosaṃ padāletvā abhinibbatto⁸ kukkuṭapotako jeṭṭho hoti, evaṃ avijjāgatāya pajāya⁹ taṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā paṭhamataraṃ ariyāya jātiyā jātattā 'ahaṃ hi jeṭṭho vuddhataro¹⁰' ti saṃkhaṃ¹¹ gato, sabbaguṇehi pana appaṭisaṃattā 'settho' ti.

Evaṃ bhagavā attano anuttaraṃ jeṭṭhasetthabhaḡavaṃ brāhmaṇassa pakāsetvā idāni yāya paṭipadāya taṃ adhi-gato, taṃ paṭipadaṃ pubbaḡāgatoppabbhūti¹² dassetuṃ āraḡḡhaṃ kho pana me brāhmaṇā ti ādim āha.

Tattha āraḡḡhaṃ[•] kho pana me brāhmaṇa viriyaṃ ahoṣi ti brāhmaṇa, ¹³mayā ayaṃ anuttaro jeṭṭhasetthabhaḡavo kusitena¹⁴ muṭṭhassatinā sāraddhakāyena vikkhittacittena na¹⁵ adhigato, api ca kho tadadhigamāya āraḡḡhaṃ kho pana me viriyaṃ ahoṣi, bodhimaṇḡe¹⁶ nisinnena¹⁷ mayā catusam-mappadhānabhedāṃ viriyaṃ āraḡḡhaṃ ahoṣi paggaḡhitāṃ¹⁸ asithilappavatti¹⁹; āraḡḡhattā yeva ca²⁰ me²¹ taṃ²¹ asallīnaṃ

¹ M₁₀K. abhinibbhida-kālo; B. °nibbhida-kālo.

² M₁₀ °sāmpādana.

³ M₁₀B.K. °ñāṇena.

⁴ K. adds cha.

⁵ M₁₀B. °guṇa-sacchikatabhāvo.

⁶ M₁₀ after settho.

⁷ M₁₀ °ṇassa.

⁸ M₁₀ °nipatto; B. °nibbhida-.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀B.K. °tamo (K. vuḡḡha°).

¹¹ B. saṅkhyāṃ.

¹² M₁₀B. °bhāgato pabbhūti; K. °pabbhūti.

¹³ B.K. insert here na.

¹⁴ B. kusitena.

¹⁵ M₁₀B.K. omit.

¹⁶ M₁₀ °maṇḡale.

¹⁷ M₁₀ nisinne.

¹⁸ M₁₀ °ta.

¹⁹ K. °ppavattitaṃ; B. alīnappavatti.

²⁰ B.K. omit.

²¹ K. mam' etaṃ.

ahosi; na kevalañ ca viriyam eva, sati pi me ārammaṇābhimukhabhāvena¹ upaṭṭhitā ahosi; upaṭṭhitattā, yeva ca apammutṭhā.²

*Passaddho kāyo*³ *asāraddho* ti kāyacittapassaddhivasena kāyo pi⁴ *passaddho*⁴ ahosi. Tattha yasmā nāmakāye passaddhe rūpakāyo pi *passaddho* yeva hoti,⁵ tasmā nāmakāyo rūpakāyo ti avisesetvā⁶ va⁷ *passaddho*⁸ kāyo ti vuttaṃ.

Asāraddho ti so ca kho *passaddhattā* yeva *asāraddho* vigatadaratho ti vuttaṃ hoti.

Samāhitam cittaṃ ekaggaṃ ti cittaṃ⁹ pi⁹ me⁹ sammā āhitam¹⁰ suṭṭhapitam¹¹ appitam viya ahosi, samāhitattā eva¹² ca ekaggaṃ acalaṃ nipphandanan ti.

Ettāvata jhānassa pubbabhāgaṭipadā kathitā hoti; idāni imāya ṭipadāya adhigataṃ¹³ paṭhamam¹⁴ jhānam¹⁴ ādim katvā vijjāttayapariyosānam visesaṃ dassento so kho *ahan* ti ādim āha.

Tattha yaṃ yāva¹⁵ vinicchayena¹⁶ vattabbaṃ siyā, taṃ Visuddhimagge* vuttam¹⁷ eva.

Ayaṃ kho me brāhmaṇa ti ādisu pana *vijjā* ti viditakaraṇaṭṭhena vijjā; kiṃ viditam karoti ? pubbe nivāsaṃ.

Avijjā ti¹⁸ tass' eva pubbenivāsassa aviditakaraṇaṭṭhena tappaticchādakamoho.¹⁹

Tamo ti sveva moho tappaticchādakattṭhena tamo nāma.

* Cf. Vism. 139 sqq.

¹ K. °ābhimukhibhāvena.

² M₁₀ asammutṭhā; B. asammu°; K. appammu°.

³ M₁₀ adds rūpakāyo.

⁴ M₁₀ omits; K. pi me pass°.

⁵ K. ahosi.

⁶ M₁₀ visesetvā.

⁷ B. omits.

⁸ M₁₀ °ddha.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀ inserts here cittaṃ.

¹¹ M₁₀K. suṭṭhu ṭhap°; B. suṭṭhu thap°.

¹² M₁₀B. add hitam.

¹³ K. °gata.

¹⁴ B.K. paṭhamajjh°.

¹⁵ B.K. tāva.

¹⁶ M₁₀B. vinicchayaṃ yena; Note in P.: 'Tattha sabbesaṃ yāva vinicchayaṃ yena' iti ca kesuci; K. adds na.

¹⁷ K. suvuttam.

¹⁸ M₁₀ hi.

¹⁹ K. tappati°.

Āloko ti sā eva¹ vijjā obhāsakaraṇaṭṭhena āloko ti vucati.²

Ettha ca vijjā adhigatā ti³ attho, sesaṃ pasamsāva-canam; yojanā pan' ettha: ayaṃ kho me vijjā adhigatā, tassa⁴ me⁴ adhigatavijjassa⁴ avijjā vihatā, vinaṭṭhā ti attho. Kasmā ? yasmā vijjā uppannā.

Esa nayo itarasmim⁵ pi padadvaye.

Yathātan⁶ ti ettha tan ti nipātamattam; satiyā avippavā-sena appamattassa viriyātapena⁷ ātāpino kāye ca jīvite ca⁸ anapekkhatāya pahitattassa pesitattassa⁹ ti attho. Idam vuttaṃ hoti: yathā appamattassa ātāpino pahitattassa viharato avijjā vihaññeyya vijjā uppajjeyya tamo vihaññe-yya āloko uppajjeyya, evam eva mama¹⁰ vijjā uppannā tamo vihato āloko uppanno etassa me padhānānuyogassa anurū-pam eva phalaṃ laddhan ti.

Ayaṃ kho me brāhmaṇa paṭhamā abhinibbhidā ahosi kukkuṭacchāpakass' eva aṇḍakosamhā ti ayaṃ kho mama brāhma-ṇa pubbenivāsānussatiñāṇamukhatuṇḍakena¹¹ pubbenivut-thakhandhapaticchādakaṃ avijjaṇḍakosam padāletvā pa-ṭhamā¹² abhinibbhidā paṭhamā abhinibbatti¹³ paṭhamā ari-ya¹⁴ jāti ahosi kukkuṭacchāpakass' eva¹⁵ mukhatuṇḍakena vā nakhasikhāya¹⁶ vā aṇḍakosam padāletvā tamhā aṇḍa-kosamhā¹⁷ nikkhanti kukkuṭanikāye paccājātī¹⁸ ti.

Ayaṃ tāva pubbenivāsakathāya¹⁹ nayo; cutūpapātañāṇa-kathāya²⁰ pana vijjā²¹ ti²¹ dibbacakkhuñānavijjā,²¹ avijjā ti

¹ M₁₀ esā va.

² M₁₀B.K. omit.

³ K. adds ayaṃ.

⁴ M₁₀ omits; B. tassa me adhigatāya vijjāya.

⁵ M₁₀ °smim, without pi.

⁶ M₁₀ yathā yan, and omits ti ettha tan.

⁷ M₁₀B. °ātapena.

⁸ M₁₀ kāyena ca jivitenā ca.

⁹ M₁₀K. pesitacittassā.

¹⁰ B.K. add avijjā vihatā.

¹¹ M₁₀ omits ñāṇa.

¹² M₁₀ °ma.

¹³ K. nikkhantī.

¹⁴ B. ariya°.

¹⁵ M₁₀ °cchāpakassa.

¹⁶ M₁₀B.K. pādanakha°.

¹⁷ M₁₀B. °kosā; K. adds abhinibbhidā.

¹⁸ K. pacchā j°.

¹⁹ M₁₀B. °yaṃ.

²⁰ M₁₀ cutūpapātanakathā; B. cutupapātakathāya; K. cutūpapāta-kathāyaṃ.

²¹ M₁₀ omits; K. has °ñāṇaṃ vijjā.

cutūpapātaṭṭicchādikā avijjā. Yathā pana pubbenivāsa-kathāya¹ pubbenivāsānussatiñāṇamukhatuṇḍakena• pubbenivutthakhandhapaṭṭicchādakaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā ti vuttaṃ, evaṃ eva² cutūpapātāñāṇamukhatuṇḍakena cutūpapātaṭṭicchādakaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā ti vat-tabbāṃ.

Yaṃ pan' etaṃ paccavekkhanañāṇapariggahitaṃ taṃ³ āsavānaṃ khayañāṇādhigamaṃ brāhmaṇassa dassento *ayaṃ kho me⁴ brāhmaṇa tatiyā vijjā* ti ādim āha.

Tattha *vijjā* ti arahattamaggañāṇavijjā,⁵ *avijjā* ti catusaccaṭṭicchādikā avijjā.

Ayaṃ kho me⁴ brāhmaṇa tatiyā abhinibbhidā ahoṣi⁶ ti ettha ayaṃ kho mama brāhmaṇa āsavānaṃ khayañāṇamu-khatuṇḍakena catusaccaṭṭicchādakaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā tatiyā⁴ abhinibbhidā⁴ tatiyā nikkhanti tatiyā ariyā⁷ jāti ahoṣi, kukkuṭacchāpakass' eva mukhatuṇḍakena vā pādanakhasikhāya vā aṇḍakosaṃ padāletvā tamhā aṇḍakosaṃ abhinibbhidā⁴ nikkhanti ⁸kukkuṭanikāye paccājāti⁹ ti. Ettāvata kim dassesi¹⁰ ti.⁸ So hi brāhmaṇa kukkuṭacchāpakā aṇḍakosaṃ padāletvā tato nikkhamanto sakim eva jāyati, ahaṃ pana pubbenivutthakhandhapaṭṭicchādakaṃ avijjaṇḍakosaṃ bhinditvā paṭhamam¹¹ tāva pubbenivāsānussatiñāṇavijjāya jāto, tato sattānaṃ cutipatisandhipaṭṭicchādakaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā dutiyaṃ dibbacakkhuñāṇavijjāya jāto, puna catusaccaṭṭicchādakaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā tatiyaṃ āsavānaṃ khayañāṇavijjāya jāto; evaṃ tīhi vijjāhi tikkhattuṃ jāto 'mhi, sā ca me jāti ariyā⁷ suparisuddhā¹² ti idaṃ dasseti. Evaṃ dassento ca pubbenivāsāñāṇena atitamsam¹³ ñāṇam dibbacakkhunā paccuppannānāgatamsam¹⁴ ñāṇam āsavakkhayena sakalalokiya-

¹ M₁₀ °kathā; B. °kathāyaṃ.

² B.K. evaṃ idha.

³ M₁₀ B. omit.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀ arahattanaggavijjā; B. arahattanaggavijjā; K. °ñāṇam vijjā.

⁶ M₁₀ °si (without ti).

⁷ M₁₀ B. ariya°.

⁸⁻⁹ Missing in M₁₀.

⁹ K. paccāhā j°.

¹⁰ K. dasseti.

¹¹ M₁₀ paṭhaman.

¹² M₁₀ parisuddhā; K. sundarā parisuddhā.

¹³ M₁₀ B. atīta; K. atitamsa.

¹⁴ M₁₀ B. °gata; K. °gatamsa.

lokuttaragūṇaṇ ti evaṃ tīhi vijjāhi sabbe pi sabbaññugūṇe pakāsetvā attano ariyāya jātiyā jeṭṭhasaṭṭhabhāvaṃ brāhmaṇassa dassesi.¹

Evaṃ vutte Verañjo brāhmaṇo ti evaṃ bhagavatā lokānukampakena² brāhmaṇaṃ anukampamānena nigūhitabbe³ pi attano ariyāya jātiyā jeṭṭhasaṭṭhabhāve vijjattāyappakāsikāya⁴ dhammadesanāya vutte pītivipphāraparipunṇagattacitto⁵ Verañjo brāhmaṇo taṃ bhagavato⁶ ariyāya jātiyā⁷ jeṭṭhasaṭṭhabhāvaṃ viditvā 'īdisaṃ⁸ nāmāhaṃ⁷ sabbaloka⁹ jeṭṭhaṃ sabbagūṇasamannāgataṃ sabbaññūṃ⁹ aññesaṃ abhivādanādīkammaṃ na karotī ti avacaṃ,¹⁰ dhiratthu¹¹ vata bho aññāṇaṃ 'ti attānaṃ garahitvā 'ayaṃ dāni¹² loke ariyāya¹³ jātiyā purejātattṭhena jeṭṭho sabbagūṇehi appaṭṭisamatṭhena seṭṭho 'ti niṭṭhaṃ¹⁴ gantvā¹⁴ bhagavantaṃ etad avoca: *jeṭṭho bhavaṃ Gotamo seṭṭho bhavaṃ Gotamo* ti.

Evañ ca pana vatvā puna taṃ bhagavato dhammadesaṇaṃ abbhānumodamāno *abhiññātāṃ bho Gotamā* ti ādim āha. Taṃ vuttatṭhaṃ evā ti.

2. Dutiye *abhiññātā*¹⁵ ti ñātā paññātā pākātā.

*Santhāgāre*¹⁶ ti mahājanassa¹⁷ santhambhanāgāre¹⁷ vissamaṇatthāya kate agāre. Sā kira santhāgārasālā nagaramajjhe ahosi, catusu ṭhānesu ṭhitānaṃ paññāyati, catuhi disāhi āgatamanussā¹⁸ paṭhamāṃ tattha vissamētvā¹⁹ pacchā attano attano²⁰ phāsukaṭṭhānaṃ gacchanti. Rājakulānaṃ rajja-

¹ M₁₀B.K. dasseti.

² M₁₀ omits; B. lokānukampamānena.

³ B. nigguh°; K. vinigūh°.

⁴ M₁₀ °ppakāsītāya.

⁵ M₁₀ °paripunṇacittato.

⁶ M₁₀B. omitt.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ M₁₀ imaṃ.

⁹ M₁₀ sabbamñū.

¹⁰ M₁₀ avaca.

¹¹ M₁₀ dhīr°.

¹² K. idāni.

¹³ M₁₀ ariya.

¹⁴ M₁₀ nigantvā.

¹⁵ M₁₀ repeats abhiññātā.

¹⁶ B. reads sandhāgāre (sandh° throughout), and mentions santhāgāre as v.l.

¹⁷ M₁₀ omits (Note of P.: 'mahājanassa santhambhanāgāre' iti bahusu na dissate); B. omits only santhambhanāgāre; K. reads mahājanassa santhāgāre.

¹⁸ K. āgatā manussā.

¹⁹ B.K. vissamitvā.

²⁰ M₁₀K. omitt.

kiccaṃ santharaṇatthāya¹ kataṃ agāraṇaṃ ti pi vadanti²; tattha hi nisīditvā Licchavirājāno rajjakiccaṃ santharanti karonti vicārenti.

Sannisinnā ti tesaṃ nisīdanatthaññeva³ paññattesu mahārahapaccattharaṇesu⁴ samussitasetacchattesu āsanesu sannisinnā.

*Anekapariyāyena buddhassa vaṇṇaṃ bhāsanti*⁵ ti rājakule⁶ kiccaṃ c' eva lokatthacariyaṇ⁶ ca vicāretvā anekehi kāraṇehi buddhassa vaṇṇaṃ bhāsanti kathenti dīpenti; paṇḍitā hi te rājāno saddhā pasannā sotāpannā pi sakadāgāmīno pi anāgāmīno pi ariyasāvaka,⁷ te sabbe pi lokiyaajātaṃ chinditvā⁸ buddhādīnaṃ tiṇṇaṃ ratanānaṃ vaṇṇaṃ bhāsanti. Tattha tividho buddhavaṇṇo nāma: cariyavaṇṇo sarīra-vaṇṇo⁹ guṇavaṇṇo ti. Tatr' ime rājāno cariyāya¹⁰ vaṇṇaṃ ārabhiṃsu; dukkaraṃ vata kataṃ sammāsambuddhena kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti samatimsa pāramiyo pūrentena ñātattacariyaṃ lokatthacariyaṃ budhicariyaṃ¹¹ matthakaṃ pāpetvā pañca mahāpariccāge paricajantenā ti¹² aḍḍhacchakkehi Jātakasatehi¹³ buddhavaṇṇaṃ kathentā Tusitabhavanaṃ pāpetvā ṭhapayimsu;

dhammassa vaṇṇaṃ bhāsantā¹⁴ pana tena bhagavatā dhammo desito, nikāyato pañca nikāyā,¹⁵ piṭakato tīṇi piṭakāni, aṅgato nava¹⁶ aṅgāni,¹⁶ khandhato caturāsīti dhammakkhandhasahassāni ti koṭṭhāsavasena dhammaguṇaṃ kaṭhayimsu;

saṃghassa vaṇṇaṃ bhāsantā satthu dhammadesanaṃ su-
tvā pāṭiladdhasaddhā kulaputtā bhogakkhandhañ c' eva

¹ K. santharaṇattham.

² B.K. add yeva.

³ M₁₀ nisīdanattham.

⁴ B. mahārahavarap°.

⁵ K. °kula.

⁶ B. lokatthakiriyañ.

⁷ B. adds pi.

⁸ M₁₀ bhijjivā.

⁹ M₁₀ omits, and has guṇarūpavaṇṇo.

¹⁰ K. cariya.

¹¹ M₁₀B.K. buddhacariyaṃ.

¹² M₁₀ °ccajanto pi; B. °ccajante pi; K. °ccajantena pi ti.

¹³ B. aḍḍhacchakkasatehi; K. aḍḍhacchattthehi j°.

¹⁴ M₁₀ bhāsantā.

¹⁵ K. adds honti.

¹⁶ M₁₀ navaṅgāni.

ñātiparivattañ ca pahāya setacchattam oparajjam¹ senāpatissetthibhaṇḍāgarikathānantarādini² aganivā³ nikkhamma satthu varasāsane pabbajanti,⁴ setacchattam pahāya pabbajitānam Bhaddiyarāja⁵-Mahākappina-Pukkusāti⁶-ādīnam rājapabbajitānam yeva buddhakāle asītisahassāni ahesum, anekakodhidhanam⁷ pahāya pabbajitānam pana Yasakulaputta⁸-Soṇasetthiputta⁹-Raṭṭhapālakulaputtādīnam paricchedo n' atthi, evarūpā¹⁰ ca¹⁰ kulaputtā satthu sāsane pabbajanti ti pabbajjāsamkhepavasen' eva¹¹ saṃhagūṇe kathayimṣu.

Sīho senāpatī ti evaṃ-nāmakko senāya adhipati; Vesāliyam hi sattasahasāni sattasatāni¹² satta ca rājāno, te sabbe pi sannipatitvā 'sabbesam manam gahetvā raṭṭham vicāretum samattham ekaṃ vicinathā¹³' ti vicinantā¹⁴ Sīham¹⁵ rājakumāram disvā 'ayam sakkhissatī' ti sannitṭhānam katvā tassa rattamanivannaṃ¹⁶ kambalapariyonaddham senāpatichattam¹⁷ adamsu. Tam andhāya vuttam: Sīho senāpatī ti.

Niganthasāvako ti Niganthassa Nāthaputtassa¹⁸ paccayadāyako upatṭhāko; Jambudīpatalasmim hi tayo janā: Niganthānam aggupatṭhākā Nālandāyam Upālī¹⁹ gahapati, Kapilapure Vappo Sakko, Vesāliyam²⁰ ayam⁸ Sīho senāpatī ti.

¹ K. upar°.² M₁₀ °bhaṇḍāgarikathānant°.³ B. aganayitvā; K. aganetvā.⁴ M₁₀ °ntam.⁵ M₁₀ Bhattirāja.

⁶ Note in K.: Ayam na rājā kulaputto va hoti; vuttañ h' etam Dhātuvibhaṅgasutte: tena kho pana samayena Pukkusātī nāma kulaputto bhagavantam uddissa saddhāya agārasamā anagāriyam pabbajito ti.

⁷ B. anekakoṭisatam dhanam; K. anekakoṭidhanam.⁸ M₁₀ omits.⁹ M₁₀ only Soṇa.¹⁰ B.K. repeat.¹¹ B.K. °vasena.¹² M₁₀ sattasatañ, omitting the following satta.¹³ M₁₀ vicārathā; B. vicārethā.¹⁴ M₁₀ vicārantā; B. vicarantā.¹⁵ K. Sīha-.¹⁶ M₁₀ omits mañi.¹⁷ B.K. °chattam; M₁₀ °paccam (?).¹⁸ M₁₀ Nātap°; B.K. Nātap° throughout (K. Nigg° throughout).¹⁹ M₁₀ Upālī°.²⁰ M₁₀ Vesālī°.

Nisinno hoti ti sesarājūnaṃ¹ parisāya² antarantare³ āsanāni paññāpayimsu, Sihassa pana majjhe ṭhāne ti tasmim paññatte mahārahe rājāsane nisinno hoti.

Nissamsayan ti nibbicikiccham addhā ekamsena; na h' ete yassa vā tassa vā appesakkhassa evaṃ anekasatchi kāraṇehi vaṇṇam bhāsanti.⁴

Yena Nigaṇṭho Nāthaputto ten' upasaṃkamā ti Nigaṇṭho kira Nāthaputto 'sacāyaṃ Sīho kassacid eva samaṇassa Gotamassa vaṇṇam kathentassa sutvā samaṇam Gotamaṃ dassanāya upasaṃkamissati, mayham parihāni bhavissatī' ti cintetvā⁵ paṭhamataram yeva Sīham senāpatim etad avoca: senāpati, imasmim loke 'ahaṃ buddho ahaṃ buddho' ti bahū vicaranti⁶; sace tvam kassaci dassanāya upasaṃkamitukāmo ahosi, maṃ² puccheyyāsi; ahaṃ⁷ te yuttatṭhānam pesessāmi,⁸ ayuttatṭhānato⁹ nivāressāmi¹⁰ ti. So taṃ kaṭham anussaritvā 'sace maṃ pesessati, gamissāmi; no ce, na gamissāmi' ti cintetvā yena Nigaṇṭho Nāthaputto ten' upasaṃkami.

Ath' assa vacanam sutvā Nigaṇṭho mahāpabbatena¹¹ viya balavasokena otthaṭo 'yattha¹² 'ssāham gamanam na icchāmi, tatth' eva gantukāmo jāto hato¹³ 'hāmi¹³ asmi¹³' ti anattamano hutvā 'paṭibāhanūpāyam assa karissāmi' ti cintetvā *kiṃ pana tvaṃ* ti ādim āha. Evaṃ vadanto vicarantaṃ goṇam daṇḍena paharanto viya jalamānam padipaṃ nibbāpento viya sabhattaṃ¹⁴ pāniṃ¹⁵ nikkujjanto¹⁶ viya ca Sīhassa uppannaṃ¹⁷ pitaṃ vināsesi.¹⁸

Gaṃiyābhisamkhāro ti hatthiyānādīnaṃ yojāpanagandhamālādīgahaṇavasena¹⁹ pavatto payogo.²⁰

¹ M₁₀ °rājānam.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ antarantarena; K. antantena.

⁴ B. bhāvēssanti.

⁵ M₁₀ cinto.

⁶ B. vadanti.

⁷ B. ahan.

⁸ K. peseyyāmi.

⁹ M₁₀ ayuttatṭhānam; B.K. ayuttam te.

¹⁰ B. niv°; K. nivāreyyāmi.

¹¹ M₁₀ pabbatena.

¹² B. adds dāni.

¹³ M₁₀ B. omits; B. reads jāto si ti anattamano and so on.

¹⁴ M₁₀ bhatta; B.K. bhattabharitaṃ.

¹⁵ B.K. pattaṃ.

¹⁶ K. nikujjhanto.

¹⁷ B.K. uppanna.

¹⁸ B. vināseti.

¹⁹ M₁₀ yojanagandha°.

²⁰ K. saṃyogo.

So¹ paṭippassambhī ti so vūpasanto.

Dutiyam pi kho ti dutiyavāram² pi.

Imasmiñ ca³ vāre buddhassa vaṇṇam bhāsantā Tusita-bhavanato paṭṭhāya yāva mahābodhipallaṅkā Dasabalassa heṭṭhā pādātalehi upari kesaggehi paricchinditvā⁴ dvattimsamahāpurisalakkhaṇa⁵ - asīti - anubyañjanabyāmapabbhā - nam⁶ vasena sarīravaṇṇam⁷ kathayimsu, dhammassa vaṇṇam bhāsantā 'ekapade pi ekabyañjane⁸ pi avakhalitaṃ nāma n' atthi⁹' ti sukathitavasena¹⁰ dhammaguṇam¹¹ kathayimsu, saṃghassa vaṇṇam bhāsantā 'evarūpaṃ yasa-sirivibhavam¹² pahāya satthusāsane pabbajitā¹³ na¹⁴ kosaj-japakatikā¹⁴ honti, terasasu¹⁵ pana dhutaṅguesu¹⁶ paripūra-kārino¹⁷ hutvā sattasu¹⁸ anupassanāsu kammaṃ karonti, atṭhatimsa¹⁹ ārammaṇavibhattiyo vaḷaṇjenti²⁰' ti paṭipadāvasena saṃghaguṇe kathayimsu.

Tatīyavāre pana buddhassa vaṇṇam bhāsantā²¹ 'iti pi so bhagavā' ti suttantapariyāyen' eva²² buddhaguṇe kathayimsu, 'svākkhāto bhagavatā dhammo' ti ādinā suttantapariyāyen' eva²³ dhammaguṇe, 'supaṭipanno bhagavato sāvakasaṃgho' ti ādinā suttantapariyāyen' eva²⁴ saṃghaguṇe ca²⁵ kathayimsu.

Tato Siho cintesi: imesañ ca Licchavirājakumārānaṃ²⁶ tatīyadivasato paṭṭhāya buddhadhammasaṃghaguṇe ka-thentānaṃ mukhaṃ nappahoti, addhā anomaguṇasamannā-

¹ M₁₀ repeats.

² M₁₀ dutiyam; K. °vārasmim.

³ M₁₀ imasmim (without ca); K. imasmim pi.

⁴ M₁₀ chinditvā.

⁵ M₁₀ repeats mahāpurisa.

⁶ M₁₀ anuvyañjanavyāma°; M₁₀K. °ppabhā.

⁷ M₁₀ sarīre v°.

⁸ M₁₀ vyañjane.

⁹ M₁₀ n' atthi (without ti).

¹⁰ B.K. °vasen' eva.

¹¹ M₁₀ °guṇā.

¹² M₁₀ yasa-sirim.

¹³ M₁₀B. °jitvā.

¹⁴ M₁₀ nisa-jj°; B. nissajj°.

¹⁵ M₁₀ terasa (omits pana).

¹⁶ B.K. dhutaṅguesu.

¹⁷ K. paripūrik°.

¹⁸ M₁₀B. attano.

¹⁹ B. atṭhatimsār°.

²⁰ M₁₀ °ti (without ti).

²¹ M₁₀B.K. bhāsamānā.

²² M₁₀ °yāyena va.

²³ M₁₀ °yāyena.

²⁴ M₁₀ suttap°.

²⁵ M₁₀K. omit.

²⁶ B. °kulānaṃ.

gato¹ so bhagavā, imaṃ² dāni³ uppannaṃ pītiṃ⁴ avijahitvā
va ahaṃ ajja sammāsambuddhaṃ passissāmi⁵ *ti. Ath'
assa kiṃ⁶ hi⁷ me karissanti Nigaṇṭhā ti vitakko udapādi.

Tattha kiṃ⁸ hi⁹ me karissanti¹⁰ ti kiṃ nāma mayhaṃ Nigaṇ-
ṭhā karissanti.

Apalokitā vā anapalokitā vā ti āpucchitā vā anāpucchitā
vā; na hi me⁶ te āpucchitā yānavāhanasampattiṃ na⁷ ca⁸
issariyavisesaṃ dassanti, nāpi anāpucchitā harissanti,⁹
aphalaṃ⁹ etesaṃ āpucchana¹⁰ ti adhippāyo.¹¹

Vesāliya¹² nīyāsi¹³ ti yathā hi gimhakāle deve vatṭhe¹⁴
udakaṃ sandamānaṃ nadiṃ otaritvā thokaṃ eva gantvā
tiṭṭhati nappavattati, evaṃ Sihassa paṭhamadivase 'Dasa-
balaṃ passissāmi¹⁵ ' ti uppannāya¹⁵ pītiyā¹⁵ Nigaṇṭhena paṭibā-
hitakālo; yathā pana¹⁶ dutiyadivase¹⁷ deve vatṭhe udakaṃ
sandamānaṃ nadiṃ otaritvā thokaṃ gantvā vālikāpuñjaṃ¹⁸
paharitvā appavattaṃ hoti, evaṃ Sihassa dutiyadivase
'Dasabalaṃ passissāmi¹⁹ ' ti uppannāya pītiyā Nigaṇṭhena
paṭibāhitakālo; yathā¹⁷ tatiyadivase deve vatṭhe udakaṃ
sandamānaṃ nadiṃ otaritvā purāṇapaṇṇasukkhadaṇḍaka-
naḷakacavarādini¹⁹ parikaḍḍhantaṃ vālikāpuñjaṃ bhinditvā
samuddaninnaṃ eva hoti, evaṃ Siho²⁰ tatiyadivase tinnaṃ
vatthūnaṃ guṇakathaṃ sutvā uppanne²⁰ pītipāmuje²⁰ 'apha-
lā Nigaṇṭhā nipphalā Nigaṇṭhā, kiṃ me ime karissanti, ga-
missāmi²¹ ahaṃ satthu santikaṃ ' ti gamanaṃ abhiniharitvā
Vesāliya nīyāsi. Niyāyanto²¹ ca²² 'cirassāhaṃ²³ Dasabalassa
santikaṃ gantukāmo jāto, na kho pana me yuttaṃ aññāta-

¹ M₁₀ B.K. °guṇena samannāgato.

² M₁₀ B. idāni.

³ M₁₀ pīti; K. has uppannapītiṃ.

⁴ M₁₀ kiṃ te; B. kinti.

⁵ M₁₀ B. kinti.

⁶ M₁₀ omits.

⁷ K. omits; M₁₀ ca na.

⁸ M₁₀ mārisso.

⁹ M₁₀ alaṃ; B. mālaṃ.

¹⁰ M₁₀ āpucchanaṇṇā; B. °cchanāyaṇ.

¹¹ M₁₀ °ppāyena.

¹² M₁₀ Vesāl° both times.

¹³ M₁₀ nīyāsi; B.K. niyyāsi three times.

¹⁴ B. vatṭhe three times.

¹⁵ M₁₀ uppannā pīti.

¹⁶ B. pi.

¹⁷⁻¹⁷ Missing in M₁₀.

¹⁸ P. vālika° both times; B. here °puñje.

¹⁹ M₁₀ °sukkakattakac° (!); B. °sukkhadaṇḍakattakac°.

²⁰ B. uppanna-pītipāmujo.

²¹ M₁₀ niyanto; B. niyyanto; K. niyyāyanto.

²² K. va.

²³ M₁₀ only ahaṃ.

kavesena¹ gantun' ti 'ye keci Dasabalassa santikaṃ gantu-kāmā, saḍḍe nikkhamantū' ti ghosanaṃ² kāretvā pañca rathasatāni yojaṇetvā uttamarathe³ ṭhito tehi c' eva pañcahi rathasatehi mahatiyā ca parisāya parivuto gandhapuppha-cuṇṇavāsādini⁴ gahāpetvā⁵ nīyāsi.

*Divā*⁶ *divassā*⁶ ti⁶ divasassa ca⁷ divā majjhantike atik-kantamatte.

Yena bhagavā ten' upasaṃkamī ti ārāmaṃ pavisanto dūrato va asīti-anubyañjanabyāmapabbhā⁸-dvattiṃsama-hāpurisalakkhaṇāni⁹ chabbannaghanabuddharasmiyo⁹ disvā 'evarūpaṃ nāma purisaṃ evaṃ āsanne vasantaṃ ettakaṃ kālaṃ nāddasaṃ, vañcito vat' amhi, alābhā vata me' ti cintetvā mahānidhiṃ disvā¹⁰ daliddapuriso¹¹ viya sañjāta-pītipāmojjo yena bhagavā ten' upasaṃkami.

¹²*Dhammassa cānudhammaṃ vyākaraṇī* ti bhotā Gotamena vuttakāraṇassa anukāraṇaṃ kathenti; kāraṇavacano h' ettha dhammasaddo, 'hetumhi nāṇaṃ dhammapaṭisambhida' ti* ādisu viya. Kāraṇaṃ ti c' ettha tathāpavattassa saddassa attho adhippeto; tassa pavattihetubhāvato atthap-payutto hi saddappayogo anukāraṇaṃ ti eso eva parehi tathā vuccamāno.

Sahadhammiko vāddānuvādo ti parehi vuttakāraṇehi sakāraṇo hutvā tumhākaṃ vādo vā tato paraṃ tassa anuvādo vā koci appamattako pi viññūhi garahitabbaṃ ṭhānaṃ kāraṇaṃ na āgacchati. Idaṃ vuttaṃ hoti: kiṃ sabbākārena pi tava vāde gārayhaṃ kāraṇaṃ n' atthī ti.

Anabbhakkhātukāmā ti na abhūtena vattukāmā.

Atthi Sīha pariyāyo ti adīnaṃ attho Verañjakaṇḍe* āga-tanayen' eva veditabbo.¹²

* Vibh. 293.

¹ M₁₀ °vannena; B.K. °vaṇṇena.

² M₁₀ ghosantaṃ or ghosattaṃ.

³ M₁₀ uttarathe.

⁴ M₁₀ gandhapupphādini; B. °pupphavaṇṇavāsādini.

⁵ M₁₀B. gāhāp°; K. gahetvā.

⁶ B. omits.

⁷ B.K. omits.

⁸ B. °ppabhaṃ.

⁹ B. °lakkhaṇādisampannaṃ ghanabuddharasmiyo; K. °lakkhaṇāni chabbannā ca ghanarasmiyo.

¹⁰ B. viditvā.

¹¹ P. daḷ°.

¹²⁻¹² Missing in M₁₀B.K. (is mentioned by K. as Sinhalese v.l.).

Paramena assāsenā ti catumagga¹-catuphalasamkhātena² uttamenā assāsenā.³

*Assāṣāya*⁴ *dhammaṃ desemi* ti assāsanatthāya santhambhanatthāya⁵ dhammaṃ desemi; iti bhagavā aṭṭhahaṅgehi Sīhassa senāpatissa dhammaṃ desesi.

Anuviccekāraṇ ti anuviditvā cintetvā⁶ tulayitvā kātabbaṃ⁶ karohi ti vuttaṃ hoti.

Sādhū hoti ti sundaro hoti; tumhādisasmim⁷ hi maṃ disvā maṃ⁴ saraṇaṃ gacchante Nigaṇṭhaṃ disvā Nigaṇṭhaṃ⁴ saraṇaṃ gacchante 'kim⁴ ayaṃ Sīho ditṭhaditṭhaṃ eva saraṇaṃ gacchatī' ti garahā uppajjati, tasmā anuviccekāro tumhādisānaṃ sādhu⁸ ti dasseti.

Paṭākaṃ parihareyyun ti te kira evarūpaṃ sāvakaṃ labhitvā 'asuko nāma rājā vā rājamahāmatto vā seṭṭhi⁹ vā ambhakaṃ saraṇaṃ gato sāvako jāto' ti paṭākaṃ ukkhipitvā nagare ghosentā āhiṇḍanti. Kasmā? evaṃ no mahanatabhāvo āvibhavissatī¹⁰ ti ca¹¹ sace pan' assa 'kim ahaṃ⁴ etesaṃ¹² saraṇaṃ gato' ti vippatissāro uppajjeyya, tam pi so¹³ 'etesaṃ¹⁴ me¹⁴ saraṇagatabhāvaṃ bahū jananti, dukkhaṃ idāni¹⁵ paṭinivattitun' ti vinodetvā¹⁶ na¹¹ paṭikkamisatī¹⁷ ti. Tenāha: paṭākaṃ parihareyyun ti.

*Opānabhūtan*¹⁸ ti paṭiyatta-udapāno viya ṭhitam.

Kulaṇ ti tava nivesanaṃ.

Dātabbaṃ maññeyyāsi ti pubbe¹⁹ dasa pi vīsatiṃ²⁰ pi saṭṭhiṃ²¹ pi²¹ jane²² āgate²³ disvā 'n' atthi' ti avatvā desi,²³ idāni

¹ M₁₀ only magga; B. anumagga.

² M₁₀ omits catu.

³ B. omits.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀ bhāṇatthāya; K. upatthambhanatthāya.

⁶ B.K. kattabbam.

⁷ M₁₀B. tumhādisānaṃ.

⁸ M₁₀ sādhu, without ti.

⁹ M₁₀ seṭṭhi.

¹⁰ M₁₀ bhavissati (without ti); B. bhavissatī.

¹¹ M₁₀B. omi.

¹² M₁₀ etaṃ; K. etc.

¹³ K. Sīho for pi so.

¹⁴ M₁₀ etesaṃ eva.

¹⁵ M₁₀ dāni.

¹⁶ M₁₀ vi[nodetvā] = vipatikk°.

¹⁷ M₁₀ °ti (without ti).

¹⁸ M₁₀ opāṇa°.

¹⁹ M₁₀ pubbesu, omits dasa.

²⁰ M₁₀B.K. vīsati.

²¹ K. omits; M₁₀B. saṭṭhi pi.

²² M₁₀ omits jane, and has āgataṃ.

²³ M₁₀ deti.

maṃ¹ saraṇaṃgatakāraṇamatten ' eva² mā³ imesaṃ dey-
yadhammāṃ upacchindi⁴; sampattānaṃ hi dātabbam evā
ti ovadati.⁵

Sutaṃ me taṃ⁶ bhante ti kuto sutam⁷? Nigaṇṭhānaṃ
santikā.⁸ Te kira kulagharesu evaṃ pakāsentī: mayam
' yassa kassaci sampattassa dātabban ' ti vadāma, samaṇo
pana Gotamo ' mayham eva dānaṃ dātabbam nāññesaṃ⁹
dānaṃ¹⁰ dātabbam,¹¹ mayham eva sāvakaṇaṃ¹² dātabbam
nāññesaṃ sāvakaṇaṃ dātabbam,¹⁰ mayham eva dinnam¹³
mahapphalaṃ nāññesaṃ¹⁴dinnam¹¹ mahapphalaṃ,¹¹ may-
ham eva sāvakaṇaṃ dinnam mahapphalaṃ¹⁵ nāññesaṃ
sāvakaṇaṃ dinnam¹⁴ mahapphalan ' ti evaṃ vadatī ti.¹⁶
Taṃ sandhāya¹⁷ ' sutam me tan ' ti āha.

Anupubbikathan¹⁸ ti dānānantaraṃ sīlaṃ sīlānantaraṃ
saggaṃ saggaṇantaram¹ maggan¹ ti¹ evaṃ¹ anupaṭipāṭi-
kathaṃ.¹⁹

Tattha *dānakathan* ti idaṃ dānaṃ nāma sukhānaṃ nidā-
naṃ sampattinaṃ mūlaṃ bhogaṇaṃ paṭiṭṭhā visamagatassa
tānaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ, idhaloka-paralokesu dānasa-
diso avassayo paṭiṭṭhā ārammaṇaṃ tānaṃ¹ leṇaṃ gati pa-
rāyaṇaṃ n' atthi; idaṃ hi avassayaṭṭhena ratanamaya-
sīhāsanasadisam, paṭiṭṭhānaṭṭhena¹⁰ mahāpaṭhavisadisam,¹⁰
ārammaṇaṭṭhena²⁰ ālambanarajjusadisam; idaṃ hi dukkha-
nittharaṇaṭṭhena²¹ nāvā, assāsaṇaṭṭhena²² saṃgāmasūro, bha-

¹ M₁₀ omits.

² M₁₀ saraṇāgata°.

³ M₁₀ omits; B. after imesaṃ.

⁴ M₁₀ °echinnan ti; B. °echindittha.

⁵ B. ovadi.

⁶ K. sutam etam (also below sutam etan).

⁷ M₁₀B.K. sutan ti.

⁸ K. adds ti.

⁹ K. na aññesaṃ throughout.

¹⁰ M₁₀B. omit.

¹¹ B. omits.

¹² B. adds dānaṃ.

¹³ B. dinnadānaṃ.

¹⁴⁻¹⁴ Missing in M₁₀.

¹⁵ B. continues nāññesaṃ ti evaṃ vadatī and so on.

¹⁶ M₁₀ vadanti.

¹⁷ B. adds ayaṃ.

¹⁸ K. anupubbi°; B. anupubbakathan.

¹⁹ K. anupaṭipāṭiyā k°.

²⁰ M₁₀ ālambanaṭṭhena.

²¹ M₁₀ dukkhaṇipittaraṇa°.

²² B.K. samassāsaṇaṭṭhena.

yaparittāṇaṭṭhena susaṃkhatam¹ nagaram, maccheramālā-
dīhi anupalittaṭṭhena padumam, tesam² niddaṇṇaṇaṭṭhena
aggi, durāsadaṭṭhena āsiviso, asantasanaṭṭhena³ siho, bala-
vantaṭṭhena hatthi,⁴ abhimaṇḍalasammataṭṭhena setavasa-
bho, khemantabhūmiṃ⁵ sampāpanaṭṭhena valāho⁶ assarā-
jā; dānam⁷ nām' etaṃ mayā gatamaggo, mayh' eso⁸
vaṃso,⁸ mayā dasa pāramiyo pūrentena Velāma⁹-mahā-
yañño Mahāgovinda-mahāyañño Mahāsudassana-mahāyañño
Vessantara-mahāyañño ti anekamahāyañña¹⁰ pavattitā, sa-
sabhūtena jalite¹¹ aggikkhandhe attānam niyyātentena¹²
sampattayācakānam cittaṃ gahitaṃ; dānam hi loke Sakka-
sampattiṃ¹³ deti Mārasampattiṃ Brahasampattiṃ Cakka-
vattisampattiṃ¹⁴ sāvaka-pāramiññaṃ paccekabodhiññaṃ
abhisambodhiññaṃ deti ti evam ādinā¹⁵ dānagūṇapaṭi-
saṃyuttakatham.¹⁶

Yasmā pana dānam dadanto¹⁷ silam samādātum sakkoti,
tasmā tadanantaram¹⁸ *silakatham* kathesi; ¹⁹silam nām'
etaṃ avassayo patitṭhā ārammaṇam tānam leṇam gati parā-
yanam; silam nām' etaṃ mama vaṃso, aham Saṃkha-
pālanāgarājakāle Bhūridattanāgarājakāle²⁰ Campeyyanāga-
rājakāle Silavarājakāle²¹ Mātuposakahatthirājakāle Chad-
dantahatthirājakāle ti anantesu attabhāvesu silam paripū-
resim; idhaloka-paralokasampattinaṃ hi silasadiṣo avassayo
patitṭhā ārammaṇam tānam leṇam gati parāyanam n' atthi,
silālamkārasadiṣo alamkāro n' atthi, silapupphasadiṣam
pupphaṃ n' atthi, silagandhasadiṣo gandho n' atthi; silā-
lamkārena hi alamkatam silagandhānulittaṃ sadevako pi

¹ B.K. °khata.² B.K. nesam.³ B. asantāsana°.⁴ M₁₀ hatthi.⁵ B.K. °bhūmi.⁶ M₁₀ val°.⁷ K. dānan.⁸ M₁₀ mayham evam so; B. mayham so maggo.⁹ M₁₀ vel°.¹⁰ K. aneke m°.¹¹ B. jalita°.¹² M₁₀ niyyātentē; B.K. niyyādentena.¹³ B. sagga°.¹⁴ M₁₀ omits.¹⁵ K. ādi.¹⁶ B. °yuttam katham three times.¹⁷ B. dento.¹⁸ K. dānantaram.¹⁹ B.K. insert here silakathan ti.²⁰ B. omits.²¹ M₁₀ omits; K. silavanāgarāja°.

loko olovento tittim¹ na gacchatī ti evam ādi sīlaguṇapaṭi-samyuttakatham.

Idam pana sīlam nissāya ayam saggo labbhatī ti dassetum sīlānantaram saggakatham kathesi. *Saggakathan* ti ayam saggo nāma itṭho kanto manāpo, tathā² niccam ettha kilā niccam sampattiyo labbhanti, Cātummahārājikā³ devā navuti vassasatasahassāni⁴ dibbasukham dibbasampattim⁵ anubhavanti, Tāvātimsā tisso ca vassakoṭiyo saṭṭhiṇ⁶ ca vassasatasahassāni ti evam ādi saggaguṇapaṭisamyuttakatham; saggasampattim kathayantānam hi⁷ buddhānam mukham nappahoti. Vuttam pi o' etam: anekapariyāyena pi⁷ kho⁸ aham⁸ bhikkhave saggakatham katheyyan ti ādi.

Evam saggakathāya palobhetvā pana hatthim alamkaritvā tassa⁹ soḍaṃ chindanto¹⁰ viya 'ayam pi saggo anicco⁵ addhuvo,¹¹ na¹² ettha chandarāgo kattabbo¹³ ti dassanattam 'appassādā kāmā bahudukkhā bahūpāyāsā,¹⁴ ādīnavo¹⁵ ettha bhiyyo¹⁶ ti ādinā nayena kāmānam ādīnavam okāram saṃkilesam kathesi.

Tattha ādīnavo ti doso.

Okāro ti avakāro lāmakabhāvo.

Samkilesa ti tehi⁵ sattānam saṃkilissanam¹⁷; yathāha: saṃkilissanti¹⁸ vata bho sattā ti.*

Evam kāmādinavena tajjetvā nekkhamme ānisamsam pakāsesi.

*Kallacittan*⁵ ti⁵ arogacittam.⁵

Sāmuḍḍakāṃsīkā ti¹⁹ attanā²⁰ yeva uddharitvā gahitā, sa-

¹ M₁₀ tittin.

³ B. cātumahā°.

⁵ M₁₀ omits.

⁷ M₁₀B. omits.

⁹ M₁₀B. hatthissa.

¹¹ K. adhuvo.

¹³ B. kātabbo.

¹⁵ M₁₀ ādin° throughout.

¹⁷ M₁₀ saṃsāre kilissam; B. saṃsāre kilissanam; K. saṃsāre saṃkilissanam.

¹⁹ B.K. add sāmam ukkamsikā.

² B.K. omits; M₁₀ tattha.

⁴ M₁₀K. omits sata.

⁶ B.K. saṭṭhi.

⁸ M₁₀ kho ham; B. khvāham.

¹⁰ M₁₀ bhindanto.

¹² M₁₀ natth'.

¹⁴ B.K. bahu°.

¹⁶ M₁₀ hiyo.

¹⁸ B. kilissanti.

²⁰ M₁₀ °no.

yambhūñāṇena diṭṭhā asādhāraṇā aññesan ti attho. Kā pana sā ti? Ariyasaccadesanā; ten' evāha: *dukkhaṃ samu-dayaṃ nirodhaṃ maggaṃ* ti.

Virajaṃ vītamalaṃ ti rāgarajādīnaṃ abhāvā virajaṃ, rāgamalādīnaṃ vigatattā vītamalaṃ.

Dhammacakkhaṃ ti idha sotāpattimaggo adhippeto.

Tass' uppatti¹-ākāradassanattamaṃ *yaṃ kiñci samudaya-dhammaṃ, sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ* ti āha; taṃ hi nirodhaṃ ārammaṇaṃ katvā kiccavasena eva² saccasaṃkhātaṃ³ paṭipadaṃ⁴ paṭipajjati.⁵

Diṭṭho ariyasaccadhammo etenā ti *diṭṭhadhammo*.

Esa nayo sesesu⁶ pi.

Tiṇṇā vicikicchā vigatā kathaṃkathā assā ti *tiṇṇavicikiccho⁷ vigatakathaṃkatho⁸*.

Visārajjam⁹ patto ti *vesārajjappatto*.

¹⁰Satthusāsane¹¹ paro paccayo na paraṃ saddhāya ettha pavattati¹² ti *aparappaccayo*.

Pavattamaṃsaṃ ti pakatiyā pavattaṃ¹³ kappiyamaṃsaṃ; mūlaṃ gahetvā antarāpaṇe pariyesāhi¹⁴ ti adhippāyo.

Sambahulā¹⁵ Nigaṇṭhā ti pañcasatamattā Nigaṇṭhā.

Thullaṃ¹⁶ pasuṃ ti thūlaṃ mahāsarīraṃ gokaṇṇamahisa-sūkarasaṃkhātaṃ pasuṃ.

Uddissakāṭaṃ¹⁷ ti attānaṃ uddisitivā kataṃ⁷ mārītaṃ ti attho.

Paṭiccekammaṃ ti svāyaṃ etaṃ¹⁸ maṃsaṃ paṭicca taṃ pāṇavadhakammaṃ phusati; taṃ hi akusalaṃ upaḍḍhaṃ dāyakassa upaḍḍhaṃ paṭiggāhakassa hoti ti tesam¹⁹ laddhi.

¹ B.K. tassa upp°. ² M₁₀ evaṃ. ³ B. sabbasaṅkhataṃ.

⁴ B.K. paṭivijjhantaṃ. ⁵ M₁₀B.K. uppajjati.

⁶ K. sesapadesu. ⁷ M₁₀ omits.

⁸ K. reads Tiṇṇā vicikicchā anenā ti tiṇṇavicikiccho; vigatā kathaṃkathā assā ti vigatakathaṃkatho.

⁹ M₁₀ visārajjap-; K. vesārajjam.

¹⁰ B. adds Tattha.

¹¹ B. adds tassa; K. adds nāssa.

¹² B.K. vattati.

¹³ M₁₀ pavattitaṃ; K. pavatta.

¹⁴ M₁₀ °yesāmi.

¹⁵ B. sampah°.

¹⁶ M₁₀B.K. thūlaṃ.

¹⁷ B.K. °katan.

¹⁸ B. taṃ.

¹⁹ B.K. nesam.

Aparo nayo: paṭiccamman ti attānaṃ paṭiccatamaṃ; athavā: paṭiccamman ti nimittakammass' etaṃ adhivacanamaṃ, tam¹ paṭiccammaṃ ettha atthi ti mamsam pi paṭiccamman ti vuttam.

Upakaṇṇake ti kaṇṇamūle.

Alan ti paṭikkhepavacanamaṃ,² kim iminā ti attho.

Na ca pan' ete ti ete āyasmanto dīgharattaṃ avañṇakāmā³ hutvā³ avañṇaṃ bhāsantā pi abbhācikkhantā⁴ na jīranti⁵ abbhakkhānassa⁶ antaṃ na gacchanti⁷ ti attho; athavā: lajjanatthe⁸ idam *jīranti*⁹ ti padaṃ daṭṭhabbaṃ, na lajjanti¹⁰ ti attho.

3. *Tatiye aṅgehi* ti guṇaṅgehi.

*Tassaṃ*¹¹ *disāyaṃ*¹² *jāto hoti* ti tassā¹³ Sindhunadītira-disāyaṃ jāto hoti; aññe¹⁴ pi bhadra assājānīyā tatth' eva jāyanti.

Allaṃ vā sukkhaṃ vā ti¹⁵ tiṇaṃ.¹⁵

*Na aññe*¹⁶ *asse ubbejē* ti¹⁷ aññe asse³ na¹⁸ ubbejeti na paharati na ḍasati¹⁹ na kalahama²⁰ karoti.

Sātheyyānī ti saṭṭhabhāvo.²¹

Kūṭheyyānī ti kūṭabhabhāvo.²¹

Jimheyyānī ti jimhabhabhāvo.²¹

Vankeyyānī ti vaṅkabhabhāvo.²¹

Iccassa catuhi pi padehi asikkhitabhāvo²² va¹ kathito.

Vāhi ti vahanabhāvo²³ dinnovādapatikaro.²⁴

¹ M₁₀K. omit.

² B.K. add h' etaṃ.

³ M₁₀ omits.

⁴ M₁₀ adds pi.

⁵ B. jiridanti.

⁶ M₁₀ abbhāṇassa.

⁷ M₁₀ gacchatī.

⁸ K. lajjanatthēna.

⁹ M₁₀ jīrati; B. jiridanti (omit ti).

¹⁰ M₁₀ °ti (without ti).

¹¹ M₁₀ tassā.

¹² M₁₀ °ya.

¹³ B.K. tassam.

¹⁴ P.K. añño.

¹⁵ M₁₀ omits; B. notes as v.l. to tiṇaṃ: allatiṇaṃ vā sukkhatiṇaṃ vā; K. reads Allaṃ sukkhaṃ vā ti allatiṇaṃ vā sukkhatiṇaṃ vā.

¹⁶ B. nāññe; K. na ca aññe.

¹⁷ M₁₀ hoti.

¹⁸ M₁₀K. before aññe.

¹⁹ B. ḍamsati; K. sahati.

²⁰ M₁₀ kaḷī°.

²¹ K. °bhāvā.

²² M₁₀ sikkhita°.

²³ B.K. vahanasabhāvo.

²⁴ B. °ppatikaro; K. °paṭikaro.

Yāva¹ jīvitamaranapariyādānā² ti yāva jīvitassa³ mara-
ṇena pariyosānā.³

Sakkaccaṃ paribhuñjati⁴ ti amataṃ viya paccavekkhitvā⁴
paribhuñjati.

Purisathāmenā⁵ ti ādisu ñāṇathāmādayo⁵ kathitā.

Santhānan⁶ ti osakkanam.⁷

4. Catutthe pehā⁸ ti vutto ti gacchā⁸ ti vutto.

Piṭṭhito ratham paṭivatteti⁸ ti khandhaṭṭhito⁹ yugam¹⁰
ubbaṭṭitvā¹¹ pacchimabhāgena¹² ratham pavaṭṭento¹³ osakkati.

Pacchālam khipati¹⁴ kubbaraṃ hanatī¹⁵ ti dve pacchimapā-
de ukkhipitvā tehi paharitvā¹⁶ rathakubbaraṃ¹⁷ bhindati.

Tidaṇḍam¹⁸ bhañjati¹⁹ ti rathassa purato tayo daṇḍakā
honti, te bhañjati.

Rathāsāya satthim¹⁹ ussajjivā²⁰ ti sīsam nāmetvā yugam¹⁰
bhūmiyaṃ pātetvā²¹ satthinā rathāsam paharitvā.

Ajjhomaddati²² ti dvīhi purimapādehi isam maddanto
tiṭṭhati.

Ubbatuman²³ ratham karotī²⁴ ti thalam²⁵ vā kaṇṭakadhā-
nam²⁴ vā ratham āropeti.

Anādiyitvā²⁵ ti amanasikatvā agaṇitvā.

Mukhādhānan²⁵ ti mukhaṭṭhapanatthāya²⁶ dinnam²⁶ ayasam-
khalikam.

Khilattṭhāyī²⁷ ti cattāro pāde thambhe viya niccalam tha-
petvā²⁷ tiṭṭhati.

¹ M₁₀ omits.

³ K. °yādānā.

⁵ K. adds pi.

⁷ B. adds paṭippassaddhi.

⁹ B.K. khandhaṭṭhikena.

¹¹ B. uppilivā; K. upalivā.

¹³ M₁₀ paveddhento; B.K. pavattento.

¹⁴ K. reads paccha lamghipati.

¹⁶ M₁₀ pariharitvā.

¹⁸ M₁₀ B. tidaṇḍakam.

²⁰ M₁₀ ussajjivā.

²² K. ubbataman.

²⁴ M₁₀ kaṇṭakādhā; K. kaṇṭakattṭhānam; B. gaṇakattṭhānam.

²⁵ M₁₀ mukhadhānan; B. mukhādānan.

²⁶ M₁₀ mukhadinnam.

²⁷ B. adds khilattṭhānena; K. adds khilattṭhānasadisena ṭhānena.

² B. jīvitass' eva; M₁₀ adds maraṇa.

⁴ B.K. add sāmāññeva.

⁶ B.K. santhānan.

⁸ B.K. pavatteti.

¹⁰ K. yugam.

¹² K. pacchimisābhāgena.

¹⁵ B. hanatī.

¹⁷ M₁₀ ratham ku°.

¹⁹ M₁₀ sīsam.

²¹ K. pāpetvā.

²³ B. balam.

Imasmiṃ sutte vaṭṭam eva kathitaṃ.

5. Pañcama *asajjhāyamalā* ti uggahitamantānaṃ asaj-jhāyakaraṇaṃ malaṃ nāma hoti.

*Anuttāhanamalā gharā*¹ ti uttāhanaviriyaḍbhāvo gharānaṃ² malaṃ nāma.

Vaṇṇassa ti sariravaṇṇassa.

Rakkhato ti yaṃ kiñci³ santakaṃ rakkhantassa.—

*Avijjā paramaṃ*⁴ *malan* ti tato sesākusaladhammamalato⁵ atthasu tḥānesu aññānato⁶ vaṭṭamūlasaṃkhātamaṃ ti⁷ avijjā paramaṃ malaṃ; tato hi malataraṃ nāma n' atthi.

Imasmiṃ⁸ sutte vaṭṭam eva kathitaṃ.

6. Chaṭṭhe *dūteyyan* ti dūtakammaṃ.

Gantum arahatī ti taṃ dūteyyasaṃkhātaṃ sāsanaṃ dhā-retvā haritum arahati.

Sotā ti yassa⁹ sāsanaṃ deti, tassa sotā.

Sāvetā ti taṃ uggahitvā 'idaṃ nāma tumhehi vuttan' ti paṭisāvetā.

Uggahetā ti suggahitā.¹⁰

Dhāretā ti sudhāritam¹¹ katvā dhāretā,¹² atthānatthassa¹³ atthaṃ jānitā.

*Viññāpetā*¹⁴ ti paraṃ vijānāpetā.

Sahitāsahitassa ti idaṃ sahitaṃ idaṃ asahitan ti evaṃ sahitāsahitassa kusalo upagatāsu¹⁵ cheko sāsanaṃ ārocento sahitam¹⁶ sallakkhetvā āroceti.¹⁷—

*Na vedhatī*¹⁸ ti na chambhati.¹⁹

¹ B. omits.

² M₁₀ gharānaṃ.

³ M₁₀ B.K. insert attano.

⁴ M₁₀ param.

⁵ M₁₀ so akusaladhammā°; B. sesā akusaladhamma°.

⁶ B.K. aññāṇabhūtā.

⁷ B. °saṃkhātamaṃlandhakārā; K. °saṃkhātā bahalandhakārā.

⁸ K. inserts pi.

⁹ B. yo taṃ assa.

¹⁰ K. suggahitaṃ katvā uggahetā.

¹¹ M₁₀ °dhāretum.

¹² B.K. insert here viññātā ti.

¹³ M₁₀ atthānaṃ tassa; B. attanā tassa.

¹⁴ M₁₀ viññātā.

¹⁵ K. upagatānupagatāsu.

¹⁶ B. pahitamattaṃ.

¹⁷ M₁₀ °ti ti.

¹⁸ M₁₀ °ti (without ti); B.K. byādhātī.

¹⁹ P. jambhati; K. vedhati.

*Asandiddhan*¹ ti² vigatasamsayaṃ.

Pucchito ti³ pañhatthāya pucchito.

7. Sattame *ronṇenā*⁴ ti ruditena.

Ākappenā ti nivāsanapārupanādividhānena.⁵

Vanabhāṅgenā ti vanato bhañjitvā āhatena⁶ puppha-phalādinā⁶ paṇṇākārena.

8. Atthame pi es' eva nayo.

9. Navame *Pahārādo* ti evaṃ nāmako.

Asurindo ti asurajetthako; asuresu⁷ hi⁷ Vepacitti Rāhu Pahārādo ti ime tayo jetthakā.

Yena bhagavā ten' upasaṃkamā ti Dasabalassa abhisambud-dhadivasato paṭṭhāya 'ajja gamissāmi sve⁸ gamissāmi' ti ekādasavassāni atikkamitvā dvādasame vasse⁹ satthari¹⁰ Verañjayaṃ vasanakāle 'sammāsambuddhassa santikaṃ gamissāmi' ti cittaṃ uppādetvā 'mama ajja sve ti dvādasavassāni jātāni, handāhaṃ idān' eva gacchāmi¹¹' ti taṃkhaṇe¹² yeva asuragaṇaparivuto¹³ asurabhavanā nikkhamitvā divā divassa¹⁴ yena bhagavā ten' upasaṃkamā.

Ekamantaṃ atthāsi ti so kira 'Tathāgataṃ pañhaṃ puc-chitvā eva¹⁵ dhammaṃ¹⁶ supissāmi' ti āgato, Tathāgataassa pana ditthakālato paṭṭhāya buddhagāravena pucchitum asakkonto pi¹⁷ satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ atthāsi.

Tato satthā cintesi: ayaṃ Pahārādo mayi akathente paṭhamataraṃ kathetum¹⁸ na sakkhissati, ciṇṇavasitthāne yeva taṃ kathāsamutthāpanatthaṃ¹⁹ ekaṃ pañhaṃ puc-

¹ B. asanditthān; K. asanditthān.

² P.K. add nissandehaṃ.

³ K. adds kathan ti.

⁴ B. ronṇenā.

⁵ K. °ādinā vidhānena.

⁶ B. āhatena pupphaphalādi-; K. ābhatavanapupphaphalādinā.

⁷ M₁₀ asurehi (=v.l. in P.).

⁸ M₁₀ ajja.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀ omits; B.K. satthu.

¹¹ K. gamissāmi.

¹² B. taṃkhaṇaṃ; K. taṃkhaṇaṃ.

¹³ M₁₀ asuragaṇāp°.

¹⁴ K. divasassa.

¹⁵ K. evaṃ.

¹⁶ K. dhammakathaṃ.

¹⁷ M₁₀ B. api.

¹⁸ M₁₀ kathetun.

¹⁹ K. °samutthānatthaṃ.

chissāmī ti. Atha naṃ pucchanto *api pana*¹ *Pahārādā* ti² ādim āha.

Tattha *abhīramanti* ti² ratim vīdanti, anukkaṇṭhamānā vasaṇṭi ti attho.

So 'paricīṇaṭṭhāne yeva maṃ bhagavā pucchati' ti attamaṇo hutvā *abhīramanti bhante* ti āha.

Anupubbaniṇṇo ti ādīni sabbāni anupaṭipāṭiyā nīnna-bhāvassa vevacanāni.

Na āyataken' eva papāto ti na chinnataṭamaḥāsobbho viya ādito va papāto; so hi kira³ kūlato⁴ paṭṭhāya ekaṅgula-dvaṅgula vidatthirataṇa⁵ - usabha - aḍḍhagāvuta-gāvuta - aḍḍhaya-jojanādivasena⁶ gambhīro hutvā gacchanto⁷ Sinerupādamūle caturāsītiyojanasahassagambhīro hutvā ṭhito ti dasseti.

Thitadhammo ti ṭhitasabhāvo paṭiṭṭhitasabhāvo.⁸

Kuṇapend ti yena kenaci hatthi-assādināṃ kalebarena.⁹

*Thalaṃ ussādeti*¹⁰ ti hatthena gahetvā viya vīcipahāren' eva¹¹ thalaṃ khipati.

*Gaṅgā*¹² *Yamunā*¹² ti¹² idha ṭhatvā imāsaṃ nadīnaṃ uppat-tikathaṃ kathetum vaṭṭati.

Ayaṃ tāva Jambudīpo dasasahassayojanaparimāṇo. Tattha catusahassayojanaparimāṇo padeso udakena ajjhotthaṇo mahāsamuddo ti saṃkhaṃ gato. Tisahassayojanappamāṇe manussā vasaṇṭi. Tisahassayojanappamāṇe¹³ Himavā paṭiṭṭhito ubbedhena pañcayojanasatiko caturāsītikūṭasahassapatimaṇḍito samantatō sandamānapañcasatanadivicitto,¹⁴ yattha āyāmaṇḍitthārena¹⁵ gambhīrato ca paṇṇāsa paṇṇāsayojanā¹⁶ diyaḍḍhaya-jojanasataparimaṇḍalā¹⁷ Anotattadaho

¹ B. api su pana.

²⁻² M₁₀ repeats.

³ B.K. omīti.

⁴ B. tīrato; K. tīrappadesato.

⁵ B. °ratanayatti; K. °rattana.

⁶ M₁₀ only once gāvuta; K. °yojanayojanādi°.

⁷ K. repeats.

⁸ M₁₀ paṭiṭṭhitabhāvo (=v.l. in P.); B. omīti.

⁹ B.K. kalebarena.

¹⁰ B. ussāretī.

¹¹ M₁₀ vicibhāreṇa.

¹² M₁₀ omīti.

¹³ K. adds ṭhāne.

¹⁴ K. sandamānāhi pañca-mahānadīhi vicitto.

¹⁵ B.K. insert ca.

¹⁶ M₁₀ °yojana.

¹⁷ M₁₀ °ḷa.

Kaṇṇamuṇḍadaho¹ Rathakāradaho² Chaddantadaho³ Ku-
nāladaho⁴ Mandākinīdaho⁵ Sihappapātadaho ti satṭha mahā-
sarā patitṭhahanti.⁶

Tesu Anotatto Sudassanakūṭaṃ Cittakūṭaṃ Kālakūṭaṃ
Gandhamādanakūṭaṃ Kelāsakūṭaṃ⁷ ti imehi pañcahi pab-
batehi parikkhitto.

Tattha Sudassanakūṭaṃ sovaṇṇamayam dviyojanasatub-
bedham antovaṇkam kākamukhasaṇṭhānam⁸ tam eva saram
paṭicchādetvā ṭhitam,⁹ Cittakūṭaṃ sabbaratanamayam, Kā-
lakūṭaṃ añjanamayam, Gandhamādanakūṭaṃ sānumayam
abbhantare muggavaṇṇam mūlagandho sāragandho¹⁰ pheg-
gugandho¹¹ tacagandho¹² papaṭikāgandho¹³ pupphagandho
phalagandho gandhagandho¹⁴ ti imehi¹⁵ gandhehi ussannam
nānappakāra-osadhasaṇṭhannam kālapakkha-uposathadivase
āditam iva aṅgaram jalantaṃ tiṭṭhati, Kelāsakūṭaṃ raja-
tamayam¹⁶; sabbāni Sudassanena samānubbedhasaṇṭhānāni
tam eva saram paṭicchādetvā ṭhitāni. ¹⁷Sabbāni devanā-
gānubhāvena¹⁸ vassanti,¹⁹ nadiyo c' etesu²⁰ sandanti. Tam
sabbam pi udakam Anotattam eva pavisati. Candimasuriyā
dakkhiṇena vā uttarena vā gacchantā pabbatantarena²¹
tattha obhāsam karonti, ujum gacchantā na karonti; ten'
ev' assa Anotatto ti saṃkhā udapādi.

Tattha manoharapadasilāni²² nimmacchakacchapāni²³ pha-
likasadisanimmalodakāni²⁴ nahānatitthāni²⁵ supaṭiyattāni

¹ K. kaṇḍamuṇḍa°.

² K. rathakāla°.

³ K. chandanta°.

⁴ K. kunāla°.

⁵ B. mantākinī°.

⁶ K. patitṭhitā.

⁷ M₁₀ has Sudassana° Kāla° Kelāsa° Citta° Gandhamādanakūṭaṃ.

⁸ M₁₀ kākhamukha°.

⁹ B. tiṭṭhati.

¹⁰ M₁₀ after papaṭigandho.

¹¹ K. adds pattaṅgandho.

¹² M₁₀ omits.

¹³ K. adds rasagandho; B. adds rasagandho pattaṅgandho.

¹⁴ K. khandhagandho.

¹⁵ B.K. add dasahi.

¹⁶ K. rajata°.

¹⁷ B.K. add tāni.

¹⁸ B.K. devānubhāvena nāgānubhāvena; B. adds ca.

¹⁹ B. vassanti; K. pavassanti.

²⁰ K. ca tesu.

²¹ M₁₀ B.K. add gacchanti.

²² M₁₀ °silā; K. °padarasilāni.

²³ M₁₀ °pā.

²⁴ P. phalika°; M₁₀ B.K. phalikasadisāni nimm°.

²⁵ B. nhāna°.

honti, yesu buddhā khīṇāsavā ca paccakabuddhā ca iddhi-mantā ca isayo nahāyanti,¹ devayakkhādayo ca² nahāyanti² kilanti; tass' eva³ catusu passesu sihamukhaṃ hatthimukhaṃ assamukhaṃ usabhamukhaṃ ti cattāri mukhāni honti, yehi catasso nadiyo sandanti sihamukhena⁴ nikkhantana-dīṭṭi sihā bahutarā honti, hatthimukhādīhi⁵ hatthi-assa-usabhā.⁶ Puratthimadisato nikkhantanadī Anotattam tik-khattum⁷ padakkhiṇaṃ katvā itarā tisso nadiyo anupa-gaṃṇa pācīna-Himavanten' eva⁸ manussapathaṃ⁹ agantvā⁹ mahāsamuddaṃ pavisati; pacchimadisato ca uttaradisato ca nikkhantanadiyo pi tath' eva padakkhiṇaṃ katvā pacchi-ma-Himavantena¹⁰ uttara-Himavantena¹¹ ca manussapathaṃ agantvā¹² mahāsamuddaṃ pavisanti; dakkhiṇamukhato nik-khantanadī¹³ pana taṃ tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā uttarena ujukaṃ pāsānapitṭhen' eva satṭhiyojanāni gantvā pabbataṃ paharitvā utṭhāya¹⁴ parikkhepena tigāvutappa-māṇā udakadhārā hutvā ākāseṇa satṭhiyojanāni gantvā Tiyaḡgaḡe¹⁵ nāma pāsāṇe patitā. Pāsāṇo udakadhārāve-gena¹⁶ bhinno. Tattha paññāsayaḡjanappamāṇā Tiyaḡgaḡā nāma mahāpokkharāṇi jātā, pokkharāṇiyā kūlaṃ bhinditvā pāsāṇaṃ pavisitvā satṭhiyojanāni gatā. Tato ghanapaṭṭha-viṃ bhinditvā ummaggena¹⁷ satṭhiyojanāni gantvā Viñjhaṃ¹⁸ nāma¹⁸ tiracchānapabbataṃ¹⁹ paharitvā hatthatale pañcaṅgu-lisadisā pañcadhārā hutvā pavattati. Sā tikkhattum Ano-tattam padakkhiṇaṃ katvā gataṭṭhāṇe āvatta-Gaṇḡā ti

¹ B. nhāyanti.

² M₁₀B. uyyānakīḡam; K. udakakīḡam.

³ M₁₀B. tassa; K. tattha.

⁴ B. °mukhp.

⁵ K. adds nikkhantanadīṭṭi.

⁶ K. adds bahutarā honti.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ K. adds uttara-Himavanten' eva ca.

⁹ M₁₀ omits; B.K. amanussapathaṃ gantvā.

¹⁰ B.K. °vanten' eva.

¹¹ M₁₀B.K. °vanten' eva (M₁₀ without ca).

¹² B.K. also here amanussapathaṃ gantvā.

¹³ K. nikkhantā nadī.

¹⁴ B.K. vutṭhāya.

¹⁵ M₁₀ tiggale.

¹⁶ K. °dhāravegena.

¹⁷ B. umaṅgena; K. ummaṅgena throughout.

¹⁸ B. omits; K. Vijjhaṃ nāma.

¹⁹ M₁₀ tiracchāpabbataṃ.

vuccati, ujukaṃ pāsānapit̐thena saṭṭhiyojanāni gataṭṭhā-
naṃ¹ kaṇha-Gaṅgā ti, ākāseṇa saṭṭhiyojanāni gataṭṭhāne
ākāsa-Gaṅgā ti, Tiyaḡgaḡapāsāne² paññāsayaohanokāse³ ṭhita³
Tiyaggaḡapokkharanī⁴ ti⁵ kūlaṃ bhinditvā pāsānaṃ pavasi-
tvā⁶ gataṭṭhāne bahala⁷-Gaṅgā ti,⁸ ummaggena saṭṭhiyo-
janāni⁸ gataṭṭhāne ummagga-Gaṅgā ti⁹; Viñjhaṃ¹⁰ nāma
tiracchānapabbataṃ¹¹ paharitvā pañcadhārā hutvā gataṭ-
ṭhāne¹² pana⁸ Gaṅgā Yamunā Aciravatī Sarabhū Mahī
ti pañcasamkhaṃ¹³ gatā. Evam etā pañca mahānadiyo
Himavantato pavattantī ti veditabbā.¹⁴

Savantiyo ti yā kāci savamānā gacchantī¹⁵ mahānadiyo
vā kunnadiyo vā.

Appenti ti alliyanti.¹⁶

Dhārā ti vuṭṭhidhārā.

*Pūrattan*¹⁷ ti punṇabhāvo¹⁸; mahāsamuddassa hi ayaṃ
dhammatā¹⁴: ‘imasmiṃ kāle⁸ devo mahanto¹⁹ jāto, jālak-
khipādini ādāya macchakacchape gaṇhissāmā²⁰’ ti vā ‘imas-
miṃ kāle mattā²¹ vuṭṭhi, labhissāma nu kho piṭṭhipāsānaṭ-
ṭhāna²²’ ti vā vattum²³ na sakkā; paṭhamakappikakālato
paṭṭhāya²⁴ yaṃ Sinerumekhalam āhacca udakaṃ ṭhitam,
tato ekaṅgulamattam²⁵ pi udakaṃ n’ eva heṭṭhā osidati na
uddham uttarati.

Ekaraso ti asambhinnaraso.

Muttā ti khuddaka-mahanta-vaṭṭa-dighādibhedā aneka-

¹ K. gataṭṭhāne.

² M₁₀ tiggalaḡapāsānena.

³ M₁₀ saṭṭhiyojanāni gataṭṭhāne.

⁴ M₁₀ tiggala°.

⁵ M₁₀ B. omit.

⁶ B.K. add saṭṭhiyojanāni.

⁷ M₁₀ bahala.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ K. adds vuccati.

¹⁰ B. Viñjhaṃ; K. Vijjhaṃ.

¹¹ M₁₀ tiracchāpabbataṃ.

¹² B.K. pavattaṭṭhāne.

¹³ K. pañcadhā samkhaṃ.

¹⁴ K. adds va.

¹⁵ K. gacchantiyo.

¹⁶ K. adds osaranti.

¹⁷ M₁₀ punṇan.

¹⁸ B. pūram.

¹⁹ B.K. mando.

²⁰ M₁₀ °ssati (without ti); B. °ssāmī.

²¹ B.K. mahantā.

²² B. piṭṭhipāsāraṇa°.

²³ M₁₀ vatun (!).

²⁴ B. inserts hi.

²⁵ K. °mattam, without pi.

vidhā; *mañī* ti rattanīlādibhedo¹ anekavidho²; *veluriyo* ti vamsavaṇṇa-sirisapupphavaṇṇādibhedo anekavidho; *saṃkko*³ ti dakkhiṇāvattatambakucchikadhamanasamkhādibhedo⁴ anekavidho; *sīlā* ti setakālamuggavaṇṇādibhedo⁵ anekavidho⁶; *pavālan* ti khuddaka-mahanta-ratta-ghanarattādibhedam anekavidham.

Masāragallan ti kabaramaṇi.⁷

Nāgā ti ūmipittḥavāsino⁸ pi.⁹

Aṭṭha Pahārādā ti satthā aṭṭha pi dhamme vattum sakoti, soḷasa pi battimsa¹⁰ pi catusatṭhi pi¹¹ saḥassam pi, Pahārādēna pana¹² aṭṭha kathitā, aham pi teh' eva sarikhake katvā kathessāmi ti cintetvā evam āha.

¹³ *Anupubbāsikkhāya*¹⁴ tisso sikkhā kathitā,¹⁵ *anupubbakiriyāya* terasa dhutaṅgāni, *anupubbapatipadāya* satta anupassanā aṭṭhārāsa mahāvīpassanā aṭṭhatimsa ārammaṇavibhatitiyo sattatimsa bodhapakkhiyadhammā.¹⁶

*Na āyatakena*¹⁷ *aññāpaṭivedho* ti maṇḍukassa¹⁸ uppatitvā¹⁹ gamanaṃ viya ādito va sīlapūraṇādīm akatvā arahatta-paṭivedho nāma n' atthi²⁰ ti, paṭipāṭiyā pana sīla-samādhipaṇṇāyo pūretvā va sakkā arahattaṃ pattun ti attho.

*Ārakā*²¹ ti dūre yeva.

*Na*²² *tena nibbānadhātuyā ūnattaṃ vā pūrattaṃ vā* ti asaṃkheyye pi kappe²³ buddhesu anuppannesu²⁴ ekasatto pi parinibbātum²⁴ na sakkoti, tadā pi 'tucchā nibbānadhātū' ti

¹ M₁₀K. °bhedā (M₁₀ rattanīlābh°).

² M₁₀K. °vidhā.

³ M₁₀ saṃkhā.

⁴ B.K. dakkhiṇāvatta°; M₁₀ °vattambakucchikathapanasamkhā°.

⁵ M₁₀ °kāla°; B.K. °bhedā.

⁶ B.K. °vidhā.

⁷ K. kavaramaṇi.

⁸ K. ūmipittḥi°; M₁₀ °dāyino.

⁹ B.K. add vimānaṭṭhakā (K. °ka-) nāgā pi.

¹⁰ B. battimsa; K. dvattimsa.

¹¹ M₁₀ omits pi; K. adds satam pi.

¹² K. omits.

¹³ K. adds Anupubbāsikkhā ti ādisu.

¹⁴ M₁₀ °sikkhā ti.

¹⁵ B.K. gahitā.

¹⁶ B.K. bodhip°.

¹⁷ B.K. °ken' eva.

¹⁸ B. maṇḍukassa.

¹⁹ M₁₀ uppatitvā.

²⁰ B. n' atthi, without ti.

²¹ M₁₀ ākāre hi (without ti); K. ārakā vā.

²² M₁₀ omits.

²³ B.K. anuppajjantesu.

²⁴ M₁₀ °nibbātun.

na sakkā vattum; buddhakāle ca¹ pana ekekasmim samāgame asaṃkheyyā² pi sattā amatam ārādhenti,³ tadā pi na sakkā vattum: pūrā nibbānadhātū ti.

10. Dasame *nisinno hoti* ti uposathakaraṇatthāya upāsikāya ratanapāsāde nisinno; nisajja pana bhikkhūnaṃ citāni olokento ekaṃ dussīlapuggalaṃ disvā 'sacāhaṃ inasmim puggale nisinne yeva pātimokkhaṃ uddisissāmi,⁴ sattadhā tassa muddhaṃ⁵ phālessatī⁶ ti tassa⁷ anukampāya tuṇhī yeva ahosi.

Abhikkantā ti atikkantā parikkhīṇā.

Uddhaste aruṇe ti uggate aruṇasīse.

Nandimukhiyā ti tuṭṭhamukhiyā.

Aparisuddhā Ānanda parisā ti asukapuggalo aparisuddho ti avatvā aparisuddhā Ānanda parisā ti āha.

Sesaṃ sabbattha uttānam evā ti.

Mahāvaggo dutiyo.

III.

1. Tatiyassa paṭhame *paññatte āsane nisīdi*⁸ ti tassa kira ghare pañcannam bhikkhusatānaṃ pañca āsanasatāni nicapaññattān' eva⁹ honti, tesu aññatarasmim āsane nisīdi.

*Taṃ*¹⁰ *suṇāhi* ti te suṇāhi, taṃ vā atṭhavidhaṃ acchariyaṃ¹¹ dhammaṃ¹¹ suṇāhi.

Cittam pasīdi ti buddho nu kho¹² ti vitakkamattam pi na uppajji, ayam eva buddho ti cittuppādo¹³ pasanno anāvilo ahosi.

Sakāni vā nātikulāni ti attano yāpanamattam dhanam gaheṭvā nātigharāni gacchatu.¹⁴

*Kassa vo*¹⁵ *dammī* ti katarapurisassa tumhe dadāmi, ārocetha me attano adhippāyaṃ.

¹ K. *omits*.

² M₁₀ °yyāni.

³ M₁₀ ārodh°.

⁴ M₁₀ uddissāmi.

⁵ M₁₀ B.K. muddhā.

⁶ M₁₀ phāliss°; B.K. phaliss°.

⁷ B. tasmā.

⁸ M₁₀ °di (*without* ti).

⁹ B.K. niccaṃ

¹⁰ K. te.

¹¹ B. acchariyadh°; K. acchariyaṃ abbhutadh°.

¹² B.K. *add* na buddho nu kho.

¹³ M₁₀ °ppasādo.

¹⁴ M₁₀ gucchantu.

¹⁵ M₁₀ te.

*Appativibhattā*¹ ti¹ ettakaṃ dassāmi ettakaṃ na² dassāmi, idaṃ dassāmi idaṃ na² dassāmi ti cittaṃ uppādentena hi paṭivibhattā nāma hoti, mayhaṃ pana na evaṃ³; atha kho samghika⁴ viya gaṇasantakā⁵ viya ca sīlavantehi saddhiṃ sādharāṇā yeva.

*Sakkaccaṃ yeva payirupāsāmi*⁶ ti haṭṭhapahaṭṭho⁶ upaṭṭhahāmi, cittikārena upasaṃkamāmi.

*Anacchariyaṃ kho pana maṃ*⁷ *bhante* ti bhante, yaṃ maṃ devatā upasaṃkamitvā evaṃ ārocenti, imaṃ⁸ na⁹ acchariyaṃ; yaṃ paṇāhaṃ tatonidānaṃ cittassa unṇatiṃ nābhijānāmi, evaṃ¹⁰ acchariyaṃ ti vadati.

Sādhū sādhū bhikkhū ti ettha kiñcāpi bhikkhuṃ āmante-si¹¹; upāsakass' eva pana veyyākaraṇasampahaṃsane¹² esa sādhu-kāro ti veditabbo.

2. Dutiye *Nāgavane*¹³ ti tassa kira seṭṭhino Nāgavanam¹⁴ nāma uyyānaṃ. So tattha purebhattaṃ gandhamālādīni gāhāpetvā uyyānakīlikam¹⁵ kīlitukāmo gantvā paricāriyamāno¹⁶ bhagavantaṃ addasa; saha dassanen' ev' assa purimanayen' eva cittaṃ pasīdi; surāpānena ca uppannamando¹⁷ taṃkhaṇaṃ yeva pahīyi.¹⁸ Taṃ sandhāy' evaṃ āha.

Oṇoesin ti udakaṃ hatthe pātetvā adāsīṃ.

*Asuko*¹⁹ ti amuko.²⁰

Samacitto va demā ti imassa thokaṃ²¹ imassa bahukaṃ ti evaṃ cittaṇānattaṃ²² na karomi,²³ deyyadhammaṃ pana ekasadisam karomī ti dasseti.

¹ M₁₀ omits.

²⁻² Missing in B.

³ B. adds vidhaṃ.

⁴ M₁₀ °kaṃ.

⁵ M₁₀ only santakā.

⁶ B.K. sahatthā.

⁷ M₁₀ me, and omits bhante ti.

⁸ K. idaṃ.

⁹ B. an-.

¹⁰ B. taṃ eva; K. etaṃ.

¹¹ M₁₀K. āmanteti.

¹² M₁₀B. veyyākaraṇaṃ samp° (M₁₀ sampahaṃsantena).

¹³ M₁₀ nāgabhavane.

¹⁴ M₁₀ nāgabhavanam.

¹⁵ K. uyyānakīlikam.

¹⁶ K. parivār°.

¹⁷ B.K. °mado.

¹⁸ K. pahiyi.

¹⁹ K. asoko.

²⁰ M₁₀K. asuko.

²¹ K. adds dammi.

²² B. cittaṇānāttam.

²³ K. adds iminā tesam guṇe ekasadisam na karomi.

Ārocentī ti ākāse t̥hatvā ārocenti.

N' atthi taṃ saṃyojanan ti iminā upāsako¹ attano anāgā-miphalam vyākaroṭi.²

3. *Tatiye Hatthako Ālavako* ti bhagavatā Ālavakayakkhas-sa hatthato hatthehi paṭicchitattā³ Hatthako ti laddhanāmo rājakumāro.

Sīlavā ti pañcasīla-dasasilena sīlavā.

Cāgarā ti cāgasampanno.

Kacci 'ttha bhante ti⁴ kacci attha⁵ vyākaraṇaṭhāne.

Appiccho ti adhigamappicchataṃ appiccho.

4. *Catutthe pañcamattehi upāsakasatehi* ti sotāpanna-sakadāgāmīnaṃ⁶ yeva ariyasāvaka-upāsakānaṃ pañcahi sa-tehi parivuto bhuttapātarāso gandhamālacunṇāni⁷ gahetvā yena bhagavā ten' upasaṃkami.

Samgahavattihūnī ti saṃgaṇhanakāraṇāni.

Tehi ahaṃ⁸ taṃ dānena saṃgaṇhāmi ti naṅgalabalivad-dabbhattavattihādīni⁹ c' eva gandhamālamūlādīni¹⁰ ca datvā saṃgaṇhāmi.

*Peyyavajjēnā*¹¹ ti 'amma! tāta! bhātā¹²! bhaginī!' ti ādikenā kaṇṇasukhena mudukena piyavacanena saṃgaṇhāmi.¹³

Atthacariyāyā ti imassa dānena vā piyavacanena vā kiccaṃ n' atthi, atthacariyāya saṃgaṇhitabbayuttako ayaṇ¹⁴ ti ñatvā uppannakiccanittharaṇasaṃkhātāya atthacariyāya saṃgaṇhāmi.

*Samānattatāyā*¹⁵ ti imassa dānādīhi kiccaṃ n' atthi, samā-

¹ M₁₀ upāsakena.

² K. byākarosī ti.

³ B.K. saṃpaṭicch°.

⁴ K. inserts bhante.

⁵ K. ettha, and adds bhagavato; B. adds bhagavatā, but mentions also the reading of K.: bhante kacci ettha bhagavato.

⁶ K. -sakadāgāmī-anāgāmīnaṃ.

⁷ B. gandhamālavanacunṇāni; K. gandhamālāvilēpanacunṇādīni.

⁸ B.K. read Tehāhan ti tehi ahaṃ, then Taṃ dānena and so on.

⁹ B. naṅgalabalibaddhabhattabijādīni; K. naṅgalabalibaddhabhattavijādīni.

¹⁰ M₁₀ gandhamālāni; K. gandhamālāvilēpanacunṇādīni.

¹¹ M₁₀K. °vācenā (=v.l. in P.).

¹² M₁₀B. bhātara.

¹³ M₁₀ °mī ti.

¹⁴ M₁₀ yaṇ.

¹⁵ B. °yaṇ.

nattatāyaṃ saṃgaṇhitabbo ayaṃ ti¹ ekato khādanapivanani-sajjāhi² attanā samānaṃ katvā saṃgaṇhāmi.

Daliddassa³ kho no tathā sotabbaṃ maññanti⁴ ti⁵ daliddassa⁵ kiñci dātum vā kātum vā asakkontassa yathā daliddassa no tathā sotabbaṃ maññanti; mama pana sotabbaṃ maññanti, dinnovāde tiṭṭhanti, na me anusāsaniṃ atikkamitabbaṃ maññanti.⁶

Yoni kho tyāyan ti upāyo kho te ayaṃ.

Imesu pana dvīsu pi suttesu satthārā⁷ sīla-cāga-paññā missakā⁸ kathitā ti⁹ veditabbā.

5. Pañcame *atthūpaparikkhī¹⁰ hoti* ti atthānattham¹¹ kāraṇākāraṇam¹¹ upaparikkhitā hoti.

6. Chaṭṭhe saddhā-sīla-cāgā missakā kathitā.

7. Sattame *ujjhātibalā* ti ujjhānabalā; ¹²bālānaṃ hi yaṃ assa kodhacittam tathā maṃ so āha,¹² na aññaṃ ti evaṃ ujjhānam eva balaṃ.

Nijjhātibalā ti na idaṃ evaṃ evaṃ¹³ nāma' etan ti atthānatthanijjhāpanaṃ yeva balaṃ.

Paṭisaṃkhānabalā ti paccavekkhanabalā.

Khantibalā ti adhvāsānabalā.¹⁴

8. Aṭṭhame *balāni* ti ñāṇabalāni.

Āsavānaṃ khayaṃ paṭijānāti ti arahattaṃ⁹ paṭijānāti.⁹

Aniccato ti hutvā abhāvākārena.¹⁵

Yathābhūtaṃ ti yathāsabhāvato.

Paññāyā¹⁶ ti saḥavipassanāya¹⁷ maggapaññāya.

¹ K. *adds* ñatvā.

² M₁₀K. °nisajjādīhi; B. °nisajjanādīhi.

³ P. *daḷ*° throughout.

⁴ B. *adds* dhammāp.

⁵ B. *adds* vā.

⁶ K. °ti ti.

⁷ M₁₀ satthā; K. *adds* saddhā.

⁸ B.K. missikā.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ B. °kkhitā.

¹¹ M₁₀ atthānatthakāraṇā (v.l. in P.: atthānattham kāraṇam).

¹²⁻¹² M₁₀ na hi yaṃ assa ko idaṃ cittaṃ thāmaṃ so āha; B. na hi yaṃ assa ko idaṃ c' idaṃ vata maṃ so āha; K. bālānaṃ hi yaṃ asuko idaṃ c' idaṃ ca āha, maṃ so āha.

¹³ K. omits.

¹⁴ K. adhvāsānakkhantibalā.

¹⁵ M₁₀ abhākarena (l).

¹⁶ K. sammappaññāyā.

¹⁷ K. sammavipassanā.

Āṅgarakāśūpamā ti sañjhāpanatthēna¹ āṅgarakāśuyā upa-
mitā ime kāmā ti.²

Vivekaninnan ti phalasamāpattivāsena nibbānaninnaṃ.

*Vavakatthan*³ ti kilesavajjitaṃ⁴ dūribhūtaṃ⁵ vā.

Nekkhammābhīratana ti pabbajjābhīrataṃ.⁶

Vyantibhūtan ti⁷ ekamsenāpi⁸ anallīnaṃ visamyuttaṃ⁹
visamsattham.

Āsavatthāniyehi ti sampayogavasena¹⁰ āsavānaṃ kāraṇa-
bhūtehi kilesadhammehi ti attho.

Athavā *vyantibhūtan* ti vigatavyāyan¹¹ ti attho.

Kuto¹² *sabbaso āsavatthāniyehi dhammehi* ti sabbehi te-
bhūmakadhammehi ti attho.

Imasmiṃ sutte ariyamaggo lokiyalokuttaro kathito.

9. Navame khaṇe kiccāni karotī ti *khaṇakicco*, okāsaṃ
labhitvā va kiccāni karotī¹³ ti attho.

Dhammo ti catusaccadhammo.

*Opasamiko*¹⁴ ti kilesūpasamāvaho.

*Parinibbāyiko*¹⁵ ti kilesaparinibbānakaro.

Catumaggañāṇasaṃkhātaṃ sambodhiṃ gacchati sampā-
puṇātī ti *sambodhagāmi*.¹⁶

Dīghāyukaṃ devanikāyaṇ ti idaṃ asaṇṇadevanikāyaṃ¹⁷
sandhāya vuttaṃ.

Aviññātāresū ti ativiya aviññūsu.¹⁸—

Suppavedite ti sukathite.

Antarāyikā ti antarāyakarā.

*Khaṇo ve mā upaccagā*¹⁹ ti ayaṃ laddho khaṇo²⁰ mā atikka-
mi.

¹ B.K. *sañjap*°.

² K. *omits*.

³ B.K. *vivekatthān*.

⁴ B.K. *kilesēhi vajj*°.

⁵ M₁₀ *dūri*°.

⁶ K. *pabbajjāya abhi*°.

⁷ B. *adds* *vigatantabhūtaṃ*, K. *vigatantibhūtaṃ*.

⁸ B. *ekadesenāpi*.

⁹ K. *vippayuttaṃ*.

¹⁰ M₁₀ *tamp*°.

¹¹ M₁₀ *viḥatavyān*; B. *vigatavāyan*; K. *vigatantibhūtaṃ nittāṇhan*.

¹² B. *karontī*.

¹³ K. *up*°.

¹⁴ B.K. *°nibbāniko*.

¹⁵ M₁₀ *°gāmi*.

¹⁶ B. *asaṇṇaṃ d*°; K. *asaṇṇid*°.

¹⁷ M₁₀ *avimfiu*.

¹⁸ M₁₀ *°ccahā*.

¹⁹ K. *adds* *tumhe*.

disāya t̥hite vamsadāye nilobhāsehi veḷūhi saṃchanne araṇṇe.

Evam cetaso parivitaṅko udapāḍī ti so¹ kira pabbajitvā paṭhama²-antovassamhi yeva saṇāpattilābhi hutvā saḥassalokadassanasamatthaṃ³ dibbacakkhuñāṇaṃ uppādesi. So Sāriputtatherassa santikaṃ gantvā evaṃ āha: idhāhaṃ āvuso Sāriputta dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena saḥassaṃ⁴ lokaṃ olokemi; āradḍhaṃ kho pana me viriyaṃ asallīnaṃ, upaṭṭhitā satī apammutaṭṭhā,⁵ passaddho kāyo asāradḍho, samāhitaṃ cittaṃ ekaggaṃ; atha ca pana me anupādāya⁶ āsavehi cittaṃ na vimuccatī ti. Atha naṃ thero āha: 'yaṃ kho te⁷ āvuso Anuruddha evaṃ hoti: ahaṃ dibbena cakkhunā . . . pe⁸ . . . olokemi ti, idaṃ⁹ te¹⁰ mānasmim; yaṃ pi te āvuso Anuruddha evaṃ hoti: āradḍhaṃ kho pana me viriyaṃ . . . pe . . . ekaggaṃ ti, idaṃ⁹ te uddhaccasmim; yaṃ pi te āvuso Anuruddha evaṃ hoti: attha ca pana me anupādāya¹¹ āsavehi cittaṃ na vimuccatī¹² ti, idaṃ⁹ te kukkuccasmim; sādhu vatāyasma¹³ Anuruddho¹⁴ ime tayo dhamme amanasikaritvā amatāya dhātuyā cittaṃ upasaṃharatū' ti. Evam assa thero kammaṭṭhānaṃ kathesi. So kammaṭṭhānaṃ gahetvā satthāraṃ āpucchitvā Cetirattṭhaṃ gantvā samaṇadhammaṃ karonto addhamāsaṃ caṅkamaṇa vītināmesi. So padhānavaganimmathitattā kilantakāyo¹⁵ ekassa veḷugumbassa hetṭhā nisīdi. Ath' assāyaṃ 'evaṃ cetaso parivitaṅko udapāḍī¹⁶' ti esa mahāpurisa vitakko¹⁷ uppajji ti attho.

Appicchassā ti ettha¹⁰ paccayappiccho adhigamappiccho pariyātti-appiccho dhutaṅgappiccho ti cattāro appicchā.

¹ B.K. thero.

² K. paṭhamaṃ.

³ B.K. saḥassalokadhātudassana°.

⁴ M₁₀B. saḥassa.

⁵ B. asaṃmutṭhā.

⁶ K. nānup°, omits na.

⁷ M₁₀ taṃ.

⁸ M₁₀ omits; B. pa both times.

⁹ K. idan.

¹⁰ M₁₀ omits.

¹¹ M₁₀ °pādāy'; K. nānup°, omits na.

¹² M₁₀ muccatī.

¹³ K. vata āy°.

¹⁴ B.K. add ime tayo dhamme paḥāya.

¹⁵ M₁₀ kil°.

¹⁶ B. °pādi (without ti).

¹⁷ M₁₀ °puriso vitakke.

Tattha paccayappiccho bahum dente appam gaṇhati,¹ appam dente appataram² gaṇhati,¹ na anavasesadohi³ hoti; adhigamappiccho Majjhantikathero viya attano adhigamaṃ aññesaṃ jānitum na deti; pariyatti-appiccho tepitako pi samāno na bahussutabhāvaṃ jānāpetukāmo hoti, Sāketakatissatthero⁴ viya; dhutaṅgappiccho dhutaṅgapariharanabhāvaṃ aññesaṃ jānitum na deti, dvebhātikatheresu jeṭṭhakathero⁵ viya. Vatthu⁶ Visuddhimagge* kathitaṃ.

Ayaṃ dhammo ti evaṃ laddhaguṇanigūhanena⁷ ca paṭiggaḥaṇe mattaññutāya ca appicchassa puggalassa ayaṃ navalo-kuttaradhammo sampajjati,⁸ no mahicchassa: evaṃ sabbattha yojetabbam.

Santutṭhassā ti catusu⁹ paccayesu tīhi santosehi santutṭhassa.

Pavivittassā ti kāya-citta-upadhivivekehi vivittassa. Tattha kāyaviveko nāma gaṇasaṅgaṇikaṃ vinodeti¹⁰; aṭṭhārasavatthuvaseṇa¹¹ ekibhāvo, ekibhāvamattena¹² kammaṃ na nippahajjati¹³ ti kaṣiṇaparikkammaṃ katvā aṭṭha samāpattiyo nibbatteti: ayaṃ cittaviveko nāma; samāpattimatten' eva kammaṃ na nippahajjati¹⁴ ti jhānaṃ¹⁵ pādakaṃ katvā saṃkhāre sammasitvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpunāti: ayaṃ sabbākārato upadhiviveko nāma. Tenāha bhagavā: Kāyaviveko ca vavakaṭṭhakāyānaṃ¹⁶ nekkhammābhiraṭānaṃ,¹⁷ cittaviveko ca parisuddhacittānaṃ paramavodānappattānaṃ, upadhiviveko ca nirupadhīnaṃ puggalānaṃ visamkhāragatānaṃ ti.†

* Cf. Vism. 292.

† Cf. Dh.A. II, 103.

¹ K. gaṇhāti.

² K. adds vā.

³ M₁₀ avasesadohi; K. avasesadohi; B. anavasesaggāhi.

⁴ B. Sāketatissa°.

⁵ M₁₀ jeṭṭhatthero; B. jeṭṭhatthero.

⁶ K. vatthum.

⁷ B. santaguṇanigguhanena.

⁸ K. uppajjati.

⁹ K. catu.

¹⁰ K. vinodetvā.

¹¹ B. arabbhavatthu°; K. arambhavatthu°.

¹² B. °matten' eva; K. adds pana.

¹³ M₁₀ nippajj°.

¹⁴ M₁₀ nipajj°.

¹⁵ M₁₀ jhāna.

¹⁶ M₁₀ vivekatta°; B.K. vivekaṭṭha°.

¹⁷ M₁₀ nikkh°.

Saṅgaṇikārāmassā ti gaṇasaṅgaṇikāya c' eva kilesasaṅgaṇikāya ca ratassa.¹

Āraddhaviriyassā ti kāyikacetasikaviriyavasena āraddhaviriyassa.

Upatthitasatissā ti catusatipatthānavasena upatthitasatissa.

Samāhitassā ti ekaggacittassa.

Paññavato ti kammassakapaññāya² paññavato.³

Sādhu sadhū ti therassa vitakkam³ sampahamsento evam āha.

Imaṃ atthaman ti sattanidhī laddhapurisassa atthamaṃ dento viya satta maṇiratanāni satta hatthiratanāni satta assaratanāni laddhapurisassa atthamaṃ dento viya satta mahāpurisavitakke vitakketvā tthitassa atthamaṃ ācikkhanto evam āha.

Nippapañcārāmassā ti taṇhā-māna-diṭṭhi-papañcarahitatā nippapañcasamkhāte nibbānapade abhiratassa.

Itaraṃ tass' eva vevacanam.

Papañcārāmassā ti yathāvuttesu papañcesu⁴ abhiratassa.

Itaraṃ tass' eva vevacanam.

*Yato*⁴ ti⁴ yadā⁴; *tato* ti tadā.

Nānārattānan ti nilapitalohitodātavaṇṇehi nānārajanehi rattānam.

*Pamsukūlan*⁵ ti tevīsatiyā khettesu⁶ tthitapaṃsukūlam.

Cīvarānaṃ khāyissatī ti yathā tassa⁷ pubbaṇhasamayādisu yasmiṃ samaye yaṃ icchatī⁸ tasmiṃ samaye taṃ pārupantassa so dussakaraṇḍako⁹ manāpo hutvā khāyati, evaṃ tuyham¹⁰ pi cīvarasantosamahā-ariyavaṃsena tuṭṭhassa viharāto paṃsukūlacīvaraṃ khāyissati upatthahissati.⁴

Ratīyā ti ratī-atthāya.

Aparitassāyā ti taṇhādiṭṭhiparitassanāhi¹¹ aparitassanatthāya.

¹ M₁₀ tattha.

² B. kammassakatāpaññavato.

³ K. cittaṃ.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ K. °kūlacīvaran.

⁶ B. continues tthitaṃ paṃsukūlacīvaraṃ, then Khāyiss°, K. tthita-paṃsukūlacīvaraṃ. Khāyissatī and so on.

⁷ B. omits; M₁₀ tayā.

⁸ M₁₀ icchasi.

⁹ M₁₀ dussakaraṇḍa; K. °karaṇḍuko.

¹⁰ M₁₀ B. yathā.

¹¹ K. only taṇhādiṭṭhi.

Phāsuvihārāyā ti sukhavihāratthāya.

Okkamanāya nibbānassā ti amataṃ nibbānaṃ otaraṇatthāya.

*Pinḍiyālopanā*¹ ti gāmanigamarājadhānisu² jaṅghābalaṃ³ nissāya gharapaṭipāṭiyā carantena laddhapinḍiyālopaḥhajanāṃ.

Khāyissatī ti tassa gahapatino nānaggarasabhojanāṃ viya upaṭṭhahissati.

Santutṭhassa viharato ti piṇḍapātasantosamahā-ariyavaṃsena santutṭhassa viharato.

*Rukkhamūlaṃ*⁴ *senāsanānaṃ*⁵ *khāyissatī* ti tassa gahapatino tebhūmakapāsāde gandhakusumavāsasugandhaṃ⁶ kūṭāgāraṃ viya rukkhāmūlaṃ⁷ upaṭṭhahissati.

Santutṭhassā ti senāsanasantosamahā-ariyavaṃsena santutṭhassa.

Tiṇasantharako ti tiṇehi vā paṇṇehi vā bhūmiyaṃ vā phalakaḥpāsānatalānaṃ⁸ vā aññatarāsmiṃ santhatasanthato.⁹

Pūtimuttan ti yaṃ kiñci muttam; tam¹⁰ pi pūtimuttam eva vuccati duggandhattā.

Santutṭhassa viharato ti gilānapaccayabhesajjaparikkhārasantosena santutṭhassa viharato.

Iti bhagavā catusu ṭhānesu arahattaṃ¹¹ pakkipanto kammaṭṭhānaṃ kathetvā 'katarasenāsane nu¹² kho vasantassa kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ bhavissatī' ti āvajjento¹³ 'tasmiññeva vāsaṃ¹⁴ nissāyā¹⁴' ti ñatvā *tena hi tvaṃ Anuruddhā* ti ādim āha.

Pavivittassa viharato ti tihi vivekehi vivittassa¹⁵ viharantassa.

¹ M₁₀ pinḍiyā; K. pinḍiyālopaḥhajanān.

² B. °rājatṭhānisu.

³ B.K. jaṅghabalaṃ.

⁴ M₁₀ B.K. °mūla-.

⁵ B.K. senāsanānaṃ.

⁶ K. gandhadhūpakusuma°.

⁷ M₁₀ °mūlakam; K. °mūlasenāsanānaṃ.

⁸ M₁₀ B. phalakam vā pās°.

⁹ B. °santhate; K. °santhāro.

¹⁰ B.K. taṃkhaṇe (B. taṃkhaṇe) gahitam.

¹¹ K. °tte.

¹² M₁₀ omits.

¹³ B. °jjanto.

¹⁴ M₁₀ vasaṃ nissāyā; B.K. vasantassā.

¹⁵ M₁₀ vivitta.

*Uyyojanikapāṭisaṃyuttan*¹ ti uyyojanikeh' eva² vacanehi paṭisaṃyuttam; tesam upatṭhānagamanakaṇ³ yevā³ ti attho.

Papañcanirodhe ti nibbānapade.

Pakkhandatī ti ārammaṇakaraṇavasena pakkhandati.⁴

Pasīdatī ti ādisu pi ārammaṇavasen' eva⁵ pasīdanasantitṭhanamuccanā⁶ veditabbā.

Iti bhagavā Cetiratthe Pācīnavamsadāye āyasmato Anuruddhassa kathite aṭṭha mahāpurisavitakke puna Bhesakalāvane⁷ mahāvihāre nisīditvā bhikkhusaṃghassa vitthārena kathesi.—

Manomayenā ti manena nibbattitakāyo pi manomayo ti⁸ vuccati, manena nimmitakāyo⁹ pi. Idha manena katakāyam¹⁰ sandhāy' evam āha.

Yathā me ahu saṃkappo ti yathā mayham vitakko ahosi.

*Tato uttarī*¹¹ ti aṭṭha¹² mahāpurisavitakke¹² dassento tato uttarim desesi.¹³

Sesam sabbattha uttānattham¹⁴ evā ti.

Gahapativuggo latīyo.

IV.

1. Catutthassa paṭhame āsajja dānaṃ detī ti patvā dānaṃ deti; āgataṃ disvā¹⁵ tam muhuttaṃ yeva nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā dānaṃ deti, dassāmi ti na kilameti.¹⁶

Bhayā ti ayaṃ¹⁷ adāyako akārako¹⁸ ti garahabhayā apāyabhayā vā.

¹ M₁₀ uyyojanike p°.

² K. uyyojanikārāheh' eva.

³ M₁₀ °gamanam kāyevā (P. v.l. °gamanam kayevā); B. upatṭhānagamanakiriya yevā; K. utṭhānagamanakiriya yevā.

⁴ M₁₀ °tī, omits pasīdatī.

⁵ K. inserts pasīdatī.

⁶ M₁₀ pasīdati santutṭhānā pucchānā.

⁷ B.K. °kalāvana-.

⁸ K. omits.

⁹ B.K. gatakāyo.

¹⁰ B.K. gatakāyam.

¹¹ M₁₀ uttarim vā (=v.l. in P.); B. uttari—both omit ti.

¹² B. aṭṭhamam °vitakkaṃ.

¹³ B.K. desayi.

¹⁴ B. uttānam.

¹⁵ K. adds vā.

¹⁶ M₁₀ °memi.

¹⁷ M₁₀ bhayā.

¹⁸ M₁₀ ākār°.

Adāsi me ti ayaṃ¹ pubbe² idaṃ nāma adāsi ti deti.

*Dassati*³ me ti anāgate idaṃ nāma dassati ti deti.

Sāhu dānan ti dānaṃ nāma sādhu sundaraṃ buddhādīhi paṇḍitehi pasatthan ti deti.

*Cittālaṃkāracittaparikkhāratthaṃ*⁴ deti ti samathavipas-sanācittālaṃkāratthaṃ⁵ c' eva parikkhāratthaṃ ca deti; dānaṃ hi cittaṃ muduṃ karoti. Yena laddho,⁶ so 'lad-dhaṃ me' ti muducitto hoti; yena dinnam,⁷ 'dinnam⁸ mayā⁸' ti muducitto hoti. Iti ubhinnaṃ⁹ cittaṃ muduṃ karoti; ten' eva 'adantadamanan' ti vuccati, yathāha:—

Adantadamaṇaṃ dānaṃ dānaṃ¹⁰ sabbatthasādhakaṃ¹⁰

dānena¹¹ piyavācena oṇamanti¹² namanti cā ti.*

Imesu pana aṭṭhasu dānesu cittālaṃkāradānaṃ eva utta-man ti.

2. Dutīye *saddhā* ti yāya saddhāya¹³ dānaṃ deti, sā sad-dhā; *hirīyan*¹⁴ ti yāya hiriyā dānaṃ deti, sā va adhippetā.

Kusalaṇ ca dānan ti anavajjaṇ ca¹⁵ dānaṃ.

Diviyan ti divaṅgamaṃ.

3. Tatiye *dānavatthūnī* ti dānakaraṇāni.¹⁵

Chandā dānaṃ deti ti pemena dānaṃ deti.

Dosā ti dosena kuddho hutvā yaṃ atthi, taṃ vegena gaṇ-hitvā deti.

Mohā ti mohena mūlho deti.

*Garahā*¹⁶ ti garahabhayena vā apāyabhayena vā¹⁷ tass' eva vā pana bhayena deti.

Kulavaṃsan ti kulappaveṇi.¹⁸

* Cf. Vism. 306.

¹ B.K. mayhaṃ.

³ M₁₀ tassati (!).

⁵ B.K. °vipassanācittassa al°.

⁷ B.K. add so pi.

⁹ M₁₀ abhiṇhaṃ.

¹⁰ B.K. adānaṃ dantadūsakaṃ.

¹¹ K. anena.

¹³ M₁₀ repeats.

¹⁵ M₁₀ B.K. °karaṇāni.

¹⁷ B. adds tassa.

² B.K. add esa.

⁴ B.K. add dānaṃ.

⁶ K. laddhaṃ hoti.

⁸ K. dinnam assā.

¹² B. uṇṇamanti.

¹⁴ B.K. hiriyā.

¹⁶ B.K. bhayā.

¹⁸ M₁₀ °ppaveṇi.

4. Catutthe *na mahapphalaṃ hotī* ti dhaññaphalena mahapphalaṃ na hoti.

Na mahassādan ti yam pi 'ssa phalaṃ hoti, tassa assādo na mahā hoti; *maṇḍassādan* na madhuram.

*Na phātiseyyā*¹ ti vaḍḍhi² pi 'ssa na hoti,³ tassa⁴ mahantaṃ vihitthambhasannivesaṃ na hotī ti attho.

*Uṇṇāmaninnāmi*⁵ ti ninnathalavasena⁶ visamatalaṃ; tatha thale⁷ udakaṃ na saṇṭhāti, ninne atibahu tiṭṭhati.

*Pāsānasakkharillaṇ*⁸ ti pattharivā tṭhitapitṭhipāsānehi ca⁴ khuddakapāsānehi⁹ ca sakkharāhi ca samannāgataṃ.

Ūsaraṇ ti ubbhidodakaṃ.¹⁰

*Na ca gambhīrasātan*¹¹ ti thaddhabhūmitāya⁴ gambhīra-nugata¹²-naṅgalamaggam katvā kasituṃ na sakkā hoti, unnaṅgalamaggam¹³ eva hoti.

*Na⁴ āyasampannaṇ*¹⁴ ti na udakāgamanasampannaṃ.

Na⁴ apāyasaṃpannaṇ ti¹⁵ na⁴ niggamanamaggasampannaṃ hoti.

*Na mātikasampannaṇ*¹⁶ ti na khuddakamahantīhi¹⁷ udakamātikāhi sampannaṃ hoti.

Na mariyādasampannaṇ ti na kedāramariyādāhi sampannaṃ.

Na mahapphalaṇ ti ādīni sabbāni vihiphalavasena¹⁸ vedittabbāni.—

Sampanne ti paripunṇe sampattiyutte.

Pavuttā bījasampadā ti sampannaṃ⁴ bījaṃ ropitaṃ.

¹ M₁₀ phātiseyyo; B.K. phātiseyyan.

² M₁₀ B. seyyā; K. phātiseyyā.

³ B.K. *insert here* vuddhi; P. *mentions the reading*: seyyā pi 'ssa na hoti vaḍḍhi.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ B. uṇṇāmininnāmi; K. uṇṇamī°.

⁶ M₁₀ talavasena; K. thalaninnavasena.

⁷ M₁₀ tale.

⁸ B. °sakkharikaṇ.

⁹ K. khuddakamahantāhi.

¹⁰ B. ubbhinnalonaṃ.

¹¹ B.K. °sitaṇ.

¹² B.K. °gataṃ.

¹³ M₁₀ B.K. uttānanaṅgala°.

¹⁴ M₁₀ aya°.

¹⁵ B. *continues* pacchābhāge udakaniggamanamaggasampannaṃ na hoti; K. *continues* na pacchābhāge udakaniggamana° hoti.

¹⁶ M₁₀ B.K. mātikā°.

¹⁷ M₁₀ °mahantehi.

¹⁸ K. vipākaphala°; B.K. °vasen' eva.

Deve sampādayantamhī ti deve sammā vassante.
Anītisampadā hotī ti kīṭakimi-ādipāṇaka-ītiyā abhāvo
 ekā¹ sampadā hoti.

Virulhī ti vaddhi dutiyā sampadā hoti.

Vepullan ti vipulabhāvo tatiyā sampadā hoti.

Phalan ti paripunnaphalam² cittasampadā³ hoti.⁴

Sampannasīlesū ti paripunnasīlesu.

Bhojanasampadā ti sampannam⁵ vividhabhojanam.⁶

*Sampadānan*⁷ ti tividhakusalasampadam.⁸

Upaneti ti sā bhojanasampadā upanayati.

*Kasmā ? sampannam hi 'ssa'*⁹ *taṃ katham*¹⁰ yasmā 'ssa'⁹ taṃ
 katakammam sampannam, paripunnam ti attho.

Sampannatthūdhā ti sampanno atthu idha.

Vijjācaraṇasampanno ti tīhi vijjāhi ca pañcadasahi cara-
 ṇadhammehi ca¹¹ samannāgato.

Laddhā ti evarūpo puggalo cittassa sampadam avekal-
 labhāvam¹² labhitvā.

Karoti kmmasampadan ti paripunnakammam¹³ karoti.

*Labhati c'*¹⁴ *atthasampadan*¹⁵ ti atthañ ca paripunnam la-
 bhati.

Diṭṭhisampadan ti vipassanādiṭṭhim.¹⁶

Maggasampadan ti sotāpattimaggam.

Yāti sampannamānaso ti paripunnacitto hutvā arahattam
 yāti.

Sā hoti sabbasampadā ti sā sabbadukkhehi¹⁷ vimutti sab-
 basampadā nāma hoti ti.

¹ M₁₀ eka°.

² B. paripunnavaṇṇaphalam; K. paripunnam ghaññaphalam.

³ B. catutthī sampadā; K. catutthasamp°.

⁴ M₁₀K. hoti ti.

⁵ M₁₀K. °panna.

⁶ K. pañcavidhabhojanam.

⁷ M₁₀ °padan.

⁸ M₁₀B. tividham k°.

⁹ M₁₀ sa.

¹⁰ K. katan ti; M₁₀ adds yasmā sampannam hi satam katham.

¹¹ M₁₀ omits.

¹² B. avekallapariapunabhāvam; K. avekallam paripunnabh°.

¹³ K. paripunnam k°.

¹⁴ M₁₀B. omit; P. ca.

¹⁵ B. vatthusamp°.

¹⁶ M₁₀ only vipassanā.

¹⁷ K. sabbā d°.

5. Pañcame *dānūpapattiyo* ti dānapaccayā upapattiyo.

*Dahatī*¹ ti ṭhapeti.

Adhiṭṭhātī ti tass' eva vevacanam.

Bhāvetī ti vaḍḍheti.

*Hīne vimuttan*² ti³ hīnesu pañcasu kāmaguṇesu vimuttam.⁴

*Uttarim*⁵ *abhāvitan* ti tato uttarim⁶ maggaphalatthāya abhāvitam.

Tatrūpapattiya samvattatī ti yaṃ thānam patthetvā kusalam kataṃ, tattha nibbattanatthāya samvattati.

*Vītarāgassā*⁷ ti maggena vā samucchinna-rāgassa⁸ samāpattiya vā vikkhambhitarāgassa; dānamatten' eva⁹ hi Brahmaloce uppajjitum¹⁰ na sakkā, dānam pana samādhivipassanācittassa alaṅkāraparivāram hoti, tato dānena muducitto Brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloce nibbattati. Tena vuttam: vītarāgassa no sarāgassā ti.

6. Chaṭṭhe ¹¹puññakiriyaṇi¹² ca tāni tesam ānisaṃsānam vatthūni cā ti *puññakiriya vatthūni*¹¹; dānādīnam hi lakkaṇe cittaṃ ṭhapetvā 'evarūpaṃ nāma¹³ amhehi dānam dātabbam silaṃ rakkhittabbam¹³ bhāvanā bhāvetabbā' ti sattā puññaṇi karonti.

Dānam eva *dānamayaṃ*, dānacetanāsu vā purimacetanato nipphannā sannitṭhāpakacetanā *dānamayaṃ*; silādīhi¹⁴ silamayādīni¹⁴ viya; sesadvayesu pi es' eva nayo.

Parittam kataṃ hotī ti thokaṃ mandam kataṃ hoti.

Nābhisaṃbhotī ti na nipphajjati.¹⁵

Akatam hotī ti bhāvanāyayoge¹⁶ yeva anāraddho hotī ti attilo.

¹ K. padah°.

³ M₁₀ omits hīne vimuttan ti.

⁵ B. uttari.

⁷ M₁₀ °rāgāyā.

⁹ M₁₀ °rāga[ssa; dana]matten' eva.

¹⁰ B. nibbattitum.

¹¹⁻¹¹ K. reads puññakiriya ca sā tesam tesam ānisaṃsānam vatthu cā ti puññakiriya vatthu.

¹² M₁₀B. °kiriya.

¹⁴ K. piṭṭhādīhi piṭṭhamayaḍīni.

¹⁶ M₁₀ bhāvanāya yogo; K. bhāvanāya yogo.

² K. 'dhimuttan.

⁴ K. adhimuttam.

⁶ B.K. upari-.

⁸ M₁₀ samucchinna-bhāvassa.

¹³⁻¹³ Missing in M₁₀.

¹⁵ M₁₀ nipajj°.

*Manussadobhagga*¹ ti manussesu sampattirahitaṃ pañca-vidhaṃ nīcakulaṃ.

*Uppajjati*² ti paṭisandhivasena upagacchati, tattha nibbattati ti attho.

Mattaso katan ti pamāṇena kataṃ³ thokaṃ na bahuṃ.⁴

*Manussasobhagga*⁵ ti manussesu subhagabhāvaṃ⁶ tividha-kulasampattisahitaṃ.⁷

Adhimattan ti adhikaṃ⁸ pamāṇaṃ phalaṃ⁹ vā.

Adhigaṇhanti ti abhibhavitvā¹⁰ gaṇhanti, viṣiṭṭhatarā jetṭhakā honti ti adhippāyo.¹¹

7. Sattame *sucin* ti parisuddhaṃ¹² vanna-sampannaṃ deti.

Panātan ti rasūpapannaṃ.¹³

Kālenā ti yuttapayuttakālena.¹⁴

Kappiyan ti yaṃ kappiyaṃ, taṃ deti.

Viceyya deti ti 'imassa dinnam mahapphalaṃ bhavissati, imassa na mahapphalan' ti evaṃ paṭiggāhaka-pariyesana-vasena¹⁵ dānaṃ vā vicinitvā deti. •

8. Atṭhame *atthāyā* ti atthattāyā.¹⁶

Hitāya sukhāyā ti hitattāyā sukhattāyā.

*Pubbapetāna*¹⁷ ti paralokagatānaṃ nātīnaṃ.

Imasmim sutte anuppanne buddhe cakkavattirājāno bodhisattā paccekabuddhā labbhanti,¹⁸ buddhā c' eva buddha-sāvakā ca; yathāvuttānaṃ hi etesaṃ atthāyā hitāyā sukhāya saṃvattanti.¹⁹—

¹ M₁₀ manussabhagga; B.K. °dobhagyan.

² B. upapajj°.

³ K. adda na.

⁴ B. bahu.

⁵ M₁₀ manussadobhagyan; B.K. °sobhagyan.

⁶ K. subham varam; M₁₀ [subha]gabhāvaṃ.

⁷ M₁₀ °kulasampattivirahitaṃ; B. °kulasampatti; K. °kulasampattim.

⁸ B.K. adhikap°.

⁹ B. balavaṃ; K. balaṃ.

¹⁰ K. adhi°.

¹¹ B.K. attho.

¹² K. suddhaṃ.

¹³ K. susampannaṃ (=v.l. in B.).

¹⁴ B. yuttapattakālena.

¹⁵ M₁₀ paṭiggāhapaṇi°; B. paṭiggāhakaṃ vā paṇidhāya vasena; K. °ggāhakaṃ vā paṇidhāya dānavasena.

¹⁶ M₁₀ atthāya (!).

¹⁷ M₁₀ °petan.

¹⁸ B.K. adda buddhakāle.

¹⁹ M₁₀ °vattati (v.l. in P.).

*Bahunnaṃ*¹ *vata atthāya sappañño gharam āvasan ti sap-*
*pañño ghare vasanto bahunnaṃ*¹ *vata atthāya hoti.*

*Pubbe ti paṭhame.*²

*Pubbekataṃ anussaran ti mātāpitunnaṃ*³ *pubbakāraguṇe*
anussaranto.

Sahadhammenā ti sakāraṇena paccayapūjanena pūjeti.

*Apace brahmacārayo*⁴ *ti*⁵ *apacayati,*⁶ *nīcavuttitaṃ tesam*⁷
āpajjati.

*Pesalā*⁸ *ti piyasilā.*⁸

9. *Navame dānānī* *ti cetanādānāni.*

Aggaññānī *ti ādinaṃ*⁹ *attho heṭṭhā vutto va.*¹⁰

10. *Dasame pāṇātipāto* *ti pāṇātipātacetanā.*

*Sabbalahuso*¹¹ *appāyukasamvattaniko* *ti*¹² *tena parittakena*
*kammavipākena*¹³ *appāyuko hoti, dinnamattāya vā paṭi-*
*sandhiyā viliyati mātukucchito nikkhantamatte*¹⁴ *vā; eva-*
rūpo hi na aññassa kassaci nissando pāṇātipātass' eva gata-
maggio eso ti.

Bhogavyasanasamvattaniko *ti yathā kākaṇikamattam*¹⁵ *pi*
*hatthe na tiṭṭhati, evaṃ bhogavyasanaṃ samvatteti.*¹⁶

*Verasapattasamvattaniko*¹⁷ *hoī* *ti saha sapattehi veram*
*samvatteti; tassa hi sapattā va*¹⁸ *bahukā honti. Yo ca naṃ*
*passati, tasmim veram*¹⁹ *eva uppādeti na nibbāyati; evarūpo*
hi parassa rakkhitagopitabhaṇḍe aparādhassa nissando.

Abhūtabbhakkhānasamvattaniko *hoī* *ti abhūtena abbhak-*
*khānaṃ*²⁰ *samvatteti; yena kenaci katam*²¹ *tass' eva upari*
*patissati.*²²

¹ B. bahūnaṃ.

³ B.K. °pitūnaṃ.

⁵ B. adds brahmacārino.

⁷ B.K. nesam.

⁹ K. adds padānaṃ.

¹¹ M₁₀ °lahuko; K. reads Sabbalahuso ti sabbalahuko.

¹² M₁₀ omits.

¹⁴ K. °matto.

¹⁶ M₁₀ adds sampavattati.

¹⁷ B.K. sapattaverasamvattaniko.

¹⁸ B. ca.

²⁰ P. °kkhānena.

²¹ B. adds katvā; K. adds gantvā.

² B.K. add va.

⁴ B.K. °cārino.

⁶ K. °cāyati.

⁸ K. °lo.

¹⁰ B.K. yeva.

¹³ B. omits.

¹⁵ B. kākaṇikā°.

¹⁹ K. veram, without eva.

²² B.K. patati.

Mittehi bhedanasamvattaniko ti mittehi bhedaṃ samvatteti; yaṃ yaṃ mittam karoti, so so bhijjati yeva.

Amanāpasaddasamvattaniko ti amanāpasaddam samvatteti; yā sā vācā kaṇṭakā kakkasā kaṭukā abhisajjani¹ mammacchedikā, gatagataṭṭhāne tam eva supāti; manāpasaddasavanam nāma na labhati: evarūpo² pharusavācāya gata-maggo nāma.

*Anādeyyavācasamvattaniko*³ ti agahetabbavacanam⁴ samvatteti; 'tvam kasmā kathesi, ko hi⁵ tava vacanam gahesati' ti vattabbatam āpajjati: ayam samphappalāpāya⁶ gatamaggo.

Ummattakasamvattaniko hoti ti ummattabhāvam⁷ samvatteti; tena⁸ manusso ummatto⁹ vā khittacitto vā eḷamūgo vā hoti: ayam surāpānassa nissando.

Imasmiṃ sutte vaṭṭam eva kathitan ti.

Dānavaggo catuttho.

V.

4. Pañcamassa catutthe¹⁰ ime ce pi Vāsetṭha¹¹ mahāsālā ti purato ṭhite dve sālarukkhe dassento parikappopamam āha. Idam vuttam hoti: ime tāva mahāsālā acetanā; sace ete pi sacetanā hutvā aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposatham upavaseyyum, etesam¹² pi so uposatho¹³ dīgharattam hitāya sukhāya assa; manussabhūte¹⁴ pana vattabbam eva n' atthi ti.

6. Chaṭṭhe yen' āyasmā Anuruddho ti tā kira devatā attano sampattim oloketvā 'kim¹⁵ nu kho nissāya ayam sampatti¹⁶ amhehi laddhā' ti āvajjamānā theram¹⁷ disvā

¹ M₁₀P. °ni.

² K. inserts hi.

³ M₁₀ anādeyyavācam s°; K. anādeyyavācās°.

⁴ B. °vacanatam.

⁵ M₁₀K. omī.

⁶ B.K. °lāpassa.

⁷ B.K. ummattakabh°.

⁸ M₁₀B.K. insert hi.

⁹ B.K. ummādo.

¹⁰ K. paṭhame.

¹¹ M₁₀ Vāsetṭhā.

¹² M₁₀ etam.

¹³ B. uposathavāso; K. uposathupavāso.

¹⁴ B. only bhūte.

¹⁵ M₁₀ kin.

¹⁶ K. after amhehi.

¹⁷ M₁₀ te.

' mayam amhākāṃ ayyassa pubbe cakkavattirajjam karon-
tassa pādapariārikā hutvā tena¹ dinnovāde t̥hatvā imaṃ²
sampattiṃ labhimhā,³ gacchāma theram ānetvā imaṃ
sampattiṃ anubhavissāmā' ti divā⁴ yen' āyasmā Anurud-
dho ten' upasaṃkaminīsu.

Tīsu t̥hānesū ti tīsu kārāṇesu.⁵

Paṭilabhāmā ti khaṇen' eva labhāma.

*Saram*⁷ ti vacanasaddaṃ vā gītasaddaṃ vā ābharāṇa-
saddaṃ vā.

Pitā assū ti ādini ' nīlā tāva jātā pītā bhavitum na sak-
khissanti' ti ādinā nayena cintetvā vitakketi⁸; tā pi ' idāni
ayyo amhākāṃ pītabhāvaṃ icchatī, idāni lohītabhāvan' ti
tādisā va ahesum.

*Accharikam*⁹ vādesī ti pāṇitalaṃ vādesi.

Pañcaṅgikassā ti ātataṃ vitataṃ ātatavitataṃ ghaṇaṃ¹⁰
susiraṃ¹⁰ ti imehi pañcah' āṅgehi¹¹ samannāgatassa. Tattha
ātataṃ nāma cammapariyonaddhesu bheri-ādisu ekatala-
turiyaṃ, vitataṃ nāma ubhayatalaṃ, ātatavitataṃ nāma
sabbaso pariyonaddhaṃ, susiraṃ¹³ ghaṇasammādi.¹³

Suvīnūtassā ti ākaḍḍhanasīthilakaraṇādihi samuṭṭhitassa.¹⁴

*Suppatipatāḷitassā*¹⁵ ti pamāṇena¹⁶ t̥hitabhāvajānanatthaṃ
suṭṭhu paṭipatāḷitassa.

*Kusalehi susamannāhatassā*¹⁷ ti ye vādetum kusalā¹⁸ che-
kā, tehi vāditassa.

Vaggū ti¹⁹ sundaro.

Rajanīyo ti rajetum²⁰ samattho.

Kamanīyo ti kāmatabbayutto.

¹ M₁₀ omits.

² B. °ha. °

³ M₁₀ kar°.

⁴ K. saddaṃ.

⁵ B. accharaṃ.

⁶ K. susiraṃ ghaṇaṃ.

⁷ M₁₀ °ra; B.K. add vamsādi.

⁸ B. samuechitassa.

⁹ B.K. pamāṇe.

¹⁰ B. after chekā.

¹¹ B. adds cheko; K. adds madhuro.

¹² M₁₀ K. rañjetum; B. rajjetum.

¹³ M₁₀ B. idaṃ.

¹⁴ K. adds yeve.

¹⁵ K. adds t̥hānaso.

¹⁶ K. °esi.

¹⁷ B. pañcahi āṅgehi.

¹⁸ B.K. ghaṇaṃ s°.

¹⁹ M₁₀ °patāl° both times.

²⁰ M₁₀ susamannāgatassā.

Khamanīyo ti vā pātho; divasam pi sūyamāno¹ khamat' eva, na nibbindatī ti attho.

*Madanīyo*² ti mānamada-purisa-madajanano.

Indriyāni okkhipī ti asāruppaṃ imā devatā karontī ti indriyāni hetthā khipi, na³ akkhīni ummiletvā olokesi.

Na kho⁴ ayyo⁴ Anuruddho sādīyatī ti mayam naccāma gāyāma, ayyo pana Anuruddho na kho sādīyati, akkhīni ummiletvā na olokesi, kim⁵ mayam naccitvā vā gāyitvā vā karissāmā ti tatth' eva antaradhāyimsu.

Yena bhagavā ten⁶ upasaṃkamī⁶ ti tāsam devatānam ānubhāvaṃ disvā 'katihi⁷ na kho dhammehi samannāgato mā-tugāmo manāpakāyike devaloke nibbattatī' ti imam attham pucchitum upasaṃkami.

9. Navame *ayaṃsā⁸ loko āraddho hotī* ti ayam assā⁹ loko¹⁰ karaṇamattāya¹¹ āraddhattā¹² paripuṇṇattā āraddho hoti paripuṇṇo.

Soḷasākārasampannā ti sutte vattehi atthahi atthaka-thāsu¹³ atthahī ti soḷasahi ākārehi samannāgatā, yāni tassā¹⁴ atthāṅgāni param pi tesu samādapetī ti evam pi soḷasākārasampannā ti.¹⁵

¹⁶Saddhā-sīla¹⁷-paññā pan' ettha missakā¹⁸ kathitā.

10. Dasamaṃ bhikkhusaṃghassa kathitaṃ; yaṃ¹⁹ pana na vuttaṃ, taṃ hetthā* āgatanayattā uttānattham evā ti.

Uposathavaggo pañcama.

* Cf. Vol. II, 324 sqq.; III, 246 sqq.

¹ B.K. suyya°.

² K. ramanīyo.

³ K. before olokesi.

⁴ B.K. kh⁴ayyo.

⁵ B. kim eva.

⁶ M₁₀ omits.

⁷ K. katihi.

⁸ M₁₀B. ayaṃ; K. ayaṃsa.

⁹ M₁₀B.K. ayam assa.

¹⁰ B.K. add idhaloke.

¹¹ K. karaṇakammatthāya, adds viriyassa.

¹² B. āraddhā.

¹³ B. gāthāsu.

¹⁴ M₁₀ tassa; K. vā.

¹⁵ K. adds eke.

¹⁶ B. adds evaṃ.

¹⁷ B.K. add cāga.

¹⁸ B.K. missikā.

¹⁹ M₁₀ omits yaṃ; B. reads sabbasuttesu pana yaṃ vuttaṃ, K. sabbasuttesu pana yaṃ na vuttaṃ taṃ hetthā and so on.

VI.

1. Chaṭṭhassa paṭhame *Sakkesu viharatī* ti paṭhamagamanena gantvā viharatī.

Mahāpajāpatī ti puttapajāya c' eva dhītupajāya ca¹ mahantattā evaṃ-laddhanānā.

Yena bhagavā ten' upasaṃkamī ti bhagavā Kapilapuram gantvā paṭhamam eva Nandaṃ pabbājesi, sattame divase Rāhulakumāraṃ; Cumbātakalahe² pana³ ubhayanagaravāsīsu⁴ yuddhatthāya nikkhantesu satthā gantvā te rājāno saññāpetvā⁵ Attadaṇḍasuttaṃ kathesi. Rājāno pasīditvā va³ aḍḍhatiyasate aḍḍhatiyasate⁶ kumāre adamsu. Tāni pañca kumārasatāni satthusantike pabbajimsu. Atha nesam Pajāpatiyo sāsanaṃ pesetvā anabhiratiṃ uppādayimsu. 'Satthā tesam⁷ anabhiratiyā uppannabhāvaṃ ñatvā te pañcasate daharabhikkhū Kuṇāladahaṃ netvā attano kuṇālakāle nisinnapubbe pāsāṇatale nisīditvā Kuṇālaajātakakathāya tesam anabhiratiṃ vinodetvā te⁸ sabbe⁸ sotāpatti-phale paṭiṭṭhāpesi,⁹ puna mahāvanaṃ ānetvā arahattaphale' ti tesam cittaṃ jānanatthaṃ puna pi Pajāpatiyo sāsanaṃ pahiṃimsu. Te abhabbā 'mayam gharāvāsassā' ti paṭi-sāsanaṃ pahiṃimsu. Tā 'na dāni amhākaṃ gharaṃ gantaṃ yuttaṃ, Mahāpajāpatiyā santikaṃ gantvā pabbajjaṃ anujānāpetvā pabbajissāmā' ti pañcasatā pi Pajāpatiṃ¹⁰ upasaṃkamitvā 'ayye¹¹ amhākaṃ pabbajjaṃ anujānāpethā¹²' ti āhamsu. Mahāpajāpati¹³ tā itthiyo gahetvā yena bhagavā ten' upasaṃkamī. Setacchattassa heṭṭhā rañño parinibbutakāle¹⁴ upasaṃkamī ti pi vadanti yeva.

Alaṃ Gotamē mā te rucce ti kasmā paṭikkhipi, nanu sabbesam pi buddhānaṃ catasso parisā hontī ti. Kāmaṃ¹ hontī¹; kilametvā pana anekavāraṃ yācite¹⁵ anuññātaṃ

¹ M₁₀ omits.

³ K. omits.

⁵ B.K. saññāp°.

⁸ B.K. sabbe pi te.

¹⁰ B.K. Mahāpaj°.

¹² K. °jānāthā.

¹⁴ M₁₀ nibbuta°.

² K. cumbātakakalahe.

⁴ M₁₀ °vāsīsu; B. °vāsīkesu.

⁷ K. inserts pana.

⁹ M₁₀ °ṭṭhāpesi.

¹¹ M₁₀ ayya.

¹³ M₁₀ °ti.

¹⁵ K. °tena.

⁶ B. omits.

pabbajjam dukkhena laddhā ti sammā paripālessantī¹ ti garuṃ katvā anuññātukāmo paṭikkhipi.

*Pakkāmi*² ti puna Kapilapuram eva pāvisi.

Yathābhīrantam viharitvā ti sattānam³ upanissayam olo-kento yathājjhāsayaṃ⁴ viharitvā.

Cārikam pakkāmi ti mahājanasamgaham⁵ karonto anu-pamāya⁶ buddhasiriyā anopamena buddhaviḷāsena aturita-cārikam pakkāmi.

*Sambahulāhi*⁷ *Sākiyānīhi*⁸ *saddhin* ti antonivesanamhi⁹ yeva Dasabalam uddissa pabbajjāvesam gahetvā¹⁰ pañca-sata¹¹. *Sākiyāniyo*¹² pabbajjāvesam¹³ gāhāpetvā sabbāhi pi tāhi sambahulāhi⁷ *Sākiyānīhi*⁸ *saddhim*.

*Cārikam*¹⁴ *pakkāmi* ti gamanam¹⁵ abhinīhari.¹⁵ Gamanābhi-haraṇakale¹⁶ pana¹⁷ sukhumālā¹⁸ rājittihyo padasā gantum na sakkhissanti ti Sākiya-Koliyārājāno¹⁹ suvaṇṇasivikāyo²⁰ upaṭṭhāpayimsu. Tā pana yāne āruya gacchanti ti satthari agāravo kato hoti ti ekapaṇṇāsayaṇīkam²¹ padasā va paṭi-pajjimsu. Rājāno pi purato ca¹⁵ pacchato ca ārakkham sam-vidahāpetvā taṇḍulasappitelādīnam sakaṭāni pūrāpetvā²² 'gatattāhāne²³ āhāram paṭiyādethā' ti purise pesayimsu.

Sūnehi pādehi ti tasmaṃ hi sukhumālattā pādesu eko phoṭo udeti,²⁴ eko bhijjati; ubho pādā²⁵ katakatṭhiparikiṇṇā²⁶ viya hutvā uddhumātā.²⁷ Tena vuttam: sūnehi pādehi ti.

Bahidvāraṇakotṭhake ti dvāraṇakotṭhakato²⁸ bahi. Kasmā pan'

¹ M₁₀ °pāḷissanti.

² B.K. bodhaneyyasattānam.

³ B.K. °yena.

⁴ B.K. uttamāya.

⁵ M₁₀ sākinīyāhi.

⁶ K. adda tā pi.

⁷ M₁₀ sākinīyo.

⁸ K. omits.

⁹ B.K. gamanābhinīhar°.

¹⁰ B. tā sukhumā.

¹¹ B.K. sovaṇṇa°.

¹² K. pūretvā.

¹³ B.K. utṭheti.

¹⁴ K. kaṭa°; B.K. °katṭhisamparikiṇṇā; P. °parikaṇṇā.

¹⁵ B. adda jātā.

¹⁶ B. pakkāmi throughout.

¹⁷ B. mahājanam saṅg°.

¹⁸ B. sampahul°.

¹⁹ K. °nivesaṇasmim.

²⁰ B.K. °satā.

²¹ B.K. adda yeva.

²² M₁₀ omits.

²³ K. pan' assā.

²⁴ M₁₀ sakol°; B.K. Sākiya-Kol°.

²⁵ B.K. adda maggam.

²⁶ K. gatagatatṭhāne.

²⁷ M₁₀ B. pāde.

²⁸ B.K. °kotṭhakassa.

evaṃ ʒhitā¹ ti ? Evaṃ kir' assā ahosi: ahaṃ Tathāgatena ananuññātā sayam² eva³ pabbajjāvesaṃ aggahesiṃ; evaṃ gahitabhāvo ca pana me sakala-Jambudīpe pākato jāto⁴; sace satthā⁵ pabbajjaṃ anujānāti, ice' etaṃ kusalaṃ; sace pana nānujānissati, mahatī⁶ garaḥā bhavissati ti vihāraṃ pavisituṃ asakkonti⁷ rodamaṇā⁸ atṭhāsi.

Kin⁵ nu tvaṃ Golamī ti kim⁶ nu rājakulānaṃ vipatti upannā, kena⁷ tvaṃ kāraṇena evaṃ vivannaḥāvaṃ pattā, sūnehi pādehi⁸ ʒhitā ti.

Aññena pi pariyyāyena ti aññena pi kāraṇena.

Bahukārā⁹ bhante ti ādinā tassā guṇaṃ kathetvā puna pabbajjaṃ yācanto evaṃ āha.

Satthā pi 'itthiyo nāma parittapaññā, ekayācitamattena¹⁰ pabbajjāya anuññātāya na me¹¹ sāsaṇaṃ garuṃ katvā gaṇhanti¹² ' ti tikkhattum paṭikkhipitvā idāni garuṃ katvā gāhāpetukāmatāya sace *Ānanda Mahāpajāpati Golamī atṭha garudhamme paṭigaṇhātī*,¹³ sā v' assā hotu upasampadā ti ādim āha.

Tattha sā v' assā ti sā ev' assā¹⁴ pabbajjā pi upasampadā pi hotu.

Tadahūpasampannassā ti¹⁵ taṃ divasaṃ¹⁶ upasampannassa.

*Abhivādana-paccutṭhāna - añjalikamma-sāmicikammaṃ*¹⁷ ti māne¹⁸ akatvā pañcapatitṭhiteṇa abhivādanam, āsanā utṭhāya¹⁹ paccuggamanavasena paccutṭhānam, dasanakhaṃ²⁰ samodhānetvā añjalikammaṃ, āsanapaññāpanavījanādikaṃ

¹ K. saṇṭhitā.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ °ti.

⁴ B. adds va.

⁵ B.K. kim.

⁶ M₁₀ kin.

⁷ K. adds nu.

⁸ B. inserts pa, K. pe.

⁹ M₁₀ bahūpakārā; B.K. bahupakārā.

¹⁰ B. etā yācitamattā yeva; K. ekayācitamatte yeva.

¹¹ M₁₀ omits; B.K. mama.

¹² K. gaṇhissanti.

¹³ B.K. paṭigg°.

¹⁴ M₁₀ eva; B.K. eva assā.

¹⁵ M₁₀ pi; B.K. have tadahupa°.

¹⁶ K. adds pi.

¹⁷ K. abhivādanam paccutṭhānam añjalikammaṃ sāmicikammaṃ kattaḍḍan.

¹⁸ B.K. omānātimāne.

¹⁹ M₁₀ vutṭhāya; B.K. paccutṭhāya.

²⁰ B.K. °nakhe.

anucchavikakammasaṃkhātāṃ sāmīcīkammañ ca kātabbā.¹

Abhikkhuke āvāse ti yattha vasantiyā anantarāyena ovādatthāya upasaṃkamanatṭhāne² ovādadāyako ācariyo n' atthi: ayaṃ abhikkhuko āvāso nāma; evarūpe āvāse vassaṃ na upagantabbāṃ.

*Anvaddhamāsa*³ ti anuposathikāṃ.⁴

Ovādūpasāṃkamanāna ti ovādatthāya upasaṃkamanāṃ.

Diṭṭhenā ti cakkhunā diṭṭhena.⁵

Sutenā ti sotena sutena.⁶

Parisaṅkāyā ti diṭṭhasutamutavasena⁷ parisaṅkitena.

Garudhamma ti garuka⁸-saṃghādisesāpattim.

Pakkhamānattan ti anūnāni pannarasadivasāni⁹ mānatāṃ.

Chasu dhammesū ti vikālabhojanacchatṭhesu¹⁰ sikkhāpadesu.

Sikkhitasikkhāyā ti ekasikkham¹¹ pi akhaṇḍaṃ katvā tāya¹² sikkhitasikkhāya.¹³

Akkositaḥ paribhāsitaḥ ti dasannaṃ akkosavatthūnaṃ aññātarena akkosavatthunā na akkositaḥ, bhayaparamparāya¹⁴ yāya kāyaci paribhāsāya na paribhāsitaḥ.

Ovaṭṭa bhikkhunīnaṃ bhikkhusu vacanapatho ti ovādānusaṇṇadhammakathāsaṃkhāto¹⁵ vacanapatho bhikkhunīnaṃ bhikkhusu ovaṭṭa¹⁶ piṭṭo, na bhikkhunīyā koci bhikkhu ovaṭṭaḥ nānusaṇṇitaḥ¹⁷; 'bhante, porāṇakattherā idaṃ¹⁸ cīvaravattaṃ¹⁹ pūrayimsū' ti evaṃ pana¹⁹ pavenivasena kathetum vaṭṭati.

¹ B.K. kattabbāṃ.

² K. upasaṅkamanārahe ṭhāne.

³ B.K. anvaddha°.

⁴ K. anūp°.

⁵ B. omits.

⁶ M₁₀B. omits.

⁷ B.K. omits muta.

⁸ B.K. °kaṃ.

⁹ K. paṇṇarasa°.

¹⁰ M₁₀ °bhojanatthesu.

¹¹ B. ettha sikkham.

¹² K. omits.

¹³ K. pūritasikkhāya.

¹⁴ B. bhayūparamparāya; K. bhayūpadaṃsanāya.

¹⁵ K. ovādānusaṇṇidh°.

¹⁶ K. vārito.

¹⁷ B.K. yā anusāṇitaḥ vā.

¹⁸ K. idaṃ c' idaṃ ca vattaṃ.

¹⁹ M₁₀ omits.

Anoraṭo bhikkhūnaṃ bhikkhūnīsu¹ vacanapatho ti bhikkhūnaṃ pana bhikkhūnīsu vacanapatho anivārito,² yathārucei³ ovaditum⁴ anusāsitum⁵ dhammakathaṃ kathetun ti ayam ettha saṃkhepo; vitthārato pan' esā garudhammakathā Samantapāsādikāya Vinayasamvannaṇāya vuttanāyena' eva veditabbā.

Ime pana aṭṭha garudhamme satthusantike uggahetvā therena attano ārociyamāne sutvā va Mahāpajāpatiyā tāva-mahantaṃ domanassaṃ khaṇena paṭippassambhi; Anotatadahaṭo ābhatena sītūdakassa⁶ ghaṭasatena matthake parisittā viya vigatapariḷāhā attamanā hutvā garudhammapaṭiggahaṇena uppannapītipāmujaṃ⁷ āvīkaronti *seyyathā pi bhante* ti ādikaṃ udānaṃ udānesi.

Kumbhatthenakehi ti kumbhe dipaṃ jāletvā tena ālokena paraghare bhaṇḍaṃ vicinitvā thenakacorehi.

*Setattīhikā*⁸ nāma rogaḷātī ti eko pāṇako nālamajjhagataṃ⁹ kaṇḍaṃ¹⁰ vijjhati, yena viddhā¹¹ kaṇḍā¹² nikkhantaṃ pi sālīsīsaṃ khiraṃ gaḥetun na sakkoti.

*Mañjetṭīhikā*¹³ nāma rogaḷātī ti uccūnaṃ¹⁴ anto rattabbāvo.

*Mahato taḷākassa paṭigacce*¹⁵ eva ālin¹⁶ ti iminā pana etam¹⁷ atthaṃ dasseti: yathā mahato taḷākassa pāliya abaddhāya¹⁸ pi kiñci udakaṃ tiṭṭhat' eva, paṭhamam eva baddhāya¹⁹ pana abaddhappaccayā²⁰ na tiṭṭheyya na²¹ paṭiṭṭheyya,²¹ evam evaṃ²² ye ime anuppanne vatthusmiṃ paṭigacce' eva anatikkamanāya²³ garudhammā paññattā, tesu hi apaññattesu mātugāmassa pabbajitattā pañca vassasatāni saddham-

¹ B. °sū, omits vacanapatho.

² B. aniv°.

³ M₁₀K. °rucin.

⁴ K. ovadantu.

⁵ M₁₀ omits; K. anusāsantu.

⁶ B. sītud°.

⁷ K. uppannaṃ pī°.

⁸ P. setattīkā.

⁹ M₁₀ nala°; B.K. °majjhe gataṃ.

¹⁰ B. vaṇḍaṃ.

¹¹ M₁₀B. viddhattā.

¹² B. vaṇḍaṃ.

¹³ B. mañjetṭīhikā.

¹⁴ M₁₀ uccukam.

¹⁵ B.K. paṭikacce' throughout.

¹⁶ K. pālin.

¹⁷ M₁₀ evam.

¹⁸ K. abandhāya, adds na.

¹⁹ K. bandhāya.

²⁰ K. abandhapacc°.

²¹ M₁₀ omits; B.K. tam pi tiṭṭheyya.

²² B.K. evam eva.

²³ B. anatikkamanatthāya; K. avitikkamanatthāya.

mo tiṭṭheyya, paṭigacc' eva paññattattā¹ pana aparāṇi pi pañca vassasatāni ṭhassatī ti evaṃ paṭhamam vutta²-vassasahassam eva ṭhassatī³ ti. Vassasahassan⁴ ti c' etaṃ paṭisambhidāpabhedappattakhīṇāsavānam⁵ vasen' eva vuttam. Tato pana uttarim⁶ pi sukkhavipassakakhīṇāsavavasena vassasahassam anāgāmivasena vassasahassam sakadāgāmi-vasena vassasahassam sotāpannavasena vassasahassan ti evaṃ pañca vassasahassāni paṭivedhasaddhammo ṭhassati, pariyattidhammo pi tāni yeva; na hi⁷ pariyattiyā asati paṭivedho atthi, nāpi pariyattiyā sati paṭivedho na hoti. Liṅgam pana pariyattiyā antarahitāya pi ciraṃ⁸ pavattissatī ti.

2. Dutiye *bahussuto* ti idha sakalassa pi Buddhavacanassa vasena bahussutabhāvo veditabbo.

Garudhamman ti kāyasamsaggaṃ.

Ayam ettha saṃkhepo; bhikkhunovādakavinicchayo pana Samantapāsādikāya vuttanayen' eva veditabbo.

3. Tatiye *sarāgāyā* ti sarāgatthāya.

Virāgāyā ti virajjanatthāya.

Samyogāyā ti vaṭṭe samyogatthāya.⁹

Visamyogāyā ti vaṭṭe visamyogabhāvatthāya.

Ācāyāyā ti vaṭṭassa vadḍhanatthāya.

No apacāyāyā ti na vaṭṭaviddhamsanatthāya.¹⁰

*Dubharatāyā*¹¹ ti dupposanatthāya.

No subharatāyā ti na sukhaposanatthāya.

Imasmim sutte paṭhamavārena vaṭṭam kathitam,¹² dutiya-vārena¹³ vivaṭṭam kathitam; iminā ca pana ovādena Gotamī¹⁴ arahattam pattā¹⁵ ti.

4. Catutthe *Vyagghapajjā*¹⁶ ti idam assa pāveṇināmavase-

¹ M₁₀K. paññattā.

² M₁₀K. vuttam.

³ B. °ti (*without* ti).

⁴ M₁₀ vassan.

⁵ K. paṭisambhidāppattakh°.

⁶ B. °ri.

⁷ B. ca.

⁸ K. param.

⁹ K. °yojanatthāya.

¹⁰ B. vaṭṭam vi°; K. vaṭṭavaddhanatthāya.

¹¹ K. dubbh°.

¹² M₁₀K. omit.

¹³ M₁₀K. °vāre; K. adds pana.

¹⁴ M₁₀ °mi.

¹⁵ M₁₀ pattam.

¹⁶ B.K. Byaggha° *throughout*.

na¹ ālapanam; tassa hi pubbapurisā vyagghapathe jātā ti tasmim̐ kule manussā Vyagghapajjā ti vuccanti.

Issatthenā ti issāsakammena.

Tatrupāyāyā ti imasmim̐ kāle idam̐ nāma kātum̐ vaṭṭati ti jānane upāyabhūtāya.²

*Vuddhasīlino*³ ti vaddhitasīlā vuddhasamācārā.⁴

*Āyan*⁵ ti āgamanam̐.

Nāccogāḷhan ti nātimahantam̐.

Nātikāṇan ti nātikasiram̐.

Pariyādāyā ti gahetvā khepetvā.

Tattha yassa vayato dviguṇo⁶ āyo,⁵ tassa vayo āyam⁵ pariyādātum̐ na sakkoti.

Catudhā vibhaje bhoge paṇḍito gharamāvasam̐

ekena bhoge bhuñjeyya dvihi kammam̐ payojaye

catutthañ ca nidhāpeyya āpadāsu bhavissati ti*

evam̐ paṭipajjato pana yayo āyam⁵ pariyādātum̐ na sakkoti.⁷

*Udumbarakhādikan*⁸ ti yathā udumbarāni khāditukāmena pakke udumbararukkhe cālīte ekappahāren' eva bahūni phalāni patanti—so khāditabbayuttakāni khāditvā itarāni bahutarāni pahāya gacchati, evam̐ evam⁹ yo āyato⁵ vayam̐ bahutaram̐ katvā vippakiranto¹⁰ bhoge paribhuñjati, so *udumbarakhādikaṃ* 'vāyam¹¹ kulaputto bhoge khādati ti vuccati.

*Ajaddhumārikan*¹² ti anāthamarāṇam̐.¹³

*Samam̐ jīvikam̐*¹⁴ kappeti ti sammā jīvikam̐¹⁵ kappeti.¹⁶

Samajīvitā ti samam̐¹⁷ jīvikā.¹⁷

¹ K. nāmappaveṇivasena.

² B.K. tatrupāyabh°.

³ B. buddha°; K. vuḍḍha°.

⁴ B. buddha°; K. suddha°.

⁵ M₁₀ ay°.

⁶ B. diguṇo.

⁷ B.K. add yeva.

⁸ B. °khādīvā.

⁹ K. evam̐ eva.

¹⁰ K. °kīranto.

¹¹ M₁₀ vāyam̐; K. has °khādikañ cāyam̐.

¹² B. ajetṭhamaraṇan; K. addhamārikan (=v.l. in B.).

¹³ B. anāyākamarāṇam̐.

¹⁴ M₁₀ B. jīvitam̐.

¹⁵ M₁₀ j[iv]likam̐; B. jīvitam̐.

¹⁶ K. reads Samajīvikam̐ kappeti ti samam̐ jīvikam̐ kappeti.

¹⁷ M₁₀ samajīvitā; B.K. samajīvitāya jīvitā.

Apāyamukhānā ti vināsassa¹ ṭhānāni.¹—

*Uṭṭhātā kammadheyyesū*² ti kammakaraṇaṭṭhānesu uṭṭhānaviriyasampanno.

Vidhānavā ti vidhānasampanno.³

Soṭṭhānaṃ samparāyikan ti soṭṭhibhūtaṃ samparāyikaṃ.

Saccanāmenā ti buddhattā yeva buddho ti evaṃ avitaṭṭhānāmena.

Cāgo puññaṃ pavaḍḍhatī ti cāgo ca⁴ sesaṃ⁵ puññaṃ⁵ vaddhati.⁶

Imasmiṃ sutte saddhādayo missakā kathitā.

5. Pañcamaṃ uttānaṃ eva.

6. Chaṭṭhe gabbho ti gabbhavāso.

Diṭṭhadhammikā pī ti sandiṭṭhikā gabbhavāsasadisā.⁷

Samparāyikā pī ti ṭhapetvā manussagabbhe⁸ sesagabbhā.⁹—

*Ubhayaṃ*⁹ ete kāmā pavuccatī¹⁰ ti bhayaṃ ca dukkhaṃ ca bhayaṃ ca rogaṃ¹¹ ca bhayaṃ ca gaṇḍaṃ¹² ca bhayaṃ ca sallaṃ ca bhayaṃ ca saṅgo ca¹³ bhayaṃ ca paṅko ca¹³ bhayaṃ ca gabbho cā ti evaṃ ubhayaṃ¹⁴ ete kāmā pavuccanti.¹⁵

Sātarūpenā ti kāmasukhena.

*Palipā*¹⁶ ti vaṭṭapalipā¹⁷ atikkamma.¹⁸

Imasmiṃ ṭhāne vipassanaṃ¹⁹ kathetvā assa bhikkhuno arahattabhāvo gahito; gatapalipā²⁰ taṃ²⁰ evarūpaṃ²¹ pajam jātijarūpetam tisu bhavesu phandamānaṃ avekkhatī ti. Sutte vaṭṭam²² kathetvā gāthāsu vivaṭṭam kathitan ti.

¹ K. vināsaṭṭhānāni.

² M₁₀ °dheyye.

³ B. vidahanasampanno.

⁴ M₁₀ omits; K. c' eva.

⁵ M₁₀ sesapuññaṃ; B.K. sesapuññaṃ ca.

⁶ B.K. pavaḍḍhati.

⁷ B. adds puna mānusa; K. adds puna pi manussagabbhā.

⁸ M₁₀ °gabbho.

⁹ M₁₀ °ye.

¹⁰ M₁₀ vuccatī; B.K. pavuccantī.

¹¹ K. rogo.

¹² K. gaṇḍo.

¹³⁻¹³ Missing in M₁₀.

¹⁴ M₁₀ bhayaṃ.

¹⁵ M₁₀ va vuccatī.

¹⁶ M₁₀ palipathan; B.K. palipathan.

¹⁷ M₁₀ omits; B.K. palipatham.

¹⁸ B.K. °mmā ti.

¹⁹ B. vipassanā.

²⁰ B.K. omits; M₁₀ gattapalipan taṃ.

²¹ K. inserts hi.

²² M₁₀ omits.

7, 8. Sattamaṭṭhamānī¹ uttānān' eva.²

9. Navame *ujubhūto* ti kāyavaṇṇikādīnaṃ³ abhāvena ujuko.
Paññāsīlasamāhito ti paññāya ca sīlena ca samannāgato.
Yajamānānan ti dānaṃ dadantānaṃ.

*Puññaapekkhānan*⁴ ti puññaṃ oloketānaṃ.⁵

Opadhikaṇ ti upadhivipākamaṃ; avibhūtaṃ⁶ ṭhānaṃ⁷ appamāṇaṃ.⁷

10. Dasame *samukkaṭṭho* ti⁸ uttamo.

Sattūnan ti sabbasattānaṃ.

Sesam⁹ sabbattha⁹ uttānaṃ eva.¹⁰

Gotamāvaggo chaṭṭho.

VII.

1. Sattamassa paṭhame *pavivittassā* ti kāyavivekena vivittassa.

Nirāyattavuttino ti katthaci anāyattavuttino vipassanā-kammikassa.¹¹

Lābhāyā ti catupaccaya-lābhāya.

Socī ca *paridevī cā*¹² ti sokī ca paridevī ca¹³; socicca paridevicā ti pi pāṭho.

Cuto ca *saddhammā* ti taṃ-khaṇaṃ yeva vipassanā-dhammā¹⁴ cuto.

Imasmiṃ sutte vaṭṭavivaṭṭaṃ kathitaṃ.¹⁵

2. Dutiye *alaṃ attano alaṃ paresaṇ* ti attano ca paresaṇ ca hitapaṭipattiyāṃ samattho pariyatto anucchaviko.

¹ K. sattama-aṭṭh^o.

² M₁₀ uttānaṃ eva; B.K. uttānatthān' eva.

³ M₁₀ °vaṇṇikādīni.

⁴ M₁₀ puññaapekkh^o; B.K. puññaapekkh^o.

⁵ B.K. add gavesantānaṃ.

⁶ M₁₀ K. adhibhūtaṃ (=v.l. in P.); B. opadhibhūtaṃ.

⁷ K. reads vā nappamāṇaṃ.

⁸ B.K. add ukkaṭṭho.

⁹ K. sesam ottha.

¹⁰ B.K. evā ti.

¹¹ M₁₀ B.K. vipassanā-kammassa (v.l. in P.).

¹² M₁₀ K. soci ca (M₁₀ omits this ca) paridevī cā.

¹³ M₁₀ K. soko ca paridevo ca; B. sokā ca °devā ca.

¹⁴ B.K. vipassanāsaddhammā.

¹⁵ P. kathitaṇ ti.

Khhippanisantī ti¹ khippaṃ upadhāreti, khandha-dhātu-āyatanādisu kathiyamānesu te dhamme khippaṃ jānāti ti attho.

Imasmiṃ sutte² samathavipassanā kathitā; puggalajjhāsayena pana desanāvilāsenā c' eva³ matthakato paṭṭhāya heṭṭhā oṇaṃ⁴ kathitan ti.

3. Tatiye *evam evā* ti nikkāraṇe' eva yathā,⁵ *evam eva*.

Moghapurisā ti mūlhapurisā tucchapurisā.

Ajjhesantī ti yojenti.⁶

Anubandhitabban ti iriyāpathānugamanena⁷ anubandhitabbaṃ⁸ maṃ⁹ na vijahitabbaṃ maññanti; ājānanatthaṃ apasādentō *evam āha*.

Esa kira bhikkhu ovāde dinne pi pamādam eva¹⁰ anuyuñjati, dhammaṃ sutvā tatth' eva vasati, samaṇadhammaṃ kātum na¹¹ gacchati¹²; tasmā naṃ¹³ bhagavā evaṃ apasādetvā puna yasmā so arahattassa upanissayasampanno, tasmā taṃ ovaḍanto *tasmā ti ha te bhikkhu evaṃ sikkhitabban* ti ādim āha.

Tattha *ajjhataṃ me cittaṃ iṭṭitaṃ bhavissati*¹⁴ *susaṇṭhitaṃ na c' uppannā pāpakā akusalā dhammā cittaṃ pariyādāya iṭṭhassantī* ti iminā tassa¹⁵ ovādena niyakajjhattavasena cittekaggatāmatto¹⁶ mūlasamādhī vutto.

Tato ettaken' eva santuṭṭhiṃ anāpajjitvā evaṃ¹⁷ so samādhī¹⁸ vadḍhetabbo ti dassetum *yato kho te bhikkhu ajjhataṃ cittaṃ*¹⁹ *iṭṭitaṃ hoti*²⁰ *susaṇṭhitaṃ, na c' uppannā pāpakā akusalā dhammā cittaṃ*¹⁹ *pariyādāya tiṭṭhanti, tato te*²¹ *bhikkhu evaṃ*

¹ K. adds khippaṃ nissāya mano.

² M₁₀ omits.

³ K. c' etam.

⁴ B. otarantaṃ; K. ovaḍantaṇaṃ.

⁵ B. adds ayaṃ yācati; K. adds vā ayaṃ yācati.

⁶ B.K. yācanti.

⁷ B.K. °ānubandhanena.

⁸ K. continues Maññanti ti ādarajananatthaṃ apasādentō *evam āha*, omitting maṃ na vijahitabbaṃ.

⁹ M₁₀B. omit.

¹⁰ K. evānuy°.

¹¹ K. before samaṇa°.

¹² B.K. icchati.

¹³ B. omits.

¹⁴ M₁₀ °ti ti.

¹⁵ B.K. tāvassa.

¹⁶ M₁₀ °maggo.

¹⁷ M₁₀ eva.

¹⁸ M₁₀ samādhim.

¹⁹⁻¹⁹ M₁₀ repeats.

²⁰ M₁₀ hoti ti.

²¹ M₁₀ tvaṃ.

sikkhitabbam : mettā me¹ cetovimutti bhāvitā bhavissati . . .
 pe² . . . *susamāradhā* ti evaṃ assa mettāvasena bhāvanam
 vaḍḍhetvā puna yato kho te bhikkhu ayaṃ samādhi evaṃ
 bhāvito hoti bahulīkato,³ tato tvaṃ bhikkhu imaṃ samādhim
*savitakkam*⁴ pi *savicāraṃ*⁵ bhāveyyāsi⁶ ti ādi vuttaṃ. Tass'
 attho : yadā te bhikkhu ayaṃ mūlasamādhi evaṃ¹ mettā-
 vasena bhāvito hoti, tadā tvaṃ tāvatakenāpi⁶ tutṭhiṃ anā-
 pajjitvā va imaṃ mūlasamādhim aññesu pi ārammaṇesu
 catukkapañcākajjhānāni pāpayamāno 'savitakkam'⁷ pi sa-
 vicāraṇ' ti ādinā nayena bhāveyyāsi ti.

Evaṃ vatvā ca pana avasesabrahmavihārapubbaṅgamam
 pi 'ssa aññesu ārammaṇesu catukkapañcākajjhānabhāva-
 nam kareyyāsi ti dassento yato kho te bhikkhu ayaṃ samādhi
 evaṃ bhāvito hoti¹ subhāvito,¹ tato te⁸ bhikkhu evaṃ *sikkhi-
 tabbam* : karuṇā me cetovimutti ti ādim āha.

Evaṃ mettāpubbaṅgamam⁹ catukkapañcākajjhānabhā-
 vanam dassetvā puna kāyānupassanāpubbaṅgamam¹⁰ dasse-
 tum yato kho te bhikkhu ayaṃ samādhi evaṃ bhāvito hoti
 subhāvito,¹¹ tato te bhikkhu evaṃ *sikkhitabbam* : kāye kāyānu-
 passī ti ādim vatvā yato kho te bhikkhu ayaṃ samādhi evaṃ
 bhāvito bhavissati¹² subhāvito, tato¹ tvaṃ¹ bhikkhu¹ yena yen'
 eva¹ *gacchasi*¹³ ti ādim āha.

Tattha *gacchasi*¹³ ti gamissasi.¹⁴

*Phāsuṃ yevā*¹⁵ ti iminā arahattam dassesi¹⁶; arahattappatto
 hi sabbiriyāpathesu phāsuṃ¹⁷ viharati nāma.

4. Catutthe *etaḍ avocā* ti attano padhānabhūmiyaṃ up-
 panna vitakkaṃ¹⁸ bhikkhusaṃghassa ārocetum¹⁹ *pubbāhaṃ
 bhikkhave* ti ādivacanam avoca.

¹ M₁₀ omits.

² B. bahulī°.

³ K. adds pi.

⁴ B.K. °kkam, without pi.

⁵ K. mettā dipubb°.

⁶ M₁₀ bahulīkato.

⁷ B. gagghasi; K. tagghasi.

⁸ B. phāsuññevā; K. phāsu yevā.

⁹ B.K. dasseti.

¹⁰ B.K. uppannam vi°.

¹¹ B. ārocayitum; B. adds evaṃ, K. etaṃ.

¹² M₁₀ omits; B. la.

¹³ M₁₀ B. °kkam, without pi.

¹⁴ B. °na pi; K. tāvata takenāpi.

¹⁵ M₁₀ tvaṃ.

¹⁶ B. kāyānupassanā dipubb°.

¹⁷ K. hoti.

¹⁸ M₁₀ gamissati.

¹⁹ B.K. phāsu.

Obhāsan ti dibbacakkuññānobhāsaṃ.

*Nānadassanaṃ*¹ ti dibbacakkhubhūtaṃ² ñāṇasaṃkhātaṃ dassanaṃ.

*Sannivuttiḥapubbaṃ*³ ti ekato vasitapubbaṃ.

Imasmiṃ pana sutte dibbacakkhuññāṇaṃ iddhiividhaññāṇaṃ cetopariyaññāṇaṃ yathākammūpagaññāṇaṃ anāgataññāṇaṃ⁴ paccuppannaññāṇaṃ⁵ atitaññāṇaṃ⁶ pubbenivāsaññāṇaṃ ti imāni tāva aṭṭha ñāṇāni pāliyaṃ yeva⁷ āgatāni; tehi pana saddhiṃ⁸ vipassanāññāṇāni cattāri maggaññāṇāni cattāri phalaññāṇāni cattāri paccavekkhaṇaññāṇāni⁹ paṭisambhidaññāṇāni cha asādhāraṇaññāṇāni ti etāni ñāṇāni samodhānetvā kathentena evaṃ imaṃ¹⁰ suttaṃ kathitaṃ nāma hoti.

5. Pañcame *abhibhāyatanāni* ti abhibhavanakāraṇāni. Kiṃ abhibhavanti? paccanīkadhamme pi¹¹ ārammaṇāni pi; tāni hi paṭipakkhabhāvena paccanīkadhamme abhibhavanti puggalassa ñāṇuttariyatāya ārammaṇāni.

Ajjhattaṃ rūpasaññi ti ādisu pana ajjhatarūpe parikamavasena ajjhattaṃ rūpasaññi nāma hoti; ajjhattaṃ hi nilaparikammaṃ karonto kese vā pitte vā akkhitarākāya vā karoti, pītaparikammaṃ¹² karonto mede vā chaviyā vā hatthatala-pādatalesu vā akkhīnaṃ pītaṭṭhāne¹³ vā karoti, lohita-parikammaṃ¹⁴ karonto maṃse vā lohite vā jivhāya vā akkhīnaṃ rattaṭṭhāne vā karoti, odātaparikammaṃ karonto aṭṭhimhi vā dante vā nakhe vā akkhīnaṃ setaṭṭhāne vā karoti; taṃ pana sunīlakaṃ¹⁵ supītaṃ sulohitakaṃ su-odātaṃ na hoti, avisuddhaṃ¹⁶ eva hoti.

Eko bahiddhā rūpāni passatī ti yass' evaṃ¹⁷ parikammaṃ ajjhattaṃ uppannaṃ hoti nimittaṃ pana bahiddhā, so evaṃ

¹ M₁₀ ñāṇasaṃkhātaṃ d°.

² M₁₀K. °bhūta-.

³ K. °vuttha°.

⁴ B.K. anāgataṃsaññāṇaṃ.

⁵ B.K. paccuppannaṃsaññāṇaṃ; M₁₀ omits.

⁶ B.K. atisaṃsaññāṇaṃ; M₁₀ omits.

⁷ P. eva.

⁸ M₁₀ omits; B. adds nava.

⁹ K. adds cattāri.

¹⁰ B.K. idaṃ.

¹¹ M₁₀ omits.

¹² K. pītakaparikammaṃ.

¹³ M₁₀ kaṇhaṭṭhāne; K. pītaṭṭhāne.

¹⁴ K. lohita-parikammaṃ.

¹⁵ M₁₀K. sunīlaṃ.

¹⁶ M₁₀ suvisuddhaṃ.

¹⁷ K. yass' ekaṃ.

ajjhattaṃ parikaṇṇimassa bahiddhā ca appanāya vasena ajjhattaṃ rūpasāññī 'eko¹ bahiddhā rūpāni passatī' ti vuccati.

Parittānī ti avaḍḍhitāni.

Suvaṇṇadubbaṇṇānī ti suvaṇṇāni vā hontu² dubbaṇṇāni vā; parittavaseneva idam abhibhāyatanam vuttan ti vedittabham.

Tāni abhibhūyā ti yathā nāma sampannagahaṇiko kaṭaccumattam³ bhattam labhitvā 'kiṃ ettha bhuñjitabham atthi' ti samkaddhitvā ekakabaḷam⁴ eva karoti, evam eva ñāṇuttariko puggalo visadañño 'kim ettha parittake ārammaṇe samāpajjitabham atthi, nāyam mama bhāro⁵' ti tāni rūpāni abhibhavitvā samāpajjati, saha nimittuppāden' eva⁶ appanam pāpeti ti attho.

Jānāmi⁷ passāmi ti iminā pan' assa ābhogo⁸ kathito⁸; so ca kho samāpattito utṭhitassa,⁹ na antosamāpattiyam evam-saṇṇī hoti ti attho. Ābhogasaññāya¹⁰ pi jhānasaññāya pi evam-saṇṇī hoti; abhibhavanasaññā¹¹ hi 'ssa antosamāpattiyam pi atthi, ābhogasaññā¹⁰ pana samāpattito vuṭṭhitass' eva.

Appamāṇānī ti vaḍḍhitapamāṇāni,¹² mahantāni ti attho.

Abhibhūyā ti ettha ca¹³ pana yathā¹ mahagghaso puriso¹ ekam bhattavaḍḍhitakam labhitvā 'aññā pi hotu¹⁴ aññā pi hotu, kiṃ esā¹⁵ mayham karissatī' ti tam¹⁶ na mahantato passati, evam eva ñāṇuttaro puggalo visadañño 'kiṃ ettha samāpajjitabham, na¹⁷ idam¹⁷ appamāṇan ti¹⁸ mayham citte-

¹ M₁₀ omits.

² M₁₀K. honti.

³ M₁₀ kaṭaccu°; K. °matta-.

⁴ M₁₀ °lam; K. ekam kabaḷam.

⁵ B. dukkaro.

⁶ B.K. ev' ettha.

⁷ M₁₀ °mī, omits passāmi.

⁸ M₁₀ āloke tṭhito.

⁹ B.K. vuṭṭh°.

¹⁰ M₁₀ āloka°.

¹¹ M₁₀ abhītisaṇṇā.

¹² K. vaḍḍhitapp°; M₁₀ °pamāna.

¹³ B.K. omit.

¹⁴ M₁₀B.K. aññam pi hotu (K. twice); M₁₀B. have this phrase only once.

¹⁵ M₁₀K. esa.

¹⁶ B. after na.

¹⁷ M₁₀ na ayam; B.K. nayidam.

¹⁸ B. appamāṇam na; K. appamāṇam (both omit ti).

kaggakaraṇe¹ bhāro atthi² ti² abhibhavitvā³ samāpajjati, saha nimittuppadāden⁴ eva⁵ appanam pāpeti ti attho.

Ajjhattam arūpasāññi⁶ ti alābhitāya³ vā³ anattṭhikatāya vā ajjhatarūpe parikammasaṇṇāvirahito.

Eko bahiddhā rūpāni passatī⁷ ti yassa parikammanimittam⁷ pi bahiddhā uppannam, so evam bahiddhā parikammassa c' eva appanāya⁸ ca³ vasena ajjhattam arūpasāññi⁶ 'eko bahiddhā rūpāni passatī' ti vuccati.

Sesam ettha catutthābhibhāyatane ca⁹ vuttanayam eva.

Imesu pana catusu parittam vitakkacaritavasena āgataṃ,¹⁰ appamāṇam mohacaritavasena, suvaṇṇam dosacaritavasena, dubbaṇṇam rāgacaritavasena; etesaṃ hi etāni sappāyāni, sā ca¹¹ nesam¹¹ sappāyatā Visuddhimagge cariyānidde¹² vuttā.*

Pañcama-abhibhāyatanaḍḍisu¹³ nīlāni¹⁴ ti sabbasaṃgāhi-kavasena vuttam, nīlavaṇṇāni¹⁵ ti vaṇṇavasena, ¹⁵nīlanidas-saṇṇāni¹⁶ ti ¹⁶dassanavasena¹⁵ apaññāyamānavivarāni asam-bhinnavaṇṇāni ekanīlāni¹⁷ eva hutvā dissanti ti vuttam hoti; nīlanibhāsāni¹⁸ ti idaṃ pana obhāsavasena vuttam, nīlobhāsāni nīlappabhāyuttāni¹⁷ ti attho. Etena¹⁸ nesam¹⁸ suvisuddhatam¹⁹ dasseti¹⁹; visuddhavaṇṇavasena¹⁹ eva hi imāni²⁰ abhibhāyatanaṇi vuttāni. 'Nīlakaṣiṇam uggaṇhanto nīlas-mim nimittam gaṇhāti, pupphasmiṃ vā vatthasmiṃ²¹ vā²¹ vaṇṇadhātuyā vā' ti²² ādikam pan' ettha kaṣiṇakaraṇaṇ²²

* Cf. Vism. 101 sqq.

† Cf. Vism. 172.

¹ B.K. cittekaggatākarāṇe.

² M₁₀ omits.

³ B.K. ev' ettha.

⁴ B.K. parikammam pi nimittam.

⁵ M₁₀ appamāṇāya.

⁶ M₁₀ āgacchatam.

⁷ M₁₀ cariyānidde.

⁸ M₁₀P. nīlanibhāsāni.

⁹ K. adds nīla.

¹⁰ M₁₀B. nīlappabhāsaṃyuttāni (M₁₀ nīlapabhā°).

¹¹ M₁₀ eten' esam; K. etena tesam.

¹² M₁₀ visuddhiṃ samseti (!).

¹³ B. omits.

² K. adds tāni.

⁴ B. cittuppa°.

⁶ M₁₀ rūpasāññi.

⁹ M₁₀K. omit.

¹¹ K. pan' etesaṃ.

¹³ K. pañcamābhi°.

¹⁵⁻¹⁶ Missing in M₁₀.

²⁰ K. adds cattāri.

²² M₁₀B. kaṣiṇaṇi.

ca parikammañ ca appanāvidhānañ ca sabbaṃ Visuddhi-
magge vitthārato vuttam evā ti.

6. Chatṭhe *vimokkhā*¹ ti. Kenatṭhena vimokkho² ? adhi-
muccanatṭhena. Ko pañāyaṃ adhimuccanatṭho nāma ?
paccanikadhammehi ca suṭṭhu muccanatṭho, ārammaṇe
ca abhirativasena suṭṭhu muccanatṭho; pitu aṅke vissatṭhañ-
gapaccanīgassa³ dāraḥkassa sayanaṃ viya aniggahītabhā-
vena⁴ nirāsaṅkatāya ārammaṇe⁵ pavatti⁶ ti vuttam hoti.
Ayaṃ pan' attho pacchime vimokkhe n' atthi, purimesu
vimokkhesu⁷ atthi.

*Rūpī*⁸ *rūpāni passatī* ti ettha ajjhataṃ kesādisu nīlaka-
siṇādivasena uppādita⁹ rūpajjhānaṃ rūpaṃ, tad ass' atthi
ti rūpī,¹⁰ bahiddhā pi¹¹ nīlakaṣiṇādīni rūpāni jhānacakkhunā
passati. Iminā ajjhatabhiddhāvatthukesu kaṣiṇesu uppā-
ditajjhānassa¹² puggalassa cattāri rūpāvacarajjhānāni das-
sitāni.

*Ajjhattaṃ*⁸ *arūpasāññī*⁸ ti⁸ ajjhataṃ na rūpasāññī,¹³ atta-
no kesādisu anuppāditarūpāvacarajjhāno¹⁴ ti attho. Iminā
bahiddhā⁸ parikammaṃ⁸ katvā⁸ bahiddhā va uppāditajjhā-
nassa¹⁵ rūpāvacarajjhānāni dassitāni.

Subhaṃ t' eva adhimutto hotī ti iminā suvisuddhesu¹⁶ nīlā-
disu vaṇṇakaṣiṇesu jhānāni dassitāni.

Tattha¹⁷ kiñcāpi anto appanāyaṃ¹⁸ subhaṃ ti ābhogo n' at-
thi; yo pana suvisuddhaṃ subhaṃ¹⁹ kaṣiṇaṃ ārammaṇaṃ
katvā viharati, so yasmā subhaṃ ti adhimutto hotī ti vattab-
bataṃ āpajjati, tasmā evaṃ desanā katā.²⁰ Paṭisambhi-
dāmagge pana 'Kathaṃ subhaṃ t' eva adhimutto hotī ti
vimokkho.²¹ Idha bhikkhu mettāsahagatena cetasā ekaṃ

¹ M₁₀ vimokkho.

² M₁₀K. vimokkhā.

³ M₁₀ viṣaṅgaṃ.

⁴ M₁₀ niggahita°.

⁵ M₁₀ °ṇaṃ.

⁶ M₁₀B. pavattatī.

⁷ M₁₀ pupphesu; K. sabbesu.

⁹ M₁₀B.K. °taṃ.

⁸ M₁₀ omits.

¹⁰ K. adds bahiddhā rūpāni passatī ti.

¹¹ M₁₀B. vā.

¹² M₁₀ uppādiḥhānassa.

¹³ M₁₀ °saṃñī ti.

¹⁴ M₁₀ °āvacarajjhānā.

¹⁵ M₁₀ only uppādita.

¹⁶ M₁₀ suddhesu.

¹⁷ B. atha.

¹⁸ B. °ya.

¹⁹ K. subha°.

²⁰ M₁₀ gatā.

²¹ M₁₀ vimokho.

disaṃ¹ . . . pe² . . . pharitvā³ viharati; mettāya bhāvitattā sattā appaṭikkulā⁴ honti. Karuṇā-muditā-upekkhā-sahagatena⁵ cetasā ekaṃ⁶ disaṃ⁶ . . . pe⁷ . . . pharitvā⁸ viharati; upekkhāya⁹ bhāvitattā sattā appaṭikkulā⁴ honti. Evaṃ subhaṇ t' eva adhimutto hoti¹⁰ ti vimokkho¹¹ 'ti* vuttam.

Sabbaso rūpasaññānaṇ ti ādisu yaṃ vattabbam, taṃ sabbaṃ⁸ Visuddhimagge† vuttam eva.

*Ayaṃ aṭṭhamo vimokho*¹² ti ayaṃ catunnaṃ khandhānaṃ sabbaso vissaṭṭhattā vimuttattā aṭṭhamo uttamo¹³ vimokho¹⁸ nāma.¹⁴

7. Sattame *anariyavohārā* ti na¹⁵ ariyakathā sadosakathā¹⁶; yāhi cetanāhi te vohāre voharanti,¹⁷ tāsam etaṃ¹⁸ nāmaṃ.

8. Aṭṭhame vuttapaṭipakkhanayen'¹⁹ attho veditabbo.

9. Navame *khattiyaparisā* ti khattiyānaṃ parisā,²⁰ sannipāto²⁰ samāgamo.

Esa nayo sabbattha.

Anekasataṃ khattiyaparisā ti Bimbisārasamāgama-Ñāti-samāgama-Licchavisamāgamādisadisam aññesu cakkavāḷesu pi labbhat' eva.

Sallapitapubban ti allāpasallāpo²¹ katapubbo.

Sākacchā ti dhammasākacchā pi samāpajjitapubbā.

Yādisako tesam vaṇṇo ti te odātā pi honti kālā pi maṅgu-racchavi pi, satthā²² suvaṇṇavaṇṇo²³; idaṃ²⁴ pana saṇṭhānaṃ

* Ps. II, 39.

† Cf. Vism. 328 sqq.

¹ M₁₀ divasaṃ.

² M₁₀ omits; B. pa.

³ B. omits.

⁴ M₁₀ apaṭikkulā; B.K. appaṭikkulā.

⁵ B.K. °upekkhā°.

⁶ M₁₀ omits.

⁷ B. pa.

⁸ M₁₀B. omit.

⁹ M₁₀B.K. upekkhāya.

¹⁰ B. hoti, without ti.

¹¹ M₁₀ vimokkho.

¹² B.K. vimokkho.

¹³ B.K. omit.

¹⁴ B.K. ti.

¹⁵ M₁₀ omits; K. an-.

¹⁶ M₁₀ adosa°.

¹⁷ K. °harati.

¹⁸ M₁₀ evaṃ.

¹⁹ B. vuttapaṭipakkhanayena.

²⁰ B.K. parisānaṃ sannipāto.

²¹ B. ālāpasallāpo (mentions allāpa° as v.l.).

²² M₁₀ tassa.

²³ K. adds va.

²⁴ M₁₀ idha.

paṭicca kathitaṃ, saṅghānam pi ca kevalaṃ tesam paññāyati yeva, na pana bhagavā milakkhasadiso¹ hoti, nāpi āmuttamanikundaḷo, buddhavesen' eva nisīdati, te pi attano samānasāṅghānam eva passanti.

Yādisako tesam saro ti te chinmassarā pi honti khaṇḍassa-rā² pi kākassarā pi, satthā brahmassaro va. Idaṃ pana bhāsantaraṃ sandhāya kathitaṃ; sace pi hi tattha³ rājā⁴ nisinno katheti, ajja rājā madhurena⁵ katheti ti tesam⁶ hoti, kathetvā pakkante pana bhagavati puna rājānaṃ āgataṃ disvā 'ko nu kho ayan' ti vīmaṃsā uppajjati.

Tattha *ko nu kho ayan* ti imasmiṃ ṭhāne idān' eva Māgadhabhāsāya⁷ Sīhalabhāsāya madhurena⁸ kathento⁹ 'ko nu kho ayaṃ¹⁰ antarahito, kiṃ devo¹¹ udāhu manusso' ti evaṃ vīmaṃsantā pi na jānanti ti attho. Kim atthaṃ pan' evaṃ ajānantānaṃ dhammaṃ deseti ti. Vāsanatthāya; evaṃ suto pi hi dhammo anāgate paccayo hoti¹² ti anāgataṃ paṭicca deseti.

Anekasataṃ brāhmaṇaparisaṇ ti¹³ Soṇadaṇḍasamāgamasena¹⁴ c' eva Aññacakkavāḷavasena ca sambhavo vedittabbo.

10. Dasame *nisīdanan*¹⁵ ti idha cammakhaṇḍaṃ adhippetam.

*Udenacetīyan*¹⁶ ti Udenassa¹⁷ yakkhassa¹⁷ vasanaṭṭhāne¹⁸ katavihāro vuccati.

Gotamakādisu pi es' eva nayo.

Bhāvitā ti vaḍḍhitā.

*Bahulīkatā*¹⁹ ti punappuna²⁰ katā.

¹ M₁₀ mil°.

² B. satthā.

³ K. add's sarena.

⁴ M₁₀ Magadha°.

⁵ K. repeats.

⁶ K. inserts vā.

⁷ K. hoti, add's yevā.

⁸ B.K. °samāgamaḍdivasena.

⁹ P. Udenaṃ c°; K. Uddenac°.

¹⁰ B. Udenayakkhassa; K. Uddenay°.

¹¹ P. cetiyatṭhāne.

¹² M₁₀B.K. °ppunam.

¹³ B. gaggarassarā; K. babbassarā.

¹⁴ M₁₀ rāja; B.K. rājāsane.

¹⁵ B.K. nesam.

¹⁶ K. add's ākārena.

¹⁷ M₁₀ repeats.

¹⁸ B.K. add ādinam.

¹⁹ M₁₀ nisīdanti.

²⁰ M₁₀B. bahulī°.

*Yānikatā*¹ ti yuttayānaṃ viya katā.

Vatthukatā ti patiṭṭhaṭṭhena² vatthu viya katā.

Anuṭṭhitā ti adhiṭṭhitā.

Paricita ti samantato citā suvaḍḍhitā.³

Susamāraddhā ti suṭṭhu samāraddhā.

Idāni⁴ aniyamena⁵ kathetvā puna niyametvā dassetum⁶
Tathāgatassa kho ti ādim āha.

Ettha⁷ *kappan* ti āyukappam; tasmim tasmim kāle yaṃ
manussānaṃ āyuppanānaṃ, taṃ paripunnānaṃ karonto tiṭ-
ṭheyya.

Kappāvesaṃ vā ti appam⁸ vā bhiyyo⁹ ti vuttavassa-
satato atirekam vā¹⁰; Mahāsīvatthero¹¹ pan' āha: buddhānaṃ
atṭhāne gajjitam nāma n' atthi, punappunam¹² samāpajjitvā
maraṇantikavedanaṃ¹³ vikkhambhento bhaddakappam eva
tiṭṭheyyā ti. Kasmā pana¹⁴ na ṭhito ti? Upādinṇakasari-
ram¹⁵ nāma khaṇḍiccādīhi abhibhuyyati, buddhā ca khaṇḍic-
cādibhāvaṃ appatvā pañcame āyukotṭhāse bahujaṇassa
piyamanāpakāle yeva parinibbāyanti, buddhānubuddhesu¹⁶
ca¹⁶ mahāsāvakesu parinibbutesu¹⁷ ekaken' eva¹⁸ khāṇukena
viya ṭhātabbam hoti daharasāmaṇeraparivārena vā; tato¹⁹
'aho buddhānaṃ parisā' ti hīletabbataṃ āpajjeyya; tasmā
na ṭhito ti. Evaṃ vutte pi yo²⁰ pana vuccati: āyukappo ti,
idam eva Atṭhakathāya²¹ niyāmitam.²²

Yathā taṃ Mārena pariyuṭṭhitacitto ti ettha *tan* ti nipā-
tamattam; yathā Mārena pariyuṭṭhitacitto ajjhotthatacitto²³
añño pi koci puthujjano paṭivijjhitaṃ na sakkuṇeyya,

¹ K. yāni°.

² B. patiṭṭhānatṭhena.

³ M₁₀ vaḍḍhitā.

⁴ B.K. iti.

⁵ M₁₀ niy°.

⁶ B.K. dassento.

⁷ K. *adds* ca.

⁸ M₁₀ kappam.

⁹ M₁₀ *adds* vā.

¹⁰ B. *reads* vuttam vassasatato vā atirekam.

¹¹ B.K. °sivatthero.

¹² K. *adds* samāpattim.

¹³ P. mār°.

¹⁴ M₁₀ *after* na.

¹⁵ K. °kam sarīram.

¹⁶ M₁₀ *omits*.

¹⁷ M₁₀ °nibbuta; K. °nibbutena.

¹⁸ K. ekakena.

¹⁹ M₁₀ *adds* ajjhotthito; B. *adds* ajjhotthatacitto.

²⁰ M₁₀ so; B. *reads* so na vuccati, āyukappo ti idam *and* so on.

²¹ K. °yam.

²² M₁₀ K. niyāmitam.

²³ M₁₀ B. *omit*.

evam eva nāsakkhi paṭivijjhitun ti attho. Māro hi yassa sabbenā sabbam dvādasa vipallāsā appahinā, tassa cittaṃ pariyuṭṭhāti; therassa ca¹ cattāro vipallāsā appahinā, ten' assa Māro cittaṃ pariyuṭṭhāsi.² Evam etaṃ nāsakkhi paṭivijjhitun ti attho. Cittapariyuṭṭhānaṃ karonto kiṃ karoti ti? Bheravaṃ rūpārammaṇaṃ vā dasseti, saddārammaṇaṃ vā sāveti. Tato sattā³ taṃ³ disvā⁴ sutvā⁵ vā satim viṣajjetvā⁶ vivaṭamukhā honti. Tesam mukhena hatthaṃ pavesetvā hadayaṃ maddati. Tato visaññā⁷ va⁵ hutvā tiṭṭhanti. Therassa paṇ' esa⁸ mukhe⁹ hatthaṃ pavesetum kiṃ sakkhissati? Bheravārammaṇaṃ pana dassesi,¹⁰ taṃ disvā therō¹¹ nimittobhāsaṃ¹¹ na paṭivijjhi.¹²

Māro pāpimā ti¹³ ettha satte anatto niyojento māreti ti Māro; pāpimā ti¹³ tass' eva vevacanaṃ; so hi pāpadhammasamannāgatattā 'pāpimā' ti vuccati.

*Bhāsita kho paṇ' esā*¹⁴ ti ayaṃ hi bhagavato sambodhipattiyā¹⁵ atthame sattāhe bodhinande yeva āgantvā 'bhagavā! yad atthaṃ¹⁶ tumhehi pāramiyo pūritā, so vo attho anuppatto; paṭividdhaṃ sabbaññutaññaṃ; kiṃ te¹⁷ lokavīcāraṇaṇā' ti vatvā 'yathā ajja, evam eva parinibbātu dāni bhante bhagavā' ti yāci. Bhagavā c' assa¹⁸ 'na tāvāhan' ti ādini¹⁹ vatvā paṭikkhipi. Taṃ sandhāya 'bhāsita kho paṇ' esā bhante' ti ādiṃ āha.

¹ M₁₀ K. omīti.

² B. continues So pana pariyuṭṭhānaṃ karonto; K. So pana citta-pariyuṭṭhānaṃ karonto and so on, omitting the following passage.

³ M₁₀ tādisaṃ.

⁴ B.K. inserti vā.

⁵ M₁₀ omits.

⁶ M₁₀ viṣajjitvā; B. viṣajjitvā; K. viṣajjetvā.

⁷ M₁₀ visaññi.

⁸ M₁₀ pana.

⁹ M₁₀ mukhena.

¹⁰ M₁₀ dasseti.

¹¹ M₁₀ there nimittaṃ.

¹² B.K. add Bhagavā jānanto yeva kim atthaṃ (K. kasmā instead of kim atthaṃ) yāvattatīyaṃ āmantesi ti. Parato (K. purato) tiṭṭhatu bhante bhagavā ti yācite 'tuyh' ev' etaṃ dukkaṭaṃ, tuyh' ev' etaṃ aparaddhaṇ' ti dosāropanena sokatanukaraṇatthaṃ.

¹³⁻¹⁵ Missing in M₁₀.

¹⁴ K. adds bhante.

¹⁵ M₁₀ sambodhiṃ patta; B. sambodhipatto; K. °ppatto.

¹⁶ M₁₀ ettha for yad atthaṃ.

¹⁷ K. vo.

¹⁸ B. tassa.

¹⁹ M₁₀ ādi.

Tattha viyattā ti maggavasena vyattā; tath' eva vinītā¹; tathā¹ visārādā.

Bahussutā ti tepitakavasena bahu sutam etesan ti bahussutā.

Tam eva dhammam dhārenti ti dhammadharā.

Athavā: pariyattibahussutā c' eva paṭivedhabahussutā ca, pariyatti¹-paṭivedhadhammānam yeva dhāraṇato dhammadharā ti evam ettha² attho daṭṭhabbo.

Dhammānudhammapaṭipannā³ ti ariyadhammassa anudhamabhūtam⁴ vipassanādhhammam⁵ paṭipannā.

Sāmicipaṭipannā ti anucchavikapāṭipadam⁶ paṭipannā.

Anudhammacārino ti anudhammam⁷ caraṇasīlā.⁸

Sakam ācariyakan⁹ ti attano ācariyavādam.

Ācikkhissantī ti ādini sabbāni aññamaññavevacanāni.

Sahadhammenā ti sahetukena sakāraṇena¹⁰ vacanena.¹

Sappāṭihāriyan¹¹ ti yāva¹² niyyānikam¹ katvā dhammam desissanti.¹³

Brahmacariyan ti sikkhāttayasamgahitam sakala¹⁴-sāsana-brahmacariyam.

Iddhan ti samiddham jhānassādasena.¹⁵

Phītan¹⁶ ti vuḍḍhipattam¹⁷ sabbapāliphullam¹⁸ viya abhiññāsamāpattivāsena.¹⁹

Vitthārikan ti vitthātam²⁰ tasmiṃ¹ tasmiṃ disābhāge pa-tiṭṭhitavasena.

¹ M₁₀ omits.

² P. evam p' ettha.

³ M₁₀ °dhammam paṭipannā.

⁴ M₁₀ anurūpam; B.K. anurūpam dhammam.

⁵ M₁₀ B.K. vipassanāmaggaṃ.

⁶ M₁₀ B. °kam paṭipadam.

⁷ M₁₀ only anu; B.K. anudhamma-.

⁸ M₁₀ caraṇakā; B. caraṇā.

⁹ M₁₀ ā[ca]riyan.

¹⁰ M₁₀ kāraṇena.

¹¹ M₁₀ °yam, without ti; B.K. sappāṭihāriyan.

¹² M₁₀ K. omī; B. adds na.

¹³ M₁₀ °tī ti; B.K. desessanti.

¹⁴ B. °lam.

¹⁵ M₁₀ jhānissariyavasena.

¹⁶ M₁₀ vitam, without ti.

¹⁷ M₁₀ omits; B. vuddhipattam.

¹⁸ M₁₀ °phullan ti, omits viya.

¹⁹ M₁₀ abhiññāvasena; B. abhiññāya vasena; K. abhiññāya samāpattivāsena.

²⁰ M₁₀ B. vitthātam.

Bāhujāññan ti¹ bahūhi¹ nātaṃ² paṭividdham³ mahā-janābhisamayavasena.

Putthubhūtan ti sabbappakārena⁴ puthulabhāvappattaṃ.⁵

Katthaṃ ? *Yāva devamanusshehi suppakāsitaṃ*⁶ yattakā viññujātikā devā c' eva⁷ manussā ca atthi, sabbehi suṭṭhu pakāsitaṃ ti attho.

Appossukko ti nirālayo; tvaṃ hi pāpima aṭṭhamasattā-hato⁸ paṭṭhāya 'parinibbātu dāni⁷ bhante bhagavā, parinibbātu Sugato' ti viravanto āhiṇḍittha, aṇṇa dāni paṭṭhāya vigatussāho hohi, mā mayhaṃ parinibbānatthaṃ vāyāmaṃ karohi ti vadati.

Sato sampajāno āyusaṃkhāraṃ ⁹*ossajjī*¹⁰ ti satim sūpaṭṭhi-taṃ¹¹ katvā nāpēna paricchinditvā āyusaṃkhāraṃ⁹ vissajjī¹² pajahi. Tattha na¹³ bhagavā hatthēna leḍḍuṃ¹⁴ viya āyusaṃkhāraṃ ossajjī¹⁵; temāsamattam eva pana⁷ phalasamā-pattim samāpajjitvā 'tato paraṃ na samāpajjissāmi' ti cittaṃ uppādesi. Taṃ sandhāya vuttaṃ: ossajjī¹⁶ ti; ¹⁷ossajjī¹⁸ ti pi pāṭho.¹⁷

Mahābhūmicālo ti mahanto paṭhavikampo; tadā kira da-sasahassī lokadhātu kampittha.

*Bhimsanako*¹⁹ ti bhayaajanako.

Devadundubhiyo ca phalimsū ti devabheriyo phalimsu, devo sukkhagajjitam²⁰ gajji, akālavijjulatā²¹ niccharimsu, khaṇikavassam vassī ti vuttaṃ hoti.

Udānaṃ udānesi ti kasmā udānesi ? Koci nāma vadeyya: bhagavā pacchato pacchato⁷ anubandhitvā parinibbātu bhante ti upadduto²² bhayena āyusaṃkhāraṃ vissajjesi ti,

¹ M₁₀ bahuhi.

³ M₁₀ paṭibaddham.

⁵ B.K. °bhāvaṃ pattam.

⁶ K. °kāsitaṃ ti.

⁸ M₁₀ paṭhamasattāhato.

¹⁰ P. ossaji.

¹² P. vissaji; K. visaji.

¹⁴ M₁₀ leḍḍu; K. leḍḍum.

¹⁶ M₁₀ vossajji; P. ossaji.

¹⁸ P. ossaji; K. avassajji.

²⁰ K. sugajjitam.

²² K. °ddūto.

² M₁₀ nāta; B. viñātam.

⁴ B.K. sabbākārena.

⁷ M₁₀ omis.

⁹⁻⁹ Missing in M₁₀.

¹¹ B.K. sup°.

¹³ K. nam.

¹⁵ B. vissaji; P. ossaji.

¹⁷⁻¹⁷ Missing in M₁₀.

¹⁹ B. bhisanako.

²¹ P. °vijjutā.

tass' okāso mā hotū ti. Tasmā¹ udānapitivedagavissatṭham² udānaṃ udānesi.³—

Tattha sabbesaṃ soṇasigālādīnaṃ⁴ pi paccakkhabhāvato tulitaṃ⁵ paricchinnaṃ ti *tulam*. Kiṃ⁶ taṃ ? kāmāvacara-kammaṃ.

Na⁷ *tulam*, na⁷ vā⁷ assa⁷ tulo⁸ sadisaṃ assa⁹ aññaṃ loki-yakammaṃ atthi¹⁰ ti *atulam*. Kiṃ⁶ taṃ ? mahaggatakam-maṃ.

Athavā: kāmāvacaraṃ¹¹ rūpāvacaraṃ *tulam*, arūpāvacaraṃ *atulam*; appavipākaṃ vā⁷ *tulam*,⁷ bahuvipākaṃ⁷ *atulam*.¹²

Sambhavaṃ ti sambhava hetubhūtaṃ.

Bhavasamkhāraṃ ti punabbhavasamkhāraṃ,¹³ rāsikā-rakaṃ¹⁴ piṇḍakāraṇaṃ¹⁵ ti attho.

*Avassajji*¹⁶ ti vissajjesi.

Munī ti Buddhamuni.

Ajjhattarato ti niyakajjhatterato.

Samāhito ti upacārappanāvasena¹⁷ samāhito.

*Abhida*¹⁸ kavacaṃ *ivā* ti kavacaṃ viya bhindi.

*Attasambhavaṃ*¹⁹ ti attani sañjātakilesaṃ.²⁰

Idaṃ vuttaṃ hoti: savipākaṭṭhena sambhavaṃ, bhavā-bhisamkharaṇaṭṭhena²¹ bhavasamkhāraṃ ti ca laddhanāmaṃ tulātulasamkhātaṃ²² lokiyakammaṃ ca ossajji²³; saṃgāma-

¹ M₁₀B. tassa (P. mentions this reading, with the note: iti potthakesu); K. omits.

² K. omits udāna; B. reads udānaṃ n' atthi ti taṃ pīti°.

³ M₁₀ °sī ti.

⁴ M₁₀B.K. soṇasiṅgāl°.

⁵ M₁₀ tulikaṃ.

⁶ B.K. kin.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ M₁₀ tula B.K. *tulam*.

⁹ M₁₀ sadisaṃ evaṃ; B. sadisaṃ eva.

¹⁰ M₁₀B.K. n' atthi.

¹¹ M₁₀ °ra-.

¹² M₁₀ adds bhindi (!).

¹³ M₁₀ °samkhāraṃ.

¹⁴ M₁₀ rāsikaraṇaṃ.

¹⁵ M₁₀ piṇḍakaraṇaṃ; K. piṇḍikāraṇaṃ.

¹⁶ K. avassajji.

¹⁷ K. °cārappanāsamādhivasena.

¹⁸ M₁₀B. abhindi.

¹⁹ M₁₀ ajjhattasambhavaṃ.

²⁰ B. sañjātaṃ k°.

²¹ M₁₀B. bhavasamkhar°.

²² M₁₀ tulasamkhātaṃ.

²³ P. ossaji.

sīse mahāyodho kavacaṃ¹ viya attasambhavaṃ kilesaṃ ca ajjhatarato² samāhito hutvā abhidā³ ti.

Athavā: *tulaṃ*⁴ ti *tulanto*⁵ *tīrento*⁶; *atulaṃ ca sambhavan* ti *nibbānaṃ c'* eva *bhavaṃ*⁷ *ca*⁷; *bhavasamkharāṇ* ti *bhava-gāmikammaṇ*; *avassaji*⁸ *munī* ti 'pañcakkhandhā aniccā, pañcannaṃ khandhānaṃ nirodho nibbānaṃ⁹ niccaṇ'⁷ ti ādinā *nayena tulayanto* Buddhamuni *bhave ādinavaṃ* *nibbāne ca*⁷ *ānisaṃsaṃ* *disvā* 'taṃ¹⁰ *khandhānaṃ mūla-bhūtaṃ*¹¹ *bhavasamkharāṇ*¹² *kammaṇ* *kammakkhayāya samvattatī*¹³ ti¹³ *vuttena kammakkhayakarena ariyamaggena avassaji*¹⁴ *Kathaṃ ajjhatarato samāhito abhida*¹⁵ *kavacam iv' attasambhavaṃ*; so hi *vipassanāvasena ajjhatarato samathavasena*¹⁶ *samāhito* ti *evaṃ pubbabhāgato paṭṭhāya samathavipassanābalena*¹⁷ *kavacam* *iva attabhāvaṃ pariyonandhitvā* *ḥhitaṃ attani sambhavattā* 'attasambhavan' ti *laddhanāmaṇ* *sabbaṇ taṃ*¹⁸ *kilesajūtaṃ*¹⁸ *abhida*¹⁹ *kilesābhāve*²⁰ *ca kammaṇ*²¹ *appaṭisandhikattā*²² *avassaṭṭhaṃ*²³ *nāma hoti*²⁴ ti *evaṃ kilesappahānena kammaṇ*⁷ *jahi*, *pahīnakilesassa ca*⁷ *bhayaṇ* *nāma n' atthi*; *tasmā abhito va āyusamkharāṇ ossaji*²⁵ *abhītabhāvadīpanatthaṇ*²⁶ *ca udānaṃ udānesi* ti *veditabbo*.—

Yam mahāvātā ti *yena*²⁷ *samayena yasmīṇ vā samaye mahāvātā vāyanti*²⁸; *mahāvātā*²⁹ *vāyanti*²⁹ *upakkhepakavātā*³⁰

¹ B. *omits*.

² B. *adds* *hutvā*.

³ B. *abhiṇdi*.

⁴ M₁₀ *tulā*.

⁵ M₁₀ *tulantaṃ*; P. *tulentā* (!); K. *tulento*.

⁶ M₁₀ B. *omit*.

⁷ M₁₀ *omits*.

⁸ M₁₀ K. °*ssajji*.

⁹ M₁₀ *nibbānaṇ*.

¹⁰ M₁₀ *sataṃ*.

¹¹ M₁₀ *adds* *taṃ*.

¹² M₁₀ K. °*samkharā*.

¹³ M₁₀ B. K. *add* *evaṃ*.

¹⁴ K. °*ssajji*; M₁₀ *avassaji*.

¹⁵ M₁₀ B. *abhiṇdi*.

¹⁶ M₁₀ *samathavipassanāvasena*.

¹⁷ K. °*vipassanāphalena*.

¹⁸ M₁₀ B. *sabbakil*°; K. *sabbaṃ kil*°.

¹⁹ M₁₀ B. K. *abhiṇdi*.

²⁰ B. K. °*bhāvena*.

²¹ K. *katakammaṇ*.

²² M₁₀ °*sandhiṃ katvā*.

²³ M₁₀ *avassaṭṭhaṃ*.

²⁴ M₁₀ B. *hoti* (*without* *ti*).

²⁵ P. *ossaji*.

²⁶ B. K. *abhītabhāvaññāpanatthaṇ*.

²⁷ M₁₀ *adds* *ca*.

²⁸ M₁₀ B. *Vāyanti* *ti*.

²⁹ M₁₀ B. K. *omit*.

³⁰ M₁₀ B. K. *ukkhepakā*°.

nāma utṭhahanti. Te vāyantā saṭṭhisahassādhikanava-
yojanasatasahassabahalaṃ udakasandhārakavātaṃ¹ upac-
chindanti.² Tato ākāse udakaṃ bhassati,³ tasmim bhassante
paṭhavī bhassati³; puna vāto⁴ attano balena anto dhamma-
karake⁵ viya udakaṃ ābandhitvā⁶ gaṇhāti. Tato udakaṃ
uggacchati,⁷ tasmim uggacchante paṭhavī uggacchati.
Evaṃ udakaṃ kampitaṃ paṭhaviṃ kampeti,⁸ etañ⁹ ca
kampanaṃ yāvajjakālā¹⁰ pi hoti yeva; bahubhāvena pana
ogacchanuggacchanam¹¹ na paññāyati.

Mahiddhikā mahānubhāvā ti ijjanassa mahantatāya
mahiddhikā, anubhavitabbassa¹² mahantatāya mahānu-
bhāvā.

Parittā ti dubbalā.

Appamāṇā ti balavā.

So imam paṭhaviṃ kampeti ti so iddhiṃ nibbattetvā samve-
jento¹³ Mahāmoggallāno viya vīmaṃsanto¹⁴ vā¹⁴ Mahānāga-
therassa bhāgineyyo¹⁵ Saṃgharakkhitasāmaṇero viya paṭha-
viṃ kampeti.¹⁶

Samkampeti ti samantato kampeti.

Sampakampeti ti tass' eva vevacanaṃ.

Iti imesu aṭṭhasu paṭhavikampesu paṭhamo dhātukopena,
dutiyo iddhānubhāvena, tatiya-catutthā puññatejēna, pañca-
mo ñāṇatejēna, chaṭṭho sādhu-kāradānavasena, sattamo kā-
ruṇṇasabhāvena,¹⁷ aṭṭhamo āroḍanena. Mātukucchiṃ okka-
mante¹⁸ ca tato nikkhamante¹⁹ ca mahāsatte²⁰ tassa²⁰ puñña-
tejēna paṭhavī akampittha, abhisambodhiyaṃ ñāṇatejā-
bhīhatā hutvā akampittha, dhammacakkappavattane sādhu-
kārabhāvasaṇṭhitā sādhu-kāraṃ dadamānā akampittha, āyu-

¹ M₁₀ °rakam vātaṃ.

²⁻³ *Missing in* M₁₀B.

⁵ B. dhamakarane.

⁷ M₁₀ gacchati.

⁹ B. evaṃ; K. evañ.

¹¹ M₁₀B. ogacchantam.

¹³ B. *inserts* vā.

¹⁵ P. °yyā.

¹⁷ M₁₀B. kāruṇṇasabhāvena.

¹⁹ M₁₀ nikkhamane.

² M₁₀ ucchind°.

⁴ M₁₀ tato.

⁶ M₁₀ anusandhitvā.

⁸ M₁₀ kampati.

¹⁰ M₁₀B. °kāle.

¹² M₁₀ anābhāv°.

¹⁴ M₁₀ *omits*.

¹⁶ M₁₀ °tī, *omits* samkampeti.

¹⁸ M₁₀ okkamaṇe.

²⁰ M₁₀ mahāsattassa.

saṃkhāra¹-ossajjane² kāruṇṇasabhāvasaṇṭhitā³ cittasaṃkhobhaṃ⁴ asahamānā akampittha, parinibbāne āroḍanavega-tunnā⁵ hutvā akampittha; ayaṃ paṇ' attho paṭhavideva-tāya vasaṇa veditabbo, mahābhūta-paṭhaviyā paṇ' etaṃ n' atthi acetanattā.⁶

Sesaṃ sabbattha uttānam⁷ evā ti.

Cāpālavaggo⁸ sattamo.

VIII.

1. Aṭṭhamassa paṭhame *no ca sīlavā* ti na sīlesu paripūra-kāri.⁹

Samantapāsādikko ti samantato pasādajanako.

Sabbākāraparipūro ti sabbehi samaṇākārehi samaṇadham-makoṭṭhāsehi paripūro.

2. Dutiye *santā* ti paccanīkasantatāya santā; ¹⁰paccanī-kadhammehi vimuttattā ca *vimokkhā*.¹¹

3. Tatiye *bhāvettha* *no* ti bhāvettha nu.

Sāsanaṃ ti anusatthi.¹²

Āsavānaṃ khayāyā ti arahattaphalatthāya.

4. Catutthe *paṭihitāyā*¹³ ti paṭipannāya.

*So mam' assa*¹⁴ *antarāyo* ti so mama jīvitantarāyo¹⁵ puthuj-janakālakiriyaṃ karontassa saggantarāyo pi maggantarāyo pi assa.

*Satthakā*¹⁶ *me vātā* ti¹⁷ aṅgamaṅgāni kantantī ti¹⁸ satthakā.

5-8. Pañcamādīni vuttanayān' eva.

9. Navame *saṃsaggārāmatā* ti pañcavidhe saṃsagge āra-matā.●

¹ B.K. °raṃ. ●

² B. °jjante.

³ M₁₀ kāruṇṇasabhāvasaṇṭhitā; B. kāruṇṇasabhāve saṇṭhitā; K. kāruṇṇasabhāve s°.

⁴ M₁₀K. cittasaṃkhāraṃ (=v.l. in P.).

⁵ K. °vegātura.

⁶ M₁₀ acetanatattā.

⁷ M₁₀B. uttānattham.

⁸ K. Cālavaggo.

⁹ M₁₀ °kāri.

¹⁰ K. *add*s vimokkhā ti.

¹¹ B.K. vimokkhā.

¹² B. °sittṭhi; K. °satṭṭhi.

¹³ B.K. paṭihitāyā.

¹⁴ M₁₀K. mam' ass'.

¹⁵ B. *add*s pi.

¹⁶ B.K. *add* vā.

¹⁷ B.K. *add* sattham viya.

¹⁸ M₁₀ kantita, *without* ti (?).

10. Dasame kusītavatthūnī¹ ti kusītassa² vatthūni patiṭ-
thā, kosajjakāraṇānī ti attho.

Kammaṃ kattabbaṃ³ hotī ti cīvaravicāraṇādikaṃ⁴ kam-
maṃ kattabbaṃ hoti.

Na viriyaṃ ārabhatī ti duvidham pi viriyaṃ⁵ nārabhati.

Appattassā ti jhānavipassanāmaggaḥaḍḍhamassa ap-
pattassa pattiyaṃ.

Anadhigatassā ti tass' eva anadhigatassa adhigamat-
thāya.

Asacchikatassā ti tad⁶ eva asacchikatassa sacchikaraṇat-
thāya.

Idaṃ paṭhamam ti idaṃ handāhaṃ nipajjāmi ti evaṃ osī-
danaṃ paṭhamam kusītavatthu.

Iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

Māsācitakam⁷ maññe ti ettha pana sammohacittam⁸ nāma
tintamāso viya⁹; yathā⁵ tam¹⁰ māso garuko hoti, evaṃ ga-
ruko ti adhippāyo.

Gilānā vuṭṭhito hotī ti gilāno hutva pacchā vuṭṭhito hoti.

Ārambhavatthūnī¹¹ ti viriyakāraṇāni¹²; tesam pi iminā va¹³
nayena attho veditabbo.

Sesaṃ sabbattha uttānam evā ti.

Yamakavaggo atthamo.

IX.

1. Navamassa paṭhamam heṭṭhāvuttanayam eva.¹⁴

2. Dutiye saddho ti duvidhāya saddhāya samannāgato.¹⁵

No ca paripucchitā ti atthānattham kāraṇākāraṇam pari-
pucchitā na⁵ hoti.

¹ B. kusit° throughout.

³ M₁₀ katabbaṃ.

⁵ M₁₀ omits.

⁷ M₁₀B.K. °citam.

⁹ B. omits.

¹¹ M₁₀ ārabha°; K. ārabha°.

¹³ K. omits.

¹⁵ B. adds No c' upasaṃkamitā ti na upaṭṭhahati; K. adds No ca
payirūpāsītā ti na upaṭṭhahitā.

² B.K. add alasassa.

⁴ B.K. °ādi.

⁶ K. tass'.

⁸ B. māsācitam.

¹⁰ B.K. tinta°.

¹² M₁₀ °karaṇāni.

¹⁴ Cf. page 50.

*Samannāgato*¹ ti sāmi-atthe paccattaṃ, samannāgatassā ti vuttaṃ hoti.

*Ekan-tapaṭibhāṇaṃ*² *Tathāgataṃ*³ *dhammadesanā* hoti ti Tathāgatassa ekantapaṭibhāṇā⁴ dhammadesanā hoti, ekan-ten' eva⁵ paṭibhāti upaṭṭhāti ti attho.

3. Tatiye *sabbe dhammā* ti pañcakkhandhā.

Chandamūlakā ti ajjhāsayaachando kattukamyatāchando taṃ mūlaṃ etesaṃ ti chandamūlakā; manasikārato sambhavantī ti *manasikārasambhavā*; phassato samudenti rāsibhavantī⁶ ti *phassasamudayā*; vedanāya samosarantā⁷ ti *vedanāsamosaraṇā*; samādhi etesaṃ pamukho ti *samādhipamu-khā*; jeṭṭhakatṭhena sati adhipati⁸ etesaṃ ti *satādhipateyyā*, satijeṭṭhakā ti attho; paññā uttarā etesaṃ ti *paññuttarā*; vimutti eva⁹ sāro etesaṃ ti *vimuttisārā*. Ettha ca chandamūlakādayo cattāro pi lokiyā kathitā, sesā lokiyalokuttaramissakā ti.

4. Catutthe *mahācoro* ti rajjantare dubbhituṃ samattho mahācoro.

Pariyāpajjati ti pariyādānaṃ gacchati.

Na ciraṭṭhāṇiko hoti ti addhānaṃ pālen-to ṭhātuṃ¹⁰ na sakoti, appaharantassa paharati,¹¹ nissesam gaṇhāti; vyattacorānaṃ hi idaṃ vattaṃ, parassa dvīsu santesu¹² eko gahe-tabbo, ekasmiṃ sante dubbalaṃ datvā thiro gahe-tabbo, puṭabhattataṇḍulādisu¹³ eko koṭṭhāso gahe-tabbo ti.

Accāsanne kammaṃ karoti ti¹⁴ laddhaṃ taṃ dakkhiṇeyye nidahituṃ cheko na hoti, paralokamaggaṃ na sodheti.

¹ B. °gatan.

² K. °paṭibhāṇaṃ.

³ M₁₀ omits.

⁴ K. °paṭibhāṇā ca.

⁵ M₁₀ ekante va.

⁶ M₁₀ rāsi°.

⁷ B.K. °nti.

⁸ M₁₀ B. °pateyyā.

⁹ M₁₀ K. omit.

¹⁰ M₁₀ ṭhātuṃ.

¹¹ K. paharati ti attano averine appaharante guṇasampanne ca mahallake ca taruṇadārake ca appaharitaḍḍayuttake paharati. 'Anavasesam ādiyati' ti nissesam gaṇhāti and so on (mentioned by B. as v.l.).

¹² B.K. sāṭakesu.

¹³ K. pūta°; B. continues ekakoṭṭhāsato eko gahe-tabbo ti, and K. ekaṃ koṭṭhāsaṃ datvā eko gahe-tabbo ti.

¹⁴ K. continues gūmanigamarājadhūnīnaṃ āsannaṭṭhāne corikakam-maṃ karoti; 'na ca nidhūnakusalo hoti' ti yaṃ laddhaṃ, taṃ dak-khiṇeyye and so on.

5. Pañcame yaṃ samaṇeṇā ti yaṃ guṇajātaṃ samaṇeṇa pattabbam.¹

Vusimatā² ti brahmacariyavāsaṃ vutthena.³

Mutto mocemi bandhanā ti ahaṃ⁴ sabbabandhanehi⁵ mutto hutvā mahājanam⁶ pi rāgādibandhanato mocemi.

Paramaṃ danto⁶ ti aññeṇa kenaci asikkhāpito acodito⁷ sayambhuññaṇeṇa⁸ paṭivijjhitvā⁸ paramatthena⁹ dantattā paramadanto nāma.

Parinibbuto ti kilesaparinibbāneṇa parinibbuto.

6. Chatṭhe mā ca mayā yaso ti yaso ca mayā saddhiṃ mā gañchi.

Akasiralābhī ti vipulalābhī.¹⁰

Silapaññānaṇ¹¹ ti sīlaṇi c' eva ñāṇaṇ¹² ca.

Samgammā ti sannipatitvā.

Samāgammā ti samāgantvā.

Sanṇānikavīhāraṇ ti gaṇasaṇṇānikavīhāraṇ.

¹³Na ha¹⁴ nūna 'me ti¹³ na ha¹⁵ nūna ime.

Tathā hi pana 'me ti tathā hi pana ime.

Āṅgulipatodakehi¹⁶ ti āṅgulipatodalatṭhiṃ¹⁷ katvā vijjha-nena.

Samjagghante ti mahāhasitaṃ hasante.¹⁸

Samkilante¹⁹ ti samkilente²⁰ kelim pi karonte.²¹

7. Sattame²² nikkujjeyyā ti tena dinnassa deyyadhammasa appaṭiggahaṇatṭham²³ pattanikkujjanakammavācāya nikkujjeyya, na adhomukhaṭṭhapanena.²⁴

¹ M₁₀ pattam.

² B. vusimatā.

³ K. vutṭhena; B. reads °cariyavāsaṃvuttena.

⁴ K. sayam.

⁵ M₁₀ °janam (without pi).

⁶ M₁₀ B.K. paramadanto.

⁷ K. anovādito.

⁸ K. sayambhuññaṇam paṭivijjhitā.

⁹ B. paramena.

¹⁰ M₁₀ °lābhi.

¹¹ B.K. °paññānaṇ.

¹² K. paññānaṇ.

¹³⁻¹⁵ Missing in M₁₀.

¹⁴ B. hi.

¹⁵ B.K. hi.

¹⁶ K. °paṭodakenā.

¹⁷ B. °patodayatṭhiṃ (=v.l. in P.); K. °patodayatṭhiṃ.

¹⁸ M₁₀ hasanto.

¹⁹ M₁₀ °kilanto.

²⁰ M₁₀ °kilento; B.K. omit.

²¹ M₁₀ kelim pi karonto.

²² M₁₀ omits.

²³ M₁₀ apaṭi°.

²⁴ M₁₀ adhomukham ṭhap°.

Alābhāyā ti catunnaṃ paccayānaṃ alābhatthāya.¹

Anatthāyā ti upaddavāya² avaddhiyā.

Ukkujjeyyā ti ukkujjanakammavācāya ukkujjeyya.

8. Aṭṭhame *appasādaṃ pavedeyyūṇa* ti appasannabhāvaṃ³ jānāpeyyūṇa⁴; appasādaṃ pavedentena pana kiṃ kātābbaṃ ti? nisinnāsanato na uṭṭhātābbaṃ,⁵ na paccuggamaṇaṃ kātābbaṃ, na deyyadhammo dātābbo.

Agocare ti pañcavidhe agocare.

9. Navame *dhammikaṇ ca gihipatiṣṣavaṇa* ti innaṃ temāsaṃ idh' eva vasitābbaṃ ti vutto⁶ evaṃ hotū ti ādinā nayena⁷ paṭiṣṣavaṇa *na saccāpeti* ti vuttaṃ⁸ na saccāṇaṃ karoti viśaṃvādeti.

10. Dasame *paccekāttāhāne* ti adhipatiṭṭhāne jeṭṭhakaṭṭhāne; taṃ hi jeṭṭhakaṇaṃ katvā kiñci⁹ saṃghakammaṃ kātūṃ na⁸ labhati.¹⁰

*Na ca*² *tena mūlena vuṭṭhāpetābbaṃ*¹¹ ti taṃ mūlaṃ katvā abbhānakammaṃ¹² kātūṃ na labhati.¹⁰

Sesaṃ sabbattha¹³ uttānaṃ¹⁴ evā ti.

Sativaggo navamo.

X.

Ito paraṃ atha kho *Bojjhā upāsikā* ti ādisu Bojjhā upāsikā Sirimā upāsikā¹⁵ Sutanā¹⁶ upāsikā Manujā upāsikā² Uttarā upāsikā³ Muttā² upāsikā³ Khemā upāsikā¹⁷ Cundī¹⁸ rājakumārī¹⁹ Bimbī²⁰ upāsikā Sumanā rājakumārī²¹ Mallikā

¹ K. alabhanatthāya.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ omits bhāvaṃ.

⁴ K. sañjānāp°.

⁵ K. upaṭṭhātābbaṃ; B.K. add na vanditābbaṃ.

⁶ B.K. vutte.

⁷ K. adds paṭiṣṣutāṃ.

⁸ K. omits.

⁹ M₁₀ kiṃ.

¹⁰ K. labbhati.

¹¹ M₁₀ vuṭṭhātābba, omits ti.

¹² K. abbhānavuṭṭhānakammaṃ.

¹³ See Vol. III, 236 sq., 325 sq.

¹⁴ K. uttānattham.

¹⁵ K. adds Padumā upāsikā.

¹⁶ K. Sudhammā.

¹⁷ K. adds Ruṇi upāsikā.

¹⁸ M₁₀ Cundi.

¹⁹ M₁₀ rājā.

²⁰ M₁₀ Bimbi.

²¹ M₁₀ °kumārī.

devī Tissā¹ upāsikā¹ Tissāya² mātā² upāsikā³ Soṇā upāsikā⁴ Soṇāya⁵ mātā⁶ upāsikā⁷ Uttarā Nandamātā Visākhā Migāramātā Khujjuttarā upāsikā⁶ Sāmāvatī upāsikā Suppavāsā Koliyadhītā Suppiyā upāsikā Nakulamātā gahapatānī ti imāsaṃ ettakānaṃ aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposa-thakammam eva kathitaṃ. Icchantena vitthāretvā kathe-tabbam.

Sesaṃ sabbattha uttānattham evā ti.*

⁸*Manorathapūraṇīyā Aṅguttaranikāyaṭṭhakathāya*
Aṭṭhakanipāta-vanṇanā nitṭhitā.

* Cf. Vol. II, 166; II, 73 sqq.; IV, 143 sqq.

¹ K. *omits.*

² B.K. Tissamātā.

³ M₁₀ *omits.*

⁴ M₁₀B. *omit.*

⁵ B. Kāṇa°.

⁶⁻⁶ *Missing in M₁₀.*

⁷ K. *adds* Kāṇāya mātā upāsikā.

⁸ B. *adds* iti.

NAVAKA-NIPĀTA-VANĀNANĀ

I.

1. Navakanipātassa¹ paṭhame sambodhapakkhikānan² ti catumaggasaṃkhātassa sambodhassa³ pakkhe⁴ bhavānaṃ, upakāraṇānan⁵ ti attho; pāliyaṃ⁶ āgate⁶ dhamme⁷ sandhāy⁸ evaṃ⁸ pucchati.

Kā upanissā ti ko upanissayapaccayo.⁹

Abhisamlikhanti¹⁰ ti *abhisallekhikā*.

Samathavipassanācittassa vivaraṇe¹¹ sappāyā¹¹ upakāra-kā¹² ti *cetovivaraṇasappāyā*.

Appicchataṃ ārabba pavattā kathā *appicchakathā*.

Sesesu pi es' eva nayo.

*Asubhā*¹³ *bhāvetabba*¹³ *rāgassa pahānāyā* ti ayam attho sālilāyakopamāya vibhāvetabbo. Eko hi puriso asitaṃ gahetvā koṭito paṭṭhāya sālikkhette sāliyo lāyati. Ath' assa vatiṃ bhinditvā¹⁴ gāvo pavasiṃsu. So asitaṃ ṭhapetvā yaṭṭhiṃ ādāya ten' eva maggena gāvo nīharitvā vatiṃ pākatikaṃ katvā puna¹⁵ asitaṃ ādāya sāliyo lāyi.

Tattha¹⁶ sālikkhettaṃ viya buddhasāsaṇaṃ datṭhabbaṃ, sālilāyako viya yogāvacaro, asitaṃ viya paññā, dāyanakālo¹⁷ viya vipassanāya kammakaraṇakālo, yaṭṭhi viya asubha-kammaṭṭhānaṃ, vati viya saṃvaro, vatiṃ bhinditvā¹⁸ gā-

¹ M₁M₁₀T. Navanipātassa.

³ T. *omits*; B. sambodhiṣsa.

⁵ T. °kāraṇānaṃ, *omits* ti.

⁷ B.K. nava dhamme.

⁸ K. sandhāy' eva (=v.l. in B.).

⁹ K. upaniso paccayo (=v.l. in B.).

¹⁰ B. abhisallekhanti; K. °sallikhanti.

¹¹ T. vivaraṇo sappāyaṃ; B. vivaraṇapaccayā.

¹² M₁₀T.K. upakārikā; K. *add*s cā.

¹³ M₁₀ *omits*; T. abhāvetabbā.

¹⁵ B.K. *add* pi.

¹⁷ B.K. lāyana°.

² B. sambodhip°.

⁴ T. pakkho.

⁶ B. pāliyāgate.

¹⁴ K. *add*s va.

¹⁶ B. ettha.

¹⁸ M₁₀ bhindi.

vinam pavisanam viya sahasā appaṭisaṁkhāya pamādam
ārabha rāgassa uppajjanam, asitam tḥapetvā yaṭṭhim
ādāya pavitṭhamaggen' eva gāvo nīharitvā vatim paṭipāka-
tikam¹ katvā puna koṭito paṭṭhāya sālilāyanam viya asu-
bhakammaṭṭhānena rāgam vikkhambhetvā² puna vipassa-
nāya kammaṃ ārabhanakālo.

Imam attham sandhāya vuttam: asubhā bhāvetabbā
rāgassa pahānāyā ti.

Tattha rāgassā ti pañcakāmaguṇikarāgassa.³

Mettā⁴ ti⁴ mettākammaṭṭhānam.

Vyāpādassa pahānāyā ti vuttanayen' eva uppannassa
kopassa⁵ pajahanatthāya.

Ānāpānasatī ti soḷasavatthukā ānāpānasati.

Vitakkupacchedāyā ti vuttanayen' eva⁶ uppannānam vi-
takkānam upacchedanatthāya.

Asmimānasamugghātāyā⁷ ti asmī⁸ ti⁸ uppajjanakassa
navavidhassa⁹ mānassa samugghātattāya.

Anattasaññā saṅghātī ti aniccalakkhaṇe diṭṭhe anatta-
lakkhaṇam diṭṭham eva hoti; etesu hi tisu lakkhaṇesu ekas-
miṃ diṭṭhe itaradvayaṃ diṭṭham eva hoti. Tena vuttam:
aniccasaññino bhikkhave¹⁰ anattasaññā saṅghātī ti.

Diṭṭhe va dhamme nibbānan ti diṭṭhe yeva dhamme apac-
cayaparinibbānaṃ ca pāpuṇātī ti.

Imasmim sutte vaṭṭavivaṭṭam kathitam.

2. Dutīye nissayasampanno ti paṭiṭṭhānasampanno.¹¹

Saddham¹² ti okappanasaddham.

Viriyaṃ ti kāyikacetasika¹³-viriyaṃ.

Yamsā ti yaṃ¹⁴ assa.

¹ M₉ only pākatikam.

² K. vikkhambhitvā.

³ M₁₀ °guṇirāgassa; K. °guṇikassa rāgassa.

⁴ K. omits.

⁵ K. kodhassa.

⁶ T. utta°.

⁷ B. °gghātāyā and °gghātattāya.

⁸ T. omits, and has uppa[jja]nakassa.

⁹ B. omits.

¹⁰ B. Meghiya.

¹¹ B. sammādiṭṭhisampanno.

¹² T. paccan (? saccan).

¹³ K. °sikam.

¹⁴ M₁₀ T. sayam.

¹*Ariyāya paññāyā* ti saḥavipassanāya maggapaññāya.²

*Samkhāyā*² ti jānitvā.¹

Ekam paṭisevatī ti sevitabbayuttakam sevatī.

Adhivāsetī ti adhivāsetabbayuttakam adhivāsetī.

Parivajjeti ti parivajjetabbayuttakam parivajjeti.³

Vinodeti ti nīharitabbayuttakam nīharati.

Evam kho bhikkhū ti evaṃ kho bhikkhu uggahaparipucchāvasena o' eva dhammavavatthānavasena ca paṭisevitabbādini⁴ suppaṭividdhāni⁵ supaccakkhāni katvā paṭisevanto adhivāseto⁶ vinodento⁶ parivajjento ca bhikkhu nissaya-sampanno nāma hoti ti.

3. Tatiye *Cālikāyan* ti evaṃ nāmake nagare. Taṃ kira calapaṇkam⁷ nissāya katattā olokentānaṃ calamānaṃ viya upaṭṭhāti, tasmā Cālikā ti saṃkham gataṃ.

Cāliyapabbate ti so pi pabbato sabbasetattā kālapakkhu-posathe⁸ olokentānaṃ calamāno viya upaṭṭhāti, tasmā Cāliyapabbato ti vutto. Tattha mahantaṃ vihāraṃ kārayiṃsu. Iti bhagavā taṃ nagaraṃ nissāya Cāliyapabbata⁹-mahāvihāre viharati.

*Jatuvāman*¹⁰ ti evaṃ nāmakam aparaṃ pi tass' eva vihārassa gocaragūmaṃ; *Jantugāman*¹¹ ti pi pāṭho.¹²

*Padhānatthikassā*¹³ ti padhānakammikassa.

Padhānāyā ti samaṇadhammakaraṇatthāya.

Āgame hi tāvā ti satthā therassa vacanaṃ sutvā upadhārento 'na tāvassa ñānaṃ paripakkaṇ' ti¹⁴ ñatvā paṭibāhanto evaṃ āha.

*Ekakamhā*¹⁵ *tāvā*¹⁵ ti idaṃ paṇ' assa 'evaṃ ayaṃ gantvā

¹⁻¹ B. reads *Samkhāyā* ti saḥavipassanāya maggapaññāya jānitvā.

² T. maggapaññā saṃkhātāyā.

³ T. only vajjeti.

⁴ K. °sevitāni.

⁵ K. suppaṭibuddhāni.

⁶ B. omits; T.K. put vinodento after parivajjento.

⁷ T. calepaṇkam; M₉M₁₀ calcpakam; B. calamaggaṃ.

⁸ T. kālā°.

⁹ M₉M₁₀T. °pabbato.

¹⁰ B. here jantugāman; K. jatugāman.

¹¹ B. jattugāman.

¹² B.K. paṭhanti.

¹³ T. paddhānatthikassā; P. padhānakassā.

¹⁴ T. °pakkaṇ taṃ.

¹⁵ M₁₀T. ekakam gatāyā; K. ekakamhi tāvā.

pi kamme anipphajjamāne¹ nirāsaṅko hutvā pemavasena puna āgacchissatī' ti cittamaddavajananattham āha.

N' atthi kiñci uttarim² karaṇīyan ti catusu saccesu catunam kiccānam katattā añnam uttarim² karaṇīyam³ nāma n' atthi.

Katassa vā paticayo³ ti katassa⁴ vā⁵ puna⁶ paticayo pi⁷ n' atthi; na hi bhāvitamaggo puna bhāvīyati, na pana⁸ pahīnakilesānam puna pahānam atthi.

Padhānan⁹ ti kho Meghiya¹⁰ vadamānam¹¹ kinti¹² vadeyyāma¹³ ti samānadhhammaṃ karomī ti tam vadamānam mayam añnam kim¹³ nāma¹³ vadeyyāma.

Divāvihāram nisīdī ti divāvihāratthāya nisīdi; nisīdanto¹⁴ ca¹⁵ yasmim maṅgalasilāpatte pubbe anupatipāṭiyā pañca jāṭisatāni rājā hutvā uyyānakīlikam kilanto¹⁶ tividhanātakaparivāro nisīdi,⁷ tasmiññeva¹⁷ nisīdi.

Atha¹⁸ nisinnakālato paṭṭhāya samānabhāvo jahito viya ahosi, rājavesam gahetvā nātakaparivuto¹⁹ setacchattassa heṭṭhā mahārahe pallanke nisinno viya jāto. Ath' assa tam sampattim assādayato kāmavitakko udapādi. So¹⁵ tasmim yeva khane sahoṭṭhagahite²⁰ dve core ānetvā purato ṭhapite²¹ viya addasa.⁵ Tesu ekassa vadham²² ānāpanavasena' assa vyāpādavitakko uppajji,²³ ekassa bandhanam ānāpanavasena vihiṃsāvitakko. Evaṃ so latājālena rukkho viya madhumakkhikāhi madhughātak²⁴ viya ca²⁵ akusala-

¹ M₂M₁₀ abhinippajj^o; T. abhinipajj^o. ² B. uttari.

³ B.K. paticayo both times. ⁴ B. adhigatassa.

⁵ M₁₀T. omit. ⁶ P. pana.

⁷ M₁₀ omits. ⁸ B.K. omit; M₁₀T. hi.

⁹ M₁₀T. pahānan. ¹⁰ T. Meghayā.

¹¹ M₁₀T. vadamānānam. ¹² M₁₀T. kim.

¹³ B.K. kin nāma; T. kim, without nāma.

¹⁴ B.K. nisinno. ¹⁵ K. omits.

¹⁶ T. °kīlikam kilanto. ¹⁷ B.K. tasmim yeva.

¹⁸ B.K. ath' assa. ¹⁹ B.K. nātakavaraparivuto.

²⁰ B. mahāyodehi gahite; K. mahācore g^o.

²¹ M₁₀T. ṭhapito.

²² M₁₀ vacī; T. vaci; B. kammakaraṇam. ²³ B.K. uppajjati.

²⁴ M₁₀ madhuppātako; P. madhukhātako (v.l. °ghātako).

²⁵ B. omits.

vitakkehi parikkhitto¹ samparikiṇṇo² ahosi.³ Taṃ sandhāya *atha kho āyasmato Maḍḍhissā* ti ādi vuttaṃ.

*Anvāsatto*⁴ ti⁵ anubaddho⁶ samparivārito.⁶

Yenā bhagavā ten' upasaṅkamī ti evaṃ pāpavitakkehi samparikiṇṇo⁷ kammaṭṭhānaṃ⁸ sappāyaṃ kātuṃ asakkonto 'idaṃ vata disvā dīghadassī bhagavā paṭisedhesi⁹' ti sallakkhetvā 'idaṃ kāraṇaṃ Dasabalassa āroccasāmi' ti nisin-nāsanato utthāya¹⁰ yena bhagavā, ten' upasaṅkamī.

4. Catutthe *upatthānasālāyaṇ* ti bhojanasālāyaṇ.¹¹

*Yen' upatthānasālā*¹² ti satthā Nandakattherena madhura-ssarena¹³ āradhāya dhanumadesanāya saddaṃ sutvā 'Ānanda¹⁴! ko esa¹⁵ upatthānasālāya¹⁶ madhura-ssarena¹⁷ dhammaṃ desetī' ti pucchitvā 'dhammakathika¹⁸-Nandakattherassa¹⁹ ajja bhante vāro' ti sutvā atimadhuraṃ katvā 'Ānanda! eso bhikkhu dhammaṃ²⁰ kathetī, mayam pi gantvā suṇissāma' ti vatvā yen' upatthānasālā, ten' upasaṅkamī.²¹

²²*Bahiddārakotthake atthāsī* ti chabbannarasmiyo cīvara-gubbe paṭicchādetvā aṇṇātaravesena²³ atthāsī.

Kathāpariyosānaṃ ājamaṃyamaṇo ti idaṃ avocā ti idaṃ kathāvasānaṃ udikkhamāno dhammakathaṃ suṇanto atthāsī yeva.

Ath' āyasmā Ānando nikkhante paṭhame yāme satthu

¹ M₁₀ °khattaṃ; T. °khatta.

² M₁₀ °kiṇṇaṃ; B. *omits*.

³ B. hoti.

⁴ M₁₀ asattehi (!); T. āsatto hi; B.K. anvāsattā ti.

⁵ M₁₀ T.B. °baddhā; K. °bandhā.

⁶ T.B.K. °vāritā; M₁₀ °[vāri]tā.

⁷ M₁₀ °kiṇṇā; T. °kinna.

⁸ M₁₀ T. °ṭṭhānānaṃ.

⁹ M₁₀ paṭisedhetī; T. paṭivetī.

¹⁰ T.B.K. vutthāya.

¹¹ M₁₀ T. °sālāya.

¹² M₁₀ yena paṭthāyasālā.

¹³ M₁₀ madhura-ssarena.

¹⁴ M₁₀ Nanda; K. Nandako (*without ko*).

¹⁵ B.K. eso.

¹⁶ K. °yaṃ.

¹⁷ B. madhura-ssarena; K. madhura-ssarena.

¹⁸ M₁₀ T. °kathikā.

¹⁹ M₁₀ Nandatherassa; T. Nandakatherassa.

²⁰ M₁₀ T. dhammakathaṃ.

²¹ M₁₀ °kamitvā.

²² K. *adds* Upasaṅkamitvā.

²³ M₁₀ T. aṇṇātaravesena; B. aṇṇātarav°; K. aṇṇātakav°.

saññam adāsi: paṭhamo bhante¹ yāmo atikkanto,² thokaṃ vissamathā ti. Satthā tath' eva³ aṭṭhāsi. Ath' āyasmā Ānando majjhimayāme⁴ pi⁵ nikkhante 'bhante! tumhe pakatiyā khattiyasukhumālā⁶ puna buddhasukhumālā⁷ ti paramasukhumālā,⁷ majjhimayāmo pi⁸ atikkanto, muhuttamā vissamathā' ti āha. Satthā tath' eva³ aṭṭhāsi. Tassa⁹ ṭhitakass' eva⁹ aruṇaggam¹⁰ paññāyittha.¹⁰ Aruṇaggamaṇaṃ ca therassa idam avocā ti pāpetvā kathāpariyosānaṃ ca Dasabalassa chabbaṇṇarasmivissajjanaṃ¹¹ ca ekappahāren' eva ahosi.

Aggaḷam¹² ākodhesi¹³ ti agganakhena dvārakavāṭam ākodhesi.

Sārajjāyamānarūpo¹⁴ ti harāyamāno¹⁵ ottappamāno¹⁶; domanassasārajjam¹⁷ pan' assa n' atthi.

Ettakam pi no nappaṭibhāseyyā¹⁸ ti paṭisambhidappattassa¹⁹ appaṭibhānam²⁰ nāma n' atthi; ettakam pana na kattheyyan ti dasseti.

Sādhu sādhu ti therassa dhammadesanam sampahamsanto²¹ āha; ayam h' ettha attho: suggahitā ca te dhammadesanā sukathitā cā ti.

Kulaputtānan ti ācārakulaputtānaṃ c' eva jātikulaputtānaṃ ca.

Ariyo vā²² tuṇhībhāvo²³ ti dutiyajjhānasamāpattim sandhāy' evam āha.

Adhipaññādhammavipassanāyā ti samkhārapariggahavipassanāñāṇassa.

¹ T. after yāmo.

² B. reads paṭhamayāmo atikkanto bhante.

³ B.K. tatth' eva.

⁴ T. majjhime y°.

⁵ K. omits.

⁶ T. °mālo.

⁷ M₁₀ T. °mālo.

⁸ M₁₀ adds ca.

⁹ M₁₀ tassa ṭhitassa ṭhitass' eva; B. tattha ṭhitakass' ev' assa.

¹⁰ M₁₀ omits; B. aruṇaggam p°; K. aruṇaggamanam p°.

¹¹ B. chabbaṇṇasarīrasmī°.

¹² M₁₀ T. aggaḷam.

¹³ B.K. ākoṭesi and ākoṭesi.

¹⁴ B. sārajjamānarūpo.

¹⁵ M₁₀ adds na.

¹⁶ B. omits; K. adds sārajjamāno.

¹⁷ M₁₀ T. domanassam sār°.

¹⁸ M₁₀ nippaṭi°.

¹⁹ M₁₀ K. °dāpattassa; B. °dāpattassa.

²⁰ B. na paṭi°.

²¹ M₁₀ sampahamsento.

²² M₁₀ omits; B. ca.

²³ B. tuṇhi°.

*Catuppādako*¹ ti assa-gōṇa-gudrabhādiko yo² koci.²

Idaṃ vatvā ti imaṃ³ catuḥ' augehi samannūgataṃ dhammaṃ kathayitvā.

*Vihāraṃ pāvisi*⁴ ti gandhakuṭiṃ pavittḥo.

Kālena dhammasavane ti kāle⁵ kāle dhammasavanasmiṃ.

Dhammasākacchāyā ti pañhakathāya.⁶

Gambhīraṃ atthapadan ti gambhīraṃ gulhaṃ⁷ rahassaṃ.⁸

Paññāyā ti saḥavipassanāya maggapaññāya; sammāsana-paṭivedhapaññā pi uggahaparipucchāpaññā pi vaṭṭati yeva.

*Patto vā pacchati*⁹ vā ti arahattaṃ patto vā pāpuṇissati vā ti evaṃ guṇasambhāvanāya sambhāveti.

*Appattamānasā*¹⁰ ti¹⁰ appatta-arahattā; arahattaṃ vā appattaṃ¹¹ mānasam etesaṃ ti pi appattamānasā.

Diṭṭhadhammasukkhavihāraṃ ti ettha diṭṭhadhammasukkhavihāro lokiyo pi vaṭṭati lokuttaro pi.

5. Pañcame avijjākosajjasāvajja-assaddhiyesu akampanato paññābalādini datṭhabbāni.

Akusalasamkhātā ti akusalā ti nātā.

Esa nayo sabbattha.

*Nālaṃ ariyā*¹² ti ariyabhāvaṃ kātuṃ usamatthā,¹³ ariyānaṃ vā ananuucchavikā.

Voditṭhā ti suṭṭhu¹⁴ diṭṭhā.¹⁴

Vocaritā ti manodvāre samudācārappattā.

Atthikassā ti dhammadesanāya atthikassa.

*Ājīvikabhayaṃ*¹⁵ ti jīvitavuttibhayaṃ.¹⁶

Asilokabhayaṃ ti garahabhayaṃ.¹⁷

Parisasārajjabhayaṃ ti parisam patvā sārajjam¹⁸ okkamanabhaṇṇam.

¹ M₁₀T. catuppādako.

² B. omits; K. viya.

³ B. idaṃ.

⁴ M₁₀ pavisī.

⁵ M₁₀ kālena; K. only once kāle.

⁶ B.K. pañhāk°.

⁷ T. gulhaṃ.

⁸ K. adds atthaṃ.

⁹ T. pacchiti; B. pajjati; K. gacchati.

¹⁰ M₁₀ omits.

¹¹ M₁₀ appatta-

¹² M₁₀T. ariyāyā.

¹³ M₁₀ °ttha; T. °tthāya.

¹⁴ T. suditṭhā.

¹⁵ B. ājīvikābh°; K. ājīvitabh°.

¹⁶ T. jīvika°.

¹⁷ T. mahāgarahābh°; B.K. garahābh°.

¹⁸ M₁₀K. °jja-.

Imasmiṃ sutte vaṭṭavivaṭṭaṃ kathitaṃ.

6. Chatṭhe jīvitaparikkhārā ti jīvitasambhārā.

Samulānetabbā ti samāharitabbā.

*Kasirena samulāgacchantī*¹ ti dukkhena uppajjanti.

*Rattibhāgaṃ*² vā³ *divasabhāgaṃ* vā ti ettha rattibhāge⁴ ñatvā⁴ rattibhāge yeva pakkamitabbam, rattiṃ caṇḍavā-lādi-paripanthē⁵ sati aruṇuggamanam āgametabbam; divasabhāge⁶ ñatvā divā pakkamitabbam, divā paripanthē sati suriyatthamgamanam⁷ āgametabbam.

Samkhāpī ti sāmāññatthassa bhāvanāpāripūri⁸-āgamanam⁹ jānitvā.

*So*¹⁰ *puggalo* ti padassa pana *nānubandhitabbo* ti iminā sambandho.

Anāpucchā ti idha pana taṃ puggalam anāpucchā pakkamitabban ti attho.

Api panuṇṇamānenā ti api nikkadḍhiyamānena.¹¹

Evarūpo hi puggalo sace pi dārukalāpasatam vā udaka-ghaṭasatam¹² vā¹² vālikammaṇasatam¹³ vā daṇḍam āropeti, mā idha vasi ti nikkadḍhāpeti vā; taṃ khamāpetvā pi yāva-jivam so anubandhitabbo va,¹⁴ na vijahitabbo.¹⁵

7. Sattame¹⁶ *pañca thānāni ajjhācaritun* ti pañca kārāṇāni atikkamituṃ.

Pāṇan ti antamaso kunthakipillikam.¹⁷

Adinnan ti antamaso tiṇasalākam pi parasantakam.

*Theyyasaṃkhātān*¹⁸ ti¹⁸ theyyacittena.¹⁹

Sannidhikārakam kāme paribhuñjitun ti sannidhiṃ²⁰ katvā

¹ K. samudāharantī.

² T. bhāgaṃ.

³ M₁₀T. omī.

⁴ M₁₀T.B. omī.

⁵ M₁₀T. °vālādi°.

⁶ M₁₀T. °bhāgaṃ.

⁷ T. suriyatthagamanā; P. suriyatthamgamanā; B. sūriyatthaṅ-gamaṃ; K. suriyatthaṅgamanam.

⁸ M₁₀ °pāripūriyā.

⁹ M₁₀ adds ñatvā.

¹⁰ M₁₀T. yo.

¹¹ M₁₀ nikkadḍh°.

¹² B. omīts.

¹³ B. vālikāghaṭasatam.

¹⁴ K. pi.

¹⁵ T. jah°; K. vijjah°.

¹⁶ M₁₀ T. pañcame (!).

¹⁷ M₁₀ °llakam.

¹⁸ M₁₀ omīts.

¹⁹ K. adds pi.

²⁰ T. °bhuñjitan ti sandhiṃ (!).

ṭhapetvā vatthukāma¹-kilesakāme paribhuñjitum abhabbo²; akappiyaṃ³ kāmaguṇaṃ⁴ sandhāy' etaṃ vuttaṃ.

Buddhaṃ paccakkhātum ti⁵ na buddho ayan ti evaṃ paṭik-
khipitūṃ.⁶

Dhammādisu pi es' eva nayo.

Evaṃ⁷ tāva aṭṭhakathāya āgataṃ; pāliyaṃ pana imas-
miṃ sutte agatigamanāni kathitāni.⁸

8. Aṭṭhame buddhādīnaṃ paccakkhānaṃ kathitaṃ.

9. Navame puthujanena saddhiṃ gahitattā āhuneyyā ti
vuttaṃ.

10. Dasame *gotrabhū* ti sotāpattimaggassa anantarapac-
cayena⁹ sikkhāpattabalavavipassanācittena¹⁰ samannāgato.

Sesaṃ sabbattha uttānattham eva.¹¹

*Sambodhavaggo*¹² *paṭhamo*.

II.

1. Dutiyassa paṭhame *gena bhagavā ten' upasaṃkamī* ti
'sace sathā cārikaṃ pakkamitukāmo assa, imasmiṃ kāle
pakkameyya; handāhaṃ cārikaṃ¹³ gamanatthāya sathā-
raṃ āpucchāmi' ti cintetvā bhikkhusaṃghaparivuto upa-
saṃkami.

Āyasmā maṃ bhante ti so kira bhikkhu theram mahatā
bhikkhuparivāreṇa gacchantam¹⁴ disvā 'ime bhikkhū Tathā-
gataṃ pahāya Sāriputtaṃ parivāretvā nikkhantā, gamana-
vicchedam¹⁵ assa karissāmi' ti aṭṭhāne¹⁶ kopam¹⁷ bandhitvā
evam¹⁸ āha.

¹ M₁₀T. °kāme.

² T. abhabbam.

³ M₁₀ °ya-

⁴ K. omits.

⁵ M₁₀T. add buddho.

⁶ M₁₀ nikkhipitum.

⁷ K. evan.

⁸ M₁₀T. kathetvā.

⁹ B. °paccaye na paccayo.

¹⁰ M₁₀ sikkhāpattibal°.

¹¹ T.B.K. evā ti.

¹² B. Sambodhivaggo.

¹³ K. °ka-

¹⁴ K. āgacch°.

¹⁵ M₁₀ °vicchedanam; P. gamanacchedam.

¹⁶ M₁₀T.K. aṭṭhāna°.

¹⁷ B. kodham.

Tattha āsajjā¹ ti ghaṭṭetvā.²

Appatṭinissajjā² ti² akhamāpetvā accayaṃ adesetvā.³

Kismiṃ pana so kāraṇe āghātaṃ bandhī ti. Therassa kira Dasabalaṃ vanditvā utthāya gacchato⁴ cīvaraṃkaṇṇo⁵ tassa sarīraṃ phusi, vāto⁶ paharī ti pi vadanti; ettakena āghātaṃ bandhitvā⁷ therāṃ mahatā parivārena gacchantāṃ disvā usūyamāno ‘gamanavicchedam assa karissāmī’ ti evaṃ āha.

Ehi tvāṃ bhikkhū ti satthā tassa bhikkhuno vacanaṃ sutvā ‘na taṃ⁸ bhikkhu Sāriputto paharī’ ti vutte ‘bhante! tumhe attano aggasāvakaṃ’ eva pakkhaṃ vahatha, na mayhan ti mayi manopadosaṃ katvā apāye nibbatteyyā’ ti ñatvā ‘Sāriputtaṃ pakkosāpetvā imam atthaṃ pucchissāmī’ ti ekaṃ bhikkhuṃ āmantetvā evaṃ āha.

Avāpuraṇaṃ ādāyā ti kuñcikaṃ gahetvā.

Sīhanādaṃ ti seṭṭhanādaṃ pamukhanādaṃ⁹ appativattiya-nādaṃ¹⁰; evaṃ dvīhi mahātherehi ārocito bhikkhusaṃgho rattitṭhāna-divatṭhānāni¹¹ pahāya satthu santikaṃ agamāsi.

Khīyanadhammaṃ¹² ti kathādhammaṃ.

Gūthagataṃ¹³ ti gūthaṃ eva gūthagataṃ.¹⁴

Sesesu pi es’ eva nayo.

Paṭhavīsamena¹⁵ ti akujjhana-adussanaṭṭhena¹⁶ paṭhaviyā samānena; na hi paṭhavī mayi sucim nikkhipantī ti somanassaṃ karoti, na² asucim nikkhipantī ti domanassaṃ; mayham pi evarūpaṃ cittan ti dasseti.

Vipulena ti aparitena.

Mahaggatena ti mahantabhāvaṃ gatena.

Appamāṇena ti vaḍḍhitapamāṇena.

¹ T. āpajjā.

² M₁₀ omits.

³ T. a[de]setvā; K. adassetvā.

⁴ M₁₀T. gacchante.

⁵ T. °kannena.

⁶ M₁₀T. vātena.

⁷ B. bandhi.

⁸ M₁₀T. tvāṃ.

⁹ K. sammukha°.

¹⁰ B.K. appativ°.

¹¹ M₁₀ divatṭhānāni; B. divatṭhānāni.

¹² T. khīyyadh°; K. khīyadh°.

¹³ K. gūdha° and gūdham.

¹⁴ B.K. omī.

¹⁵ M₁₀T. paṭhavi°.

¹⁶ B. only akujjhanaṭṭhena; K. akujjhanaṭṭhena aduss°.

Averena ti akusalavera-puggalaverarahitena.

Aeyāpajjhena ti niddukkheṇa¹ vigatadomanassena.

*So*² *idhā* ti so² anupatthitakāyānupassanāsati patthāno³ bhikkhū evaṃ kareyya,⁴ mādiso⁴ kathaṃ evarūpaṃ karisati bhante ti paṭhamam sihanādam nadi.

Evaṃ sabbattha yojanā veditaḥbā.

Rajoharanan ti⁵ rājakulādīnaṃ⁶ na sammajjaniyā sammajjanti, colakena⁷ pana puñchanti, tass' etaṃ nāmaṃ.

*Kalopihattho*⁸ ti pacelihattho ukkhalihattho vā.

*Nantakavāsī*⁹ ti antacchinnapilotikavasano.¹⁰

*Sūrato*¹¹ ti sucisilo soraccena samannāgato.

Sudanto ti suṭṭhu damathaṃ upagato.

Suvinīto ti¹² susikkhito.¹³

*Na kiñci*¹⁴ *hiṃsatī* ti visāpādisu gaṇhantam pi piṭṭhiṃ¹⁵ parimajjantam pi na kiñci¹⁴ vihettheti.

Usabha chinnavisānasamena¹⁶ ti usabhassa¹⁷ chinnavisānassa cittasadisena.

*Atthiyeyyā*¹⁸ ti attho¹⁹ pīlito²⁰ bhaveyya.

Harāyeyyā ti lajjeyya.

*Jiguccheyyā*²¹ ti jigucchaṃ āpajjeyya.

*Medakathālikan*²² ti²² medakathālikā vuccati sūnakārakehi²³ yūsanikkhamanathāya tattha tattha katachiddā²⁴ thālikā.

Parihareyyā ti maṃsassa pūretvā ukkhipitvā gaccheyya.

¹ T. nidu°.

² M₁₀T. omit.

³ M₁₀ anupatthitasatikāyā°.

⁴ B. kareyyā ti so.

⁵ B. *continues* rajasammajjanacolaṇaṃ. 'Pādapuñchanan' ti tacs' eva nāmaṃ.

⁶ T.K. °kulānaṃ.

⁷ T. col°.

⁸ T.B. kal°; M₁₀ khal°.

⁹ K. nantika°.

¹⁰ B. °pilotikā°.

¹¹ K. surato.

¹² T. omits.

¹³ B.K. *read* Susikkhito ti suṭṭhu sikkhito.

¹⁴ K. kañci.

¹⁵ M₁₀ piṭṭhiṃ.

¹⁶ M₁₀T. ubhacchinna°.

¹⁷ T. ubha-.

¹⁸ M₁₀ addhiyeyyā; T. addhi°; B. atthi°.

¹⁹ M₁₀T. addho.

²⁰ T. pīl°.

²¹ T. jikucch°.

²² B. omits.

²³ M₁₀T. sūnakārageho.

²⁴ P. katachiddā.

*Chiddāvachiddan*¹ ti parittamahantehi chiddehi saman-
nāgatam.

*Uggharantan*² ti uparimukhehi chiddehi nikkhamamāna-
yūsam.

*Paggharantan*² ti adhomukhehi nikkhamamānayūsam;
evam assa sakalasarīram yūsamakkhitam³ bhaveyya.

Chiddāvachiddan ti navahi vaṇamukhehi parittamahanta-
chiddam⁴; evam ettha⁵ atthama-navamehi dvīhi⁶ aṅgehi
thero attano sarīre nicchandarāgatam kathesi.

*Atha kho*⁷ *so bhikkhū* ti evam therena navahi kāraṇehi
sīhanāde⁸ nadite atha so bhikkhu.⁹

Accayo ti aparādhho.

Maṃ accagamā ti maṃ atikkamma abhibhavitvā pavatto.

*Paṭigaṇhātū*¹⁰ ti khamatu.

Āyatim samvarāyā ti anāgate samvaranāthāya, puna
evarūpassa aparādhassa akaranāthāya.

Tagghā ti ekamsena.

*Yathādhammaṃ paṭikarosi*¹¹ ti yathā dhammo ṭhito, tath'
eva karosi¹²; khamāpesi¹³ ti vuttam hoti.

*Tam*¹⁴ *te mayam paṭigaṇhāmā*¹⁵ ti tam tava¹⁶ aparādham
mayam khamāma.

*Vuddhi*¹⁷ *h' esā bhikkhu ariyassa vinaye* ti esā bhikkhu
ariyassa vinaye Buddhassa bhagavato sāsane vuddhi¹⁸ nāma.
Katamā ? accayam accayato disvā yathādhammaṃ paṭi-
karitvā āyatim¹⁹ samvarāpajjanā.

*Desanam*²⁰ pana puggalādhiṭṭhānam karonto *yo accayam*

¹ T. *only* chiddan; P. *notes*: chiddam vicchiddam.

² M₁₀ °tin; T. °ti.

³ M₁₀T. yūsapakkhittam; B. sumakkhitam.

⁴ B. °mahantam chiddam.

⁵ B. evam etam.

⁶ K. *omits* (=v.l. in B.).

⁷ M₁₀ T. *omit*.

⁸ M₁₀T. °nādam.

⁹ M₁₀ bhikkhū ti.

¹⁰ B. paṭigaṇhatū; K. paṭiggaṇhātū.

¹¹ T. *only* karosi.

¹² M₁₀T. karohi.

¹³ M₁₀T. °pehi.

¹⁴ B.K. tan.

¹⁵ T. paganh°; B.K. paṭiggaṇh° *throughout*.

¹⁶ M₁₀T. tvam.

¹⁷ K. vuddhi.

¹⁸ B.K. vuddhi.

¹⁹ P. āyati.

²⁰ M₁₀T. °desanā.

accayato disvā yāthādhammaṃ paṭikaroti āyatiṃ¹ samvaram āpajjati² ti āha.

Phalaṭi³ ti sace hi thero na khameyya, tassa bhikkhuno tatth'eva sattadhā muddhā⁴ phaleyya⁵; tasmā bhagavā evaṃ āha.

Sace maṃ so ti sace maṃ ayaṃ bhikkhu 'khamāhi' ti evaṃ vadati.

Khamatu ca me so ti ayaṃ pi c' āyasmā mayhaṃ khamatā ti evaṃ thero tassa⁴ accayaṃ patigaṇhitvā sayam pi taṃ satthu⁵ sammukhe khamāpesi ti.

2. Dutīye sa-upādāsesan ti sa-upādānasesaṃ.⁶

Anupādāsesan ti upādānasesakarahitaṃ⁷ niggahaṇaṃ.⁸

Mattasokārī ti pamānakārī⁹ na paripūrakārī.¹⁰

Na¹¹ tāvāyaṃ¹¹ Sāriputta dhammapariyāyo paṭibhāsī ti appaṭibhānaṃ¹² nāma bhagavato n' atthi, na tāvāhaṃ imaṃ dhammapariyāyaṃ kathesi ti¹³ ayaṃ pan' ettha attho.

Mā imaṃ dhammapariyāyaṃ sutvā pamādaṃ āharimsū ti mayhaṃ kira catuhi apāyehi muttā ti upari arahattatthāya viriyaṃ akarontā mā pamādaṃ āpajjimsu.

Pañhādhippāyena bhāsito¹⁴ ti tayā¹⁵ pucchitassa¹⁶ pañhassa sabhāgena¹⁷ kathito ti dasseti.

Imesaṃ pana navannaṃ puggalānaṃ bhavesu chanda-rāgavinodanattamaṃ etam eva atthupattim¹⁸ katvā 'seyya-thā pi bhikkhave appamattako pi gūṭho duggandho hoti, evaṃ eva kho¹⁹ ahaṃ¹⁹ bhikkhave appamattakam pi bhavaṃ

¹ P. āyati.

² M₁₀T. muddhaṃ.

³ M₁₀T. phāl°.

⁴ K. inserts ca.

⁵ B. vā for taṃ satthu.

⁶ M₁₀ sa-upādāyasesaṃ; B. supādāsesaṃ.

⁷ M₁₀ upādāyasesakarahitaṃ; B. upādāsesarahitaṃ; K. upādāna-sarahitaṃ.

⁸ M₁₀ niggamaṇaṃ; B. nikkhamamānaṃ.

⁹ B. omits.

¹⁰ T. °pūranakāra; B. °pūriko; K. °pūrikārī.

¹¹ T. na tāva mayhaṃ; M₁₀ na va tāva mayhaṃ; P. notes na tāva khvāyam.

¹² K. °bhānaṃ.

¹³ K. kathessanti.

¹⁴ M₁₀T. °tā.

¹⁵ K. tassa.

¹⁶ B.K. pucchita.

¹⁷ B. °bhāvena.

¹⁸ B.K. atthu°.

¹⁹ B. khvāhaṃ.

Iminā cattār² arūpakkkhandhā¹ bhūtūpādāyarūpaṇ² ca vitakkānaṃ paccayo³ ti⁴ dasseti.

Kra⁵ nānattaṇ⁶ gacchanti⁷ ti kasmim⁸ thāne nānāsabhā-vataṃ vemattaṃ gacchanti.⁷

Dhātusū⁹ ti rūpadhātu-ādisu; añño¹⁰ yeva hi rūpavitakko, añño¹¹ saddavitakkādayo ti.

Phassasamudayā ti sampayuttaphassapaccayā.¹²

Vedanāsamosaṇaṇā ti tisso vedanā samosaṇaṇā¹³; ettakena kusalākusalamissakā kathitā.

Samādhīpamukkhā ti ādayo pana apacayapakkhikā ti vedi-tabbā.

Tattha pubbaṅgamaṭṭhena¹⁴ jeṭṭhakaṭṭhena vā samādhīpamukhaṇ¹⁵ etesan ti samādhīpamukkhā; jeṭṭhakakāraṇaṭṭhena sati adhipateyyā¹⁶ etesan ti satādhīpateyyā; magga-paññā uttarā etesan ti paññuttarā; phalavimuttiṃ patvā sārappattā hontī ti vimuttisārā; ārammaṇavasena amataṃ¹⁷ nibbānaṃ ogāhitvā tattha patitṭhitā ti amalogudhā.

Tena ca mā maññī¹⁸ ti tena vissajjanena ' ahaṃ aggasāva-kena pucchite¹⁹ pañhe vissajjesin²⁰ ' ti mā mānaṃ²¹ vā dap-paṃ vā akāsi²² ti.

5. Pañcame tīni cattāri vassāni²³ vassagaṇā, aneke vas-sagaṇā uppannā²⁴ assā ti anekavassagaṇiko.

Tass' assū²⁵ ti tassa bhaveyyuṃ.

¹ M₁₀T. °kkhandhe.

² T. bhūta-upād°; B. bhūtupād°.

³ M₁₀K. °yā.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀T. kaṃ.

⁶ B. nānattaṃ.

⁷ M₁₀T. gacchatī (gacchati).

⁸ M₁₀ tasmim; K. kismim.

⁹ T. dhātuso; B.K. dhātūsū.

¹⁰ T. añño.

¹¹ M₁₀ añño.

¹² M₁₀ °phassasamudayā.

¹³ M₁₀ samāsayavū; T. samāyavū.

¹⁴ M₁₀ °gamaṇaṭṭhena.

¹⁵ M₁₀ pamukkhā.

¹⁶ M₁₀ āpateyyo; T. ādhīpateyyā; K. adhipateyyaṃ.

¹⁷ K. amata-.

¹⁸ T. maññasi; M₁₀ has Nevāhaṃ maññī (!); K. reads Tena vā mā maññī.

¹⁹ M₁₀ °tena.

²⁰ M₁₀T. °jjesī.

²¹ T. manāṃ.

²² T.B.K. °si (without ti).

²³ B. continues gaṇiko vassagaṇo upp°.

²⁴ T.B. uppannassa.

²⁵ T. tass' assū. .

Abhedanamukhānī ti na kenaci bhinditvā katāni, keva-
lam kammāsamutthitān' eva vaṇamukhāni.¹

*Jegucchiyaññevā*² ti jigucchitabbam eva paṭikkūlam³
eva.

*Cātummahābhūtikassā*⁴ ti catumahābhūtamayassa.

*Odanakummāsūpacayassā*⁵ ti odanena c' eva kummāsena
ca upacitassa vaḍḍhitassa.

Aniccucchādanaparimaddanabhedanaviddhamsanadhammas-
*sā*⁶ ti hutvā abhāvaṭṭhena aniccadhammassa, duggandhavi-
ghātattāya⁷ nānāvilepanena⁸ ucchādanadhammassa, aṅga-
paccāṅgābhāvinodanattāya⁹ sambāhanaparimaddana-
dhammassa,¹⁰ daharakāle vā ūrusu¹¹ sayāpetvā gabbhava-
sena¹² dussaññhitānam tesam tesam¹³ aṅgapaccāṅgānam¹⁴
sampādanattam¹⁵ añchanapīlanādivasena¹⁶ parimaddana-
dhammassa; evam parihaṭṭhassāpi ca¹⁷ bhedanaviddhamsa-
nadhammassa, bhijjanavikiraṇasabhāvass¹⁷ evā ti attho.
Ettha ca aniccāpadena¹⁸ c' eva bhedanaviddhamsanapadehi
c' assa atthamgamō¹⁹ kathito, sesehi samudayo.

Nibbindathā ti ukkaṇṭhatha pajahatha imaṃ kāyaṃ ti
dasseti.

Evam imasmiṃ sutte balavavipassanā kathitā.

6. Chaṭṭhaṃ vuttanayam eva; paññāsīsena²⁰ pan' ettha
ñāṇam eva kathitaṃ.

7. Sattame na manāpena paccutthenti²¹ ti manavaḍḍha-

¹ M₁₀ vana°.

² M₁₀ jigucchā yevā; T. digucchā yevā; B. jegucchi yevā; I. jeguc-
chiyaṃ yevā.

³ T.B.K. paṭikkūlam.

⁴ M₁₀ T. catumahābh°; B. cātumahābh°.

⁵ T. bhojanakummāsapaccayassā.

⁶ T. °parimaddabhedana°.

⁷ K. duggandhanigh°.

⁸ B. tanuvil°; K. anuvil°.

⁹ T. °vinodattāya.

¹⁰ T.K. sambāhanena pari°; B. khuddakasambāhanena pari°.

¹¹ B.K. ūrusu.

¹² M₁₀ gabbhāv°.

¹³ B. omits.

¹⁴ T.B. aṅgānam.

¹⁵ B. saṇṭhānasamp°.

¹⁶ M₁₀ T. °pīl°.

¹⁷ M₁₀ T. °vikiraṇabhāvass'.

¹⁸ B. aññicasaddena.

¹⁹ T. atthagamo.

²⁰ B.K. saññā°.

²¹ T. paccutthanti; K. paccupattenti.

nena¹ manam² allīyanākārena³ āsanā vuṭṭhāya na⁴ paccug-gamanam karonti.

Na manāpena abhivādenī ti na pañcapatitṭhitena vandanti.

Asakkaccam denti ti acittikārena⁵ denti.

No sakkaccan ti sahatthā na⁶ denti.

Na upanisīdanti dhammasavanāyā ti dhammam suṇis-sāmā ti na samīpe nisīdanti.

*Na rasiyanti*⁷ ti na⁸ tussanti⁸ ghaṭapitṭhe āsitta⁹-udakam viya vivatṭetvā¹⁰ gacchati.¹¹

8. Atṭhame veneyyajjhāsavavasena mettābhāvanam pak-
khipitvā navaṅgasamannāgato ti vuttam.

9. Navame *vippaṭisāriniyo* ti vippaṭisāritam¹² maṅkubhā-
vam āpajjimhā.¹³

Hīnam kāyan ti uparidevalokam upādāya hetṭhimo hīno
ti¹⁴ vuccati.¹⁴

*No ca kho yathāsatti*¹⁵-*yathābalaṃ samvibhajimhā* ti attano
sattiyā ca balassa ca anurūpena sīlavantānam samvibhāgaṃ
katvā na bhuñjimhā.¹⁶

10. Dasame *api nu te gahapati kule dānaṃ dīyati*¹⁷ ti na
idaṃ¹⁸ bhagavā bhikkhusamghassa dānam¹⁹ sandhāya puc-
chati; seṭṭhissa hi ghare bhikkhusamghassa niccam paṇi-
tadānam dīyati,¹⁷ na tam satthā na¹⁴ jānāti, lokiya mahā-
janassa pana dīyamānam²⁰ dānam atthi, tam lūkam²¹ hoti,
seṭṭhissa cittaṃ na piṇeti,²² tam pucchāmi²³ ti²³ pucchati.

¹ T. °vaḍḍhena.

³ T.B. allīyanaken' ākārena.

⁵ T. °kāraṇena; K. acittī°.

⁶ T. omits; M₁₀ before sahatthā.

⁷ M₁₀P. rasiyanti; B. sussusanti.

⁸ B. omits.

¹⁰ M₁₀ vivaddhetvā; B. vatṭetvā.

¹¹ K. gacchanti ti.

¹³ B. °mha.

¹⁵ T. °sattim; M₁₀ only sattim.

¹⁷ B.K. dīyati and dīyati (T. dīyyati).

¹⁸ B.K. yidaṃ.

²⁰ M₁₀ dīyamāna; B. dīyamāna; K. dīyamānaṃ.

²¹ T. lūkam.

²³ B.K. omitt.

² M₁₀ mana-; B. omits.

⁴ B.K. before karonti.

⁹ K. āsittam.

¹² M₁₀ T. °sārikam.

¹⁴ T. omits.

¹⁶ B. bhajimha.

¹⁹ K. dinnadānam.

²² M₁₀ piṇeti; T. phīneti.

*Kaṇājakan*¹ ti sakunḍakabhattam,- sakunḍakehi³ pi⁴ kaṇi-
katanḍuleh' eva⁵ pakkam.

*Bilaṅgadutiyaṇ*⁶ ti kaṇḍiyadutiyaṇ.⁷

Asakkaccam deti ti asakkaritvā deti,⁸ acittikārena dak-
khiṇeyye agāravena deti.

Asahatthā deti ti sahatthena adatvā parahatthena deti,
ānattimattam eva karotī ti attho.

*Apaviddham*⁹ deti ti na nirantaram deti,¹⁰ samvacchari-
ka¹¹-sonḍavalli¹² viya hoti.

Anāgamanadiṭṭhiko deti ti na kammañ ca phalañ ca sad-
dahitvā deti.

Yattha yatthā ti tisu kulasampadāsu yasmiṃ yasmiṃ kule.

*Na ulārāya*¹³ *bhattabhogāyā* ti ādisu nānaggarase¹⁴ purāṇa-
sālibhojane¹⁵ upanīte¹⁶ cittaṃ na namati, 'harath' etaṃ
rogavaḍḍhanan' ti vatvā yena vā tena vā ḍākena¹⁷ saddhiṃ
sakunḍakabhattam¹⁸ amataṃ viya sampiyāyanto¹⁹ bhuñja-
ti, kāsikādisu varavatthesu upanītesu 'harath' etāni nivā-
sentassa paṭicchādetum pi na sakkonti,²⁰ gattesu pi na
saṇṭhahanti' ti vatvā nālikera²¹-sāṭakamūlatacasadisāni²²
pana thūlavatthāni imāni nivāsento nivatthabhāvam pi
jānāti, paṭicchādetabbam pi paṭicchādentī ti sampiyāyamā-
no nivāseti, hatthiyāna-assayāna-rathayāna²³-suvaṇṇasivi-

¹ T. kanāj°; K. kṇāj°.

² K. sakunḍakam bh°.

³ B. akunḍ°.

⁴ T. omits.

⁵ M₁₀ tanḍulehi eva.

⁶ M₁₀T. bil°.

⁷ M₁₀K. kaṇḍijika°.

⁸ K. continues Apacittim karvā deti ti apacittikārena dakkhiṇeyye
and so on.

⁹ K. °vittham.

¹⁰ K. add's chaḍḍetukāmo viya hutvā vammike godham pakkhi-
panto viya deti.

¹¹ B. °kam.

¹² T.K. °valli; B. °bali.

¹³ T. ul° throughout.

¹⁴ B. °rasa-.

¹⁵ B.K. sugandhasālī° (mentioned by P. as v.l.); K. reads °rasesu
gandhasālī°.

¹⁶ M₁₀ °nite.

¹⁷ T. kaṇḍijikena.

¹⁸ T. kuṇḍakakattikabh°.

¹⁹ B. sampiyāyamāno.

²⁰ T. °nti ti.

²¹ M₁₀T. nālī°; K. °kerassa.

²² K. sāṭakakatamūla°.

²³ B. omits rathayāna.

kādisu upanītesu¹ 'harath' etāni calācalāni,² na sakkā ettha³ nisīditun' ti vatvā jajjararathake upanīte 'ayaṃ niccalo, ettha sukhāṃ nisīditun' ti⁴ taṃ sādīyati.

Na *ulāresu pañcasu kāmagaṇeṣu* ti alaṃkatapaṭiyattā rūpavatiyo itthiyo disvā 'yakkhiniyo maññe etā khāditukā-mā, kiṃ etāhi' ti yathāsukhen' eva⁵ vītināmeti.

Na *sussīsantī* ti sotuṃ⁶ na icchanti, na saddahantī ti⁷ attho.

Na *sotaṃ odahantī* ti kathitassa savanatthāṃ sotappa-sādaṃ na⁸ odahanti.

Sakkaccan ti ādīni vuttavipariyāyena⁹ veditabbāni.

Velāmo ti jāti-gotta-rūpa-bhoga-saddhā-paññādihi mariyādavelaṃ¹⁰ atikkantehi ulārehi gaṇehi samannāgatattā evaṃ laddhanāmo.

So *evariyaṃ dānaṃ*¹¹ *adāsi mahādānaṃ* ti ettha ayaṃ ānupubbhī¹² kathā:

So kira atīte Bārāṇasīyaṃ purohitagehe paṭisandhiṃ gaṇhi. Velāmakumāro ti 'ssa nāmaṃ akāṃsu. So soḷasa-vassakāle¹³ Bārāṇasīrājakumārena¹⁴ saddhiṃ sippuggahaṇ-atthāṃ¹⁵ Takkaṣilaṃ agamāsi. Te ubho pi disāpānok-khassa ācariyassa santike sippaṃ paṭṭhapayimsu. Yathā ca te, evaṃ aññe pi Jambudīpe caturāsītisahassa rājaku-mārā. Bodhisatto attanā¹⁶ gahitagahitaṭṭhānaṃ¹⁷ piṭṭhi-ācariyo hutvā caturāsīti-kumārasahassāni¹⁸ sikkhāpeti. Sa-yaṃ pi soḷasavassehi gahetabbasippaṃ¹⁹ tihi vassehi uggaṇhi. Ācariyo 'Velāmakumārassa²⁰ sippaṃ paṇaṇa' ti ñatvā

¹ M₁₀T. °nītāsu.

² B. calacalāni; K. yānāni.

³ K. *adds* sukhāṃ.

⁴ K. *adds* vatvā.

⁵ B.K. *yathāphāsuken* 'eva.

⁷ T.K. *add* pi.

⁶ M₁₀ sotun.

⁸ M₁₀B.K. *before* sotappasādaṃ (M₁₀ *only* sota !).

⁹ T. °pariyayena.

¹⁰ M₁₀ *only* velaṃ; K. mariyādaṃ v°.

¹¹ T. ñānaṃ (!).

¹² M₁₀T. °pubba; K. °pubbi.

¹³ K. °vassikakāle.

¹⁴ T. Bārāṇasī°; K. Bārāṇasī° *throughout*.

¹⁵ B. sippagg°.

¹⁶ K. °no.

¹⁷ B.K. *gahitaṭṭhāne*.

¹⁸ B. rājakumārā°.

¹⁹ K. *gahitabbāṃ* s°.

²⁰ M₁₀ V ° *mostly*.

‘so¹ Velāmo mayā ñātaṃ sabbam jānāti, tumhe sabbe pi samaggā gantvā etassa² santike³ sippam uggaṇhathā’ ti caturāsīti-kumārasahassāni Bodhisattassa niyyādesi.⁴ Bodhisatto ācariyam vanditvā caturāsīti-kumārasahassapari-vāro⁵ nikkhamitvā ekam āsannanagaram⁶ patvā tam³ nagarasāmikam rājakumāram uggaṇhāpetvā tassa sippe paguṇe jāte tam³ tatth’ eva⁷ nivattesi.⁸ Eten’ upāyena caturāsīti-nagarasahassāni⁹ gantvā caturāsītiyā¹⁰ rājakumārānam sippam paguṇam kāretvā tasmim tasmim nagare tam tam nivattetvā Bārāṇasirājakumāram ādāya Bārāṇasim paccāgañchi.¹¹ Tattha Bārāṇasirājakumāram pariyo-sitasippam rajje abhisīcimsu, Bodhisattassa¹² purohitaṭṭhānam adamsu.

Te pi caturāsītisahassa rājakumārā sakesu¹³ sakesu rajjesu abhisekam patvā anusaṃvaccharam Bārāṇasirañño upaṭṭhānam āgacchanti. Te rājānam disvā Velāmassa santikam gantvā ‘ācariya! amhe rajjesu patitṭhitā,¹⁴ vadeyyātha yen’ attho’ ti vatvā gacchanti. Tesam gamanāgamanakāle¹⁵ sakatasandamānikagāvigoṇakukkuṭasūkarādayo¹⁶ gaṇhantānam¹⁷ janapado ativiya upadduto¹⁸ hoti. Mahājano sannipatitvā rājaṅgane kandati. Rājā Velāmam pakkositvā ‘ācariya! upadduto¹⁸ janapado, rājāno gamanāgamanakāle mahāvilopam karonti, manussā sandhāretum na sakkonti, janapadapīlāya¹⁹ upasamane²⁰ ekam upāyam

¹ T.K. tātā.² B.K. tassa.³ B. omits.⁴ K. °eti; M₁₀ has niyā°, T. nīyyā°.⁵ M₁₀ caturāsītisahassakumārāparivāro.⁶ K. āsannam nag°.⁷ B. tattha.⁸ K. nivatteti.⁹ T. caturāsītim naṅg°.¹⁰ T. °āsīti-.¹¹ T. °gacchi; B. reads agamāsi, and continues Manussā kumāram pariyo-sita°.¹² B.K. Velāmassa.¹³ T. sake; K. only once sakesu.¹⁴ K. amhesu rajjesu patitṭhitesu.¹⁵ M₁₀T. āgamanāgamanakāle; B. āgamanakāle.¹⁶ M₁₀T. °gona°.¹⁷ T. °tādīnam, corr. to °tānam.¹⁸ K. °ddūto.¹⁹ T. °pīlāya; K. janapadassa p°.²⁰ B. °samānam; K. sametum.

karothā' ti. 'Sādhu, mahārāja! upāyaṃ karissāmi,¹ tumhākaṃ yattakena janapadena attho, taṃ paricchinditvā gaṇhathā' ti. Rājā tathā akāsi. Velāmo caturāsītiyā rājasalfassānaṃ jānapade vicāretvā cakkānābhiyaṃ are viya rañño janapadasmiṃ² osārāpesi.³ Tato paṭṭhāya te rājāno āgacchantaṃ pi⁴ attano attano janapaden' eva sañcāranti, amhākaṃ janapado ti vilopaṃ na karonti, rājagāra-vena rañño janapadam pi na pīṭenti.⁵ Janapadā sanuṣiṇṇā nissaddā niravā⁶ ahesuṃ. Sabbe rājāno haṭṭhatutṭhā⁷ 'yena yena⁸ vo⁹ ācariya attho, taṃ amhākaṃ vadathā¹⁰ ti pavārayiṃsu. Velāmo sīsaṃ nahāto¹¹ attano anto¹² nivesane sattaratanaparipūrānaṃ gabbhānaṃ dvārāni vivarāpetvā yāva sattamā kulaparivaṭṭā¹³ sañcitā¹⁴ dhaṇaṃ oloketvā āyavayaṃ¹⁵ upadhāretvā 'mayā sakala-Jambudīpaṃ khobhentaṃ dānaṃ dātuṃ vaṭṭati' ti rañño ārocetvā Gaṅgātīre dvādasasajojanikā uddhanapantiyo kāretvā¹⁶ tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne sappimadhuphāṇitatelatilatandulādīnaṃ ṭhapanatthāya mahākotṭhāgārāni paṭiṭṭhāpetvā¹⁷ 'etasmiṃ¹⁸ etasmiṃ¹⁸ ṭhāne ettakā¹⁹ ettakā janā saṃvidahatha, yaṃ kiñci manussānaṃ laddhabbaṃ nāma atthi, tato ekasmiṃ pi asati mayhaṃ āroceyyāthā²⁰ ti manusse saṃvidhāya 'asukadivasato paṭṭhāya Velāmabrāhmaṇassa dānaṃ bhūjantū²¹ ti nagare bheriṃ carāpetvā²² 'dānaggaṃ pariniṭṭhitan' ti dānayuttehi ārocite saḥassagghanaṃ²³ nivā-

¹ T. °ma.² M₁₀ °pade.³ M₁₀ osārāpesi; B. oroposi.⁴ M₁₀ °nti, omits pi; K. adds gacchantā pi.⁵ M₁₀ T. pī°.⁶ T.K. niravā; M₁₀ nivaravā.⁷ M₁₀ haṭṭhā tu°.⁸ M₁₀ T.K. omi.⁹ B. omits.¹⁰ T.B. vadethā.¹¹ B. nahāto.¹² B.K. omi.¹³ M₁₀ °vaddhā.¹⁴ M₁₀ T. °cita; B.K. ṭhapitaṃ (B. tha°).¹⁵ B. khayavayaṃ.¹⁶ M₁₀ kārapetvā.¹⁷ M₁₀ °ṭṭhapetvā.¹⁸ B. ekekasmim.¹⁹ M₁₀ omits; T. inserts janā.²⁰ M₁₀ T. °yyathā.²¹ B. bhūtan.²² K. cārāp°.²³ K. °gghanikaṃ both times, adds here vatthaṃ.

setvā pañcasatagghanakam ekamsam kātva sabbālamkā-
rabhūsito dānavimamsanattāya phalikavaṇṇassa¹ udakassa
suvannabhiṅgāram² pūretvā 'imasmim loke sace imaṃ
dānam paṭiggahetum yuttarūpā³ dakkhiṇeyyā⁴ puggalā
atthi, idaṃ udakam nikkhamitvā paṭhavim gaṇhātu; sace
n' atthi, evam eva tiṭṭhatū' ti saccakiriyaṃ katvā bhiṅgā-
ram⁵ adhomukhaṃ akāsi. Udakam dhammakarakena⁶
gahitaṃ viya ahoṣi. Bodhisatto 'suñño vata bho Jambu-
dīpo, ekapuggalo pi dakkhiṇam paṭiggahetum yuttarūpo n'
atthi' ti vippatīsāram akatvā 'sace dāyakassa vasenāyaṃ⁷
dakkhiṇā visujjhissati, udakam nikkhamitvā paṭhavim ga-
hātu⁸' ti cintesi. Phalikavaṇṇasadisam⁹ udakam nik-
khamitvā paṭhavim gaṇhi. Idāni dānam dassāmi ti dā-
naggaṃ patvā¹⁰ dānam oloketvā yāguvelāya yāguṃ, khaj-
jakavelāya khajjakam, bhojanavelāya bhojanam dāpesi.¹¹
Eten' eva nihārena divase divase dānam diyati.¹² Tasmim
kho pana dānagge 'idaṃ nāma atthi idaṃ¹³ n' atthi' ti
vattabbaṃ n' atthi. Idaṃ¹⁴ dānam ettakamatten' eva
na¹⁵ niṭṭhaṃ gamissatī ti rattasuvannaṃ niharāpetvā su-
vaṇṇapātim¹⁶ kārapetvā¹⁷ caturāsīti-suvaṇṇapātisahassādi-
nam¹⁸ atthāya caturāsīti-rājasahassānam sāsanam pahini.¹⁹
Rājāno 'cirassaṃ vata mayaṃ ācariyena anuggahitā' ti
sabbam sampādetvā pesesum. Dāne diyamāne¹² yeva satta-
vassāni sattamāsā atikkantā. Atha brāhmaṇo hiraññaṃ
bhājetvā dānam dassāmi ti mahante okāse dānam sajjāpesi,
sajjāpetvā caturāsīti²⁰-suvaṇṇapātisahassāni ādim²¹ katvā
koṭito paṭṭhāya adāsi.

¹ P. phal°. ² M₁₀ °bhimkāram; T. suvaṇṇam bhimkāram.

³ T. yutarūpa.

⁴ B.K. °yya.

⁵ M₁₀ T. bhimkāram; K. suvaṇṇabhiṅgāram.

⁶ B. dhammakarakena.

⁷ K. vasena.

⁸ M₁₀ gaṇhatū.

⁹ P. phal°; M₁₀ °vaddhisadisam; B.K. °vaṇṇasadisam.

¹⁰ K. gantvā.

¹¹ K. yāpesi.

¹² T. diyy°; B.K. diyy°.

¹³ B. inserts nāma.

¹⁴ B. idāni tam.

¹⁵ B. omits.

¹⁶ B. °pātiyo.

¹⁷ B.K. kāretvā.

¹⁸ M₁₀ °sahassānam (=v.l. in P.).

¹⁹ T. pahini.

²⁰ T. °āsītim.

²¹ M₁₀ ādi.

Tattha rūpiyapūraṇī ti rajatakaṭṭhi¹-rajataphāla²-rajatamāsakehi³ pūraṇi. Pātiyo pana khuddikā⁴ ti na salakkhetabbā; ekakarīsappamāṇe bhūmibhāge catasso va pātiyo, ṭhapayimsu⁵; pātimakulaṃ⁶ navaratanam⁷ hoti, mukhavatṭhito paṭṭhāya aṭṭharatanam⁷; mukhavatṭhiyā⁸ chayutto⁹ ājaññaratho anupariyāyati.¹⁰ Dadamāno pātiyā bāhirantena vaggavagge paṭiggāhake ṭhapetvā paṭhamam pātiyam¹¹ pakkhittam datvā¹² pacchā sandhisandhito¹³ viyojetvā¹⁴ pātin¹⁵ ti evaṃ caturāsiti¹⁶-pātisahassāni adāsi.

Rūpiyapāti-ādīsu pi es' eva nayo.

Etthāpi¹⁷ ca suvaṇṇapūraṇī ti suvaṇṇakaṭṭhi¹⁸-suvaṇṇaphāla¹⁹-suvaṇṇamāsakehi pūraṇi, hiraññapūraṇī ti satta-vidhavararatanassa²⁰ pūraṇi,²¹ soraṇṇālamkāraṇī ti suvaṇṇālamkāraṇi,²² kaṃsūpadhāraṇāni²³ ti rajatamayakhirapaṭicchakāni²⁴; tāsaṃ²⁵ pana dhenūnam siṅgaṇi suvaṇṇakosakapariyonaddhāni ahesuṃ. Givāya²⁶ sumanadāmaṃ pilandhimsu,²⁷ catusu pādesu nūpurāni,²⁸ piṭṭhiyaṃ varadukūlapārutaṃ,²⁹ kaṇṭhe suvaṇṇaghaṇṭam³⁰ bandhimsu.

Vatthakoṭisahassāni ti lokavohārena³¹ visativatthayugāni ekā³² koṭi; idha pana dasa dasa³³ sāṭakā³⁴ ti vuttam.³⁵

¹ B. rajatataṭṭhi.

² B.K. rajatathāla.

³ B. rajatasurakehi.

⁴ M₁₀ khuddakā.

⁵ M₁₀ T. ṭhapīyanti.

⁶ T. pātimakulaṃ; M₁₀ only mukulaṃ; B. pātimakulaṃ.

⁷ K. °rattanaṃ.

⁸ M₁₀ °vaddhiyā (also °vaddhito); B.K. pātimukhavatṭhiyā.

⁹ M₁₀ payutto; K. samyutto (=v.l. in B.).

¹⁰ T. °pariyāti.

¹¹ B. °yā.

¹² K. katvā.

¹³ K. only sandhito.

¹⁴ T. yojetvā.

¹⁵ B.K. detī.

¹⁶ T. °āsitiṃ.

¹⁷ M₁₀ B. ettha pi.

¹⁸ T. °kaṭṭhi; B. °taṭṭhi.

¹⁹ K. °thāla.

²⁰ B. sattaratana-; K. sattavidharatana-.

²¹ T. omits.

²² M₁₀ omits.

²³ M₁₀ °dhāraṇāni (without ti).

²⁴ K. rajatamayāni kh°.

²⁵ B. tāni.

²⁶ K. givāya.

²⁷ M₁₀ B. pi°.

²⁸ B. suvaṇṇakharāni.

²⁹ B. °dukūlaṃ p°.

³⁰ M₁₀ °ghaṇṭhā; K. °gaṇḍim.

³¹ B. °vohārato.

³² M₁₀ K. eka.

³³ B. omits.

³⁴ K. adds ekakoṭi.

³⁵ K. vuttā.

Khomasukhumānan ti ādimhi¹ khomādisu yaṃ yaṃ sukhumaṃ, taṃ tad eva adāsi; yāni pan' etāni² itthidānaṃ³ usabhadānaṃ³ majjadānaṃ³ samajjadānan ti adānasammatāni,⁴ tāni pi esa 'Velāmassa dāsamukhe idaṃ⁵ nāma n' atthi' ti vacanapathaṃ pacchinditum⁶ parivāratthāya adāsi.

Najjo maññe vissandanti ti nadiyo viya vissandanti.

Iminā ettakena⁷ satthā Velāmassa dānaṃ kathetvā gahapati etaṃ mahādānaṃ na añño adāsi,⁸ ahaṃ adāsim, evarūpaṃ pana dānaṃ dadanto pi ahaṃ paṭiggahetum yuttarūpaṃ puggalaṃ nālatthaṃ, tvaṃ mādise⁹ buddhe lokasmiṃ dissamāne¹⁰ dānaṃ dadamāno kasmā cintesi' ti seṭṭhissa desanaṃ vaḍḍhento *siyā kho pana te* ti ādim āha.

Nanu ca yāni tadā ahesuṃ rūpavedanāsaññāsamkhāra-viññāni,¹¹ tāni niruddhāni. Kasmā 'ahaṃ¹² tena samayena Velāmo¹³ brāhmaṇo' ti āhā ti.¹⁴ Paveṇiyā¹⁵ avicchinattā; tāni hi rūpādāni nirujjhamānāni imesaṃ paccayaṃ¹⁶ datvā niruddhāni aparāparaṃ avicchinnaṃ¹⁷ paveṇiṃ gahetvā evam āha.

Na taṃ koci dakkhiṇaṃ sodhetī ti koci samaṇo vā brāhmaṇo¹⁸ vā¹⁸ devo vā Māro vā uttāhāya taṃ dakkhiṇaṃ sodhetī ti vattabbo nāhosi¹⁹; taṃ hi dakkhiṇaṃ sodhento uttamakoṭiyā Buddho, hetthimakotiya Dhammasenāpati²⁰-Sāriputtattherasadiṣo sāvako sodheyya.

Diṭṭhisampannaṃ ti dassanasampannaṃ sotāpannaṃ.

Idaṃ tato mahapphalataraṃ ti idaṃ sotāpannassa dinna-dānaṃ lokiyamahājanassa sattamāsādhikāni sattasamvac-

¹ T. ādhihi.

³ M₁₀ °dāna-.

⁵ K. idan.

⁷ B. omits.

⁹ M₁₀T. mādisake.

¹¹ M₁₀T. rūpavetanā°; T. °samñāsamkhārāvimñāṇāni.

¹² T.K. ahan.

¹⁴ M₁₀ āhasati.

¹⁶ B.K. °ye.

¹⁸ M₁₀ omits.

¹⁹ M₁₀T. na hosi; B. na hoti (=v.l. in P.).

² K. pana.°.

⁴ K. adānan ti sammatāni.

⁶ M₁₀ paricch°.

⁸ M₁₀T. °si ti.

¹⁰ B. diṭṭhamāne.

¹³ K. inserts nāma.

¹⁵ M₁₀T. paven° throughout.

¹⁷ B. °echinna.

²⁰ M₁₀T. omit.

charāṇi ettakaṃ hiraññasuvannaṃ paricejantena dinna-dānato mahapphalaṃ.

*Yo ca salaṃ diṭṭhisampunnāna*¹ ti ettha ekassa sakadā-gāmiṃ² vasena ekūttarasataṃ³ sotāpanne katvā sotāpanna-gaṇaṇā³ veditabbā.

Iminā upāyena sabbavāresu heṭṭhā heṭṭhā⁴ āgate⁵ anantarena⁶ anantarena⁴ salaṃgaṇaṃ katvā puggalagaṇaṇā veditabbā.

Buddhapamukhaṃ ti ettha sammāsambuddhaṃ saṃghattheraṃ katvā nisinno saṃgho buddhapamukho saṃgho ti veditabbo.

*Cātuddisaṃ saṃghaṃ uddissa*⁷ ti ettha⁷ cātuddisaṃ saṃghaṃ uddissa katavihāro nāma yattha cetiyaṃ patitṭhitam hoti, dhammasavanaṃ⁸ kariyati,⁹ catuhi disāhi¹⁰ bhikkhū āgantvā appaṭipucchitvā yeva pāde dhovitvā kuñcikāya dvāraṃ vivaritvā senāsanaṃ paṭijaggitvā¹¹ vasitvā yathā-phāsukaṃ¹² gacchanti. So antamaso caturataniyā¹³ paṇṇasālā pi hotu,¹⁴ cātuddisaṃ saṃghaṃ uddissa katavihāro t' eva vuccati.

Saraṇaṃ gaccheyyā ti ettha maggenāgataṃ anivattanasaraṇaṃ¹⁵ adhippetam. Apare pan' āhu: attānaṃ niyyādetvā dinnattā saraṇāgamaṇaṃ tato mahapphalataran ti vuttaṃ.

Sikkhāpadaṃ samādiyeyyā ti pañca silāni gaṇheyya; silam pi maggena āgataṃ anivattanasilam eva kathitaṃ.¹⁶ Apare pan' āhu: sabbasattānaṃ abhayadānassa dinnattā silaṃ¹⁷ tato mahapphalataran ti vuttaṃ.¹⁸

¹ M₁₀T. °sammānna.

³ T. °gaṇā.

⁵ T. āgato; B.K. āgatena.

⁶ M₁₀ antarena twice; B. anantaro.

⁷⁻⁷ Missing in B.

⁹ K. kariyyati.

¹⁰ B. adds ca; K. adds ca anudisāhi ca.

¹¹ T. °jaggetvā.

¹³ K. °rattaniyā.

¹⁵ M₁₀ °āgata-anivattaṇaṃ sur°.

¹⁷ T. silaṃ.

² M₁₀ °sata.

⁴ B.K. omit.

⁸ B. dhammāsanaṃ.

¹² M₁₀T. yathāsukhaṃ.

¹⁴ B.K. hoti.

¹⁶ T. omits.

¹⁸ M₁₀ omits.

*Gandhūhanamattan*¹ ti gandha-ūhanamattam, dvīh' aṅgu-
li² gandhapinḍam gahetvā upasiṅghanamattam. Apare
pana³ 'gadduhanamattan⁴ ti pāḷim vatvā gāvīyā ekavā-
raṃ thana-añchanamattan⁵ ' ti attham vadanti.

*Mettacittan*⁶ ti sabbasattānaṃ hitānupharāṇacittam; tam
pana appanāvasen' eva⁷ gahitam.

*Aniccasaññan*⁸ ti maggassa anantarapaccayabhāvena si-
khāppattabalavavipassanaṃ⁹; upamāto¹⁰ pana imāni dānā-
dīni puññāni evaṃ veditabbāni: sace pi³ hi Jambudīpaṃ¹¹
bheritalasadisam samatalam katvā koṭito paṭṭhāya pallanke
attharivā ariyapuggale nisidāpeyya,¹² tattha sotāpannānaṃ
dasa pantiyo assu, sakadāgāminam pañca, anāgāminam
aḍḍhateyyā,¹³ khīṇāsavānaṃ diyaḍḍhā,¹⁴ paccekabuddhā-
naṃ ekā panti bhavēyya; sammāsambuddho ekako¹⁵ va;
ettakassa janassa dinnadānato sammāsambuddhassa din-
nam¹⁶ eva mahapphalam; itaram pana

Vihāradānaṃ pāṇipātaṃ¹⁷ sikkhā mettāya bhāvanā
khayato¹⁸ sammasantassa kalam¹⁹ nāgghati²⁰ soḷasim.*
Ten' eva²¹ bhagavā parinibbānasamaye dhammānudham-
mapaṭipatti²² anuttarā pūjā²³ ti āha.

Sesam sabbattha uttānattham²⁴ evā ti.

Sihanādavaggo dutiyo.

¹ M₁₀ gadduhanamattan; T. gandhuhanamattam pi; B. gandho-
hanamattan.

² M₁₀ dvīhi aṅg°.

³ T. omits.

⁴ M₁₀ dohanamattan; B. gaddohana°; K. godohana°.

⁵ M₁₀ T. thanam añjana°; K. thana-añjana°.

⁶ B. mettā°.

⁷ T. °vasena.

⁸ T. °sapphā.

⁹ M₁₀ B. sikhāpatta°.

¹⁰ T. upamato.

¹¹ M₁₀ °dīpatalam.

¹² M₁₀ °yyam; T. °yyum.

¹³ B. °teyyāni.

¹⁴ M₁₀ °ḍḍham; T. °ḍḍha.

¹⁵ M₁₀ ekato.

¹⁶ K. dinnadānam.

¹⁷ T. pāṇatipāta; B. pāṇipāto; K. piṇḍapāto (=v.l. in B.); M₁₀ has
vihāre thito (?), and continues bhikkhu mettāya bhāvanā.

¹⁸ T. bhayato.

¹⁹ M₁₀ kalam.

²⁰ T. nāgghanti.

²¹ T. tena va.

²² T. °ttiṃ.

²³ M₁₀ subhaddā.

²⁴ M₁₀ uttānam.

III.

1. Tatiyassa paṭhame *Uttarakurukā* ti Uttarakuruvāsino. *Adhigāṇhantī* ti •adhibhavanti, adhikā¹ viṣiṭṭhā jeṭṭhakā honti.

Amamā ti nittaphā; Atṭhakathāyaṃ² pana niddukkhā ti vuttaṃ.

*Apariggahā*³ ti idaṃ mayhan ti pariggaharahitā.

*Niyatāyukā*⁴ ti tesam hi nibaddham āyu⁵ vassasahassam eva gati pi⁶ nibaddhā, tato cavitvā⁷ sagge yeva nibbattanti.

Satimanto ti devatānaṃ hi ekantasukhatāya⁸ sati thirā na hoti, nerayikānaṃ ekantadukkhataya⁹; imesaṃ pana vokiṇṇa-sukhadukkhattā¹⁰ sati thirā hoti.

Idha brahmacariyavāso ti Jambudīpe buddha-paccekabuddhānaṃ¹¹ uppajjanato atṭhaṅgikamagga-brahmacariyavāso¹² pi idh' eva hoti.

2. Dutiye¹³ *javasampanno* ti padajavena sampanno.

Na vaṇṇasampanno ti na sarīravāṇṇena sampanno.

*Purisakhaluṅkesu*¹⁴ *javasampanno* ti ñāṇajavana¹⁵ sampanno, *na vaṇṇasampanno* ti na guṇavaṇṇasampanno.¹⁶

Sesaṃ pālinayen' eva veditabbam; yañ c' ettha¹⁷ vat-tabbam siyā, taṃ¹⁸ Tikanipātavaṇṇanāya¹⁹ vuttam eva.*

3. Tatiye *taṇhaṃ paṭiccā* ti dve taṇhā: esanataṇhā²⁰ esitataṇhā ca. Yāya taṇhāya ajapatha-saṃkupaṭṭhādīni pa-

* See Vol. II, 381.

¹ T. adhikāra.

² T. °kathā.

³ T. °ggahitā.

⁴ T. niyāvatāyukā.

⁵ T. āyura.

⁶ T. pa-

⁷ M₁₀ B. omīti.

⁸ M₁₀ °sukhittāya; B. °sukhitāya.

⁹ M₁₀ dukkhittāya; B. °dukkhittāya.

¹⁰ M₁₀ °dukkhataya.

¹¹ M₁₀ pana buddhānaṃ.

¹² T. adds ti.

¹³ M₁₀ continues *javasampanno* ti *purisajavana sampanno*; *vaṇṇasampanno* ti *guṇavaṇṇena sampanno*. Sesaṃ pāli° and so on.

¹⁴ T. °khaluṅkesu.

¹⁵ T. ñāṇajava°.

¹⁶ B. guṇavaṇṇena samp°.

¹⁷ T. yaṃ hi tattha.

¹⁸ T. taṃ.

¹⁹ B.K. °yaṃ.

²⁰ T. adds ca.

tipajjitvā bhoge esati gavesati, ayaṃ ¹esanatanhā nāma; yā² tesu² esitesu gavesitesu paṭiladdhesu tanhā, ayaṃ esitatanhā ³nāma. Idha pana esatanhā³ dattḥabbā.

Pariyesanā ti rūpādi⁴-ārammaṇapariyesanā; sā⁵ hi¹ esatanhāya⁵ sati hoti.

Lābho ti rūpādi-ārammaṇapaṭilābho⁶; so hi⁷ pariyesanāya sati hoti.

Vinicchayo pana ñāṇa-tanhā-diṭṭhi-vitakkavasena catubbidho.

Tattha sukhavinicchayaṃ⁸ jaññā⁹ sukha vinicchayaṃ ñatvā ajjhataṃ¹⁰ sukham anuyuñjeyyā¹¹ ti ayaṃ ñāṇa-vinicchayo.

¹²Vinicchayā ti dve vinicchayā: tanhāvinicchayo¹² diṭṭhivinicchayo¹³ ti¹⁴; atṭhasata¹⁵ tanhāvicaritāni¹⁵ tanhāvinicchayo, dvāsatti¹⁶ diṭṭhiyo⁷ diṭṭhivinicchayo.

‘Chando kho devānam inda vitakkanidāno’ ti* imasmiṃ pana⁷ sutte idha¹⁷ vinicchayo ti⁷ vutto¹⁸ vitakko yeva āgato; lābhaṃ¹⁹ labhitvā hi²⁰ itthānitṭhaṃ suandarāsundaraṃ ca vitakkena²¹ vinicchinenti²²: ettakaṃ me rūpārammaṇatthāya bhavissati, ettakaṃ saddhārammaṇatthāya, ettakaṃ mayhaṃ bhavissati⁷ ettakaṃ parassa, ettakaṃ paribhuñjissāmi,²³ ettakaṃ nidahissāmi²⁴ ti. Tena vuttaṃ²⁵: *lābhaṃ paṭicca vinicchayo* ti.

* D. II, 277.

¹⁻¹ Missing in M₁₀.

² B. lābhesu.

³⁻³ Missing in T.

⁴ T. rūpādisu.

⁵ M₁₀ esanātanhāya; T. etaranatanhāya.

⁶ M₁₀ rūpārammaṇādiṭṭhilaṅkha.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ T. °ya; M₁₀ sukhaṃ v°.

⁹ T. jañña; M₁₀ ñāti; B.K. jañña ti; P. jañña sukha-ajjhataṃ sukham anu° and so on.

¹⁰ M₁₀B. °tta.

¹¹ P. °yujeyyā.

¹²⁻¹² Missing in T.

¹³ T.B.K. add cā.

¹⁴ T.B. add evaṃ āgatāni.

¹⁵ M₁₀ °sataṃ tanhā, omits vicaritāni.

¹⁶ T. dvādasa.

¹⁷ T. iddhi°.

¹⁸ T. vutte; M₁₀ omits.

¹⁹ T. bhogaṃ.

²⁰ M₁₀T. ti.

²¹ B. °kken° eva.

²² T. °cchinnan ti, then etthakam me rūp°.

²³ M₁₀ °mi°ti.

²⁴ M₁₀ °mi (without ti).

²⁵ T. uttaṃ.

(*Chandarāgo* ti evaṃ akusalavitakkena vitakkite vatthus-
miṃ dubbalarāgo ¹ca² balavarāgo ca¹ uppajjati; idaṃ³
hi³ idha chando ti dubbalarāgassādhivacanāṃ.

*Ajjhāñāna*⁴ ti aḥaṃ mahaṃ ti balavasannitṭhānaṃ.

Pariggaho ti taṇhādītṭhivasena⁵ pariggahakaraṇaṃ.

Macchariyaṃ ti parehi sādharāṇabhāvassa asahanatā;
ten' ev' assa Porāṇā evaṃ vacanattamaṃ vadanti: idaṃ
acchariyaṃ mayham eva⁶ hotu, mā aññassa⁷ acchariyaṃ
hotū ti pavattattā 'macchariyaṃ' ti vuccati⁸ ti.

*Ārakkhā*⁹ ti dvārapidahanamañjūsāgopanādivasena¹⁰ suṭ-
ṭhu³ rakkhaṇaṃ.

Adhikarotī ti *adhikaraṇaṃ*, kāraṇass' etaṃ nāmaṃ.

Ārakkhādhikaraṇaṃ ti bhāvanapūṃsakaṃ, ārakkhāhetū¹¹
ti attho.

Daṇḍādānādisu paṭisedhanattamaṃ¹² daṇḍassa ādānaṃ
daṇḍādānaṃ,³ ekatodhārādino satthassa ādānaṃ *sattādhā-*
naṃ.³

Kalaho ti kāyakalaho pi vācākalaho pi.

Purimo¹³ *viggaho*; pacchimo¹³ *vivādo*.

*Tuvantuvan*¹⁴ ti agāravavasena tuvantuvaṃ-vacanāṃ.

4. Catutthe *sattāvāsā* ti sattānaṃ āvāsā,¹⁵ vasanaṭṭhānā-
nī¹⁶ ti attho.

Tattha³ suddhāvāsā¹⁷ pi³ sattāvāso³ va, asabbakālikattā
pana³ na gahitā; suddhāvāsā hi¹⁸ buddhānaṃ khandhāvā-
raṭṭhānasadisā,¹⁹ asaṃkheyyakappesu²⁰ buddhesu anibbat-
tantesu²¹ taṃ ṭhānaṃ suññaṃ²² hoti. Iti asabbakālikattā
na gahitā.

• 1-1 Missing in M₁₀B. (mentioned by P. as v.l.).

² K. omits. ³ M₁₀ omits. ⁴ T. °sānaṃ, omits ti.

⁵ M₁₀ taṇhāvasena (=v.l. in P.). ⁶ T. mayh' eva.

⁷ M₁₀ aññassā, omits acchariyaṃ hotū.

⁸ M₁₀ °ti (without ti).

⁹ T.B. ārakkho.

¹⁰ M₁₀ dvārapidahamañjūsago°.

¹¹ T. ārakkhā hotū.

¹² M₁₀ pātānisedh° (!); B.K. paranisedh°.

¹³ T. repeats.

¹⁴ T. tivantuvan.

¹⁵ M₁₀ āvāsanaṭṭh°; B. āvasanaṭṭh°.

¹⁶ T. °ṭṭhānaṃ.

¹⁷ K. °so.

¹⁸ T. ti.

¹⁹ K. °vārasadisā.

²⁰ M₁₀B.K. °kappe.

²¹ M₁₀B.K. anibbatesu.

²² M₁₀ suñño.

Sesam ettha viññāpaṭṭhitisu vuttanayen' eva veditabbam.

5. Pañcame yato ti yasmim kāle.

Suparicitaṃ hoti ti suṭṭhu upacitaṃ¹ suvaḍḍhitaṃ² hoti.

Kallaṃ vacanāyā ti yuttaṃ³ vattum.

Vitarāgaṃ ti vigatarāgaṃ.⁴

*Asārūgadhammaṃ*⁵ ti⁶ na saṃrajjanasabhāvaṃ.⁷

*Anāvattidhammaṃ*⁸ ti anāvattanasabhāvaṃ⁹ anibbat-tārahaṃ,¹⁰ appaṭisandhikabhāven' eva¹¹ nirujjhanasabhāvan¹² ti attho.

Imasmim sutte khināsavo va kathito.

6. Chaṭṭhe *Candikāputto* ti mātunāmasena paññāto Candikāputtathero.

¹³*Cetasā cittaṃ paricitaṃ*¹⁴ *hoti* ti cittācārapariyāyena¹⁵ cittācārapariyāyo¹⁵ cito¹⁶ vaḍḍhito hoti.¹³

*Cetasā cittaṃ suparicitaṃ*¹⁷ ti cittācārapariyāyena¹⁵ cit-tācārapariyāyo¹⁵ uparūpari¹⁸ cito¹⁹ suvaḍḍhito hoti.

Nev' assa cittaṃ pariyādiyaṃ ti tāni ārammaṇāni tas-sa khināsavassa cittuppādaṃ gahetvā khepetvā²⁰ ṭhātum na sakkonti.²¹

*Amissīkatan*²² ti tāni ārammaṇāni anallinattā²³ tehi amis-sikataṃ.

¹ T. uparicitaṃ.

² M₁₀ vaḍḍhitaṃ.

³ T. yutta.

⁴ M₁₀ *has* Virāgaṃ ti vitarāgaṃ; M₁₀ *adds* arajjanasabhāvaṃ, B. *adds* asajjanasabhāvaṃ (*both omit the following passage*).

⁵ K. asarūga°.

⁶ K. *adds* rāgena.

⁷ K. sārājjana°.

⁸ M₁₀ abhāvatti°; T. anāpatti°.

⁹ T. anāvattasabh°.

¹⁰ T.B. na nibbattira haṃ.

¹¹ M₁₀ apati°; T. °sandhikaṃ n' eva (!); K. °sandhikasabh°.

¹² T. rañjanasabh°.

¹³⁻¹⁵ *Missing in K.*

¹⁴ M₁₀ B. *omit*.

¹⁵ M₁₀ B. cittavāra° (=v.l. in P.).

¹⁶ T. ṭhito.

¹⁷ K. °citaṃ hoti.

¹⁸ B.K. uparupari.

¹⁹ M₁₀ suparicito; B.K. sucito.

²⁰ M₁₀ *omits*.

²¹ M₁₀ sakkoti.

²² M₁₀ amissī° *both times*.

²³ T. analīmattā; B. anattikattā.

*Ānejjappattan*¹ ti aniñjanabhāvaṃ² nipphandanabhāvaṃ pattaṃ.

Silāyūpo ti silāthambho.

Soḷasaḷakkuko ti tiḷhato soḷasahattho.

Heṭṭhānemamgamā ti āvātassa heṭṭhā gatā.

Upaṇi nemassā ti³ upaṇi āvātassa.⁴

*Sunikkātattā*⁵ ti ayamusalehi koṭṭetvā koṭṭetvā⁶ sutṭhu nikhātattā.

Evam eva kho ti ettha silāyūpo viya khīṇāsavo datṭhabbo, mahāvātā viya chasu dvāresu uppañjanakā⁷ kilesā, catuhi disāhi āgantvā vātānaṃ⁸ silāyūpaṃ⁸ cāletuṃ asamattha-bhāvo viya chasu dvāresu uppañjanakakilesānaṃ khīṇāsavassa cittaṃ cāletuṃ asamatthabhāvo veditabbo.

Imasmiṃ⁹ sutte khīṇāsavo va kathito.

7. Sattame *bhayaṃ veraṃ pasavatī* ti cittutrāsabhayaṃ ca¹⁰ puggalaveraṃ ca paṭilabhati.¹¹

Cetasikan ti¹² cittaṇissitaṃ.¹³

Dukkhaṇ ti kāyavatthukaṃ.¹⁴

Domanassan ti paṭighasampayutta¹⁵-dukkhaṃ.

Imasmiṃ sutte sotāpattimaggo kathito.

8. Aṭṭhamaṃ bhikkhusaṃghassa kathitaṃ.

Imasmiṃ pana sotāpanno va¹⁶ kathito ti¹⁶ vuttaṃ.¹⁶

9. Navame *āghātavatthūnī*¹⁷ ti āghātakāraṇāni.

Āghātaṃ bandhati ti kopam bandhati karoti¹⁸ uppādeti.

10. Dasame *āghātaṇṇavinayā* ti āghātassa paṭivinaya-kāraṇāni.

¹ M₁₀ ānejjapattan; B. āneñjapattan; K. āneñjappattan.

² T. aniñjabhāvaṃ.

³ M₁₀ omits upaṇi nemassā ti; T. omits ti.

⁴ M₁₀ bhavā tassa (!).

⁵ T. sunikkātattā and sutṭhu nikhātattā.

⁶ M₁₀K. omit.

⁷ T. uppañjanakil°.

⁸ M₁₀ vātāsīl°.

⁹ B.K. insert pi.

¹⁰ T. °bhayaṃ veraṃ ca; K. °bhayaṃ c° eva.

¹¹ M₁₀ only labhati.

¹² M₁₀B. °sikam pi.

¹³ M₁₀ citta[nissitaṃ]; B. omits.

¹⁴ M₁₀B. °vatthu.

¹⁵ K. °ttam.

¹⁶ M₁₀ omits.

¹⁷ M₁₀ agh° throughout.

¹⁸ M₁₀B. omi.

Taṃ kut' ettha labbhā ti taṃ anattacāraṇaṃ mā ahoṣi ti etasmiṃ puggale kuto labbhā, kena kāraṇena sakkā laddhum, paro nāma parassa attano cittaruciyaṃ anattaṃ karotī ti evaṃ cintetvā āghātaṃ paṭivineti.

Athavā: sacāhaṃ paṭikopaṃ¹ kareyyaṃ, taṃ kopaka-
raṇaṃ² ettha puggale kuto labbhā, kena kāraṇena laddhab-
baṇ³ ti attho.

⁴*Kuto lābhā* ti pi pāṭho; sacāhaṃ ettha kopam kareyyaṃ, tasmiṃ me kopakaraṇe kuto⁵ lābhā,⁶ lābhā⁶ nāma ke siyū⁷ ti attho; imasmiṃ ca⁸ atthe *tan* ti nipātamattam eva hoti.

11. Ekādasame *anupubbanirodhā* ti anupaṭipāṭinirodhā.

Sesaṃ sabbattha uttānaṃ⁹ evā ti.

Sattāvāsavaggo tatiyo.

IV.

1. Catutthassa paṭhame *anupubbavīhārā* ti anupaṭipāṭi-
yā samāpajjitabbavīhārā.

2. Dutīye *yattha kāmā nirujjhantī* ti yasmiṃ ṭhāne kāmā
vūpasammanti.¹⁰

Nirodhetvā ti appavatte¹¹ katvā.¹¹

Nicchātā ti taṇhāditticchātānaṃ¹² abhāvena nicchātā.

Nibbutā ti antoparitāpanakilesānaṃ¹³ abhāvena nibbutā.

Nittanā ti kāmataṇhāya nittanā.¹⁴

*Pāragatā*¹⁵ ti kāmā¹⁶ pāraṃ gatā.

Tad-aṅgenā ti tena¹⁷ jhānaṅgena.¹⁷

¹ M₁₀B. *only* kopam (=v.l. in P.).

² M₁₀ °kāraṇaṃ.

³ T. laddhan; K. sakkā laddhun.

⁴ K. *adds* taṃ.

⁵ M₁₀ ku.

⁶ B. *omits*; M₁₀ *only once*.

⁷ M₁₀ siyan.

⁸ M₁₀ °smim (*without* ca).

⁹ B. uttānattham.

¹⁰ M₁₀ °samanti.

¹¹ B. appaṭivatte katvā; K. appaṭivattetvā.

¹² M₁₀ °ditticchātānaṃ.

¹³ M₁₀B. attaparitāpanakil°; T. antoparipannakil°.

¹⁴ M₁₀ Tinnā ti kāmā tinnanittinnā; B. Tinnā ti kāmato tinnā;

K. Tinnā ti kāmā tinnā.

¹⁵ M₁₀B. pāraṃg°.

¹⁶ M₁₀K. kāmā°.

¹⁷ M₁₀ ten' aṅgena.

Ettha kāmā nirujjhanti ti ettha paṭhamajjhāne kāmā nirujjhanti.

¹*Te cā* ti ye¹ paṭhamajjhānaṃ samāpajjanti,² te kāme nirodhotvā nirodhovā³ viharanti nāma.

*Pañjaliko*⁴ ti paggaḥita-añjali hutvā.⁵

Paṇḍurūpaseyyā ti upatṭhāpeyya.⁶

Iminā upāyena sabbattha attho veditabbo.

3. *Tatiye Udāyī* ti Lāḷudāyitthero.⁷

*Etad eva kho 'thā*⁸ ti etad eva kho ettha.

Kāmasahagatā ti kāmanissitā.

Samudācaranti ti manodvāre sañcaranti.

Ābādhāyā ti ābādhānāya⁹ pīṇāya.¹⁰

Pariyāyenā ti kāraṇena.

Evam sabbavāresu attho veditabbo.

Imasmiṃ sutte avedayitasukhaṃ¹¹ nāma kathitaṃ.

4. *Catutthe pabbateyyā* ti pabbatacārini.¹²

*Na suppatiṭṭhitaṃ patiṭṭhāpetvā*¹³ ti yathā suppatiṭṭhitaṃ hoti, evaṃ na patiṭṭhāpetvā.¹⁴

*Taṃ*¹⁵ *nimittan* ti taṃ paṭhamajjhānasamukhātāṃ nimittaṃ.

*Na*¹⁵ *svādhīṭṭhitaṃ*¹⁶ *adhiṭṭhātī* ti yathā suṭṭhu adhiṭṭhitaṃ hoti, na¹⁵ evaṃ adhiṭṭhātī.

*Anabhihiṃsamāno*¹⁷ ti¹⁹ apothento¹⁸ aviheṭhento.¹⁸

*Mudu cittaṃ hoti na*¹⁹ *kammaññān*²⁰ ti yathā vipassanā-cittaṃ lokuttaramaggaḥkhaṇe muduṃ²¹ kammakkhamāṇaṃ

¹⁻¹ M₁₀ ke te ti; B. tatiye.

² B. °tī.

³ M₁₀B.K. omit.

⁴ M₁₀ °kū.

⁵ M₁₀B. °añjaliṃ katvā; K. °añjaliko hutvā.

⁶ T. °ṭṭhāpeyyā.

⁷ B. Kāḷud°; K. Loḷud°.

⁸ B.K. khvetthā; M₁₀T. spoiled.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀T. pīl°.

¹¹ M₁₀ avedayika°; T. avedanissita°.

¹² M₁₀ °cārini.

¹³ M₁₀ °ṭṭhāpetvā.

¹⁴ M₁₀B.K. °ṭṭhāpetvā.

¹⁵ T. omits.

¹⁶ T. sammādiṭṭhitaṃ.

¹⁷ M₁₀ omits; T. anabhihiṃsamāno; K. °hisamāno.

¹⁸ M₁₀ apothento aheṭhento; T. aheṭhento aviheṭhento; K. anasā-dhento alone.

¹⁹ M₁₀B. omit.

²⁰ T.K. kammaññān.

²¹ T. °maggakhamuddaṃ; B.K. have mudu.

kamayoggaṃ hoti, evaṃ assa abhiññāpādaṃ catutthaj-jhānacittaṃ¹ mudu² hoti kammaññaṃ.

*Appamāṇo samādhī*³ ti catubrahmavihārasamādhī pi⁴ maggaphalasamādhī⁵ pi⁵ appamāṇo samādhī nāma; idha pana appamāṇaṃ appamāṇārammaṇaṃ ti iminā pariyāyena suppaṇṇaṃ⁶ samādhī appamāṇasamādhī ti daṭṭhabbo.

*So appamāṇena samādhinā subhāvitena*⁷ ti imasmiṃ thāne ayaṃ bhikkhu vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ patto.⁸

Idāni khīṇāsavassa abhiññāpaṭipāṭiṃ dassento yassa yassa cā⁹ ti ādim āha.

5. Pañcame āsavānaṃ khayanaṃ ti arahattaṃ.

*Yad*¹⁰. *eva*¹⁰ *tattha hoti*⁵ *rūpagataṃ* ti tasmiṃ paṭhamaj-jhānakkaṇe vatthuvaseṇa vā⁸ cittasamuṭṭhānikādivaseṇa vā yaṃ rūpaṃ nāma⁸ pavattati; vedanāgatādini sampayut-tavedanādināṃ¹¹ vaseṇa veditabbāni.

*Te dhamme*¹² ti te rūpādayo pañcakkhandhadhamme.

Aniccato ti ādisu⁸ hutvā⁸ abhāvākāreṇa *aniccato*, pati-pīṇānākaṇa¹³ *dukkhato*, rujanākaṇa¹⁴ *rogato*, anto dussanaṭṭhena *gaṇḍato*, anupavīṭṭhaṭṭhena⁸ anukantaṇaṭṭhena¹⁵ ca *sallato*, dukkhamanaṭṭhena¹⁶ *agato*, ābādhanaṭṭhena⁸ *ābādhato*, asakaṭṭhena¹⁷ *parato*, palujjanaṭṭhena¹⁸ *palokato*, assāmikaṭṭhena¹⁹ *suññato*, avasavattanaṭṭhena *anattato*.

Samanupassati ti balavavipassanāpaññāya passati.

Tehi dhammehi ti tehi pañcakkhandhadhammehi.

*Paṭivāpeti*²⁰ ti nibbānavaseṇa²¹ nivatteti.

¹ T. °jjhānamuducitta.

² T. muduṃ; K. mudukaṃ.

³ M₁₀ samādhī (*without* ti).

⁴ T. °samādhī ti.

⁵ T. *omits*.

⁶ M₁₀B. appaṇṇa.

⁷ M₁₀ °bhāvito.

⁸ M₁₀ *omits*.

⁹ M₁₀ yassa yassā; K. yaṃ yass' evā.

¹⁰ M₁₀ yeva.

¹¹ K. samyutta°.

¹² T. dhammā.

¹³ M₁₀T. paṭipīl°; B. paṭipīl°; K. paripīl°.

¹⁴ K. rujj°.

¹⁵ T. °kampanaṭṭhena.

¹⁶ M₁₀B. dukkaṭṭhena.

¹⁷ T. āsakaṭṭhena; M₁₀ ana[tta]ṭṭhena; B. anattaṭṭhena.

¹⁸ M₁₀ palujj°.

¹⁹ K. asā°.

²⁰ T. paṭivāreti; B. paṭipādeti; K. paṭitṭhāpeti.

²¹ B. nipphanna°; K. nibbindana°.

*Amatāya*¹ *dhātuyā* ti nibbānadhātuyā.

²*Cittaṃ upasaṃharatī* ti³ ñāṇena ānisaṃsaṃ disvā otāreti.

Sanāṇ ti paccāñikasantatāya santam.

*Paṇītan*⁴ ti atappakaṇi.

So tattha ṭhito āsavānaṃ khayam pāpuṇāti ti so tasmim paṭhamajjhāne ṭhito taṃ balavavipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇāti.

Aparo nayo: *so tēhi dhammehi* ti yasmā aniccato ti ādisu aniccato palokato ti dvīhi padehi aniccalakkhaṇaṃ kathitaṃ, dukkhato ti ādihi chahi dukkhalakkhaṇaṃ, parato suññato anattato ti tīhi anattalakkhaṇaṃ, tasmā so tēhi evaṃ tilakkhaṇaṃ āropetvā diṭṭhehi antosamāpattiyaṃ pañcakkhandhadhammehi.

*Cittaṃ paṭivāpeti*⁵ ti cittaṃ paṭisaṃharati moceti apaneti.

Upasaṃharatī ti vipassanācittaṃ⁶ tāva⁷ savanavasena⁸ thutivasena pariyattivasena paññattivasena ca 'santaṃ nibbāna' ti evaṃ asaṃkhatāya amatāya dhātuyā² upasaṃharatī,⁹ maggacittaṃ¹⁰ nibbānaṃ ārammaṇakaraṇavasena¹¹ eva¹² 'etaṃ santaṃ etaṃ paṇītan¹³' ti na⁷ evaṃ vadati, iminā pan' ākārena¹³ taṃ paṭivijjhanto tattha cittaṃ upasaṃharatī ti attho.

So tattha ṭhito ti tassā tilakkhaṇārammaṇāya¹⁴ vipassanāya ṭhito.

Āsavānaṃ khayam pāpuṇāti ti anukkamaṇa cattāro magge bhāvetvā arahattaṃ pāpuṇāti.¹⁵

*Ten' eva*¹⁶ *dhammarāgeṇā* ti samathavipassanā-dhamme¹⁷ cāṇḍarāgeṇā.

¹ M₁₀ amanāpāya.

²⁻² Missing in M₁₀ and B.

³ K. adds here balavavipassanāpaññāya passati.

⁴ T. paṇītan.

⁵ K. patitthāpeti.

⁶ T. °cittan.

⁷ K. omits.

⁸ K. vāsana°.

⁹ B. °tī ti.

¹⁰ M₁₀B. only cittaṃ.

¹¹ M₁₀ ārammaṇavasena; B. ārammaṇavasena' eva.

¹² T. paṇītan; B. paṇītan evaṃ; M₁₀B. continue ti iminā, omitting na evaṃ vadati.

¹³ M₁₀B. pakārena; K. pakārena' etaṃ paṭi°.

¹⁴ M₁₀ B. tilakkhaṇāya.

¹⁵ T. °tī ti.

¹⁶ M₁₀ tena.

¹⁷ B. omits; M₁₀ ante.

*Dhammanandiyā*¹ ti tass' eva vevacanaṇṇ; samathavipasanāsu hi sabbaso chandarāgaṇṇ pariyādātum sakkonto² arahattaṇṇ³ pāpuṇāti,⁴ asakkonto anāgāmi⁵ hoti.

*Tiṇapurisake*⁶ vā ti potthakarūpe⁷ vā. • • •

⁸Dūre kaṇḍam⁹ pāteti¹⁰ ti¹¹ *dūrepāti*.¹²

Avirādhitaṇṇ¹³ vijjhati¹⁴ ti *akkhaṇavedhī*.¹⁵

*Yad*¹⁶ *eva*¹⁷ *tattha hoti vedanāgatan* ti idha rūpaṇṇ¹⁸ na gahitaṇṇ. Kasmā? samatikkantattā¹⁹; ayaṇṇ hi heṭṭhā rūpāvacarajjhānaṇṇ²⁰ samāpajjitvā rūpaṇṇ atikkamitvā²¹ arūpāvacarasamāpattiṇṇ²² samāpanno²³ ti²⁴ samathavase-nāpi tena²⁵ rūpaṇṇ samatikkantaṇṇ, heṭṭhā rūpaṇṇ sammasitvā taṇṇ atikkamma²⁶ idāni arūpaṇṇ sammasati²⁷ ti vipasanāvasenāpi tena²⁸ rūpaṇṇ samatikkantaṇṇ,²⁹ āruppe³⁰ pana sabbaso pi³¹ rūpaṇṇ n' atthi³² ti taṇṇ sandhāyāpi³³ idha³⁴ rūpaṇṇ na gahitaṇṇ.

Atha nevasaṇṇā-nāsaṇṇāyatanam kasmā na gahitaṇṇ ti? Sukhumattā; yasmiṇṇ hi cattāro pi³⁵ arūpakkhandhā sukhumā³⁶ na sammasanūpagā.³⁷ Ten' ev' āha: *iti kho bhikkhave yāvata saṇṇāsamāpatti tāvata aṇṇāpaṭivedho* ti. Idaṇṇ vuttaṇṇ hoti: yāvata³⁸ sacittakasamāpatti nāma atthi, tāvata³⁹ olārike⁴⁰ dhamme sammasato aṇṇāpaṭivedho hoti

¹ M₁₀ dhammena nīyāti.

² M₁₀B. omī.

³ M₁₀T. °mi.

⁴ K. °purisarūpake.

⁵ K. tiṇapotthaka°.

⁶⁻⁸ Missing in M₁₀.

⁷ B. kaṇḍe.

⁹ T. °pāti.

⁸ T. pāteti (without ti).

¹⁰ M₁₀ omits; T. avirāgitaṇṇ v° (!).

¹² M₁₀ yeva.

¹¹ M₁₀ °vedi; T. °vedhi.

¹⁴ T. samatikkanto.

¹³ M₁₀ rūpaṇṇ.

¹⁶ M₁₀ atikkamati.

¹⁵ M₁₀ rūpajjhānaṇṇ.

¹⁷ M₁₀ arūpaṇṇ; B. arūpāvacaraṇṇ.

¹⁸ K. samāpajjanto.

¹⁹ M₁₀K. pi.

²⁰ B. nena; K. anena.

²¹ M₁₀K. atikkamitvā.

²² M₁₀ °ti (without ti).

²³ M₁₀B.K. atikkantaṇṇ.

²⁴ M₁₀ āruppaṇṇ; B. arūpaṇṇ.

²⁵ T. after rūpaṇṇ.

²⁶ M₁₀ n' atthi (without ti).

²⁷ M₁₀B. sandhāya pi.

²⁸ P. omits.

²⁹ M₁₀B.K. °sanopagā.

³⁰ T. yāva.

³¹ T. tāva te.

³² T. ol°.

arahattaṃ sampājjati¹; nevasaññā-nāsaññāyatanaṃ² pana sukhumattā saññāsamāpatti³ ti na⁴ vuccati.

Jhāyīh' ete⁵ ti jhāyīhi⁶ jhānābhiratehi⁷ etāni.⁸

Vuṭṭhāyitrā ti⁹ tato⁶ samāpattito vuṭṭhāya.¹⁰

Samakkhātābbāni¹¹ ti¹¹ samuā akkhātābbāni¹²; 'santāni paṇitāni¹³' ti evaṃ¹⁴ kevaḷaṃ¹⁴ ācikkhitābbāni thometābbāni¹⁵ vaṇṇetābbāni¹⁶ ti.

6. Chaṭṭhe *sambādhe* ti pañcākāmaguṇasambādhe.

Okāsādhigamo ti okāsassa adhigamo.

Sattānaṃ visuddhiyā ti sattānaṃ visuddhiṃ¹⁷ pāpanatthāya.

Samatikkamāyā ti samatikkamanatthāya.

Atthagamāyā¹⁸ ti atthaṃ gamanatthāya.

Ñāyassa adhiḡamāyā ti saḡavipassanakassa¹⁹ maggassa²⁰ adhiḡamanatthāya.²¹

Ñibbānassa sacchikiriya²² ti apaccayauiibbānassa²² pac-cakkhakaranatthāya.

Tad eva nāma cakkhuṃ²³ bhavissati ti taññeva pasāda-cakkhu²⁴ asambhinnaṃ²⁵ bhavissati.

Te rūpā ti tad eva²⁶ rūpārammaṇaṃ āpāthaṃ āgamisati.²⁷

Taṇ c' āyatanaṃ no²⁸ paṭisaṃvedissati²⁹ ti taṇ ca rūpāyatanaṃ na jānissati.

¹ M₁₀ sammajj°; T. samāpajj°.

² M₁₀ °āyatanaṇaṇi.

³ M₁₀ samāpatti, without ti.

⁴ T. omits.

⁵ M₁₀ jhāyīhi; B. jhāyī.

⁶ M₁₀ B. omit.

⁷ B. °rato tehi.

⁸ T. ete.

⁹ B. omits.

¹⁰ M₁₀ utthāya.

¹¹ M₁₀ B. omit; K. sammadakkhātābbāni ti.

¹² M₁₀ °ni ti.

¹³ M₁₀ etāni.

¹⁴ M₁₀ eva kevaḷaṃ.

¹⁵ M₁₀ °ni, omits vaṇṇetābbāni.

¹⁶ T. °ni, without ti.

¹⁷ T.K. °ddhi.

¹⁸ M₁₀ atthaṃg°; B.K. atthaṃg°.

¹⁹ M₁₀ °vipassanāya.

²⁰ T. maggaḡamaññassa.

²¹ T. °gamatthāya.

²² M₁₀ appacc°.

²³ M₁₀ cakkhu.

²⁴ T. cakkhurū; M₁₀ B. paññācakkhu.

²⁵ M₁₀ abhinnaṃ.

²⁶ M₁₀ te va; B. tato.

²⁷ B. bhavissati.

²⁸ T. na.

²⁹ M₁₀ B. °saṃvediyati.

Sesesu pi es' eva nayo.

Uḍāyī ti Kāḷudāyitthero.¹

Saññī-m-eva nu kho ti sacittako² yeva nu kho; *ma-kāro*³ padasandhimattaṃ.

*Kim*⁴-*saññī* ti katarasaññāya⁵ saññī hutvā.

Sabbaso rūpasaññānan ti idaṃ kasmā gaṇhi,⁶ kim⁷ paṭha-majjhānādisamaṅgino rūpādipaṭisaṃvedanā⁸ hoti ti. Na⁷ hoti⁷; yāva⁹ pana kasīnarūpaṃ ārammaṇaṃ hoti, tāva rūpaṃ samatikkantaṃ¹⁰ nāma na hoti. Taṃ⁷ asamatikkantatāya¹¹ paccayo bhavituṃ¹² sakkhissati, samatikkantattā¹³ pana¹⁴ taṃ¹⁵ n' atthi nāma¹⁶ hoti; natthitāya paccayo bhavituṃ¹⁷ na sakkoti ti dassetuṃ idaṃ eva¹⁸ gaṇhi.

*Jaṭilagāhiyā*¹⁹ ti Jaṭilagaha²⁰-nagaravāsini.²¹

*Na cābhīnato*²² ti¹⁴ ādisu rāgavasena na²³ abhinato, dosavasena na²⁴ apanato.

²⁵Saṃsaṃkhārena sappayogena²⁶ kilese niggāṇhitvā vāre-tvā ṭhito, ²⁷kilesānaṃ pana¹⁴ chinnante²⁸ uppanno²⁹ ti na *saṃsaṃkhāraniggayhavārītavato*.³⁰

*Vimuttattā ṭhito*³¹ ti kilesehi vimuttattā yeva patiṭṭhito.³²

*Thitattā santusito*⁷ ti⁷ patiṭṭhitattā⁷ yeva santuṭṭho nāma jāto.

¹ M₁₀ Kāḷudāyithero.

³ T. °khāro.

⁵ M₁₀ katasaññāya.

⁷ M₁₀ B. omī.

⁹ M₁₀ yaṃ; B. yā.

¹¹ M₁₀ B. °kkantattā.

¹³ T. °kkantā; K. asaṃmatī°.

¹⁵ K. adds ca.

¹⁷ T. bhavitun.

¹⁹ B. Jaṭilavāsikā.

²¹ M₁₀ vāsini.

²³ M₁₀ omits; T. an-.

²⁵ B.K. add na.

²⁷ T. adds tacc.

²⁹ M₁₀ uppannattā.

³⁰ M₁₀ na saṃsaṃkhāra°; T. na saṃsaṃkhāra°; B. °niggayhavārīvāṇato.

³¹ M₁₀ vimuttattā hoti (without ti).

³² M₁₀ B.K. ṭhito.

² M₁₀ cittako; T. saṃñicittako.

⁴ M₁₀ T. omī.

⁶ T. gaṇhi ti; M₁₀ B. gaṇhatī ti.

⁸ M₁₀ B. °saṃvedī (M₁₀ °di) nāma.

¹⁰ M₁₀ B.K. asamatikk°, omī na.

¹² B. adds na.

¹⁴ T. omits.

¹⁶ T. adds na. •

¹⁸ T. idham eva.

²⁰ M₁₀ B. only Jaṭila.

²² M₁₀ cābhīnako.

²⁴ M₁₀ c'.

²⁶ T. sampay°.

²⁸ M₁₀ chindante; B. pacchinnante (omits pana).

Santusitattā ne paritassatī ti¹ *santutthattā*² yeva pa-
ritāsaṃ³ nāpajjati.³

Ayaṃ bhante Ānanda samādhi⁴ kiṃ-phalo ti iminā ayaṃ
theri⁵ °tūlapphalaṃ⁶ yeva⁶ gahetvā ‘idaṃ phalaṃ kiṃ⁷
nāmā’ ti pucchamānā viya arahattaphalasaṃmādhin gahetvā
‘ayaṃ bhante Ānanda samādhi kiṃ-phalo vutto bhaga-
vatā’ ti pucchati.

*Aññāphalo*⁸ *vutto* ti aññā vuccati arahattaṃ,⁹ arahatta-
phalasaṃmādhin nām’ eso¹⁰ vutto bhagavatā ti attho.

Evaṃ-saññī pi ti imāya arahattaphalasaññāya¹¹ saññī pi
tad āyatanam no paṭisaṃvedeti¹² ti evaṃ imasmiṃ sutte
arahattaphalasaṃmādhin¹³ kathito ti.

7. Sattame *lokāyatikā*¹³ ti lokāyatapāṭhakā.¹⁴

Satatan ti sadā.

Samitan ti nirantaram.

Tūṭha’ etan ti tiṭṭhatu etaṃ¹⁵; mā etaṃ paṭṭhapetha,¹⁶
ko vo¹⁷ eten’ attho.¹⁸

*Dhammam vo brāhmaṇā desissāmi*¹⁹ ti ahaṃ vo catusacca-
dhammam desissāmi.

*Dalhadhammo*²⁰ ti dalhadhanam gahetvā ṭhito.

*Dhanuggaho*²¹ ti issāso; dalhadhanu²² nāma dvisahassat-
thūnaṃ²³ vuccati,²⁴ dvisahassatthāmanam nāma yassa²⁵

¹ M₁₀ *add* kiṃ.

² M₁₀ *santuttho*.

³ M₁₀ *paritassam nāpajjati*; T. *paritassanā uppajjati*.

⁴ T. °dhiṃ.

⁵ M₁₀ T. *theri*.

⁶ M₁₀ °phalaṃ ñeva; K. °phalaññeva; B. *only* phalaññeva.

⁷ M₁₀ kiṃ; T. *omits*; B.K. kiṃ-phalaṃ.

⁸ T. °aññāphalo.

⁹ M₁₀ *omits*.

¹⁰ M₁₀ nāma so.

¹¹ M₁₀ °phalapaṇṇāya.

¹² M₁₀ °saṃvedī.

¹³ T. lokāyatānikā.

¹⁴ B. lokavādakā.

¹⁵ M₁₀ *omits*; T. *evam*.

¹⁶ B. vadapetha.

¹⁷ T. *omits*; M₁₀ ko te; B. ko vā.

¹⁸ T.B.K. *etena attho*.

¹⁹ M₁₀ °mi (*without* ti); T.B. *descessami and descessami*; K. *desis-*
sami, but descessami.

²⁰ T. °dhammā.

²¹ T. °ggato.

²² T. °dhanam.

²³ M₁₀ T. *omit*.

²⁴ T. *omits*.

²⁵ M₁₀ *repeats* nāma assa.

āropitassa jiyābandho lohasisādinaṃ bhāro, daṇḍe gaheṭvā
yāna kaṇṭhappamāṇaṃ¹ ukkhittassa paṭhavito mucceṭi.

Sikkhito ti dasa dvādasa² vassāni ācariyakule³ uggaḥhi-
tasippo.

Katahattho ti eko sippam eva uggaṇḥāti,⁴ katahattho na
hoti, ayaṃ⁵ pana⁵ katahattho⁵ cinnavasibhāvo.⁶

*Katūpāsano*⁷ ti rājakulādisu⁸ dassitasippo.

*Lahukena asanena*⁹ ti anto susiraṃ katvā tūlādīhi pūre-
tvā katalakkhaparikkammaṇa¹⁰ sallahukakaṇḍena; evaṃ ka-
taṃ hi eka-usabhaḡāmi¹¹ dve usabhāni¹² gacchati . . .
pe¹³ . . . aṭṭha-usabhaḡāmi¹⁴ soḷasa usabhāni¹⁵ gacchati.

Appakasireṇā ti niddukkheṇa.

Atipāteyyā ti atikkameyya. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā so
dhanuggaḡo taṃ vidatthacaturāṅgulaṃ chāyaṃ siḡham eva
atikkameṭi,¹⁶ evaṃ² sakalacakkavālaṃ¹⁷ siḡhasiḡham¹⁸ atik-
kamanasamatthena¹⁹ padajavena²⁰ samannāgato.

Sandhāvanikāyā ti padasā dhāvanena.²¹

Evam āhaṃsū ti evaṃ vadanti.

8. Aṭṭhame *samupabbūḷho*²² *ahosi* ti paccupaṭṭhito ahoṣi.

Samḡameyyāma ti samḡamaṃ kareyyāma yujjheyyāma.

*Apayaṃsvevā*²³ ti palāyimsu yeva.

*Uttarena*²⁴ *mukhā*²⁴ ti²⁴ *uttarāmukhā*²⁵ hutvā.

¹ M₁₀ °ppamāṇā; B. °ppamāṇā.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ cāriyakule.

⁴ M₁₀ eko sippe uggaṇḥati.

⁵ M₁₀ B. omit.

⁶ M₁₀ cinna°; M₁₀ K. °vasi°.

⁷ M₁₀ K. katup°.

⁸ M₁₀ rājaparisaṭṭim.

⁹ B. ās°.

¹⁰ T. katalākhāp°.

¹¹ M₁₀ B. omiṭ gāmi.

¹² T. usabhaḡāmi.

¹³ M₁₀ T. B. omiṭ.

¹⁴ M₁₀ aṭṭhusabha; B. aṭṭhusabhā pi (both omiṭ gāmi).

¹⁵ B. addṣ pi.

¹⁶ B. °kkāmeti.

¹⁷ M₁₀ °vāla.

¹⁸ T. siḡham siḡham; M₁₀ B. K. siḡham alone.

¹⁹ M₁₀ omits samatthena.

²⁰ M₁₀ B. only javena.

²¹ M₁₀ dhāvane.

²² B. °byūḷho; K. °byūḷho.

²³ T. apayaṃsu yevā; M₁₀ B. apayaṃsu yevā; K. apassimsvevā
(= v. l. in B.).

²⁴ M₁₀ omits; T. uttānamukha ti; B. K. uttarābhimukhā ti.

²⁵ T. uttara°.

*Abhiṇanti' evā*¹ ti anubandhanti yeva.

*Bhīruttānagalenā*² ti bhīruttānaṃ bhayanivāraṇaṃ³ paṭiṭṭhānaṃ⁴ gatena.⁴

Akamaṇṇīyā ti yuddhena kiñci akattabbā.

Kasmā pan' esa⁵ saṃgāmo hoti ti. Asurā hi pubbe Tāvatiṃsabhavanavāsino.⁶ Te cittapātaliyā⁷ pupphana-kāle dibbapāricchattakapupphaṃ⁸ anussaranti. Tato uppannakodhā⁹ 'gaṇhatha deve¹⁰' ti sammukhasammukhaṭṭhānen' eva¹¹ Sineruṃ abhirūhanti.¹² Devā pi nikkhamanti. Tesam gopālakadāraṇānaṃ aññamaññaṃ akkadaṇḍakehi¹³ paharaṇasadisam yuddham hoti. Sakko deva-rājā heṭṭhā pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapetvā upari devapuram parivāretvā attasadisā vajirahatthā¹⁴ paṭimā ṭhapāpesi.¹⁵ Asurā heṭṭhā pañca ṭhānāni paṭibāhītvā abhirūḥhā.¹⁶ Indapaṭimāyo disvā nivattitvā asurapuram eva gacchanti.

*Dakkhiṇena*¹⁷ mukhā ti dakkhiṇāmukhā¹⁸ lutvā.

*Apadaṃ vadhītvā*¹⁹ ti²⁰ nippadaṃ²¹ niravasesaṃ vadhitvā.¹⁹

Adassanaṃ gato ti Māro pi vaṭṭapādakaṃ²² katvā rūpāvacara-catutthajjhānaṃ samāpannassa cittaṃ jānāti, tad eva vipassanāpādakaṃ katvā samāpannassa cittaṃ jānāti; arūpāvacarasamāpatti pana vaṭṭapādā²³ vā²⁴ hoti,²⁴ vipas-

¹ K. abhibhayant' evā.

² M₁₀ B. bhīruttāna° and bhīruttānaṃ.

³ B. °nivāraṇe; T. abhayaṃ nivaraṇaṃ.

⁴ B. paṭiṭṭhānagatena.

⁵ M₁₀ B. pana nesaṃ; K. pana tesam.

⁶ T. °bhavanānaṅgaravāsino; B. Tāvatiṃsavāsino.

⁷ K. °pātaliyā.

⁸ T. °pupphā.

⁹ T. °kopā.

¹⁰ B. devā.

¹¹ M₁₀ °ṭṭhāne yeva; K. °ṭṭhāne va.

¹² B.K. °ruhanti.

¹³ M₁₀ B.K. °only daṇḍakehi.

¹⁴ M₁₀ °hattha.

¹⁵ M₁₀ B. ṭhapesi (B. tha°).

¹⁶ B. °rūḥhā; M₁₀ °rūḥhanti; K. °ruhantā.

¹⁷ T. dakkhikena.

¹⁸ T.K. dakkhina°.

¹⁹ K. bandhitvā.

²⁰ M₁₀ omits.

²¹ T. nippada-.

²² M₁₀ vaddha°.

²³ M₁₀ va.

²⁴ B. hotu.

sanāpādā vā taṃ samāpannassa Māro cittaṃ na jānāti. Tena vuttaṃ: adassanaṃ¹ gato¹ pāpimato ti.

9. Navame ārañṇakassā² ti arañṇavāsino.

Gocarapasutassā ti gocaragahanatthāya gacchantassa.³

Hatthikalabhā⁴ ti mahantā⁵ mahantā⁶ nāgā.⁶

Hatthicchāpā ti taruṇapotakā.⁷

Obhaggobhaggaṇ ti nāmetvā nāmetvā⁸ ṭhapitaṃ.⁹

Ogāhaṃ otiṇṇassā¹⁰ ti ogāhitabbattā 'ogāhan'¹¹ ti lad-dhanāmaṃ udakatitthaṃ otiṇṇassa.¹²

Ogāhā¹³ uttiṇṇassā¹³ ti udakatitthato uttiṇṇassa.

Vūpakattho ti vavakattho¹⁴ hutvā.

Idāni yasmā Dasabalassa hatthināgena kiccaṃ n' atthi—
sāsane pana¹⁵ taṃ-sarikkhakam puggalaṃ¹⁶ dassetuṃ idam āgataṃ,¹⁷ tasmā taṃ puggalaṃ dassento *evam eva kho* ti ādim āha.

10. Dasame Malatesū¹⁸ ti Malataratthe.¹⁹

Idh' eva tāva²⁰ tvam Ānanda hoti ti idam bhagavā²¹ Tapus-sassa²² gahapatino²³ 'idha ṭhitena Ānandena saddhiṃ kathāsallāpo bhavissati, tatonidānaṃ ahaṃ mahantaṃ dhammapariyāyaṃ desessāmi²⁴' ti ñatvā āha.

Upasaṃkamī ti so kira bhuttapātārāso 'Dasabalassa

¹ T. adassanato (!).

² M₁₀ araṇṇ°; T. araṇṇ°.

³ B. anubandhati yeva (for gacch°).

⁴ T. °kalabhā (or °kalahā); M₁₀ °kalābhā; P. °kaḷabhā; K. °kula-bhā pī.

⁵ M₁₀K. mahanta°.

⁶ B. omits; K. mahantā hatthipotakā.

⁷ T. reads Hatthipotā ti hatticchāpā (M₁₀ hatthichāpā).

⁸ M₁₀B. omī.

⁹ T. ṭhitam (=v.l. in P.).

¹⁰ T. okinnassā.

¹¹ T. obhaggāhaṇ.

¹² T. °ssā ti; M₁₀ uttiṇṇassā ti.

¹³ M₁₀ ogāha-uttiṇṇassa (without ti).

¹⁴ B. vūpakattho.

¹⁵ T. between taṃ and sari°.

¹⁶ M₁₀ omits.

¹⁷ K. āhataṃ.

¹⁸ M₁₀ Malakesū; B. Mallesū; K. Mallakesū.

¹⁹ M₁₀ Malakaratthe; T. Malaratthe; B. Mallaratthe; K. Mallaka-ratthe.

²⁰ M₁₀ idh'°e[va tāva].

²¹ T. bhagavatā.

²² M₁₀B.K. Tapussa-

²³ K. °patissa.

²⁴ M₁₀T. dassessāmi.

upatthānam gamiṣṣāmī' ti nikkhamanto¹ dūrato va theram disvā yen' āyaṣmā Ānando, ten' upasaṃkami.

Papāto viya² khāyati yadidaṃ nekkhamman ti yaṃ idaṃ pabbajjasaṃkhātānaṃ nekkhammaṃ,³ taṃ amhākaṃ mahā-papāto viya okkāyitvā⁴ pakkhāyitvā⁵ upatthāti.

Nekkhamme ⁶*cittaṃ pakkhandatī* ti pabbajjāya⁶ cittaṃ ārammaṇavasena⁷ pakkhandati; tad ev' ārammaṇaṃ⁸ ka-tvā⁹ paśidati, tad eva¹⁰ patiṭṭhāti,¹¹ paccanīkadhammehi ca¹² vimuccati.

Etaṃ¹³ santan ti¹⁴ etaṃ¹⁵ nekkhammaṃ¹⁵ santam¹⁵ vigatadarathaparilāhan ti¹⁶ passantānaṃ bhikkhūnaṃ.

Bahunā¹⁷ janena visabhāgo¹⁸ ti tayidaṃ¹⁹ bahunā mahā-janena saddhiṃ bhikkhūnaṃ visabhāgaṃ, asadisaṃ²⁰ ti attho.

Kathāpābhatan ti kathāmūlaṃ.

Tassa mayhaṃ Ānanda nekkhamme cittaṃ na pakkhandatī ti tassa evaṃ vitakkentassāpi mayhaṃ pabbajjāya cittaṃ na otarati.

Etaṃ¹³ santan ti *passato* ti sādhu nekkhamman ti parivittakkaṇavasena²¹ etaṃ nekkhammaṃ santan ti passantas-sāpi.²²

Ānāsevito ti na āsevito²³ na phassito²⁴ na sacchikato.

Adhigammā ti adhigantvā patvā⁹ sacchikatvā.

Tam āseveyyaṃ ti taṃ ānisaṃsaṃ seveyyaṃ bhajeyyaṃ.

¹ T.B. nikkhanto.

² T. viyā ti, omits khāyati.

³ M₁₀ nekkhamman.

⁴ M₁₀ B. ogāhitvā; K. sukkhāyitvā.

⁵ M₁₀ B. omits.

⁶⁻⁸ Missing in M₁₀.

⁷ K. ārammaṇākaravaṇasena.

⁸ B.K. tad eva ār°.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ B. tath' eva; K. tatth' eva.

¹¹ T.B. tiṭṭhāti; K. santiṭṭhāti.

¹² K. omits.

¹³ T. evaṃ.

¹⁴ K. adds passato ti.

¹⁵ T. omits.

¹⁶ T. °parilāhan ti; B.K. add here etaṃ.

¹⁷ M₁₀ bahu.

¹⁸ M₁₀ viya vibhāgo; T. pi sabhāvo.

¹⁹ T. taṃ idha.

²⁰ B. °bhāgasadisaṃ.

²¹ T.K. parivittakkaṇasena.

²² B. °ntassa pi.

²³ T. ase°.

²⁴ M₁₀ passito; B. phassikato, omits na sacchikato.

Yam me¹ ti yena kāraṇena mayham.²

Adhigamin³ ti adhigaṇhiṃ.⁴

Śāssa⁵ me hoti ābādho ti so mayham ābādhanatṭhena ābādho hoti.

Avitakke cittaṃ na⁶ pakkhandatī ti avitakkavicāre⁷ duttiyajjhāne ārammaṇavasena cittaṃ na⁶ pakkhandati.

Vitakkesū⁸ ti vitakkavicāresu.

Sesaṃ sabbattha uttānattham⁹ evā ti.

Mahāvaggo catuttho.¹⁰

V.

1. Pañcamassa¹¹ paṭhame Udāyī ti Kāḷudāyitthero.

Avidā¹² ti aññāsi.

Bhūrimedhaso ti mahāpañño.¹³

Yo jhānam abuddhā buddho¹⁴ ti yo¹⁵ jhānam abujjhi.¹⁶

Patilīnanisabho¹⁷ ti ekibhāvavasena¹⁸ patilino¹⁷ c' eva uttamatṭhena ca¹⁹ nisabho.

Munī ti Buddha-muni.

Pariyāyenā ti ekena kāraṇena²⁰; kāmasambādhasa²¹ hi²² abhāvamatten' eva²² paṭhamajjhānam okāsādhigamo nāma, na¹⁹ sabbathā sabbam.

Tatrāp' atthi²³ sambādho ti tasmim²⁴ pi paṭhamajjhāne²⁵

¹ M₁₀K. yam me.

² M₁₀ yam.

³ T. °gamī; B.K. °gammā.

⁴ B. °gaccha; K. °gacchi.

⁵ T. sāssa.

⁶ T. omits.

⁷ T. °vicāra.

⁸ M₁₀ savitakk°.

⁹ M₁₀ uttānam.

¹⁰ T. sattamo.

¹¹ M₁₀T. atṭhamassa.

¹² B. avidvā.

¹³ T. °paññā.

¹⁴ M₁₀ yo jhānam anupucchati, without ti (!); B. yo jhānam abujjhi, omits buddho; K. yo jhānam anubujjhi buddho.

¹⁵ M₁₀ so.

¹⁶ M₁₀ anubujjhi.

¹⁷ B.K. paṭi°.

¹⁸ M₁₀ eki°.

¹⁹ M₁₀ omits.

²⁰ B. continues kāmaṃ sambādhiyatī ti ābhogamatten' eva paṭhamajjh°.

²¹ T. °sambodhassa.

²² M₁₀ omits; T. hi abhāvappatten' eva.

²³ T. tatrāpatti; K. tatrāpatthi.

²⁴ T. tasmim (without pi).

²⁵ T. °jjhānam; K. adds sati pi.

sambādho paṭipīḷanā¹ atthi yeva; tattha p' atthi² ti pi pāṭho.

Kiñ ca tattha sambādho ti tasmim̐ pana jhāne kiṃ sambādho nāma.

Ayam ettha sambādho ti ayam vitakka-vicārānaṃ³ aniruj-jhanabhāvo⁴ sambādho sampīḷā⁵ nāma.

Iminā upāyena sabbavāresu attho veditabbo.

Nippariyāyena ti na ekena kāraṇena⁶; atha kho āsavak-khayo nāma sabbasambādhānaṃ pahīnattā sabbenā sabbam̐ eko⁷ okāsādhigamo nāmā ti.

2. Dutīye *yathā yathā*⁸ *ca*⁸ *tad āyatannan*⁹ ti yena¹⁰ yena kāraṇena¹¹ yena¹⁰ yen' ākārena¹² tam̐ paṭhamajjhāna-samkhātāṃ āyatanaṃ hoti.

*Tathā tathā naṃ kāyena phassitvā*¹³ *viharatī* ti tena¹⁴ tena kāraṇena tena¹⁴ ten' ākārena¹⁴ tam̐ samāpattim̐ sahaajātanā-makāyena phassitvā¹³ viharati, samāpajjati ti attho.

*Kāyasakkhi vutto*¹⁵ *bhagavatā pariyāyena* ti yasmā yena¹⁶ nāmākāyena paṭhamajjhānaṃ sacchikataṃ, tasmā iminā pariyāyena¹⁷ kāyasakkhi vutto ti.¹⁸

Nippariyāyena ti yattakaṃ kāyena sakkhikātabbāṃ, sab-bassa katattā ayam nippariyāyena kāyasakkhi nāma.

3. Tatiye *paññāya ca*¹⁹ *naṃ*¹⁹ *pajānātī* ti²⁰ paṭhamajjhānavi-passanāpaññāya pajānāti.²¹

Idhāpi pariyāya-nippariyāyata²² purimanayen' eva veditabbā; yathā ca idha, evaṃ²³ ito paresu²⁴ pi.

¹ M₁₀ °pīlanattho (*without* atthi); T. °pīlanā; B. paṭipīḷanaṃ; K. paṭipīḷanā.

² T. tatthapatti; B. tatrāpitthī.

³ M₁₀ °vicārānaṃ.

⁴ M₁₀B.K. aniruddhabhāvo.

⁵ T. °pīḷo.

⁶ M₁₀T. *omit.* na; K. na eken' ākārena.

⁷ B. *omits.*

⁸ M₁₀ *omits.*

⁹ T. tadāyatanaṃ.

¹⁰ M₁₀B. *omit.*

¹¹ T. yenākāraṇena.

¹² T. yenākāre.

¹³ B.K. phusitvā.

¹⁴ M₁₀ *omits*; B. tena kāraṇena.

¹⁵ M₁₀ vutte; T. yutto.

¹⁶ T.B.K. tena.

¹⁷ B. nayena.

¹⁸ K. *omits.*

¹⁹ K. pana; M₁₀ *omits* ca.

²⁰ B. *adds* tam̐; K. *adds* tam̐ tam̐.

²¹ B.K. jānāti.

²² T. °nippariyāya; B. °nippariyāyā.

²³ T. etaṃ.

²⁴ K. paresu.

